Оссолінсъкі колекції.

CD – диск виконано в рамах угоди укладеної з квітня 2004 р. між Львівською науковою бібліотекою НАН України у Львові і Національним Закладом ім. Оссолінських у Вроцлаві.

Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy.

Oddział Rękopisów. Zespół (fond) 5.

RĘKOPISY BIBLIOTEKI ZAKŁADU NARODOWEGO IM. OSSOLIŃSKICH

6271/I. Adolf Stecki: Wykłady ucznia Liceum Krzemienieckiego z lat 1824-1826. T. 4. Bibliografia Pawła Jarkowskiego. *XIX w.*

STRONY NIEZAPISANE NIE ZOSTAŁY ZDIGITALIZOWANE

WYKŁADY

SPISANE PRZEZ ADOLFA STECKIEGO

UCZNIA LICEUM KRZEMIENIECKIEGO

Z LAT 1824 - 26.

4 B i b l i o g r a f i a

wykładana przez Pawła Jarkowskiego.

6271/I.

préférer perplexité s'apercevront répandre
préférer perplexité s'apercevront répandre
préférer perplexité s'apercevront répandre
préférer perplexité s'apercevront [illegible]
préférer perplexité s'ap[illegible]
préférer perplexité s'[illegible]
préférer perplexité [illegible]
préférer perplex[illegible] exorbitan[illegible]
préférer perplexité exorbitantes répandre
préférer perplexité exorbitantes répandre
préférer perplexité exorbitantes répandre
préférer s'apercevront exorbitantes répandre
préférer s'apercevront exorbitantes répandre
préférer s'apercevro[illegible] refuser répandre
préférer s'apercevront refuser répandre
préférer s'apercevront refuser répandre
préférer s'apercevront refuser répandre
préférer s'apercevront refuser répandre
perplexité s'apercevront refuser répandre
perplexité s'apercevront refuser répandre
perplexité s'apercevront refuser répandre
perplexité s'apercevront refuser répandre
perplexité s'apercevront refuser répandre
perplexité s'apercevront refuser répandre
perplexité s'apercevront refuser répandre
perplexité s'apercevront refuser répandre
perplexité s'apercevront refuser répandre
perplexité s'apercevront refuser répandre

Bibliografia p. Niewińskiego Mikołaia
darowana Adolfowi Stubienne
Professor Paweł Jarbowski z Biblio=
grafii, Grammatyki powszechnej

6271

Nr 1.

Bibliografija właściwa

O Częściach składających Xiężnicę

Obejrzawszy [illegible] zbiory od [illegible] czasów zastanawiają się nad Częściami i. t. d.

§1. Częściami w skład Xiężnicy wchodzącemi (takiemi zaś są) są rękopisma i Xięgi drukowane — Medale, kopersztychy, Starożytności i innego rodzaju zbiory należą właściwie do Muzeów; a jeżeli znajdują się w Xiężnicach, to jedynie dla niedostatku oddzielnego miejsca, lub z innych jakich pobudek; lecz w tym przypadku powinny być uważane jako rzecz przydatkowa i wcale do Xiężnicy nie należąca —

O rękopismach w ogólności

§2. Rękopisma zasługują na wysoki z naszej strony szacunek, ponieważ nie, w tylko starożytne wieki w umiejętnościach i sztukach odarły, przyszło do naszej wiadomości — Do tego uważając, jak one szczególniejszem oparzeniem zrządzeniem przebiły się aż do nas wpośród niebezpieczeństw doszczętnej zagłady, któremi im zagrażały ustawiczne wojny, przypadki ognia i zalewu, mole, złość i niewiadomość ludzi, ażeby się stały najdroższą naszą własnością; szacunek ten sprawiedliwie wzrastać musi. Nakoniec upatrujący w nich prawdziwej i bliższej dla obecnych pokoleń korzyści, znajdzie ją nader wielką z rozmaitych względów: bo albo rękopism nie jest jeszcze znany, i drukiem ogłoszony, to w tym razie, chociażby rzecz, o której traktuje była mało znacząca, jest on zawsze nader ważnym dając nam obraz Autora i wieku jego: albo rękopism jest już znany, i wydany na widok publiczny, to i w tym przypadku ma on swą cenę i wartość, gdyż krytyczne oko w powtórnem jego przejrzeniu

może winne odnaleźć to, co dotąd postrzeżone nie było.
Zdarzyło nam się czasami, kiedy kopiowana pierwiastka jest
wtarejem pismie pomiana, a rękopisma bywają rozbierane
trudniejsze do odczytania i rozwagi, jak we [illegible] czasach używanej
nia sztuki drukarskiej — Konieczne to nie ścisła czytelnej,
jest [illegible] porównania i konfrontowania wielu rękopi-
sów jednego dzieła. Temu to porównywaniu wielu ko-
pij winniśmy wiele wybornych odczytów Autorów starożytnych,
któremi dziś chlubią się uczeni. Prawda że wiele jest rę-
pism pełnych dodatków, opuszczeń i odmian, pochodzących
le tamtych, a których niewiadomość lub niebaczność prze-
pisujących niektóre miejsca zaciera, niezrozumiałemi lub
dwuznacznemi zrobiła, że niektórych nawet nie rozgina-
ewe wreszcie się w obrębie tekstu, że wiele czasu i zta-
dzenie niezatarte zostawiło ślady, że nareszcie często
między wielu egzemplarzami jeden daje poznać autora
albo prawdziwe imię jego zamiast [illegible] przypisanego
wodzi — Lecz, wtym wypadku bezpieczniej jest wierzyć
rękopi mnóstwu, jak pozwalać sobie domysłom: po-
rego mamy liczne przykłady a najdawniejsze dzieła dawnych
Trudnie nie zatrwoża potrzeba straty tylu rękopismów
Bacznością w rozmnożeniu ich kopij zapobiegać wielu, i
najtroskliwiej starać się o zachowanie tych, które czasowi
dziś. Najpewniejsze zwykł badanie, nie łudzące, a stara-
golniej gdy za jednym, poważnej materyi traktujące. Im wię-
cej rękopismu zbliżają się do kształtu dawnego kurzaw
tu, im bardziej blady jest Pergamin, tem dawniejszy jest ry
kopism. Grecki trzymają zawsze piśmiennictwo przed
Łacińskiem, Pergaminowe przed Papierowemi. Jeden
Rzym jest rękopismu czasu w którym żył autor, tem
jest mniej zwykł bo częste przepisywanie niezwykłego i
nie stawało. Widać gratia ete pismo mianowicie gdy te wiadom
prodnijsza ceny rękopismu i wzrasta ona jeszcze wtedy
dawnych ozdób, piękności oprawy, mniej lub więcej p
spotkanego wycia, stawy przydają, i robią nego Zimmerm
rękopismami porównanie — Najwięcej jednak o cenie rę-
kopismu stanowi gust znawców i miłośników.

Co się tyczy pisarzów rękopismu, najdawniejsze bywają nie ozdobne, ale tylko nicią zdobne, kowidne najczęściej materyą czerwoną pokryte — Pomijam ma jące na ozdobę obrazy Zbawiciela, Panny Maryi, apostołów ale malowane, albo ze złota lub srebra drzewiej wyrabiane — W 12. i 13 wieku Kompozytory drzewiane powlekane pergaminem, a ta ozdoba zdania ozdoby Odex: krome iż opatrywano mocnemi rzemieniami, poźniej zamiast pergaminu użyto białej, lub czerwonej skóry —

Znajomość rękopismów czerpać należy z katalogów bibliotek, bez te powinny być opisane w tym gatunku, jak Lambecjusz opisał cesarską w Wiedniu, Bandyni florencką, Kazimir (Casiri) Eskurjalską rękopismów Biblioteka Filippa Labbe, i Montfaucona (Montfaucon) wielkie mianie rozmiaru do przydatku, jak przemowy do Edycyi rękopismów rodzaju, w których szczegółowo opisania rękopismów znaleźć można — Do trafnego oznajmienia rękopismów potrzeba długiego doświadczenia, którego ciągłe nabywać się ciągłe i pilne czytanie rękopismów potrzeba dawnego wprawiania się w tej sztuce; przestawanie głowy, doświadczenia, porównywania rękopismu nieznanego z innemi pismami, którzy wiele pracy wymagają, daty i dalsze badania pod pisarzy i wot maryginalnych — Dokładnie tylko należy, że przy tej pilności nabadzenie pisma dawne i ze porównaniu nawet sztuki dwuch biegłych fabrykowane rękopismu, dla oszukania mających ale nabadzenie odmiennych tego rodzaju spraw nieodzownie — Przypomnieć sobie tego zmysł odczytanie pisania czytej pomocy, zadstanowiąc się nad rękopismami hebrajskimi, Greckimi, Łacińskimi, Gotyckimi, Franko-Galijskimi, Anglo-Saskiej, zawsze jedna mato pamiętając, że uczony nabycznej dobrze mieć umysł i oko dobrze tych osobliwości jaką pismo przybrać mogło, ale wyjątków nie mnożąc —

§. 3. O rękopismach hebrajskich, greckich i Łacińskich

Księgi hebrajskimi rękopismami mało jest takich, któreby 400 lat dawności należały — Najdawniejszy spośród nich ze wszystkich jest rękopismu Sta Księga, Chrześcijan w Domu Panów Karaitów Babilońskich znajdująca się, którego życie Aymarykowi Generałowi tego zakonu w 1308 r. jako nieco mniej starożytności pamiętnej wstąpiło — Pierwszeństwo daty hebrajskich rękopismów za spodziewanej a zdaniem znawców, ma widoku krytyki za pewniejsza dowodu, bo nazwanie ich wieku — Pismo jest mało co różni od dzisiejszego, a za wyjątkiem

lepsze za miane tej, które za znajdują na wiekopomnie, gdzie
je zmienili z dotąd wszystkiemi xx Chrześcianami żyjący —
Najdawniejsze rękopismo Greckie Dedue tego zgaja, które
9ne a przechowuje Cesarski Skarb Wiedeński, ma 6ne wieku — Łacińskie zaś Evangeliarium 1mi
Wisigothorum, chart 26, in f. Dioskorides Neapolitański;
i Konstantynopolitański w Cesarskiej
Wiedeńskiej, tudzież Biblija Watykańska i Londyńska.
Charaktery są całowe, czyste, graniaste, czyste okrągłe
jakiej powszechnie dziś dnia w napisach Kamieni i Medalów
używany są pisane na rozdzielnie bez Accentów, przydechów i interpunkcyj — Leżnemu zwyczaj Znamionowania
mają pismo w 7mu dopiero wieku wprowadzonego nyniejszego
dawniej te rękopisma żadnych znamion nie mają, a jakieś
niektóre widziany accenty i przydechy, to je przydawał
później czas ktoś. W 8mu 9tym wieku pisywano i Kadzenie
na kartach całych głosek dając im powoli kroplen pismo
kle pisanego kierunek — Malowano poczęte litery,
i te rozmaite kwiaty i Zwierzęta wystawiają obrazy — Ci
przestając na Kaligrafowi (pięknopisowi) do pięknego
chu wypisania Rękopis niekiedy kilku razem (Greckich pry
watnem charakterem pisanych) dla pięknego wypisania
Zwierzęta całowe jednymi wyrażali
dzaj Rozdawano ich Zatrzymane czytaj — tu rozdział
Dziś całowe egzemplarza trwają w tym czasie aż do 12. wieku
potem nowe wynajdowano sposoby, Accenta, a mianowicie
ostatniego nie dostatku pięknego
mianu wystrzegano dawne rękopisma, aby na to nie
nowe wyprzeć [illegible] Znaczyć czasy. Ich rękopi
śmi rękopisma na pięknie barwą niebieską
daja się w dwie linie, a Opowiadanie 14 wieku aż dwie
należą na Datami Arabskiej Pisane Greckie nie pięknego
przodka odmian nim — Wiersz jego tudzież mowa z Mon
fokonem i Blanchinim

Rękopisma te Datę według najdawniejsze czasu, Charakter
charakter najbliżej przystępujące do najdawniejszych
i najpiękniejszych — Używano w nich głosek Litterowych
całowych i głosek, które później za drukiem pisma
Dowypresienia tytułów i początkowych wiersz
pisanych drukiem. A przeciwnego Rozmiaru miały
Rękopisy pewnej ilości, pismo mniejsze, wcale odpowiednie
różne — Jan i Grecy, Zdani obywatele Ci długo w rękopismach
trzymali Znamiona i interpunkcyj, Charakter
Ci dopiero po 8mu wieku tudzież Łacinnicy
Ci wielki pismo trzymało aż do 9mu wieku — Epoka

w którey p. naszey w Paryżu Ludwik spisuie a stronę dwa Krzyżaki
trzecy i każe du spuszczo - skąd o nowy rostudo jego za
Szybkow, którzy wszyscy wiedzieli mogno we Mabellonie, i Bessela
Janej dyplo, jednak i wspomnieli czy sami aż do 8 wieku
Rękopisma rzeczy na Wymysłowie spisane, han
dus abecy, Rękopismo Ewangelii w Tej Xięgi Cesarskiej w Wiedniu
Kroj dwojaki to - Pierwszy stanowi pismo mniejszego Zebra
ki i ostrzy te, rzeczy Benedyktyni w Saint Germain Nouveau
Jaglin; Courtin. Traité de Diplomatique

§ 4. O Rękopismach Gotyckich, Longobardzkich, Francuzkich i Anglosaskich

Z mniejszego pisma Rzymskiego powstały pisma Gotów, Franków Anglo-
Sasów, które cokolwiek jednego z siebie gatunku mieć zdawać można. Narody te przy-
jęły sztukę pisania od Rzymian, a chociaż ozdabiały ją rozmaitymi Kształtami, nie mogły
Kształt ten nie miały upodobania ani possobności dodać do upiększenia Kunsztu
pracy i spekulacyi swych nagannych, a dalego Kunsztowne wzory Rzymian do nadku chylił się zawsze. Natomiast jak dziadowie przemysłowi Rzym-
skiego państwa ustawne związki całości, przy czym dla której pisma
wyżyty i zawsze dziś żywego modła w rozlicznie i Dziwne rodzaje od-
mogą. Gotowie nie przynieśli sobie do Krajów nowych Rzymskich ani dawne
go pismo swego, pismo ani poznanych dych, Biskupa Ulfilasa Charakterów
Rękopismo rzymskiem, mówi Kopiny, pismo wyżej, natomiast mieszane to byłkie przyda
należy że one dzieje ich pochodzą rzekomo Rzymskiego pisma, Rękopismo
rzymskiej, jeszcze Rękopismo rzymskie wyżej pismo pisma
ustawy Kleji Kod (Kodeks) wizygotyckiego Wielmada Króla Biarmlandyi i Julemarki

Między Norwegią mamy Kodeksy w Islandyi odkryte Saemund Frode i
Arc Frode między Kluczem byli pierwszymi pisarzami. Od tego czasu mamy
Tadzięcia rękopismów. Armad ellegrine z zgromadzeń analizy ich Kodeksów
z których na rozkaz pisała Duńskiego wydano już kilka na wiedz
publiczny zpory Tłomaczeniem rozmaitym pisma. Z Rękopismów Charakterów
mi Alfabetu pisanych pozostały tylko Ewangelie znane pod nazwą Pisma
Codex Argenteus, którego obecnie Upsalu we Szwecyi mieszka. Ma
Bibliotheque Royale Nationale Bessela. Imperatorska Biblioteka nieliczne pisma
mych Rękopismów
Rękopismo, wg parta i ich wkrótce, spadł ze Tej części pi
sać Rękopismów, wg parta i ich wkrótce, spadł ze Tej części pi
mają czasu dotychczas bez zeta w Kształcenie Duńskiego używali
Lombardy. Odkryli oni nieznany Kodeks w Medyolanie, gdzie pismo Rzym
skie upadać zaczęło. Rękopisma ich zaczęły z końcem XII a
wiekiem z Tervoreni, pratiky w nich tej dawnego gatunku. pismo. Kształ
Tworzyć zaczęły Kodeksy z okolicy nad Tamizy we Szkocyi odczyta-
nia Wzory jego znaj dują się w Bibliotece Hiszpańskiej w Es
pismach ołtarzowych Benedyktyńskich. Rękopisma te z pocz. X wieku

Tustan Lauterenie
Tostan?

...ego liber gij nej ostrowny in alter ego Mureb[ski]ego abrzedkus Wielky i ich liczba posiada
Kapituła w Toledzie, ...ego pisze to pismo nowi ...dobrze nerwatio Toledańskiego Anno 1091
...ch w Lesnie ...tanem mieście królestwa Lemus w ...kiem ...panii nabarze ...ynowanie charak-
terów Francko-Galijskich w miejscu pisma Toledańskiego, bez przeczyte ona jeszcze wy-
rok dwoje wynurzania Dom[ini]ck Porez namarsa na Konice w XIII wieku. Zdarzają
się dwie to pismo wspomnionych wszystkich i ...ethe jego z Manuskrypt w ...dania ex wieku
...kspito do XII wieku, w XIII wieku Longobardowie skalicz panami Włoch a proz Bry-
nu i Rawenny. Panowanie ich nie trwało więcej, jak 206 lat i bierze jednak ono to
...ego ...pismo w ...alijach od VIII do IX wieku rodzi się ...ygalne Longobardzkie. Gło-
...ne ...ichgdzie wzięty poznałem ...ktory w ...kich wiekach czytosz ...ich ...ch znawcy
...patrzyć wonchaudzenie podobieństwo ...pisma ...ego Krzyżowego, mimo ...ych
...dmian ...kie ...ch postrzeżenie wprowadziła ...ronologia ...szczególniej ...ch wieków. W ...ypadkach ich
...ętnych w Dyplomatyce Benedyktynów do opisania i najdokładniejszego ...ania wzorami
obiedzione. Strasnej ...aczęły ...awoli, Pytha ...pismo ...ane ...dzie w XIII wieku na-
...ą drugą, w IX i wieku ...ty z ...ów inny ...wory ...ie pisma, w XI wieku grubsze wie-
...ce litery i ...kroczenia, jakoby ...pot ...ona na ...ch ...stkami linija. Znamienity ...ie in-
...ne znamienity ...ne i wieku XIII wieku ...ego ...ch ...ny, wielkie i gru-
...be litery, i małe ...kroczenia. W ...ego ...pisu ...dziwny ...k wiekach widzieć nie można
Gdy Francuzowie panowali Galij zaczęli ...ię tam ...ytkie, ...mniejsze pismo
Merowingskie wtych pismach od V ...ie do VIII wieku ...ono ...ię Meroi-
...ingskim odpisem wszystkie linii krain francuzkich. Panowanie ...tego we ...rancyi ch
...ie Niemiec, ...ubkach dało ...ody ...ko ...ię ...ormie ...ej dwojaczy ...kter, ...dzieży ...ie
...ysłowom ...anowanie ...ych ...ych ...ego Jana Francuzi Barbarzyńskim
...nazwali. Od panowania Pepina wyglądało nie ...poprawnie pisma ...ego ...ykształ-
...cenie ...ego ...ecznie ...ych ...przypisów. Monarcha ten ...ięty ...ygle ...ie ...ami pozy-
...skał ...pory, ...ch ...ecenia, nie ...ko ...ał na wprowadzenie do pisma ...ch ...ch War-
...ości ...ych ...ch ...ch ...ch

w których pismo to w całej jego piękności widzieć mo-
żna — Z tem wszystkiem Charaktery Longobardzkie utrzy-
mywały się w tym kraju aż do 13. wieku — We Francyi
trwało ciągle od 8go do 10go wieku przechodząc następnie
wszystkie stopnie doskonalenia się i zepsucia — Nako-
nie doszedłszy ostatniego kresu znajdenia się pod rządem
ostatnich Królów z familii Karola Wgo, odnowionem i popra-
wionem zostało w r. 987. za staraniem Hugona Ka-
peta, ztąd też Kapetyńskiego nosi nazwisko — Tam
poprawione pismo trwało we Francyi aż do końca 13. wie-
ku, a później do Obcych przeniesione krajów zaczęło być
znanem w Anglii około 1066 r. kiedy Wilhelm zdobyw-
ca wyraźnie zabronił używać pisma Anglosa-
skiego — W Hiszpanii zaś nieprzerwanie do używa-
nem było od r. 1091 aż do końca 13 wieku, lubo
niektóre Królestwa Hiszpanii zatrzymały jeszcze
~~niektóre~~ dawne Gaskiego Tolendońskie pismo. —
Anglo-Sasi za przybyciem swojem do Brytanii
zostali już tam dawne rzymskie pismo, a i to, któ-
re do kraju tego ze światłem Ewangelii przynieśli
wyprawieni od Grzegorza IV Papieża dla opowia-
dania nauki Chrystusa wysłańce, równie
było rzymskiem — Pismo Anglo-Saskie nie tylko
w Anglii, lecz i we Francyi i w Niemczech używa-
nem było — Wiek 7go był Epoką zupełnego jego
ukształcenia, a wiek X. całkowitego upadku — Lubo
w Anglii utrzymywało się poniekąd aż do czasów
Wilhelma zdobywcy t. j. do r. 1066 — Rękopisma
Anglosaskie znajdują się w Anglii w znacznej
liczbie jak świadczy katalog Humphrey Wanleys
Niezbywa na nich i w Niemczech — przynieśli i tam
ze światłem Ewangelii współpracownicy S. Bonifa-
cego — Wzory tego pisma widzieć można w dyplomatyce
Benedyktynów —
Z upadkiem nauk i dobrego smaku w XIII wieku upadły
oraz pisma — Dziwactwo kaziło szlachetną prostotę
dawnych charakterów, mierząc lub przedłużając ich postać
albo też przydając do nich niepotrzebne i nieforne rysy
Poczwarna mieszanina niezgrabnych charakterów i
sterczących znaków zastępujących miejsce wyrzuco-

wnych liter, czyniła pismo rzonie nieprzyjemnem dla oka, jak trudnem do wyczytania — W skrzesiciele smaku przy końcu XV wieku a bardziej jeszcze od XIII aż do XV i XVI nazywali je Gotskiem, Scholastycznem, a nawet pismem Mnichów — Panowało ono w całej Europie i trwało od XII a bardziej jeszcze od XIII do XV i XVI wieku — Od tej Epoki wszystkie niemal Europejskie narody wróciły do Rzymskiego pisma oprócz Niemców, Fuinów i Lettów, którzy się dotąd trzymają Gotskiego czyli Scholastycznego — U Franków pozostały jeszcze zabytki jego ~~[illegible]~~ w jednym tylko gatunku pisma zwanego ronde et financière — Używają go Papieże Rzymscy w bulach swoich, a Duńczycy, Szwedzi, Anglicy i Hollendrzy wykreślają nim nie kiedy tytuły Xiążek —

To, co z rękopismów, a bardziej jeszcze z Dyplomatów do rzeczy Polskich należących, piszczącą uda-cza oszczędziła, nie sięga jak 11. wieku — we względzie Etnograficznem można je rozdzielić na właściwie Polskie i Słowiańskie, czyli Ruskie. Do 1ej używano pisma nowogotskiego czyli scholastycznego i to trwała do 16. wieku — Epoka, w której nastało pismo Rzymskie odnowione w Polsce. Za Władysława 4go było ono wzorowe, upadło za Jana Kazimierza, niepoprawione pod Janem 3m, Zygmuntami 2m i 3m znowu zaniedbane, od r. 1750. a nadewszystko po wprowadzeniu za Stanisława Augusta sposobu pisania włosko-francuzkiego, później Angielskiego, do dzisiejszej przyszło piękności — Co do 2ej t. j. co do rękopismów i Dyplomatów w Polsce i prowincyach ruskich do Polski należących, pisano po rusku i charakterami ruskiemi zwanemi Kirylica od r. 1062 aż do 16 wieku, odtąd już to po polsku, już to po rusku, już to ale rzadziej po

Tar

Tajnie.

§6. O Xiązkach Odrzuconych w Ogólności.

Przystąpimy teraz do drugiej części w Rubrd Xiąg nie wchodzącej, to jest do Xięgoz- Obiad ludzi chcąc nie- uwieczni i umiejętnie czynalazku ich, zaczynał je i rozdawał zaraz z kart- z niczego potrzeba do naiwiętszych tego tylko szuka do pomnienia dużo niadomości, używania pewnych dzieł- Bez nich wszystkie historyczne niadomości- byłyby dlanas wraz z dziedzictwem, a przynajmniej do kalectwa budowniczego bez nich trudniby ćwiczyć rzeczy, które, którym nam dostarcza historyczna ludzkich niadomości- Dla nim liczenia wielkich i ciężenia się względem najlepszych dochodzenia poznania prawdy i natycia mądrości- czytanie czyni nasze księgi nauczyciele ważny które się uważa nasze myśli znać mogły, podziania nam nasze spostrzeżenia i nie doskonałości naszego poznania- pokazują prawe widoki Xięgoz nasz wszystkiego Umiejętności dlana i pracy i uczyli am nie tego zrozumienia czasu- Za wiejętności widzieć jak na jednej stronę uczą się i nawodzą bazyna dumna ciemnota, jak z drugiej strony pracę i poznania potrzeb ciekawych zajmowała nauka gorliwość, a zamiast uczenia Sprawiedliwości nie ćwiczy prawdy i inne podziękowane Zniemi Cnoty- otrzymanego nabierzą a pożyteczne pienia- Jako temu, który się przyczyna jak nauka tylko zapoznanie na przyszłości być obejrzeniu nadodmiany jasna rajski mogą uczuć spodziania jego bez podobnie narodzony braci w Xięgi dwiągnąć nauczania i niadomości ich świadczy, jeżeli nie otrzyma na Xiążnowości Xięgi Xiążeli Xięgi Xięgi Xięgi

Sam bowiem rozsądek przekazuje, że należy przyznać tego tytułu, co nazwi w Polsce lepszych zalety, gdzie historyk ich zna, dowodzi, a zakon uważa, ojczystym przykładem ich dowodzi. Ma ta książka ma pierwszeństwo przed drugimi, i znaną taniej, w której najlepsze pomoce do wyjaśnienia jasnej rzeczy do jej użytku i wiadomości to wszystko zrobić nam jest, co dobrze może pożyteczne spełnić. Czasów i panujących klass ludzi. Sposób tego by chciał do innego czasu trawić nie mógł i nie zdołałby przestrzegać do portu pewnego. Do roku nasycić poznania obyczaju znali i używali dla nas najlepszych w kurcu w rozsądku, by który nie odpowiadały, zdolności, wiadomościom i zamiarom naszym, albo, gdyby śmy tanio używać chcieli, tedyby za tanią śmierć pożądanemi [illegible] wydanie lepszych historyj obejmuje cały rzeczy. W samej rzeczy, biorąc używanie dla zasięgu jej sposobu, nie przyjmuje mierze. Bo albo [illegible] za [illegible] nauk uchwil. Stądby się dnia [illegible] do słuchania i używania lepszych, albo nauczyć się [illegible] czego niepotrzebnego, fałszywego lub [illegible] [illegible] [illegible]

pisemna czy jest artykuł jasny: zaległy, bykad czy przyrzeczony, przysłane tarty czy [illegible] rzeczone istotnie przyzwane obrazy czy pieśni, tegestra czy inne i kazanie robione etc. — Wiadomość te czerpać należy 1mo z Bogatych i Dobrze urządzonych Xiążnic z Oczytanemi przebywanie pilne przeglądanie Drzewa bywałych oddziałów xiąg podług swego gustu i Sadownośći — 2o. Z rozważnego odczytania katalogów xiążnic celniejszych, i ludzi — z ogłoszeń xiąg na sprzedaż wystawionych, czyli Aukcyj, mających jedna połowa, że w tych ostatnich chcę Czytelnik dasz oczekiwać pochwały rzeczy które z dobrej części warte zabicia. 3tio Z tak zwanych Bibliotek, czyli Bibliografijr bądź one [illegible] t.j. zawiadające xiążki w Dziesiątego Rodzaju. [illegible] Bibliotheca conradi Gesneri, bądź drzewo, t.j. zawiadające xiążki które albo natura dojadnej remieślnikowi jako to: Pauli Boldwini Bibliotheca Theologica. Mark. Lipenii Bibliotheca realis juridica, albo dojadnego narodu, jako to: Allegambe Bibliotheca Scriptor. [illegible] Antonii Bibliotheca hispana- albo dojadnego zakonu jako to. Allegambe Bibliotheca Scriptor. Soc. Jesu. Dziwać się nie trzeba że niżej tu wyżej wyższe, jeśli do Apisu Xięża Jana) Zdanie wyżej pomnij jako to Boecleri Bibliographia critica, albo jeśli tylko same tytuły i Zawarcie obej mają xiążki jako to: Vogleri introductio in notitiam cujusq; generis bonor. scriptor. Formey conseiles pour former une bibliotheque peu nombreuse, mais choisie —, Hochstetterus Bibliographus [illegible] Simon Lindfarbus Dan Heinsius Bibliotheca [illegible] Dni Lindfarbus Dan Heinsius Bibliotheca [illegible] Dni Wigland [illegible] Simon

zna, miłość swojego Stanu, duch Partyi, chęć poniżania obcej pracy, i tysiączne inne okoliczności. Po obudki mają tak dzielny wpływ na sposób sądzenia i widzenia ludzi, że prawdziwe i bezstronne zdanie uważać należy jako najsłabsze rozumu ludzkiego dzieło. Czyż mało nawet w dzisiejszych czasach z pod pióra tych rozrządzeń wychodzi tak stronnych i nierozważnych wyroków, iżby życzyć należało dla sławy ludów i nerowych stanów, aby z dziejów krytyki wymazane zostały. A więc uważać należy jakie są uwagi rozsądzcy względem rzeczy, które w sobie obejmuje książka, i względem sposobu jakim są traktowane, czy zdanie jego tycze się całości, czy też niektórych jej części, czy odznaczenie wydatniejszych miejsc które dają poznać ton i wartość dzieła jest dość charakterystycznem, nakoniec czy pewna miara zachowana została tak w pochwałach jako i naganie. Z tego dopiero poznać można czy krytykujący sam czytał książkę i onę rozważał. Czy posiada rzecz o której ona traktuje, czy się przeniknął całą myślą autora, czy poznał ducha i charakter książki czy umiał skoncentrować jej osnowę, i dokładnie ją oddał, czy odraża lub skłonność bądź do osób, bądź do umiejętności, bądź do pewnych zasad nie oddaliła go od tego stanowiska, z którego rzecz całą ogarnąć i bezstronnie ocenić można. Co nakoniec do poznania książek pomaga wiele znajomość Autorów, której nabywa się z opisów ich życia, bądź powszechnych jako to Dictionaire historique et Critique p. Mr Pierre Bayle bądź szczegółowych już to krajów jako to Vitae citatorum doctrina Excellentium, Auctore Anglo Fabronis, już to umiejętności jako to: Petri Castellani vitae illustrium Medicor., już to zakonów jako to Eschards Dominicanor. Bibliothec

już nakoniec pojedynczych budzi jako to Vita Tichonis, Brahei, Auctore Petro Gassendi

Te same dzieła służą oraz do poznania różnych gatunków uczonych, jakiemi są:

1° Poligrafowie, czyli wielopisowie np. w starożytności Arystoteles, Cyceron, Warro, Origines, a później Tomasz z Akwinu, Erazm z Roterdamu, Luter, Kardan, Kircher, Konring, Pethan, Thomasius, Gundling, Hemman, Wolter i inni &c.

2° Mikrologowie czyli frankopisowie, jako to Henryk Acker który wydał historyę piór (b.)

3. Księgokradzie, którzy albo cudze dzieła sobie przyswoili albo własne swoje roboty drugim podrzucili — Za przykład 1ch służyć może Przekład łaciński Anakreonta p. J. Aratusa, który Henryk Etien (Etienne) wydał pod swoim imieniem (c) Za przykład 2ch mniemane ułamki starożytności Etruskich Kurcyusza Inghirami — (d)

4 Metonymowie czyli przekładoimienni to jest autorowie którzy zwyczajem swojego czasu albo dla innych jakich widoków nazwiska swoje na obce tłumaczyli języki, i tak Nowopolski nazywał się Novicampius. Wilhelm Holzmann, Xylander, Teodor Buchman Bibliander, Marcin Butzer Aretius Felinus, Filip Schwarzende, Melanchton (e) Jerzy Himmel Caelestinus, Piotr Kruchenberg, Pierius Grachus.

5 Pseudonymowie czyli fałszywoimienni, tj. autorowie ~~którzy~~ się ukryć chcieli pod obcym imieniem, np. pod nazwiskiem Nowińskiego Krasicki, pod imieniem Abbé Bazin Dom Zapała, Vade, Tamponet, Volter ~~walt~~ id (f)

6. Annonymowie czyli bezimienni, tj. jest autorowie co nazwiska swoje ukryte mieć chcieli. I tak

Wołłaraj wydawał bezimiennie w Szystkie swe dzieła, Xża D'Antine, Durand i Clemencet wydali bezimiennie L'art de vérifier les dates, Cristian Knorr von Rosenroth de ieto Cabbala dam-data. XX. Tomsan i Tassin Nouveau traité de diplomathique &c.

(9)

Homonymowie czyli jednoimienni to jest autorowie którzy jednakowe nosili nazwisko. I tak włosi mają wielu Villanich, Anglicy Dzonsonów (czyli Jonsonów) Hiszpanie Sanchezów Francuzi Morenów, Niemcy Mejerów i Hoffmanów — #

§ 8 O Xiążkach rzadkich

Niedosyć jest znać xiążki dobre, trzeba oraz jeszcze się starać o poznanie xiążek rzadkich, gdyż ta wiadomość stanowi istotną część Nauki Bibliograficznej — Lecz w tej mierze należy odróżnić Xiążki od edycyi, jakeśmy to zrobili mówiąc o xiążkach dobrych może bowiem Xiążka bydź nader pospolita, gdy tym razem jedna z iej edycyi będzie bardzo rzadką — I tak coż takiej znaleść można jak Biblią Niemiecką, bez kto chlubić się może że posiada iej edycyą r. 1743 w Germantown mieście Ameryki połączonej zrobioną, której nie wyszło więcej nad 12 exemplarzy? Jeżeli xiążki jakiej lub edycyi tak mało exemplarzy nadwiecie, że nabycie iej jest moralnie niepodobne takowa xiążka lub edycya nosi sama w sobie charakter swej rzadkości, i jest koniecznie osadką — Jeżeli lub edycya przyznaczonej liczbie wybitych exemplarzy dlatego tylko trudno jest do znalezienia, że te przed okiem szukających kryją się w tłumie xiążek, któremi, któremi zarzuceni jesteśmy od czasu wynalezienia sztuki drukarskiej. Rzadkość takowej xiążki lub edycyi zależy od pewnych wa-

runkowy i w tym razie xiążka będzie przypadkowo
rzadką — Tak pierwszego jak z drugiego rodzaju
xiążki mają w Nasiennie sobie rzadkości stopnie,
których z tem naznaczyć można i [illegible] Xiążnie
przepisanych obejmujące

7 O xiążkach dobrych

Dobroć xiążki nie jest istotną własnością wywartości
Natę ostatniej się prac uczonych zaleta szczególniejsza bacznością
dawać powinni prawdziwie nawet zastanowmy się więc nad
tem prawidłem. Aby trafnie wyrokować o dobroci xiąż-
ki uważać ją należy ze strony jej rzeczy – 2° Ze strony Au-
tora 3° Ze strony wywodu rzeczy czyli narody, 4°
Ze strony sposobu pisania – jeżeli rzecz xiążki
jest istotnie potrzebna, pożyteczna a przynajmniej
przyjemna, jeżeli autor umiał być jej panem
w całej obszerności, jeżeli ją traktuje sposobem
równie gruntownym i chjasnym, jeżeli się tłum-
maczy językiem czystym, zrozumiałym, i do rzeczy
stosownym tak xiążkę uznają za dobrą wszyscy
znawcy i czytelnicy mający smak i delikatne czucie –
Wpośród tej że tak powiem nieskończonej powodzi
xiążek których liczba codziennie się pomnaża, wie-
le jest takich którym zbywa na wszystkich tych przy-
miotach, albo przynajmniej na jednym lub na drugim,
niektórym ich odmówić nie można i mi posiadają je w wy-
sokim stopniu, ale o tych powiedzieć można
Bari nantes ingurgite vasto –

Dobroć edycyi jest równie ważną zaletą xiążki, lecz w tej mierze trzeba być ostrożnym często bowiem chciwość drukarzów, xięgarzów przekupniów zastawia sidła namniej biegłych amatorów i kosztem ich niedoświadczenia dogadza osobistym widokom — Wyliczemy tu niektóre z tych sposobów, których oszukaństwo lub zdawiara używa, całe dzieło przyjaciołami objaśniając — Zdarza się często, że xiążka nie znajduje kupców, leży długo na składzie, w tym razie odmieniają niekiedy jej tytuł, bądź dlatego, że poprzedniczy niemając nic poważnego, przeszkadzał pokupowi xiążki, bądź dlatego, że pod odmiennym wychodząc może być łatwiej i w większej liczbie exemplarzy spieniężoną — I tak tractatus theologico-politicus Spinozi wychodził w języku francuzkim pod następującemi tytułami: La clef du Santuaire, Traité de Ceremonies superstitieuses de Juifs, Reflexion curieuse d'un esprit desinteressé sur les matieres le plus imporatantes au Salut a) Często także chcąc dawną xiążkę udać za nową, albo przynajmniej za poprawną i pomnożoną edycyą, odmieniają jej tytuł dając mu poźniejszą datę — I tak dzieło Batavia Sacra drukowane w Bruxelli 1714 r. pokazało się z przedrukowanym tytułem pod datą 1754 — Często znowu tytuł obiecuje to, czego w samem dziele znaleźć niemożna. I tak w tytule dzieła Histoire des Prusses à la Haye 1732 w Cwiartkach zapowiedziano jest, że ono dzieli się na 4. volumina tego jednak podziału w całem dziele znaleźć nie można b) Często edycyo dawne, rzadkie i poszukiwane, bywają naśladowane — I tak edycya Dekameronu we Florencyi p. Juntów w 1527 zrobiona, wyszła w Wenecyi 1729 pod r. 1527. Znajdują się także dzieła z oddzielnych edycyi złożone, takim jest Dekameron dawniej ~~dawn~~ ~~[illegible]~~ dziś w Gerelskiej dziś we Lwowskiej xiążnicy znajdujący się, w którym [illegible]

Od Czytelnika jest Exemplarzem r. 1563. takiemu za Dzieła Xięgi Pięcioro Mojżeszowe Pod Drukiem Data ostatniej mowy na ryczerzu roku 1582 – Zaraz za nią widzieć widziałem Pod Data

22

Xiążek według Systematu Bibliograficznego. — Co się zaś tyczy zewnętrzney dobroci Edycyi, ta zależy od tego aby forma Książki bądź in folio bądź in 128 zbliżał się do kształtu podłużnego Czworokąta, aby Marginesy były szerokie, aby papier był gęsty, tęgi i biały, aby druk był czysty, czytelny, proporcyonalny, i niezużywany, aby wiersze i odstępy były w przyzwoitey odległości, aby poprawa z naywiększą ile można dokładnością była robiona. Obrazy, winiety, ozdobne obwódki i inne upiększenia podwyższaią cenę książki, lecz niedostatku wewnętrzney wartości, w oczach prawdziwego znawcy wynagrodzić nie mogą. —

§8 O Xiążkach rzadkich

Nie dosyć jest znać xiążki dobre, starać się jeszcze potrzeba o poznanie xiążek rzadkich, gdyż ta wiadomość ~~[illegible]~~ stanowi istotną część nauki o ~~xiążkach~~ bibliograficznej. Lecz w tej mierze należy odróżnić xiążki od edycyj jakeśmy to zrobili mówiąc o xiążkach dobrych, może bowiem xiążka bydź nader pospolita, gdy tymczasem jedna z jej edycyj jest nader rzadką. I tak, cóż łatwiej znaleść można, jak Bibliją nie miecha, lecz tutaj chlubić się może, że posiada jej edycyę z r. 1743 w Germantown, mieście Ameryki północnej zrobioną, z której nie wyszło więcej nad 12 exemplarzy. Jeżeli xiążki jakiej lub edycyj tak jest mało na świecie exemplarzów, że nabycie jej jest moralnie niepodobne, takowa xiążka nosi sama w sobie charakter swej rzadkości, i jest koniecznie rzadką. Jeżeli zaś xiążka lub edycya przy znacznej liczbie wybitych exemplarzy dla tego tylko trudną jest do znalezienia, że te w tłumie xiążek kryją się pod okiem szukającego, któremi zarzuceni jesteśmy od czasu wynalezienia sztuki drukarskiej, rzadkość takowej xiążki lub edycyi zależy od pewnych warunków i w tym razie xiążka będzie przypadkowo rzadka. Tak 1° jak 2 rodzaju xiążki mają właściwe sobie rzadkości ~~[illegible]~~ stopnie, których 4 naznaczyć można. 1° Xiąg nie pospolitych obejmujący dzieła i edycye # ~~[illegible]~~ drugi ciąg ~~[illegible]~~ rzadkich, do którego należą dzieła i edycye, jakich na próżno szukalibyśmy nawet w znakomitszych xiążnicach. 3. ciąg arcy rzadkich zawierający dzieła lub edycye, których ledwo kilkadziesiąt exemplarzy ~~[illegible]~~ rachować można. Czwarty Xiąg najrzadszych który obejmuje

które cy szły z handlu xięgarskiego, tak w naszych, jako i w obcych krajach

takie dzieła lub edycye, których jeden, albo najwięcej kilka exemplarzy znajduje się. Przytem jeszcze uważać potrzeba na okoliczności czasu, miejsca i osób. Tak, mogłabyż Xiążka jana bardzo rzadką w pewnym czasie, lecz stała się pospolitą, gdy nową jej edycyą zrobiono. Takiem jest dzieło Mikołaja Franciszka Hayma Il tesoro Britanico, avero il museo numerario, które przestało być rzadkiem po wydaniu go w języku łacińskim w Londynie 1762 i 1764 in 4to. Może znowu w 1m kraju bydź nader rzadką taka Xiążka, która w 2m jest bardzo pospolitą. Tak Xiążki Hiszpańskie i Portugalskie tak pospolite w Hiszpanii i Portugalii, rzadkie są u niemczech, nader rzadkie w Polsce. Nanoniu, mogłabyż dla nas rzadkiemi te Xiążki, które są pospolitemi dla tych, co obce zwiedzali kraje i mieli sposobność widzenia znakomitych Xiążnic. A 2

Lecz przystąpmy już do wyłożenia przyczyn rzadkości Xiążek i ustanowienia pewnych klass, do których one odnieść się mogą, uważając 1mo Xiążki same bez względu na edycyą, 2. Xiążki łącznie z edycyami, 3. Edycye same bez względu na Xiążki. Co do 1o rzadkiemi są 1) Dzieła wielkie z wielu voluminów złożone, częstokroć ozdobione kosztownemi obrazami, których nabycie dla osób prywatnych jest nader trudnem z przyczyny wysokiej ich ceny np. Acta Sanctor collecta digesta, comentariis et observationibus illustrata a Jo. Bollando, Godofr. Honschenio Dan. Papebrachio SS. Antverpiae et Gengarloae 1643, 1794 LIII in fol. — Museum florentinum cum observationibus A. F. Gorii florentiae 1731, 1766 XII vol. in fol. Le Cantischet di Ercolano esposte conquatsche Spiegoziano (da Ottava Ant. Bayardi Napoli 1757, 1795 IX vol. in folio.

11te Xięgi mate znaczenia nartea Dzieine czyli jak je popisuiemy zwy-
piscs Vetustes pugillares, ktore ginęły w Rzymie emptyę, jeżeli się
od zatracenia nie ocalą publiczne xięgarnice np. Sermo Habitus
ap Reverendissimum in Christo patrem Dominum Stanislaum
Maciejowski Episcopum Cracoviensem in funere Sigismu-
di Reg. Polon. III.) Xięgi, ktorych na pięcie towy używano np
Mr. Goze. Jaquin Icones, plantarum rariorum Vindo-
bonæ 1784, 1791. 3 vol. in fol., i tegoż Plantarum rariorum
horti cæsar. Schönbrunnensis descriptiones et icones Viennæ 1797
3. vol. in fol. Hortus Eystetensis. IV.te) Xięgi drukuiące
w takiej materyi, w jakiej nie ucieka Autorowie prozą, i którą rzadko
kto z Czytelnikow rozumie i ceni. Tamami są a) Pieśni Babi nowe
np Muntona Słownik Talmudy czny (Sepcher Haaruch) w Ba-
zylei 1599. in fol. b) Pieśni wieśniacze nadto ozdobne w np Bal-
sas Cantica pus Pana Dieną Szczęśliwe Marzyę Panna yże
Szczęśliwe pargiesmas (szczęśliwe) Głos Serca na cześć Boga
Panny Maryi i swięty tych wydany w Pieśniach (w pobożnie) wyże-
żyanskich wierszach 1584 in 12.) c) Historya Szczegolna miast
Hiszpanskich nazwyste towarzystwa np Alvarez de Vargas,
Historia de la Ciudade de Mexico, Madrid 1633 in 4.
D.) Genealogije prywatnych familij np Tabl. (za granicą Sphinx Bibliotheca) c) Katalogi xięgarni np
Bibliotheca Jean Sulthonii libri omnes genus spectantes
rariores, rarissimi Regiomonti Borussorum 1751. in 8vo
E.) Pisma sporne autorów np Degli academici di Banchi di
Roma Sarma 1558 in 4to za antibalem karo) przeciw Cudeus
Kerei Kastelhedre (castelectro) legoj Regiane Dalcune Lettere signate
nella Canzone D'Annibal caro, bez wyrażenia miejsca druku
in 4to V.te) Xięgi nieodznaczone Babcie tamecznych xięgarzy
Odnoszące się zwykle do zwyczajnego urządzenia Dzieła tym
Obcasem zwane, potym do xięgi wydane wzięte np Leonis Allatii
Græcia orthodoxa Tomi II Romæ 1622-1659 in 4.

W naprzod edycyach Tamow autor obiecuje wtedy, kiedy edycya te ostatniego tomu bez ten wigcy nie wyydzie. W 2ch tych tomach wszystkich exemplarzy

E). Sobieski (Melchiores Weymarskie) Imperatorowi wierności exemplarz zastawia wigchodzity. 2 rzadkowania przyjechali odbiorac Cesarzowi Augustissimo wszystkie ich exemplarze ze Francyi - Anno 1683 zaraz po 1 anno Regem Stanisl. Leszczyńskiego et resumit 1683 - 1610. Jo Bonna, Parigi, edycyi 1677 - 79. 8 tomach w 4 folio. pola imperialia T. I - tamo wszystkie Tytoria de Gaink Europy Tego Tomu (1655 - 1655) Francofurta ad Moenum 1607 - T. II Hanoviq 1609 T. III. Offenbachi 1610 in folio. —

Exemplarz Tytoria de Gaink Europy Tego Tomu (1655 - 1655) Francofurta ad Moenum 1607 - T. II Hanoviq 1609 T. III. Offenbachi 1610 in folio. —

(1) Sedmo z pomiędzy [illegible] Cicero de officiis - 1 [illegible]

(2)

(3) Stanislaus Lubienski [illegible] 1656 R. [illegible] 1656 libri XVIII pod

(4) Pisma Papiezkie [illegible] 1456

(5) Pisma [illegible] 1455

(6) Pisma [illegible]

(7) Pisma [illegible]

(8) Pisma [illegible]

(9) Pisma [illegible]

(10) Pisma [illegible]

(11) Pisma [illegible]

(12) Pisma [illegible]

(13) Pisma [illegible]

(14) Pisma [illegible]

(15) Pisma [illegible]

(16) Pisma [illegible]

(17) Pisma [illegible]

(18) Pisma [illegible]

(19) Pisma [illegible]

(20) Pisma [illegible]

(21) Pisma [illegible]

(22) Pisma [illegible]

(23) Pisma [illegible]

(24) Pisma [illegible]

(25) Pisma [illegible]

(26) Pisma [illegible]

(27) Pisma [illegible]

(28) Pisma [illegible]

(29) Pisma [illegible]

(30) Pisma [illegible]

(31) Pisma [illegible]

(32) Pisma [illegible]

(33) Pisma [illegible]

(34) Pisma [illegible]

(35) Pisma [illegible]

(36) Pisma [illegible]

(37) Pisma [illegible]

(38) Pisma [illegible]

(39) Pisma [illegible]

(40) Pisma [illegible]

(41) Pisma [illegible]

(42) Pisma [illegible]

(43) Pisma [illegible]

(44) Pisma [illegible]

(45) Pisma [illegible]

(46) Pisma [illegible]

(47) Pisma [illegible]

(48) Pisma [illegible]

(49) Pisma [illegible]

(50) Pisma [illegible]

(51) Pisma [illegible]

(52) Pisma [illegible]

(53) Pisma [illegible]

(54) Pisma [illegible]

(55) Pisma [illegible]

(56) Pisma [illegible]

(57) Pisma [illegible]

(58) Pisma [illegible]

(59) Pisma [illegible]

(60) Pisma [illegible]

(61) Pisma [illegible]

(62) Pisma [illegible]

(63) Pisma [illegible]

(64) Pisma [illegible]

(65) Pisma [illegible]

(66) Pisma [illegible]

(67) Pisma [illegible]

(68) Pisma [illegible]

(69) Pisma [illegible]

(70) Pisma [illegible]

(71) Pisma [illegible]

(72) Pisma [illegible]

(73) Pisma [illegible]

(74) Pisma [illegible]

(75) Pisma [illegible]

(76) Pisma [illegible]

(77) Pisma [illegible]

(78) Pisma [illegible]

(79) Pisma [illegible]

(80) Pisma [illegible]

(81) Pisma [illegible]

(82) Pisma [illegible]

(83) Pisma [illegible]

(84) Pisma [illegible]

(85) Pisma [illegible]

(86) Pisma [illegible]

(87) Pisma [illegible]

(88) Pisma [illegible]

(89) Pisma [illegible]

(90) Pisma [illegible]

(91) Pisma [illegible]

(92) Pisma [illegible]

(93) Pisma [illegible]

(94) Pisma [illegible]

(95) Pisma [illegible]

(96) Pisma [illegible]

(97) Pisma [illegible]

(98) Pisma [illegible]

(99) Pisma [illegible]

(100) Pisma [illegible]

(101) Pisma [illegible]

(102) Pisma [illegible]

(103) Pisma [illegible]

(104) Pisma [illegible]

(105) Pisma [illegible]

(106) Pisma [illegible]

(107) Pisma [illegible]

(108) Pisma [illegible]

(109) Pisma [illegible]

(110) Pisma [illegible]

(111) Pisma [illegible]

(112) Pisma [illegible]

(113) Pisma [illegible]

(114) Pisma [illegible]

(115) Pisma [illegible]

(116) Pisma [illegible]

(117) Pisma [illegible]

(118) Pisma [illegible]

(119) Pisma [illegible]

(120) Pisma [illegible]

(121) Pisma [illegible]

(122) Pisma [illegible]

(123) Pisma [illegible]

(124) Pisma [illegible]

(125) Pisma [illegible]

(126) Pisma [illegible]

(127) Pisma [illegible]

(128) Pisma [illegible]

(129) Pisma [illegible]

(130) Pisma [illegible]

(131) Pisma [illegible]

(132) Pisma [illegible]

(133) Pisma [illegible]

(134) Pisma [illegible]

(135) Pisma [illegible]

(136) Pisma [illegible]

(137) Pisma [illegible]

(138) Pisma [illegible]

(139) Pisma [illegible]

(140) Pisma [illegible]

(141) Pisma [illegible]

(142) Pisma [illegible]

(143) Pisma [illegible]

(144) Pisma [illegible]

(145) Pisma [illegible]

(146) Pisma [illegible]

(147) Pisma [illegible]

(148) Pisma [illegible]

(149) Pisma [illegible]

(150) Pisma [illegible]

(151) Pisma [illegible]

(152) Pisma [illegible]

(153) Pisma [illegible]

(154) Pisma [illegible]

(155) Pisma [illegible]

(156) Pisma [illegible]

(157) Pisma [illegible]

(158) Pisma [illegible]

(159) Pisma [illegible]

(160) Pisma [illegible]

(161) Pisma [illegible]

(162) Pisma [illegible]

(163) Pisma [illegible]

(164) Pisma [illegible]

(165) Pisma [illegible]

(166) Pisma [illegible]

(167) Pisma [illegible]

(168) Pisma [illegible]

(169) Pisma [illegible]

(170) Pisma [illegible]

(171) Pisma [illegible]

(172) Pisma [illegible]

(173) Pisma [illegible]

(174) Pisma [illegible]

(175) Pisma [illegible]

(176) Pisma [illegible]

(177) Pisma [illegible]

(178) Pisma [illegible]

(179) Pisma [illegible]

(180) Pisma [illegible]

(181) Pisma [illegible]

(182) Pisma [illegible]

(183) Pisma [illegible]

(184) Pisma [illegible]

(185) Pisma [illegible]

(186) Pisma [illegible]

(187) Pisma [illegible]

(188) Pisma [illegible]

(189) Pisma [illegible]

(190) Pisma [illegible]

(191) Pisma [illegible]

(192) Pisma [illegible]

(193) Pisma [illegible]

(194) Pisma [illegible]

(195) Pisma [illegible]

(196) Pisma [illegible]

(197) Pisma [illegible]

(198) Pisma [illegible]

(199) Pisma [illegible]

(200) Pisma [illegible]

(201) Pisma [illegible]

(202) Pisma [illegible]

(203) Pisma [illegible]

(204) Pisma [illegible]

(205) Pisma [illegible]

(206) Pisma [illegible]

(207) Pisma [illegible]

(208) Pisma [illegible]

(209) Pisma [illegible]

(210) Pisma [illegible]

(211) Pisma [illegible]

(212) Pisma [illegible]

(213) Pisma [illegible]

(214) Pisma [illegible]

(215) Pisma [illegible]

(216) Pisma [illegible]

(217) Pisma [illegible]

(218) Pisma [illegible]

(219) Pisma [illegible]

(220) Pisma [illegible]

(221) Pisma [illegible]

(222) Pisma [illegible]

(223) Pisma [illegible]

(224) Pisma [illegible]

(225) Pisma [illegible]

(226) Pisma [illegible]

(227) Pisma [illegible]

(228) Pisma [illegible]

(229) Pisma [illegible]

(230) Pisma [illegible]

(231) Pisma [illegible]

(232) Pisma [illegible]

(233) Pisma [illegible]

(234) Pisma [illegible]

(235) Pisma [illegible]

(236) Pisma [illegible]

(237) Pisma [illegible]

(238) Pisma [illegible]

(239) Pisma [illegible]

(240) Pisma [illegible]

(241) Pisma [illegible]

(242) Pisma [illegible]

(243) Pisma [illegible]

(244) Pisma [illegible]

(245) Pisma [illegible]

(246) Pisma [illegible]

(247) Pisma [illegible]

(248) Pisma [illegible]

(249) Pisma [illegible]

(250) Pisma [illegible]

(251) Pisma [illegible]

(252) Pisma [illegible]

(253) Pisma [illegible]

(254) Pisma [illegible]

(255) Pisma [illegible]

(256) Pisma [illegible]

(257) Pisma [illegible]

(258) Pisma [illegible]

(259) Pisma [illegible]

(260) Pisma [illegible]

(261) Pisma [illegible]

(262) Pisma [illegible]

(263) Pisma [illegible]

(264) Pisma [illegible]

(265) Pisma [illegible]

(266) Pisma [illegible]

(267) Pisma [illegible]

(268) Pisma [illegible]

(269) Pisma [illegible]

(270) Pisma [illegible]

(271) Pisma [illegible]

(272) Pisma [illegible]

(273) Pisma [illegible]

(274) Pisma [illegible]

(275) Pisma [illegible]

(276) Pisma [illegible]

(277) Pisma [illegible]

(278) Pisma [illegible]

(279) Pisma [illegible]

(280) Pisma [illegible]

(281) Pisma [illegible]

(282) Pisma [illegible]

(283) Pisma [illegible]

(284) Pisma [illegible]

(285) Pisma [illegible]

(286) Pisma [illegible]

(287) Pisma [illegible]

(288) Pisma [illegible]

(289) Pisma [illegible]

(290) Pisma [illegible]

(291) Pisma [illegible]

(292) Pisma [illegible]

(293) Pisma [illegible]

(294) Pisma [illegible]

(295) Pisma [illegible]

(296) Pisma [illegible]

(297) Pisma [illegible]

(298) Pisma [illegible]

(299) Pisma [illegible]

(300) Pisma [illegible]

(301) Pisma [illegible]

(302) Pisma [illegible]

(303) Pisma [illegible]

(304) Pisma [illegible]

(305) Pisma [illegible]

(306) Pisma [illegible]

(307) Pisma [illegible]

(308) Pisma [illegible]

(309) Pisma [illegible]

(310) Pisma [illegible]

(311) Pisma [illegible]

(312) Pisma [illegible]

(313) Pisma [illegible]

(314) Pisma [illegible]

(315) Pisma [illegible]

(316) Pisma [illegible]

(317) Pisma [illegible]

(318) Pisma [illegible]

(319) Pisma [illegible]

(320) Pisma [illegible]

(321) Pisma [illegible]

(322) Pisma [illegible]

(323) Pisma [illegible]

(324) Pisma [illegible]

(325) Pisma [illegible]

(326) Pisma [illegible]

(327) Pisma [illegible]

(328) Pisma [illegible]

(329) Pisma [illegible]

(330) Pisma [illegible]

(331) Pisma [illegible]

(332) Pisma [illegible]

(333) Pisma [illegible]

(334) Pisma [illegible]

(335) Pisma [illegible]

(336) Pisma [illegible]

(337) Pisma [illegible]

(338) Pisma [illegible]

(339) Pisma [illegible]

(340) Pisma [illegible]

(341) Pisma [illegible]

(342) Pisma [illegible]

(343) Pisma [illegible]

(344) Pisma [illegible]

(345) Pisma [illegible]

(346) Pisma [illegible]

(347) Pisma [illegible]

(348) Pisma [illegible]

(349) Pisma [illegible]

(350) Pisma [illegible]

(351) Pisma [illegible]

(352) Pisma [illegible]

(353) Pisma [illegible]

(354) Pisma [illegible]

(355) Pisma [illegible]

(356) Pisma [illegible]

(357) Pisma [illegible]

(358) Pisma [illegible]

(359) Pisma [illegible]

(360) Pisma [illegible]

(361) Pisma [illegible]

(362) Pisma [illegible]

(363) Pisma [illegible]

(364) Pisma [illegible]

(365) Pisma [illegible]

(366) Pisma [illegible]

(367) Pisma [illegible]

(368) Pisma [illegible]

(369) Pisma [illegible]

(370) Pisma [illegible]

(371) Pisma [illegible]

(372) Pisma [illegible]

(373) Pisma [illegible]

(374) Pisma [illegible]

(375) Pisma [illegible]

(376) Pisma [illegible]

(377) Pisma [illegible]

(378) Pisma [illegible]

(379) Pisma [illegible]

(380) Pisma [illegible]

(381) Pisma [illegible]

(382) Pisma [illegible]

(383) Pisma [illegible]

(384) Pisma [illegible]

(385) Pisma [illegible]

(386) Pisma [illegible]

(387) Pisma [illegible]

(388) Pisma [illegible]

(389) Pisma [illegible]

(390) Pisma [illegible]

(391) Pisma [illegible]

(392) Pisma [illegible]

(393) Pisma [illegible]

(394) Pisma [illegible]

(395) Pisma [illegible]

(396) Pisma [illegible]

(397) Pisma [illegible]

(398) Pisma [illegible]

(399) Pisma [illegible]

(400) Pisma [illegible]

(401) Pisma [illegible]

(402) Pisma [illegible]

(403) Pisma [illegible]

(404) Pisma [illegible]

(405) Pisma [illegible]

(406) Pisma [illegible]

(407) Pisma [illegible]

(408) Pisma [illegible]

(409) Pisma [illegible]

(410) Pisma [illegible]

(411) Pisma [illegible]

(412) Pisma [illegible]

(413) Pisma [illegible]

(414) Pisma [illegible]

(415) Pisma [illegible]

(416) Pisma [illegible]

(417) Pisma [illegible]

(418) Pisma [illegible]

(419) Pisma [illegible]

(420) Pisma [illegible]

(421) Pisma [illegible]

(422) Pisma [illegible]

(423) Pisma [illegible]

(424) Pisma [illegible]

(425) Pisma [illegible]

(426) Pisma [illegible]

(427) Pisma [illegible]

(428) Pisma [illegible]

(429) Pisma [illegible]

(430) Pisma [illegible]

(431) Pisma [illegible]

(432) Pisma [illegible]

(433) Pisma [illegible]

(434) Pisma [illegible]

(435) Pisma [illegible]

(436) Pisma [illegible]

(437) Pisma [illegible]

(438) Pisma [illegible]

(439) Pisma [illegible]

(440) Pisma [illegible]

(441) Pisma [illegible]

(442) Pisma [illegible]

(443) Pisma [illegible]

(444) Pisma [illegible]

(445) Pisma [illegible]

(446) Pisma [illegible]

(447) Pisma [illegible]

(448) Pisma [illegible]

(449) Pisma [illegible]

(450) Pisma [illegible]

(451) Pisma [illegible]

(452) Pisma [illegible]

(453) Pisma [illegible]

(454) Pisma [illegible]

(455) Pisma [illegible]

(456) Pisma [illegible]

(457) Pisma [illegible]

(458) Pisma [illegible]

(459) Pisma [illegible]

(460) Pisma [illegible]

(461) Pisma [illegible]

(462) Pisma [illegible]

(463) Pisma [illegible]

(464) Pisma [illegible]

(465) Pisma [illegible]

(466) Pisma [illegible]

(467) Pisma [illegible]

(468) Pisma [illegible]

(469) Pisma [illegible]

(470) Pisma [illegible]

(471) Pisma [illegible]

(472) Pisma [illegible]

(473) Pisma [illegible]

(474) Pisma [illegible]

(475) Pisma [illegible]

(476) Pisma [illegible]

(477) Pisma [illegible]

(478) Pisma [illegible]

(479) Pisma [illegible]

(480) Pisma [illegible]

(481) Pisma [illegible]

(482) Pisma [illegible]

(483) Pisma [illegible]

(484) Pisma [illegible]

(485) Pisma [illegible]

(486) Pisma [illegible]

(487) Pisma [illegible]

(488) Pisma [illegible]

(489) Pisma [illegible]

(490) Pisma [illegible]

(491) Pisma [illegible]

(492) Pisma [illegible]

(493) Pisma [illegible]

(494) Pisma [illegible]

(495) Pisma [illegible]

(496) Pisma [illegible]

(497) Pisma [illegible]

(498) Pisma [illegible]

(499) Pisma [illegible]

(500) Pisma [illegible]

(501) Pisma [illegible]

(502) Pisma [illegible]

(503) Pisma [illegible]

(504) Pisma [illegible]

(505) Pisma [illegible]

(506) Pisma [illegible]

(507) Pisma [illegible]

(508) Pisma [illegible]

(509) Pisma [illegible]

(510) Pisma [illegible]

(511) Pisma [illegible]

(512) Pisma [illegible]

(513) Pisma [illegible]

(514) Pisma [illegible]

(515) Pisma [illegible]

(516) Pisma [illegible]

(517) Pisma [illegible]

(518) Pisma [illegible]

(519) Pisma [illegible]

(520) Pisma [illegible]

(521) Pisma [illegible]

(522) Pisma [illegible]

(523) Pisma [illegible]

(524) Pisma [illegible]

(525) Pisma [illegible]

(526) Pisma [illegible]

(527) Pisma [illegible]

(528) Pisma [illegible]

(529) Pisma [illegible]

(530) Pisma [illegible]

(531) Pisma [illegible]

(532) Pisma [illegible]

(533) Pisma [illegible]

(534) Pisma [illegible]

(535) Pisma [illegible]

(536) Pisma [illegible]

(537) Pisma [illegible]

(538) Pisma [illegible]

(539) Pisma [illegible]

(540) Pisma [illegible]

(541) Pisma [illegible]

(542) Pisma [illegible]

(543) Pisma [illegible]

(544) Pisma [illegible]

(545) Pisma [illegible]

(546) Pisma [illegible]

(547) Pisma [illegible]

(548) Pisma [illegible]

(549) Pisma [illegible]

(550) Pisma [illegible]

(551) Pisma [illegible]

(552) Pisma [illegible]

(553) Pisma [illegible]

(554) Pisma [illegible]

(555) Pisma [illegible]

(556) Pisma [illegible]

(557) Pisma [illegible]

(558) Pisma [illegible]

(559) Pisma [illegible]

(560) Pisma [illegible]

(561) Pisma [illegible]

(562) Pisma [illegible]

(563) Pisma [illegible]

(564) Pisma [illegible]

(565) Pisma [illegible]

(566) Pisma [illegible]

(567) Pisma [illegible]

(568) Pisma [illegible]

(569) Pisma [illegible]

(570) Pisma [illegible]

(571) Pisma [illegible]

(572) Pisma [illegible]

(573) Pisma [illegible]

(574) Pisma [illegible]

(575) Pisma [illegible]

(576) Pisma [illegible]

(577) Pisma [illegible]

(578) Pisma [illegible]

(579) Pisma [illegible]

(580) Pisma [illegible]

(581) Pisma [illegible]

(582) Pisma [illegible]

(583) Pisma [illegible]

(584) Pisma [illegible]

(585) Pisma [illegible]

(586) Pisma [illegible]

(587) Pisma [illegible]

(588) Pisma [illegible]

(589) Pisma [illegible]

(590) Pisma [illegible]

(591) Pisma [illegible]

(592) Pisma [illegible]

(593) Pisma [illegible]

(594) Pisma [illegible]

(595) Pisma [illegible]

(596) Pisma [illegible]

(597) Pisma [illegible]

(598) Pisma [illegible]

(599) Pisma [illegible]

(600) Pisma [illegible]

(601) Pisma [illegible]

(602) Pisma [illegible]

(603) Pisma [illegible]

(604) Pisma [illegible]

(605) Pisma [illegible]

(606) Pisma [illegible]

(607) Pisma [illegible]

(608) Pisma [illegible]

(609) Pisma [illegible]

(610) Pisma [illegible]

(611) Pisma [illegible]

(612) Pisma [illegible]

(613) Pisma [illegible]

(614) Pisma [illegible]

(615) Pisma [illegible]

(616) Pisma [illegible]

(617) Pisma [illegible]

(618) Pisma [illegible]

(619) Pisma [illegible]

(620) Pisma [illegible]

(621) Pisma [illegible]

(622) Pisma [illegible]

(623) Pisma [illegible]

(624) Pisma [illegible]

(625) Pisma [illegible]

(626) Pisma [illegible]

(627) Pisma [illegible]

(628) Pisma [illegible]

(629) Pisma [illegible]

(630) Pisma [illegible]

(631) Pisma [illegible]

(632) Pisma [illegible]

(633) Pisma [illegible]

(634) Pisma [illegible]

(635) Pisma [illegible]

(636) Pisma [illegible]

(637) Pisma [illegible]

(638) Pisma [illegible]

(639) Pisma [illegible]

(640) Pisma [illegible]

(641) Pisma [illegible]

(642) Pisma [illegible]

(643) Pisma [illegible]

(644) Pisma [illegible]

(645) Pisma [illegible]

(646) Pisma [illegible]

(647) Pisma [illegible]

(648) Pisma [illegible]

(649) Pisma [illegible]

(650) Pisma [illegible]

(651) Pisma [illegible]

(652) Pisma [illegible]

(653) Pisma [illegible]

(654) Pisma [illegible]

(655) Pisma [illegible]

(656) Pisma [illegible]

(657) Pisma [illegible]

(658) Pisma [illegible]

(659) Pisma [illegible]

(660) Pisma [illegible]

(661) Pisma [illegible]

(662) Pisma [illegible]

(663) Pisma [illegible]

(664) Pisma [illegible]

(665) Pisma [illegible]

(666) Pisma [illegible]

(667) Pisma [illegible]

(668) Pisma [illegible]

(669) Pisma [illegible]

(670) Pisma [illegible]

(671) Pisma [illegible]

(672) Pisma [illegible]

(673) Pisma [illegible]

(674) Pisma [illegible]

(675) Pisma [illegible]

(676) Pisma [illegible]

(677) Pisma [illegible]

(678) Pisma [illegible]

(679) Pisma [illegible]

(680) Pisma [illegible]

(681) Pisma [illegible]

(682) Pisma [illegible]

(683) Pisma [illegible]

(684) Pisma [illegible]

(685) Pisma [illegible]

(686) Pisma [illegible]

(687) Pisma [illegible]

(688) Pisma [illegible]

(689) Pisma [illegible]

(690) Pisma [illegible]

(691) Pisma [illegible]

(692) Pisma [illegible]

(693) Pisma [illegible]

(694) Pisma [illegible]

(695) Pisma [illegible]

(696) Pisma [illegible]

(697) Pisma [illegible]

(698) Pisma [illegible]

(699) Pisma [illegible]

(700) Pisma [illegible]

(701) Pisma [illegible]

(702) Pisma [illegible]

(703) Pisma [illegible]

(704) Pisma [illegible]

(705) Pisma [illegible]

(706) Pisma [illegible]

(707) Pisma [illegible]

(708) Pisma [illegible]

(709) Pisma [illegible]

(710) Pisma [illegible]

(711) Pisma [illegible]

(712) Pisma [illegible]

(713) Pisma [illegible]

(714) Pisma [illegible]

(715) Pisma [illegible]

(716) Pisma [illegible]

(717) Pisma [illegible]

(718) Pisma [illegible]

(719) Pisma [illegible]

(720) Pisma [illegible]

(721) Pisma [illegible]

(722) Pisma [illegible]

(723) Pisma [illegible]

(724) Pisma [illegible]

(725) Pisma [illegible]

(726) Pisma [illegible]

(727) Pisma [illegible]

(728) Pisma [illegible]

(729) Pisma [illegible]

(730) Pisma [illegible]

(731) Pisma [illegible]

(732) Pisma [illegible]

(733) Pisma [illegible]

(734) Pisma [illegible]

(735) Pisma [illegible]

(736) Pisma [illegible]

(737) Pisma [illegible]

(738) Pisma [illegible]

(739) Pisma [illegible]

(740) Pisma [illegible]

(741) Pisma [illegible]

(742) Pisma [illegible]

(743) Pisma [illegible]

(744) Pisma [illegible]

(745) Pisma [illegible]

(746) Pisma [illegible]

(747) Pisma [illegible]

(748) Pisma [illegible]

(749) Pisma [illegible]

(750) Pisma [illegible]

(751) Pisma [illegible]

(752) Pisma [illegible]

(753) Pisma [illegible]

(754) Pisma [illegible]

(755) Pisma [illegible]

(756) Pisma [illegible]

(757) Pisma [illegible]

(758) Pisma [illegible]

(759) Pisma [illegible]

(760) Pisma [illegible]

(761) Pisma [illegible]

(762) Pisma [illegible]

(763) Pisma [illegible]

(764) Pisma [illegible]

(765) Pisma [illegible]

(766) Pisma [illegible]

(767) Pisma [illegible]

(768) Pisma [illegible]

(769) Pisma [illegible]

(770) Pisma [illegible]

(771) Pisma [illegible]

(772) Pisma [illegible]

(773) Pisma [illegible]

(774) Pisma [illegible]

(775) Pisma [illegible]

(776) Pisma [illegible]

(777) Pisma [illegible]

(778) Pisma [illegible]

(779) Pisma [illegible]

(780) Pisma [illegible]

(781) Pisma [illegible]

(782) Pisma [illegible]

(783) Pisma [illegible]

(784) Pisma [illegible]

(785) Pisma [illegible]

(786) Pisma [illegible]

(787) Pisma [illegible]

(788) Pisma [illegible]

(789) Pisma [illegible]

(790) Pisma [illegible]

(791) Pisma [illegible]

(792) Pisma [illegible]

(793) Pisma [illegible]

(794) Pisma [illegible]

(795) Pisma [illegible]

(796) Pisma [illegible]

(797) Pisma [illegible]

(798) Pisma [illegible]

(799) Pisma [illegible]

(800) Pisma [illegible]

(801) Pisma [illegible]

(802) Pisma [illegible]

(803) Pisma [illegible]

(804) Pisma [illegible]

(805) Pisma [illegible]

(806) Pisma [illegible]

(807) Pisma [illegible]

(808) Pisma [illegible]

(809) Pisma [illegible]

(810) Pisma [illegible]

(811) Pisma [illegible]

(812) Pisma [illegible]

(813) Pisma [illegible]

(814) Pisma [illegible]

(815) Pisma [illegible]

(816) Pisma [illegible]

(817) Pisma [illegible]

(818) Pisma [illegible]

(819) Pisma [illegible]

(820) Pisma [illegible]

(821) Pisma [illegible]

(822) Pisma [illegible]

(823) Pisma [illegible]

(824) Pisma [illegible]

(825) Pisma [illegible]

(826) Pisma [illegible]

(827) Pisma [illegible]

(828) Pisma [illegible]

(829) Pisma [illegible]

(830) Pisma [illegible]

(831) Pisma [illegible]

(832) Pisma [illegible]

(833) Pisma [illegible]

(834) Pisma [illegible]

(835) Pisma [illegible]

(836) Pisma [illegible]

(837) Pisma [illegible]

(838) Pisma [illegible]

(839) Pisma [illegible]

(840) Pisma [illegible]

(841) Pisma [illegible]

(842) Pisma [illegible]

(843) Pisma [illegible]

(844) Pisma [illegible]

(845) Pisma [illegible]

(846) Pisma [illegible]

(847) Pisma [illegible]

(848) Pisma [illegible]

(849) Pisma [illegible]

(850) Pisma [illegible]

(851) Pisma [illegible]

(852) Pisma [illegible]

(853) Pisma [illegible]

(854) Pisma [illegible]

(855) Pisma [illegible]

(856) Pisma [illegible]

(857) Pisma [illegible]

(858) Pisma [illegible]

(859) Pisma [illegible]

(860) Pisma [illegible]

(861) Pisma [illegible]

(862) Pisma [illegible]

(863) Pisma [illegible]

(864) Pisma [illegible]

(865) Pisma [illegible]

(866) Pisma [illegible]

(867) Pisma [illegible]

(868) Pisma [illegible]

(869) Pisma [illegible]

(870) Pisma [illegible]

(871) Pisma [illegible]

(872) Pisma [illegible]

(873) Pisma [illegible]

(874) Pisma [illegible]

(875) Pisma [illegible]

(876) Pisma [illegible]

(877) Pisma [illegible]

(878) Pisma [illegible]

(879) Pisma [illegible]

(880) Pisma [illegible]

(881) Pisma [illegible]

(882) Pisma [illegible]

(883) Pisma [illegible]

(884) Pisma [illegible]

(885) Pisma [illegible]

(886) Pisma [illegible]

(887) Pisma [illegible]

(888) Pisma [illegible]

(889) Pisma [illegible]

(890) Pisma [illegible]

(891) Pisma [illegible]

(892) Pisma [illegible]

(893) Pisma [illegible]

(894) Pisma [illegible]

(895) Pisma [illegible]

(896) Pisma [illegible]

(897) Pisma [illegible]

(898) Pisma [illegible]

(899) Pisma [illegible]

(900) Pisma [illegible]

(901) Pisma [illegible]

(902) Pisma [illegible]

(903) Pisma [illegible]

(904) Pisma [illegible]

(905) Pisma [illegible]

(906) Pisma [illegible]

(907) Pisma [illegible]

(908) Pisma [illegible]

(909) Pisma [illegible]

(910) Pisma [illegible]

(911) Pisma [illegible]

(912) Pisma [illegible]

(913) Pisma [illegible]

(914) Pisma [illegible]

(915) Pisma [illegible]

(916) Pisma [illegible]

(917) Pisma [illegible]

(918) Pisma [illegible]

(919) Pisma [illegible]

(920) Pisma [illegible]

(921) Pisma [illegible]

(922) Pisma [illegible]

(923) Pisma [illegible]

(924) Pisma [illegible]

(925) Pisma [illegible]

(926) Pisma [illegible]

(927) Pisma [illegible]

(928) Pisma [illegible]

(929) Pisma [illegible]

(930) Pisma [illegible]

(931) Pisma [illegible]

(932) Pisma [illegible]

(933) Pisma [illegible]

(934) Pisma [illegible]

(935) Pisma [illegible]

(936) Pisma [illegible]

(937) Pisma [illegible]

(938) Pisma [illegible]

(939) Pisma [illegible]

(940) Pisma [illegible]

(941) Pisma [illegible]

(942) Pisma [illegible]

(943) Pisma [illegible]

(944) Pisma [illegible]

(945) Pisma [illegible]

(946) Pisma [illegible]

(947) Pisma [illegible]

(948) Pisma [illegible]

(949) Pisma [illegible]

(950) Pisma [illegible]

(951) Pisma [illegible]

(952) Pisma [illegible]

(953) Pisma [illegible]

(954) Pisma [illegible]

(955) Pisma [illegible]

(956) Pisma [illegible]

(957) Pisma [illegible]

(958) Pisma [illegible]

(959) Pisma [illegible]

(960) Pisma [illegible]

(961) Pisma [illegible]

(962) Pisma [illegible]

(963) Pisma [illegible]

(964) Pisma [illegible]

(965) Pisma [illegible]

(966) Pisma [illegible]

(967) Pisma [illegible]

(968) Pisma [illegible]

(969) Pisma [illegible]

(970) Pisma [illegible]

(971) Pisma [illegible]

(972) Pisma [illegible]

(973) Pisma [illegible]

(974) Pisma [illegible]

(975) Pisma [illegible]

(976) Pisma [illegible]

(977) Pisma [illegible]

(978) Pisma [illegible]

(979) Pisma [illegible]

(980) Pisma [illegible]

(981) Pisma [illegible]

(982) Pisma [illegible]

(983) Pisma [illegible]

(984) Pisma [illegible]

(985) Pisma [illegible]

(986) Pisma [illegible]

(987) Pisma [illegible]

(988) Pisma [illegible]

(989) Pisma [illegible]

(990) Pisma [illegible]

(991) Pisma [illegible]

(992) Pisma [illegible]

(993) Pisma [illegible]

(994) Pisma [illegible]

(995) Pisma [illegible]

(996) Pisma [illegible]

(997) Pisma [illegible]

(998) Pisma [illegible]

(999) Pisma [illegible]

(1000) Pisma [illegible]

De arrivalibus libri cinteop. Thuad. Goza Venetiis per Johannem de Colonia et Nicolaum de Guerresem 1476 in f: Na zakończenie tego panegiryku obiecuje
się podać w księdze siedmiu nie zawsze bezpieczną dobrze i gadnie wy-
jaśnioną rzeczą [illegible] nie zupełnym zrobieniem
i stanowi całą resztę nie innej tej części.

Description d'un cave par Mr. Nandre Labat —

§9. O Założeniu Xięznicy.

Ponieważ znana liczne i ważne dysputacje rozrzuca, a nauki te Xięgi obyjść się nie mogą,
przeto założenie xięznicy jest jedno z najsłuszniejszych i najpotrzebniejszych dzieł ze-
wnętrznych. Porządnie ułożona xięznica jest prawdziwą mocą słuszności i nie ozdobnym
znakiem znajomości ludzkiej, najtrwalszą tarczą przeciwko niesprawiedliwości, jedynym
skarbem nie przebranych rozumu płodów, z których potomność bierze przyczyny po-
stępków, i zdanowną dowiadywania, gdzie dopiero nie spodziewają się mieszkańcy ciem-
nych ucieczek miejsc, które przez czas na ziemi, i najprzyjemniejszem towa-
rzystwem xięgi wszelkiego gatunku, i sztuki ozdobione, nie ustępując przed
widokiem potrzebnego, jak miłego tonu i przestrzeni, najspokojniej mieszkania zdatna u
ustawionego jej widoku, z którego widzieć tyle zabytków i pomników mądrości
ludzkiej to uprzedzające umysł nasze „Quantum est, quid nescimus" Lecz
ojcze różne są widoki i prawidła, które mi ludzie powodują się dziwowania
tak chwalebnego zamiaru. Jedni zapatrują się na xięgi nie jako na sprzęt
do zdobienia domu należący. „Jam inter balnearia et thermas Bibliothe-
ca, quoque ad necessarium domûs ornamentum expolitur" przydają
Seneca. Drudzy a Seneca, a Seneca na śmiertelnej pościeli xięgi uważał te
słowa pamiętne, tak dobrze uczniowie opisują dzieciństwo Cycerona „Ne diu vit-
De mei, si Pompe bouvrit privat de Bibliotheque à mettre dans mon
inventaire" Drudzy zbierają tylko xięgi dla zrobienia sobie sławy i
zdumienia oczu patrzących na liczbę i piękną oprawę dzieł, których nigdy nie
nie uczytali, bojąc mowi Seneca: „Non in studium, sed in spectaculum
comparavere sunt" Inni z xięgami swoimi robią prawdziwe dla xięgi pro
by wolno je dodaniu pastwą molów i zgnilizny, jak pozostałe xięgi użycia ich
nojczęstszym nauki i oświecenia ich. Są nareszcie tacy, co xięgi zbierają
gorszące sprzątały niepodobne imienia xięgi i to z udaną skromnością
wszczęty zaś samej żeblubą sprzątaczym pomagają, przyjaciołom. Nie-
ta droga postępuje prawdziwy xięgoz i uczony miłośnik. Zbiera
on zebrzi nauczenia się uważa bardziej na wewnętrzną wartość xięgi
jak nazewnątrzne jej zalety, a udana nauka jest jasnym dowodem
który dobrze zamiaru. Nie czyni on nad zebranym z siebie skarbem
jak drugi smok hesperyjski, ale z niego przeznaczony dzieł

Że tylko za pośrednictwem tych przyjaciół można do wyższej i rozległej nauki, że ubóstwo jest tarczą regularną płodów, które z przyrodzenia ziemia wydaje, wzrastał, i dojrzewać mogą; że najlepsze znaturzenia wprędce bywają z nadzwyczajnej potrzeby odwrócone od rzeczy, i że utrzymaniu geniusz u zubożałych często prędzej odpowiada, niżeli do swojego zbioru prawdziwego; Chrześciaństwo nauczyło mię, i stara się nadal mu nie tylko ani żądności, jako raczej zaleta ze stanu nędznego pochodzi — Podczas tedy od książek istotnie potrzebnych, przyjdę daléj do tych tylko, które służą do ozdobienia uczonego — Lecz do tego potrzeba znajomości, starania i pieniędzy; znajomości, aby umieć rozróżnić dzieła dobre od złych i pomiernych; czytania do znienacka od złych i niedojrzałych, aby o nadaremnym stracie nie bolesną się nie potrzebnym ciężarem, ale nabywał za pory zawsze tego, co jest prawdziwie godnem zaufowania; aby się nie dał oszukać chytrości książąt, drukarzów i księgarzów, nie uwiedli się czasu drożyźnie, tytułu lub postaci [illegible] książki — Starania — aby nie opuścił żadnej okoliczności nabycia książek potrzebnych, to za drugą czasu, tak z zamianą, bądź zagotowe pieniądze — Tym tonem mówi on rady prawdziwych a nie interesownych znawców, przebiega Katalogi książek i księgarni, czyta pisma które albo dają zdania o wydawanych pismach książek, albo rady względem zakupowania książek, nowości, i wybiera, w audycyje i subskrypcyje wziętego [illegible] nie zaraz mieszczą, ale czyniąc książki dla oszczędzenia przykrości i ochłodzenia, że się zajmujesz tym książek — Ciekawość najlepsza rzecz, ale dzieło trzeba się umieć nie tylko mieć Szczęście znaleźć, albo czekać ostatecznej chwili zapłaty na tadzie księgarnika, lub na warsztacie introligatora; dlatego trzeba zbierać dzieła czasu tanie, lub nie bardzo drogie mieć może — Tym sposobem Papirius Mason dzieła Ogłobarda znalazł u introligatora; Robert Cotton, tenże znany originał wielkiej sztuki u krawca, a [illegible] ze rękopismem dzieł kwintyliańskich odarty został z pożarcia. (Herkin) Stanowi, ponieważ się nie wszystkie [illegible] do książek należą, znawcy mają sobie za sztukę umieć tajemnice książki, przeto dojrzałe baczenie, aby z biór jego nie był [illegible] zbyteczny, ale do użytku jego należący, do tego przystosowany, co się dodał, ponieważ tego, co [illegible] potrzeba [illegible] jest prędzej, kiedy łatwo widzieć może ——

VII. Odzież i cnota książek, sądzić o sposobie ich ozdobienia

Książnica uczy nas lama czasu stawia nam dowcipna D. szkoły. Pożyteczność książek [illegible] natury z sposobu ich ozdobienia — przykłady do bliższego tych szczegółów należą. Po wielkości książek przyszedł Seneca. Distrahit animum multitudo librorum. Itaque cum legere non possis, quantum habueris, satis est habere quantum legas. Alexander Severus twierdził, że dzieła Horacego, Wergiliusza, Platona i Cycerona były dostateczną dla niego książnicą — Melanchton ograniczał się Arystotelesem, Pliniuszem, Plutarchem, i Ptolomeuszem — Podobnego zdania

był Gruy Patin, który w liście swoim przeszłe wyraźnie: „Si non met Aristote, avec Pline, c'est une Bibliotheque presque complette. Si Varron y ajoute Plutarque, et Senegue, toute la Famille de bons livres y sera, père et mère, aîné et cadet“ — Takie rady i rozumowania wyżej byśmy mogły w wieku tak odległej starożytności, bez wyraźnej naszych, ciągle rozgałęzione umiejętności rozmnożyły tyle książek, innych prawideł tu mamy potrzeba, w którym ustanowieniu uciekniemy się do Katalogu Xięgarzów zbierających. Z tego miejsca w którem zbiera — Kto przy mieszkaniu dostatnich zasadzie xięgi dawnego wieku, temperatura na xięgach ważniejszych, porządnie albo gwałtownej zgody dowodzą jego cyfle, Co się nań tyczy wiadomości tu, takiego mieć dziwa, z którym by ogólne pewności o nich wyrobrzenia można jaśniami są Dominicki tak zgory, jak i wyrozum — Lecz kto przy pomocy rozległej szyfle drodzy Sztuka stawy zdarzenia prawdziwej xięgi, tenże jego zamiar bywał nie sprawiedliwie, co by bo jest znanem i chwalonem w uczonym świecie, aby każdy takiego talentu i sadownośći mógł znaleźć dostatek wszystkich dowodów do otwarcia dla lub zaprowadzenia swojej ciekawości — Ciągłe obserwacje i ruchy nowi xięgi zależy także od miejsca, które będzie brzeżnem różnia jest sposób nowe zbierania, a w krajach gdzie Nazii Xięgarstwo zostaje jeszcze w dziecinstwie, utworzenie Xięgi publicznej, znajdzie kiedyś drodzy bardzo nie — Co się tyczy natury dzieł mających się zadawać xięgi, bardzo się mnie że „Non refert, quam multos libros habeas, sed quam bonos.“ Kto by chciał nie „Non refert, quam multos libros habeas, sed quam bonos.“ Kto by chciał nadzieję o xięgach z ich treści: wiele obie cujących tytułów czyto by się oszukał. Natura dziadek kunsztownie ornatych xięgi wielkiej zgrzebności, kto samo dziej o się ornatych ozdobnych, i niejedna malarskiego fortnacie xięgi kad, ozdobi wartości ni nie pomnożenie, nay ogromniej ze folianty. Przeto bibliomana kto tu nabudowań należy zapewnie się nanieść wolnem duszy dzień ozdobi — Janiej sztuka dzieł ozdobi, jakiego talentu bez uznania i czystemu Rozsądku, i cieto jego, byleby bibliotheky zdarzały zgoła pożądnie i spory zarówno bardzo ornej dawne lub nowe, bardzo nadobne lub cudzoziemskie, sprzeczne być premiowem czuwanej uzbieraniu tych xięgi Wszystkie nas tu na nadobne z siebie z nagrody, miejsca we dzień zmysł nie powinny; gdzie nie przedstawia jest zgoła, aby ich niedy mógł pomyśl i być zgoła sobności zgromadzenia tego wszystkiego, arkuszów być pisanem, lub drukowanem w nadzwyczajnie wydziale znajomości ludzkich — Ktem wszystkiem, moje szczególniejsze nauce xięgarnia będzie marzeniem i nie kto tak tnem ciekawem, jeżeli jej nie czyni spory zwróty porządek „Postea quam Tyrannio mihi libros dispertiit, mensa addita videtur meis addibus,“ mówi Cycero — Dwie ich xięgi życia ay powinien Sam być Bibliotekarz życia, albo jej dozór powierzyć do nie mu Bez nie chcieć, który by był w stanie godnie go sprawować — Wystawienie

bez obrazu

[illegible] [illegible] [illegible] [

wiezonym sobie ~~skarbem~~ skarbem, z drugiej zaś strony zwiedzi
krzyżowaniem, ale przywiązania Rumarzy nie kiedy [illegible] która wszystkie zwyczaj ciekawość bardziej o wiadomość potrzeby jak o pożądanie
zbiajacia.

§11

O potrzebie zaprowadzenia pewnego porządku do Xiąznicy

Uporządkowaniu dla tej [illegible] bydby rzeczą mało uwagi, gdyby to było mogło
aby Xiąznica zostawała zawsze pod dozorem jednego tylko człowieka kat.
W tym razie boże by było rzeczą, tylko do ordynarnej Xiązki należącą bibliotekę
i zatrzymać wspomnienie miejsca, które zwykle każdy zajmuje, a rzeby każdego czasu
znaleźć potrzebną Xiążkę, jeżeli tego dozorca mieszkania nie stanowi, trzeby nawet
dla siebie samego pewnego porządku, któryby służył za przewodnicza
nić w tym labiryncie Xiąg różnego rodzaju między sobą pomięszanych.
Lecz tudy dla Xiążnica otwartą jest dla każdego, kto tylko chciała mieć
pomimo zwykłej trwałości rzeczy ludzkich uwidoczni zabezpieczenia
Xiążnicy musi dobrodziu zamieszkanie dla niej czystszego miejsca przez
ręce długi szereg osób dozorujących jej przeto istotna jest potrzeba
nadać jej pewny porządek, aby każdy przybywający w tym dziele
różnych mógł znaleźć to, czego potrzebuje do badań [illegible]
ery dozorca poznać także trzeby staraniu jego powierzone.

§12. O Porządku w Xiążnicy.

Głównym zamiarem porządku w Xiążnicy jest znalezienie prędkie i trafne
żądanego dzieła. Zaspokojenie tej istotnej potrzeby zależy tu Naprzód o tym
jak rozłożenie i porządzenie ich być może najbardziej użyte
katalogów — O rozłożeniu Xiąg nie nam mowić wypadnie, co się
nich tycze katalogów, te różne być muszą stosownie do rzeczy tych
dzieł to warzy szyć mających potrzebie wyszukania jakiej Xiążki. Te
szczegóły dla nastąpienie: 1mo Co do dzieł pospolitego użycia

a) Umiejętności szczególne żądnych [illegible] potrzeba katalogu Systematycznego
b) Nazwiska Autorów, lub tytuły dzieł w szczególności umiejętności [illegible]
jakiej. Żądnych [illegible] potrzeba katalogu Systematyczno-Alfabetycznego.
c) Nazwiska autorów lub tytuły dzieł, żądnych [illegible] potrzeba katalogu
alfabetycznego prostszego.
d) Przedmioty szczególne bydź dzieł, żądnych [illegible] potrzeba katalogu Głównego przedmiotowego
e) Tytuły — Głównego tytułowego
f) Kraje — Chronograficznego
g) Miejsca druku — Topograficznego
h) Drukarze — Typograficznego.

II. Co do dzieł rzadkich, ciekawych albo [illegible]

a) Rękopisma dla użytku potrzeba katalogu Rękopismá
b) Inkunabula Inkunabulum
c) Xięgi zakładu pomocnicze Xięgi zakładu

§. 13. O Katalogu Systematycznym

Przy Katalogu systematycznym rzeczami należy porządku układ dzieł, według ich znajdujących się, wedle podziału Logicznych, na przedmioty najodpowiedniejsze rozłożonych, które bądź obejmują dla bardziej ogólnej ich postawy, jakoteż i dla ułatwienia ich do innych dzieł podobnych odnoszą, czyli dzieła niam dowiedzieć celu zniemi sprzeczności nieznajomych, tudzież roku czasu i miejsca ich wydania — Ponieważ w Bibliotece według Systematycznego układu ich miejsca porządku najdogodniej rozłożone być mogą, przeto do sporządzenia katalogu systematycznego jak najściślejsza potrzeba dla nas — Ta jego cała robota zawiera dla nas dwóch następujących zadań: 1. Jakim sposobem dzieła mają być podzielone i ułożone, 2. jakim sposobem dzieła mają być katalogowane, aby katalog odpowiadał wszelkim sobie celom —

§ 14. O wyborze Planu.

Wybór planu jest istotnym warunkiem dobroci Katalogu Systematycznego. Mamy dotąd prawdziwie dostatecznego Systematu bibliograficznego, może długo jeszcze czasu będziemy mieć takiego, ani nawet nadziei mamy do sporządzenia takiego. Każdy system bibliograficzny [illegible] jakiego mistrza uczniowie nazwą, [illegible] jego wspaniałego, za mało bądź pod mało [illegible] na pewne klasy pism w tych, które zajęła znajdują bądź nie jako drzewo rodowe, gałęzie i liście złożonej, nader trudno jest wszystkie dzieła przyzwoitszy porządek w rachowaniu po sobie tyle klas i odmian do każdej należące do miejsca, gałęzi i liści [illegible] nadto, aby każde dzieło, dzieły rzeczy tyle [illegible] miało w Katalogu dla siebie miejsce nowości nie oznaczone, [illegible] ich wszystkich, bez jak najdokładniejszej znajomości i zobopólnych ich stosunków, bez jak najdokładniejszej [illegible] znajomości przedmiotu znajdujące miejsce matematycznie oznaczone wedle głównego, jakiego kierunku i zobopólnej od innych przedmiotów odległości, że cały wybór planu zostawiony [illegible] dowolności jego, przeto dany tu kierunek wiadomości o rozdziale bibliograficznych dzieł mogłyby te zadanie katalogu systematycznego, a nakoniec rzucimy wyższe encyklopedyjnego planu, który mógłby wyprzedzony do obecnego stanu pierwszej lub jakiej innej, mogłyby być rozciągnięty do nieograniczonego rozległego całej Literatury —

§ 15. O rozdziale dzieł

Bibliografia wiadomości.

O Rzeczach starożytnych Xiąznice.

§. 1. Rzeczami w xiąznicy wchodzącemi są Rękopisma i Xięgi drukowane, Medale, Kosztowności, Starożytności i inego rodzaiu zbiory należą wiadomości do Muzeum; a ieżeli znayduią się w Xiąznicach, to tylko dla nadostatku oddzielnego mieysca, lub z innych iakichś pobudek, dla których przypadku, potrzeba bydź uważenie, iako rzecz przydatkowa i wiele do Xiąznicy nie należąca.

§. 2. O Rękopismach w ogólności.

Rękopisma zasługuią na wysoki z naszey strony szacunek, ponieważ po nie, co tylko starożytne wieki do nieznaiomości, i zatracenia odkryły, przyszło do naszey wiadomości. Do tego nadzwyczaiąc iak one rzadkiego, nieznaiomości zapatrzonością zrządzeniem, przebity się aż do nas szczęśliwie przez wszystkie wieki, wszelkie niebezpieczeństwa zagrażały nastawaiące wojny, przypadki ognia i zalewu, mole, złość i niewiadomość ludzi, ażeby się statty nayodleglieysze nasza własności, szacunek ten sprawiedliwie wzrastać musi. Natenże upatrzony w nich prawdziwszy i bliższy dla obcowania z kolei dorzeczy, znayduie się nader wielka z rozmaitych względów, po albo rękopism nie iest ieszcze znany, i drukiem ogłoszony, to w tym razie, chociażby rzecz o którey traktuie była nader znaczącą, iest on zawsze nader ważnym, daiąc nam obraz autora i wieku iego: albo rękopism iest iuż znany i wydany na widok publiczny; to w tym przypadku ma on swą cenę i wartość; gdyż krytyczne oko w porównaniu iego przeczytanie, może w nim odkryć to, co dotąd dostrzeżoném nie było, zrozumienia naszych czasach, kiedy krytyka pewnieysza iest w swoiem postępowaniu, a Rękopisma bywaią rozbierane z większą ścisłością i uważaniem, iak w pierwszych czasach wynalezienia sztuki drukarskiey. Dzieie się nieraz to, że gdy iest sprzeczność rozmaitych i konfrontowania wielu rękopismów iednego dzieła. Temu to porównywaniu różnych kopij, winniśmy tyle wybornych edycyy autorów starożytnych, któremi dziś chlubią się Xiąznice. Prawda że wiele iest Rękopismów z dodatkiem, opuszczeniem i odmianą popełnionych wiele kaduk, w których niewiadomość lub niebaczność przeczytniących, niektóre mieysca skaziła, niezrozumiałemi lub dowolnemi uczyniła, że w niektórych takich margineesowe

nyły się w osnowę tekstu, że w wielu razach i złe zachowanie, niezatarte zostawiło ślady, że nareszcie z pomiędzy wielu Exemplarzy, żadnie jeden dla pewnej Autora, albo prawdziwéj i-mię iego zamiast mniemanego przywodzi. — Nie i w tych przypadkach, bezpieczniey iest wierzyć Rękopismom, iak pozwolone zbiorowi domysłow i poprawy, czego mamy różne przykłady w wydawcach dzieł dawnych. Słusznie więc zatrwożał potrzebę straty tylu Rękopismow zatrudnionych po rozmnożeniu ich drogą druku, i nayusilniey starał się o zachowanie tych, które czas oszczędził. Nayspokoyniey z nich się dawne, niewydawane, a szczególniey gdy się cudne i oważnéy materyi tractuiące. Im więcey rękopism robić się do kształtu doskonałego kwadratu, im bardziey ślady iest Pergamin. Tem dawniey przyiął Rękopism. Grecka trzymała zawsze pierwsze pismo pod Łacińskiemi. Pergaminowe pod Papierowemi. Im bliższym iest Rękopism czasu, w którym żył Autor, tem iest ważniey; bo często przepisywanie nie zrozumiało go i nie skaziło. Wiadkie graniasta Pismo, maiorowie złota i srebrna, godzą przed cenę Rękopismu. Obrastą ona iestże w ostatnim przydanych ozdób, przy końcu oprawy, mniey lub więcey rozpolitego życia, stawy świadczą, i obiecnego z innemi Rękopismami porownania. Nayważniey iednak o cenie Rękopismu, stanowi gust znawców i miłośników.

Co się tyczy powierzchowności Rękopismu, naydawniey sze bywa nieprawne, ale tylko nieiaq zwarzone i kosztowne nayrzadszey materyi, czerwone pokryte. Poźniey sze maią na oprawie swoiey Zbawiciela, Panny Maryi, Apostołow, albo malowanych, albo ze złota lub kości słoniowey wyrobionych. W 12. i 13. wieku dopatrzyć drzewiane powlekane pergaminem, a dla ozdobienia oprawy, złotemi drutami ieden opatrywano rożnemi wyrastkami. Poźniey zamiast Pergaminu używano skóry niebieskiey albo czerwoney skóry. — Znaiomość Rękopismow cudnych należy z katalogów Angielskich, które poważny wyżey opisane wtaki sposob, iak Lambecjusz opisał Cesarskie w Wiedniey, Bandyni Florenckie; kazin (casin) Kassyanskie Rękopisma. Dzieła Filipa Labbe, Montfaucona (Montfaucon) w których rożnemi sposobami przydatne; iak i pomowy do Edycyi Rękopismow robionych, w których krytyczne nayleppsze opisanie Rękopismow znaleźć można. Do trafnego o Rękopismach

Rękopismach zgadzenia, potrzeba długiego doświadczenia; którego czy na-
bycie o rzadko i pilne okoto nich chodzenie; potrzeba zaś tego uważania
wielkości i postaci głosek pisowni, które znamion pisowych i porówny-
waniu Rękopismów niewiadomego wieku, z temi których wiek, prace ze-
granych odkryty, i usilnego badania przyszłości i not mających nieosobnych. Wie-
dzieć tylko należy, że późniejsi Pisarze umieli nas zadowolić Pismo
dawne, i że po wynalezieniu nawet sztuki Drukarskiey zabory kowzne
Rękopisma, dla oszukania mających tych nie doświadczonych rodzaju
prace mistrzowskie. Przypomniawszy sobie to co my wyżey o sztuce pis-
nia powiedzieli, zastanowmy się teraz nad Rękopismami Hebrayskiemi,
Greckiemi, Łacińskiemi, Gockiemi, Longobardzkiemi, Franko-Galijskiemi
i Anglo-Saskiemi, zewsząd zbadać na to pamiętaiąc, że w rzeczy zale-
żących od tylu miejscowych i osobistych okoliczności iako jest Pismo,
podane prawidła wiele wyjątków mieć musza.

§. 3. O Rękopismach Hebrayskich Greckich i Łacińskich.

Między Hebrayskiemi Rękopismami mało iest takich któreby 400 lat
dawności zachowały. Najdawniejszy podobno ze wszystkich, iest Rękopism
pisany przez Mojżesza w Domiszkanów Polskich znaydującey się, do-
tego Zyroli, Hymenydowi Generałowi tego zakonu w 1508 roku, iako
niedocenioną starożytności pamiątkę ofiarowali. Wcześniejsze Daty Hebray-
skich Rękopismów są powierzchowne, a zdaniem znawców prawidła te ich
są pewniejsze i skarbowe do naznaczenia ich wieku. Pismo ich mało
się rożni od Rzymskiego, a za nayczystsze są miane te, które się znayduią
na wschodzie, gdzie się przeniesli z sobą wyzbycie z Hiszpanii Żydzi.
Najdawniejsze Rękopisma Greckie ledwie sięgaią końca 9go i początku 10go
wieku. Zdaniem sławnego Pez Rękopism Mojżesza z 26 kart in-f. Dosi-
tadeusza Neapolitańskiego i konstantynopolitańskiego w Xiążnicy Cesarskiey
w Wiedniu, tudzież Biblija Watykańska i Londyńska. Charakter ich
są całowe, czcionki grube, czyste, okrągłe, i takie postrzegaią się bar-
dzo w napisach kamieni i Medalów. Wyrazy są pisane nierozdzielnie, i bez
akcentów, przydechów i znamion Interpunkcyi. Zastanowmy zwyczaiey
znamionowania Pism w Tym dopiero wieku wprowadzonym zostały.
Dawniejsze Rękopisma zawsze tych znamion nie mają; a iżeli w niektórych
widzimy akcenty i przydechy, to iż przydawało późniejsza ręka. W Tym
Tym wieku podwojenia i scudziano postaci całowych głosek, daiąc im
pochylony ku prawey ręce piszącego dziennik. Malowano pierwsze
litery i te rozmaite ludzi i zwierząt wystawiaią obrazy. Najprzestaiąc na
tem Kalligrafowie Pisarze swoie dla przyiemnieyszego pisania tych wiedz

dilla razem głosek pozyskiwałem Skoropisów Dachygrafów i Pismopisów Semeiografy: do tegoż głoski całowe czyli wyrazowe Xigg. Rozdziałów, lub zatrzymane zostały. Ten sposób wiązanego Pisma trwał w tym stanie aż do 12 wieku; poznały nowe wynalazki drzewa i kroczia. Tworzono przydatki, akcenta, a w miarę wzrastającego niedostatku pergaminu, wypalerbywano dawne Rękopisma, aby na to miast otrzymać znaczące wydzieleni rzeczy. Od tego Rękopisma na papierze bawełnianym, w znacznie pięknej daty widzieli liczbę, aż powrotnie do wieku aż do wynalezienia Sztuki Drukarskiej, Pismo greckie niekorzystnym podlega odmianom. Wzory tego widzieć można w Mafonie i Blankinie.

Z Rękopismów Łacińskich najdawniejsze są te, które Charakter najdokładniej przystępuje do najstarszych na kamieniach. Używano w nich głosek Rogatych, całowych i głowatych, które poznały za odmiana pisma, do wydzielenia tytułów i początków wiersz. Rękopismach, Tarzyty. Obrone tego Rozmaicanie mieli respekt. Jak się wyjaśnia to pismo mniej więcej wcale do poprzednich dzieje. Jak i Grecy zaniedbywali on długo w Rękopismach. Swoim znamion i Interpunkcyjne, których powszechniejsze użycie dopiero w tym wieku widzieć się daje. Czyste, wielkie Rzymskie Pismo trwało aż do wieku 5go, które w którym to nastąpiło obyczaj Cudzoziemski, pisania stowe wraz czystości traciło i tanieje; pokazała. Mało nam zostało tego zabytków, których wzory widzieć można u Mabillona, u Beszela. Znajdują się nadto i w późniejszych zasadach aż do 9go wieku Manuskryptach wielkimi Rzymskimi głoskami pisanych, jak świadczy Rękopismo Ewangelii w Xięgnicy Cesarskiej w Wiedniu znajdujący się. Późniejsze utomki Pisma mniej tego rodzaju i ostrzejsi mieszczą Benedyktyni w Dziele swoim Nouveau Traité de Diplomatique.

Saskiel

§ 4. Polskie. O Rękopismach Gockich, Longobardzkich, Franko-gallijskich i Anglo-Saskich.

Z mniej tego pisma Rzymskiego powstały pisma Gotów, Franków i Anglosasów, które także niemego pewnego dotycie zawdzięczają. Nowości te przyjęły sztuk pisania od Rzymian, a chociaż ich nauczyły osiadłszy na ziemi Rzymskiej: lecz nie miały wyrobienia ani prawdziwości dotyć do wprowadzenia Rzymskich pismo i spokojniejsze wynagajszych, a do tego Lampsa te u samych nawet Rzymian do upadku ich się zawsze w miarę jak dopadały prowincje Rzymskiego Państwa, ustawe i zwyczaj całowi przyjmowały. Te które pisma wyszły z innego źródła wszelkie i odtąd nie rozeszły się

odwagi

odmian. Gotowa nie przyniósł z sobą do Italii mocy pisma zagasionych już dawnego rzymskiego pisma ani pół wyparł. Biskupa Ulfili charakterów. O piśmie runicznem, mowiliśmy już wyżej, na tem miejscu to tylko przydać należy, że pochodzi z większego Rzymskiego pisma. W północnych Galach znajdują także pisane religijne runiczne, z których wybrane wzory podał nam uczony Heikes (Hikes) w historyi Italmara króla Biarmlandyi i Julemarchii. Między Norwegianami którzy w Islandyi osiedli Saemund Frode i Are Frode między XI wieku byli pierwszymi pisarzami. Od tego czasu pomnożyła się liczba rękopismów. Atmas Magnus zaprowadził znaczny ich zbiór, z którego za rozkazem króla Duńskiego wydano niektóre na widok publiczny z przydanemi wzorami pisma. Z Ulfili pismem charakterami pisanych pozostały tylko cztery Ewanjelie zwane pod nazwiskiem Codices Argentei, którego abecadło widzieć można w Dyplomatyce Mabillona i kronice Sotwicenskiey Bezyla. We Włoszech Goci nie mieli czasu pisać rękopismów; wyparci ich z stolicy z posiadłey ziemi Longobardowie zajęła siła Longobardów. Lecz za to w Hiszpanii dłuższej używali swobody. Opisali oni w tym kraiu właśnie ostatnie czasy pisma rzymskiego upadać zaczęło. Rękopisma ich zaczynają się od VII° wieku. P. Terrero wspomniał w nich troiakiego gatunku pismo: ciągłe, czworograne, i okrągłe z którego ostatnie najłatwiey jest do czytania. Wzory jego znajdują się w Paleografii Hiszpańskiey i w Dyplomatyce uczonych Benedyktynów. Rękopisma te są po większey części Sklavonicznej odnowy i należą do Mozarabskiego obrządku. Wielka ich liczba posiada Kapituła w Toledzie; ztąd i to pismo nosi przydomek nazwisko Toledańskiego. W r. 1091 zbiór w Leonie stolecznem mieście królestwa Leonu w Hiszpanii zaprzestał używanie charakterów Franko-Galicyskich w miejsce pisma Goltowskiego; lecz przeszło ono ze swoich wyrobienia. Dom Josef Pezer mianowicie Leonice w XII^ym wieku. Zdarza się widzieć to pismo w spółczesnych czasach, i zupełnie jego z Manuskryptów zniknienie nie nastąpiło aż w XV wieku. W VI wieku Longobardowie stali się panami Włoch cyrku Rzymu i Weneyi. Panowanie ich nie trwało więcey jak 206 lat; wiadomo jednak z ich rękopismów właściwi od VII aż do VIII wieku nosi nazwisko Longobardzkie. Głównie ich gotyckie wzięty początek z Rzymskich wyższych; w którego gatunek mianowicie w nich widoczne podobieństwo do pisma sędziego Rzymskiego, mianowicie Domicana jakie ich postać wyrobienia dwudziestu sześciu bez wieków. W pierwszym gatunku w Dyplomatyce Benedyktynów są opisane, i najdokładniey pełni wzorami obiaśnione: Stroikes zaczęty Rękopismo powstałe w VIII wieku szło drogą; w IX i X wieku czystość i wytworność pisma; w XI wieku grubsze mniey litery i skrócenia: takie to: postawna zamiast ou, i n; za zamiast qm, q zamiast us; w wieku XII wzrastają liczba skrócenia; wielkie i grube litery, i znaki końcowe ę, którego w poprzednich wiekach widzieć nie można. — Jego Franciszek odnowił Gallia znaleźli już tam wiele i mniey pisma Rzymskie. W Rękopismach od V^as do VIII wieku

czowieśći Merowińskie do pierwszéy linii królów francuskich. Panowało nie tylko we Francyi ale i w Niemczech, lecz tak dalece odstąpiło od pierwiastkowéy, iż ledwie wyrysowane, nie mianowicie co do głoski ściągłey, że go Jan Francuzi Barbaryzmem nazwali. Od panowania Karola Wielkiego myślano nie o poprawie pisma, lecz zupełne wykształcenie jego mowy łacińskiéy. Mianowicie ten zacny, ciągle usiłowaniami pożytecznemi dla sprawy oświecenia, nie przestał na wprowadzeniu do pisma A Alquina i Wernefryda znamion interpunkcyi i nowszy pismowni ale dodał wydoskonalił dawne charaktery, dając im proporcyą i czystość, postać, a pięknie utrzymania i hoyne nagrody, czyniąc ducha pracy i zachęcał za koniców doświadczenia się w sztuce pisarskiego pisania. Na tego to pismo Francuzkie sredniego wieku do innych tego sobie się Karolińskiem przyjęli że Niemcy około r. 752 w niepowstrzymanem nieli używaniu aż do końca XIII° wieku, tak zwłaszcza szkopiem Ottfryda mnicha w IX wieku zrobiony zawierający przekład jego Ewangelii Niemieckim wierszem, a otak ich nazwano Niemieckich Antyduwaryuszów zdanie. Do Anglii przeniesli się z sobą wiarę mi się p Alfreda W. z Francyi zprowadzeni. Jerzy Hickes znayduwał się w wielkiey liczbie Manuskryptów X° wieku, ley dno był swóy obok Anglo-Saskiego aż do r. 1066 przechowyty. Tomasz Ruddimann twierdzi że za czasów Karola W. znali się tabre Szkotowie, i tego dowodzi zwyczajami tego Monarchy z Królami Szkocyi. - We Włoszech pismo Karolińskie czyli Francuzkiego wieku było używane do szczególnych. Biblioteka Watykańska ma wiele dyplomatów X° i 11° wieku w których pismo to w całey jego piękności widzieć można. Z tem wszystkiem charaktery longobardzkie utrzymywały się w tym kraiu aż do 13° wieku. We Francyi trwały ciągle od 8° aż do 10° wieku przechodząc następnie z wszystkie stopnie doskonałości się i zepsucia; nakoniec od rozdroży ostatniego kresu odarcia się pod Hugonem ostatnich królów z linii Karola W.° odnowieniem i poprawieniem zostało w r. 987 za staraniem Hugona Capeta, skąd też Capetyańskiem nosi nazwisko. Tak poprawione pismo trwało we Francyi aż do końca 13° wieku, a gdzieniey do obcych przeniesione krajów, zaszło były znacznie w Anglii około 1066 r. kiedy Wilhelm zdobywca wprowadził pismo Anglo-saskiego; w Hiszpanii zaś nieprzerwanie używanem było od r. 1091 aż do końca 13° wieku, lubo nie które królestwa Hiszpanii zatrzymały nieprzerwane dawne Gockie czyli Toledańskie pismo.-

Anglo-Sasi za przybyciem swoiem do Brytanii, zastali inne tam dawne Alfabetyczne pismo, a to które do tego kraiu ze światłem Ewangelii przynieśli, wprowadzili od Grzegorza IV Papieża dla opowiadania nauki chrześcijańskiey, wynalezione było Runmskiemi Pismo Anglo-Saskie nietylko w Anglii ale i we Francyi i we innych używanem było Wiek X° był epoką zupełnego jego udoskonalenia, a wiek 10° całkowitego upadku, lubo w Anglii utrzymywało się prawie aż do czasów Wilhelma zdobywcy to iest do r. 1066. Pismo Anglo-saskie znayduje się w znacznéy liczbie w Anglii i ma swóy katalog Hum. phil. Wanleys. Nie

używa na niej i w Kościołach; przynieśli je tam ze światłem Ewangelii wyjęte
z pracowni Św. Bonifacego. Wzory pisma tego widzieć można w Dyplomatyce
Benedyktynów. Rozpoczęcia wiersz etc. wiele godnej osobny ad No 4.

Paragraf piąty zredukujący się na 4 [illegible] i opuszczony. –

§. 6. O Zięrzbach i rękowanych w ogólności.

Przystępuję teraz do drugiej części wchodzącej, to jest do Zięrzek.
Wkład Ludzie chcąc wypowiedzieć i uwiecznić postrzeżenia i wynalazki swoje, zaję-
zywali się w tym ludzkie swoje wiadomości utrwalać. Ale zadnego do tego tylko
służyła nie sposobniejszego nad pismo. Ono bowiem jest jakby obrazem mowy,
która jest widzeniem idei, nie zaś głosy, które są tylko znakami idei. Ale
jak z drugiej strony pismo, przykład pozwiedzeń zapala się nagle zabliźnia, a mianowa-
nie, prawdziwych, mowę prawdy i nie potrzebne zmienia, tak tylko zapamiętnienie, nie przysto-
sowania. – Jakoteż ten, który się przywiązał widzeniu tylko za pamiętnienie, nie przysto-
sowania, będzie obcym na odmiany jakie zajść mogą w mowach, powodnie tak podobnie
ten, który trzyma się opinii dawnych na zawsze, i wiadomościami swoimi, jakby mu zbywa na
wiadomości zięrzek, lub kiedy błędy z niedostatku tej znajomości pomnożone, wystawi-
go na pociski drugich, i szyderstwo. – Dziwnie przy tak wielkiej rozmaitości, i urbastwa-
cenia obrad ludzkie zięrzek obfitsza i dostatnia ich znajomość jest nader pożyteczna, bo nie
rzenia prawdziwych wartości prac naszych, i umiejętnego z nich korzystania. Sam przy-
rozsądek uczy nas że należy używać tego tylko co nam wszelkie zalety gdzie dost-
wiedzieć się znajdować, a zatem uważać w jakim względzie jedna robota na drugą
przewyższa, i jakiej takich co którym najlepsze pomoce do wydawnienia i ale rzeczy
są nie wzięte, i w których nie to wszystko dokonanem jest co ostatnią może potrzebie pew-
nych rzadów i pewnych klas ludzi. Oprócz tego byłoby to przeciwnem celu stawianiem
i nieskończoną przeszkodą do postępowania w dziele naszych poznań, gdybyśmy znali
i używali zięrzek najlepszych w swoim rodzaju, bez których nie mogłyby rozwijać
wiadomościom naszym, albo gdybyśmy takich używali chcieli, które by za słaby
mniej potrzebnemi i wydanie lepszych lub więcej nadzy obejmujących. W samej rzeczy
na balsze używanie zięrzek więcej szkody jak pożytku przynieść może, bo albo ich powaga
i napa w nich upatrzy się dla nas na przeszkodę do szukania i używania lep-
szych; albo nadużywszy się z nich tego niegruntownego, jak przykrego lub [illegible]
odwrócą się tego z wiadomości przychodzi prace. – Znajomość zięrzek jest dwojaka, [illegible]
historyczna i krytyczna. Znać zięrzki historycznie jest to wiedzieć po kogo, gdzie, kiedy
i w jakim zwyczaju kto to wydawał; po kogo, gdzie, ile razy było drukowane, komu, a przy
pisał autor, kto to kontynuował dopełnił, wykładał lub w krótkim ryfie wystawił, kto
na nią powstawał lubiący bronił, czy była tłumaczona na obce języki, kto kobiet ich
recenzje, czy była chwalona lub ganiona, jaki jest papier, format druk i poprawa ob-
dwu typografii danych, czyma obtapy, rejestr, malerye etc. Znać zięrzkę krytycznie
jest to widzieć jak dalece autor opowiadział dzieła, wnieście w czy jest przykazana lub zbyt
kiwo, dawna lub nowa, torthego ana lub ojczyzna nie tknięta; sposób traktowania czy do

To co z rękopismów a bardziey ieszcze z Dyplomatów do rzeczy Polskich należących niszczącą władza czasu oszczędziła, niesięga iak 11stego wieku. We względzie Etnograficznym oznaczaie podzielić na właściwie Polskie i Słowiańskie czyli Ruskie. Do pierwszych używano pisma nowo-gockiego czyli scholastycznego, i to trwało do 16 wieku, epoka w którey nastało w Polszcze pismo Rzymskie odnowione. Za Władysława 4go było ono wzorowem, upadło za Jana Kazimierza, nieco poprawione pod Janem 3cim, pod Augustami 2mi i trzecim znowu zaniedbane, od r. 1750 a nadewszystko po wprowadzeniu za Stanisława Augusta sposobu pisania Włosko-Francuskiego, poźniey Angielskiego, do dzisieyszey przyszło piękności. Co do drugich to iest co do rękopismów i Dyplomatów w Polszcze i prowincyach ruskich do Polski należących, pisano po Rusku, i charakterami Ruskiemi zwanemi Kirylicą od r. 1062 aż do 16go wieku; odtąd zaś, iuż to po polsku iuż to po rusku, iuż to ąte rzadziey po Łacinie. —

To się dodaie na końcu paragrafu czwartego.

sobie obrazy, dawny albo nowy, potrzebny albo zbyteczny, dawny czy za pięknie
używaiąc, przytoczenia czy potrzebne i prawdziwe, sposób pisania czy iest
czysty, iasny i zwarty, tytuł czy przyzwoity, przypisane noty czy są ubogie i
stosowne potrzebne, obrazy czy piękne, rejestra czy ustawnie i bardzo sobie ta.
Wiadomości te rzeczy należy. 1mo) z bogatych i dobrze uważonych xiąg
nich przebywanie i pilne przeglądanie rożnych oddziałów xiąg swego gustu
i skłonności. 2do) z rozważnego obeyrzenia katalogów xiąg rożnie stawionych
tudzież xięgarni i xięgarzy na ieżdżaiąc wystawionych czyli aukcyi; mowiąc iednak
potrzeba że do tych ostatnich chęci zysku maią mieć rozsądek przezorny, które same
z siebie rzadney nie maią zalety. 3tio) z tak zwanych Bibliotek czyli Bibliografii
bo one są prawdziwe to iest zawiadaiące xiążki w pełnego rodzaiu tego Bibliotheca
Conradi Gesneri bo rzeczone to iest zawiadaiące xiążki które należy albo do
nowey umiiętności albo do: Pauli Boloniani Bibliotheca Theologica, Mart-
-Lipenii Bibliotheca realis iuridica, albo do innego narodu i zakonu iakoto: Nicola
Antonio Bibliotheca Hispana, albo do innego zakonu iakoto: Alegambe
Bibliotheca scriptorum Soc. Jesu. Dzieła te narodowe są wszystkie nayprzód ich
opisu xiążek i gdzie rzadkie o nich wzmianki; iakoto: Boeckel Bibliographia cri-
tica, albo iżeli tylko same lepsze i rachowalone obeymuie xiążki iakoto:
Vogleri Introductio in notitiam cuiusq. generis bonorum scriptorum, For-
mey Conseils pour former une bibliotheque peu nombreuse mais choisie,
Stockhausen Lehrbuch der Literatur einer auserlesenen Bibliothek, pan Die Lieb-
haber der Philosophie und schönen Künste, J.P. Millers systematische An-
leitung zur Kentniß auserlesenen Bücher. — 4to) z ksiąg pisanych rożnie
wychodzących, iakowe są dziennikarskie, czasopisma literackie albo bezpośrednie same zgoła
i wyprzedzaiące o wartości xiążek, bądź wystawiaiąc tylko czytelnikowi rzecz sam
osnowę, dzieła i ta należy się mieć na ostrożności, albowiem religią, oyczyzną, mie-
scem swoiego stanu, duch partyi czyli poniżenia obcych prawych i tym podobne inne
okoliczności pobudki mogą bardzo dużemu wpływu na sposób zgadzania i wydawnictwa
dzieł, że prawdziwie bezstronne zdanie uważaiąc mierzą niemal za nayrzadszą rzecz
w tym rodzaiu pisania. Czyli mało widzieliśmy nawet uczonych z pod pióra dzieł rozsą-
dnego wydawnictwa tak stronnych i nierozważnych wyrokiem? i zbyt rzadkie należą
to dla stanu ludzi i innych stanu rzeczy. Dzieła krytyki wprzódzaiane zalety:
A rzecz nadaiące należy iakie za uwagi rzeczy względem treści które w sobie obey-
muie xiążka, i względem sposobu i zakonu w którym są tradycyowane; czy zdanie iego tyczy się
całej czy tylko niektórych tylko części; czy oddanie wydania krytyki zmiany, które
daią poznać co i w które dzieła, iest dowód charakteru krytyków znakowane czy pew-
na idea zachowane została tak w pochwałach iakoli nagannie: z tego do myśli przy-
muszą czy krytyk rzeczy sam czytał xiążkę i one rozumiał? czy postawa rzecz
o której osądza trafnie? czy się potrzebnych zalet myśli autora. czy poznał ducha i
charakter xiążki? czy umiał sumentownie ocenić i osądzić. czy obrazy lub skłonności bądź do osób bądź do umiejętności bądź do pewnych czasów
nie odbiło go od tego stanowiska z którego rzecz całą wygodnie ogarnąć i bezstronnie
ocenić zdoła. — 5to) Nakoniec do poznania xiążek formuiących wiele zyskuie
wiele autorów i krytyków nabywa się z opisów bardzo pomyślnych iakoto: Dictionn
naye

Dictionnaire historique et critique par Mr Pierre Bayle (51) bardzo użyteczny iuż to krajowi takoż: Italorum doctrina excellentium Auctore Angelo Fabronio, iuż to umiejętności takoż: Petri Castellani vitæ illustrium medicorum, iuż to zakonnej: Echards Dominikaner Bibliothek iuż nakoniec poiedynczych ludzi iakoż: Vita Tychonis Brachei auctore Petro Gassendi. Je Sme źródła służą oraz do poznania różnych gatunków uczonych iakimi są: I. Poligrafowie czyli Wielopisowie np w starożytności Arystoteles, Cycero, Varro, Origenes, a pomnieyTomasz z Akwinu, Erazm z Rotterdamu, Luter, Kasdan, Lichtenting, Petan, Thomasius, Spendling, Hermann, Walter i inni a). II Mitologowie czyli Bajkopisowie iakoż: Henryk Aeker który wydał Historyją Pisk. - III Plagiaderze którzy albo całe dzieła sobie przywłaszczyli, albo w opisie swoie roboty drugim podrzucili; za przykład pierwszych służyć może przekład Laiński Anakreonta p T. Tratusa który Henryk Etien (Stefanus) wydał pod swoiem imieniem, a za przykład drugich zmienione ustawki Hektorzyn Godzi Etrusków Eurypilusa Ingolstadzkiemi (Ingolstadtensibus). d). - IV Metonimowie czyli przezwiskowi mieni to iest autorowie którzy zwyczaiem swego kraju, albo dla innych widoków nazwiska swoie na obce tłumaczyli języki. Tak: Kowopolski nazywał się Neocraticapius Wilhelm, Stokemann-Xylander, Jeodor Bibliman-Bibliander, Marcin Butzer, Stretius, Zelinus, Filip Szwarcerde-Melanchton e) Josef Himmel-Coelestinus, Piotr Krachenberger-Pienus Fracinus etc. V Pseudonymowie czyli fałszywemienni to iest autorowie którzy ią celuiąc chcieli pod fałszywem imieniem iakoż pod imieniem Mowitskiego, Krasicki, pod imieniem Abbe Bastia Domagała Vade Tamponet Wolter (Voltaire) etc. VI te Anonymowie czyli bezimienni; to iest autorowie którzy nazwiska swoie ukryć chcieli. Tak potrzeby wydawcy bezimiennie wszystkie swoie dzieła. VII Autonime, Durand, Clemenet wydali bezimiennie Art de verifier les Dates, Chrystian Genot von Rosenroth Kuta Cabbala denudata All Jones stain i Tasin Rouveau Traité de Diplomatique. etc a). VIII Homonymowie czyli Jednoimienni to iest autorowie którzy rownakowe nosili nazwiska i tak Wtoie mania wiele Villaniel, Anglicy Dronsonow (Johnson), Hiszpanie Sanchezow, Francuzi Rosenow, Polacy Maierow, Hofmanow b). -

5. O Xiązkach dobrych;

Dobroć xiązki iest istotna wartości iey wartość. Na tę celniey zwracać uczonych. Zalete drugorzędney zwracać bacznie dawać. Jestto prawdziwi znawcy za stanowiemy się wzad tem sądzie. Aby trafnie wystawował o dobroci xiązki zważać ią należy 1° Stronę materyi treści, 2° Je strony autora, 3° Je strony wydawcy treści czyli materyi, dla Je strony sposobu pisania. Jeżeli treść xiązki iest istotnie potrzebna, pożyteczne a przynaymniey pożądana, jeżeli autor umiał być iey panem w całey obszerności, jeżeli ią traktuie sposobem rownie gruntownym iak iasnym, jeżeli się tłumaczy językiem czystym, zrozumiałym, i do treści stosownym, taka xiązka uznaią za dobrą wszyscy znawcy i czytelnicy mający zdrowy rozsądek i delikatne uczucie. Co prawda by te zalety powiem nie dosyć ozdobny powodu xiążek których liczba codziennie się pomnaża, nieiest takich dobrych z bywa na wszystkich tych przymiotach, albo przynaymniey na iednym lub na drugim, nieskończenie odmiennie się można, iak pokazania ie w wyższym stopniu pod tych powiedzie można. Mari nantes ingurgite vasto. -

Dobroć xiązki iest ważna zalete xiążki, lecz iey nie trzeba być stronnym często bowiem chciwość drukarzów, rugatzów i przedaiących zadawała sobie nam

biegłych amatorów i kreatorów ich niedowiadczenia drgania z tych ich wiadomości wydawanych tu mniejszych tych i pozorów, których wzrudzaniu lub zła wiara wzywa zwłaszcza przykładami obcymi ciągnie. Zdarza się często z zigzaka nie zatrzymuje dopiero [illegible] na stronie; w tym razie odmienia niekiedy ten tytuł, bądź dla tego że pomieszany nie maiąc nie potrzebnego przekładał, niekiedy dzieła, bądź dla tego że pod pomienionym wydrukowane znaki były Tabulicy i większy drabie exemplarzy spieszyć. Tak tractatus theologico-politicus Spinozy wydrukowany w języku łacińskim pod następnemi tytułami: La clef du Sanctuaire, Traité des ceremonies superstitieuses des Juifs, Reflexion curieuse &c. Dum spiritus Deus intercessit super les matières les plus importantes au salut (a). Czyste tytuły chcąc zawsze zigzaka zwalczyć nową, albo przynamniej za poprawne i pomnożony, odmieniają ten tytuł, daiąc mu późniejszą datę. Tak dzieła Batavia sacra drukowane w Brukseli r. 1714 przekazało się przedrukowanym tymże samym datą r. 1724. Tego zmienionego tytułu obiecuje to, czego w samem dziele znaleźć nie można. Tak w tytule dzieła: Histoire des Pauses à la Haye 1732 in 4to zapowiedziano iest że ono dzieło się na dwa tomy, lecz ta obietnica tego jednak podziału w całem dziele znaleźć nie można bo. Często edycye dawne, rzadkie i poszukiwane bywaią naśladowane. Tak edycyia Dekametrona we Florencyi p. Giuntow w 1527 r. zrobiona, wydała w Wenecyi 1729 pod r. 1527. Znaydują się takie dzieła z odrębnych edycyy złożone. Tak im iest Dekameron Decameron Zaselskiey a dziś w Lwowskiey dziedziny będący, w którym wstrzymanie do czytelnika iest z przypisem r. 1573, na końcu zaś dzieła znayduie się przydrukowana data, w której dowcipnie można 1582. Zdarza się rownie widzieć w dziełach podrabiane i fałszywie drukowane, daty; przykład pierwszych znamy w dziele Merian Metamorphosis Insectorum Surinam gdzie do MDCV z prawdziwey daty wydania przybrane liczby III; przykład drugich w dziele Plumier, description des plantes de l'Amerique w którym zamiast r. MDCXIII znayduie się nr MDCXCIII. W niektórych edycyach nazwisko autora bywa zupełnie odmienione. Tak in comment. Reinesii rerum moscoviticarum Antverp. in 8vo. I. Skelzii 1557 in 8vo autor tego dzieła nazwany iest Sigismundus liber za miast Sigismundus Liber Baro a Herberstein. Nadzieie nie zawsze wyrażone iest prawdziwie omyłką druku. Tak w dziełach Geronima 1706 in f. zamiast Amstelodami stoi Antverpiæ, podobnie w dziele Eusebii de præparatione Evangelica 1688 in f. tudzież w dziełach Grzegorza Nazianzena 1690 in f. zamiast Lipsiæ stoi Coloniæ. Potem w wskazaniu stron przy dziełach, tego samego zdarzaią się omyłki druku. Te wszystkie uwagi do poznania na czem zależy dobroć edycyi. Dokładność bywa, gdy wszystkie exemplarze iednakowe i zawsze tak. Edycyia będzie dokładniejsza, gdy cała oprawa dzieła iest przyzwoita i odpowiednia na nagi, przedziały, paragrafy &c., gdy na przodzie bardzo i dobrze spisana przedmowa, dobrze napisane życie autora; gdy zdania dzieła przysiadanie, wiara i stronna pod

nazwiska, ale można do kradnięcia było robiona; Obrazy vignettes obwodki i inne ozdoby wyciskały ceny zięzki, tego nie ocenia takiemu wewnętrznej wartości w oczach prawdziwego znawcy nagrodzić nie mogą.

5. O Zięzkach rzadkich.

Nie dosyć jest znać zięzki dobre, trzeba jeszcze starać się o przyjęcie zięzek rzadkich. Nie ta wiadomość, ponieważ istotną część Nauki Bibliograficznej stanowi, lecz w bez wiele należy od różnić zięzki od edycyi, jakeśmy to zrobili mowiąc o zięzkach dobrych, może bowiem zięzka być nader pospolita, gdy tymczasem jedna z niej edycyja bardzo rzadka. Tak jest jakiéby znaleźć można jak Biblia Niemiecka, lecz kto chciałby się mieć za to w Germantown mieście Ameryki potrzebney zrobioną, ktoby siedząc edycyja [illegible] z czterema egzemplarzy? Jeżeli zięzki jakiey lub edycyi tak mało iest wyjąto czyli na 2 egzemplarzy na świecie, ci nabycie iey iest moralnie niepodobnem takowa zięzka lub edycyja prawie sama w sobie chciałbym swey rzadkości, iest konieczne rzadka. Jeżeli zaś zięzka lub edycyja przy znaczney liczbie wydanych egzemplarzy, dla tego tylko trudna iest do znalezienia, iż te [illegible] rzukaiących się w tłumie zięzek, które mi zadnemu ieszcze my od czasu wynalezienia sztuki drukarskiey, rzadkość takowey zięzki lub edycyi należy od pewnych warunków, i w tym razie zięzka bydź może przypadkowo rzadka. Tak pierwszego jak i drugiego rodzaiu zięzki maią właściwe sobie rzadkości, które z edycyi, które wyszły z handlu zięzarskiego. Tak w naszym kraiu i w obcych kraiach bardzo rzadkich do którego należy dzieła i edycyi iakich na przód szukaliśmy w wielu znakomitszych nawet zięzarniach; trzeci zięzy rzadkich zawiera zięzy dzieła lub edycyi, których tylko kilkadziesiąt egzemplarzy rachować można; czwarty zięzy najrzadszych, który obeymuie takie dzieła lub edycyi, iakich ieden albo najwyżej dwa egzemplarzy znaydować się. Przy tem jednak uważać ieszcze potrzeba na okoliczności czasu, miejsca i osób. Tak mogła być zięzka iaka bardzo rzadka w pewnym czasie, lecz która się pospolitą odtąd stała, a edycyja zrobiona. Takiem iest dzieło Michała Kraniszka otrzymane z Pałacu Królewskiego Brytanicu, które przestało być rzadkiem po wydaniu tego w Paryżu w Drukarni Królewskiej w latach 1762 i 1764 r. in 4to. Mieć znowu w dzisiejszym czasie, gdy zięzka ta bardzo pospolita. Tak zięzki Hiszpańskie i Portugalskie, tak pospolite w Hiszpanii i Portugalii, rzadkiemi są w Niemczech, gdzy rzadkiemi w Polsce. Natomiast mogą być rzadkiemi dla nas te zięzki, które są pospolitemi dla tych, co obie zwiedzali kraie, i mieli sposobność ocenienia znakomitych zięzek, i ustanowienia [illegible] Lecz przystępmy iuż do wyłożenia przyczyn rzadkości zięzek. 1mo Zięzki same bez pewnych klass do których one odnieść się mogą, uważaiąc 2go Zięzki same bez względu na edycyja. 3cio Zięzki łącznie z edycyami; 4to Edycyja same bez względu na zięzki. — Co do pierwszego rzadkiemi są I.) Dzieła wielkie zwłaszcza wolumenowe ozdobione, szczególniey kosztownemi ozdobami ozdobione, których nabycie dla wielu [illegible] pospolitych iest trudnem z przyczyny wysokiey ich ceny np. Acta Conventorum collecta Rigesta, comentarius et observationibus illustrata a Jo. Hollando, Jenkino, Henschenio, Dan. Papebrochio &c. Antverpiæ et Tongalogæ 1643. 1794. L III vol. in folio. Thesaurum Antiquitatum Florentinum cum observationibus A. F. Gorii Florentiæ 1731. 1766 XII vol. in folio. — Le Antichità di Ercolano esposte coll'opera [illegible] (da Ottava Aut. Bayardi) Napoli 1757. 1792. IV vol. in folio. —

Thesaurum Britannicum sive Museum Britannicum

II) Xięgi małe z niewielu kartek złożone, czyli iakie pozostałe z pomiędzy volantes fugitives, które gdzie w różnie innych, niżeli iest od zakazania na publiczne xięgarnie np Stemo habitus per Reverendissimum in Christo patrem Dominum Samuelem Maciejowski Episcopum Cracovien[sem] et Princ[ipem] Sigismundi I Reg. Polon. — III) Xięgi stoyące nie przedtem wydawane np Nicolai Josephi Jacquin Jones Plantarum rariorum Austriacum 1781, 1793. 3 vol. in fol. i tegoż Collectanea Variorum horti Caes. Schönbrunnensis descriptiones et icones. Vienna 1797 3. vol. in fol. Hortus Eystetensis. — IV) Xięgi krótkiego wykładu, małej objętości, o których nie wiele autorów pisało, i które zawsze do czytelników rozumienie ciemnemi zdadzą się. Pisma kabinowe np Wawrzyńca Drohojowskiego Talmudyczny (Sepher Haaruch) w Bazylei 1599 in fol. — Pisma w xięgach mało używanych np Balsamo vidées pies pana Jana z Wrześciadzic. matyi Panna iest szczęśliwa przeczysta. Z Stych. serca na cześć Boga Panny Maryi i swoiey wydany w Wilnie 1601 in 12. — c) Historyia rzeczona miast, klasztorów uczonych Zgonatych np Alfonso de Vargas. Historia de la Ciudad de Merida Madrid 1633 in 4. d) Genealogie przyzwoitych familij np J. Bronowskiego (za granicą Sphinx Bibliothecae) e) katalogi xiąg tkie np Bibliotecae Thuanae libri omnes Litterarum genus spectantes rariores, rarissimi. Regiamonti Borussiorum 1781 in 8vo — f) Pisma ustne autorów np Apologia degli Academici di Banchi di Roma Satira Bacchi in 4to za Antibalem Cato przeciw Ludwikowi Castelvetro (Castelvetro), tegoż Regiane dialcune lettere signate nella Cavrina d'Aníbal Caro[e] bez wyrażenia miejsca i roku Druku. 4to V) Xięgi autorów nie dokończone. Nabycie takowych xiąg ostatnie z przyczyny zupełnego ukończenia dzieła, tym razem ginie pożądanie wydanie rzeczy np Leonis Allatii Graecia Orthodoxa Tomi II Romae 1652 — 1659 in 4to III Tomie objętości Tomów autor obiecuie noty które do tego Tomu należeć nigdy nie wyszły. — VI) Dzieła które w różnych czasach i miejscach drukowane wychodziły. Z trudnością przychodzi zebrać wszystkie xięgi tych dzieł np Memorie recondite dell'anno 1601 al 1640. In Roma, Parigi e diverse Stati. Memorie recondite dell'anno 1601 al 1640. In Roma, Parigi e diverse Stati. 1677 — 79. 8 part. in 4to Il medesimo autore Istoria de' successi tempi, dallo l'anno 1625 al 1655 In casale Vaticani stampe e scritture 1649 — 82. XV part in 8vo Co do drugiego rzadkiemi są: VII) Xięgi lub edycye które nigdy publicznie nie przedawnane były np Statuta inedita ac rariora Ordinis Equitum Jerosolymitani Balliviae Brandenburgicae Ecclesiae Wladislaviensis 4to z roku Polskiego bez wyrażenia daty i miejsca wydania. Dziełka tego wybito tylko exemplarzy ile na dwór potrzebowano, dystrybuowano osobom wyższego stanu. Do tey klassy należą Bulle, Listy — Pasterskie, postanowienia sprawy, wyroki, Manifesta, które w handlu dostać nie można. — VIII) Xięgi lub edycye które wyszły w odległych krajach i stosunkach tylko tytułów są nam znane np Biblia w xięgu Damascenem wydana w Frankfurcie 1714 in 4to. — IX) Xięgi albo edycye ognia, wody lub innych zdarzeń przypadek prawdziwey części zniszczone np Hevelii Machinae coelestis pars posterior Gdańsk 1679 in fol. — Biblia Polyglotta cura et studio Benedicti Arias Montani Antverpiae 1569 — 72. VIII fol. in fol. — X) Xięgi lub edycye które z pobudek religijnych, moralnych, lub politycznych z zwierzchności zakazane, skonfiskowane lub spalone zostały. Do natury dzieła przeciw Bogu i religii Chrześciańskiej pisma bezbożnicze, fanatyczne lub zgorszenie czytanie, tudzież takie które do nie nawiści przeciwko Monarchom i rokoszu zapalają. Tego rodzaiu dzieła przychodzą nayrzadziey bez wyrażenia miejsca i roku druku na kiych, z napisem fałszywym Alethopolis Christopolis apud Joannem Beznadziei, Amstelodami apud Christophorum Ravenstein, Holandia, Jordanus Brunus, Antytrynitarstwo Serveta Sandeusa, Krelius'a tudzież ich

ma

Ruchmana, Bonebera, Ritsa, Miltona i inne ktore zapalone i namyślne głowy
przewracaią mogą. — Inkunabuły czyli Drukowańy od 1457 Bellarmin Ad. Bapo
do tuteyszego wiekiem się: Edycyie do poczatku wynalezienia sztuki drukarskiey a 55
do r. 1500. Warsze ich wzrasta w cenie iak za bliższemi tey Epoki.
2gie Edycyie Autorow klassycznych wychodzące z Drukarni Juntow, Manucijuszow
Etiennow, Gryphow itd. Edycyie te szczegolniey sa iestkie gdyż nieraz zapasy wyali
na nie uwagi swoie. — 3cie Edycyie całe, nienaruszone dzieł, które w poźniey szych
wydaniach z różnych przyczyn odmieniano i kalecono. Czystości tekstu Autorow
wprowadzaią to politeyne i historyczne znaczne odmiany, lub odmiat to wszystko
cokolwiek ich interes nasze może. Nayczęściey iednak partyia religijne prozytywały za
swiaty dla siebie obowiązek nie bydź wiernymi w odbydzaniu Dyecezu tłoczeia i pism
tych dla Religii. Za przykład edycyy całych i nienaruszonych służyć może: Libel
Conformitatum Vitæ B. Francisci ad vitam Jesu Christi. Mediolani 1510 in f.
4te Edycyie Drukowane szczególniey szrifti i nadzwyczaynemi gliftkami np. Cicerona
Opera par Aldebert et Vieillot. Paris 1802 2. vol. in f. — 5te Exemplare Drukowane na
pergaminie, albo na bardzo wielkim papierze np. Aristotelis de animalibus libri
interpres Theod. Gaza Venetiis per Johannem de Colonia et Manetheim de Gueer-
retzem 1476 in f. — Na zakończenie tego paragrafu ostatnia zwyczaiu, że xiąszki rzad
kie nie zawsze bywaią dobre i godne czytania, owszem rzadkość ich czystości nie
nayleprzym znakiem i stanowi całą ich wartość nie iednę z tey xiąszki. —

§. 9. O założeniu Xiąznicy.

Ponieważ że Nauki liczne, ważne na kary spitrzasia, tworzyli, a Nauki bez xiąszek
obydwie sa nie mogą, przeto założenie xiąznicy zawsze ieden z naychwalebnieyszych
i nayprzyiemnieyszych dzieł człowieka. Potężnie uwarowana Xiąznica iest prawdziwa
Muza Swiątynia, nieoczenionym skarbem znaiomości ludzkich, nayotwalsze bronią
przeciw zapomnieniu wiadomości, ktorym skarbem nie przebranych tłumow polonow
z ktorych potomność bierze czerpiąc pożytek, zawsze swiątynia, gdzie opokoyne
spoczywaią nieśmiertelne cienie tych wielkich mężow, ktorych pracy oczywa dzie
dzina; nayprzyiemnieyszem towarzystwem z ktorego karby wychodzi wrzeszczym i swiat
leyszym nie ulegaiąc prawdę dobrego iak mowią stowa, przeszłow i nay pożytecznieyszą
szkołą dla ukształconego umysłu wiadomey, z ktorego avidus fugit quid nescimus". — Leo o
mądrości, wyśmiewa to czytakaiące wyznanie, Quantum est quid nescimus". —
iak stare są widoki i prawidła ktoremi ludzie powodzą się w wykonaniu tak chwa
lebnego zamiaru. Jedni zapatrują się na Xiąznice iako na sprzęt do uczoty domu
Swiątyey. Jam inter balnearia et thermas Bibliotheca quoque est necessarium domus
ornamentum expolitæ". pisał się za czasu dawnego Seneka; a Servius na swiadectwem
tego wyraz te słowa znamienne, tak dobrze cechuiące opinia owego wieku „Lue
rius vero dicit de Bibliotheca quæ est in atrio domus
ornamentum". Drudzy zbieraią tylko xiąszki, dla zrobienia sobie stawy i z ludzenia o
cie patrzących na siebie „piękną oprawę dzieł, ktorych nigdy w ręku nie mieli
iak mowi Seneka „non in studium sed in spectaculum compataverant". — Jini
z xiąznic swoich robią prawdziwe dla xiązek groby, wolge widzieć je postawy mołoo
i zgnilizny, iak pozwolić ich wycia nauczaiącym naukom i oświeceniu się. A nako
zuie tacy, co usilnie zbieraią potężne szpargały niegodne imienia xiązek, ledzie
dano z krytosieia w ręku zar samey z chluba, prostakom pokazuią z pychą. Zdaia on z chęci na
się by dogą prostopnie prawdziwy xiązek, ukrony miłosnik. Zdaia on z chęci na
ukrywa się i uważa bardziey na wewnętrzne xiązki, iak na zewnętrzne ich
zalety, a własna Nauka iest ich ymyślem, ktory sobie zamiesza. Nie ukrywa on na
zebrane im po sobie skarbami iak Drugi dumał Hospetyzyć; owszem przekonany by

dzie

dze, aż tylko za pośrednictwem [illegible] tych przyczyn można [illegible] i [illegible] nauki, że wiele jest takich rzeczy, które wprawdzie [illegible] zawsze się, wzrastali, i doskonali mogą; że nayłatwiey z natury usposobienia [illegible] ich potrzebnych pomocy [illegible] że [illegible] [illegible] [illegible]

tak prawy, jako i wyraźny. Kto, kto gdy pomoc od zdrowego, czyli stanu [illegible]
z zabójcia publicznej xięgarni, [illegible] kiwego zamiłowanie nie powinien, w tylko [illegible]
znanem; chwalonem w ludowym świecie, aby każdy jakiegokolwiek bądź gustu i skłon-
ności mógł znaleźć dostatecznego zapasu środków do obcowania się lub zaspokojenia swoiej
ciekawości. Lecz ta doskonałość i zupełność xięgarni zależy [illegible] od miesca; nie wszystkie
powiem równa jest sposobność zbierania, a w tych gdzie Nauki i xięgarstwo wtaią
się pare w dziecinstwie utworzenie xięgarni publicznej z największą przychodzi trudnoś-
cią. — Co się tyczy natury dzieł mających składać xięgarnię, bardzo pięknie mówi Se-
neka „non quaerit quam multos libros habeas, sed quam bonos.“ Kiedy chciał ja
dzieł obfitych z ich wielkości, wiele obszernych by tylko, czy kiedy się odrzekał. Na-
kwadziała kunsztownej za dzieł małych jak wielkich, bo same dzieła się w
małych ich ujętych, i nieraz na maleńkiego formata xięgarnia, przechodzi nieskoń-
nie w wartości nayogromniejsze folianty. Szczególniejsza tedy baczność zawsze na-
leży na dobroć xięgarni, zapatrzyć się na nie wolnem od zmelkich uprzedzeń zdań.
Jakiey kolwiek bądź religii, i jakiegokolwiek bądź wyznania i systemata bydź autor
dzieła jego byleby ty tko wykładało rzetelnie i poszanowanie bądź nowe dawne
lub nowe, bądź Narodowe lub Cudzoziemskie, powinno być gdy miejscem otwartem
w zbieraniu tłokliwości. Wszystkie zaś pisma mało z siebie znaczące, miesca w xięg-
arni mieć nie powinny; gdyż niepodobna jest rzeczą, aby kto kiedy mógł powziąść
myśl i dybt w spokojności zgromadzenia tego wszystkiego, cokolwiek byle pisa-
nem lub drukowanem w każdym względzie znęcić może ludzkie. — Jeden
wszystkim nay pracowniey za nawet xięgarnia będzie nadtwem, i nie kształtnem cia
łem, jeżeli ięy nie dzięki przyzwoity porządek. „Postegucam Tyrannio mihi libros
„disposuit, mens audita videtur meis doliis,“ mówi Cycero. A więc [illegible] xięg-
arnej powinien bydź sam Bibliotekę xięgarz, albo ięy dozór powierzyć takiemu czło-
wiekowi, ktoryby był w stanie godnie ięy sprawować. Wyliczamy tu obraz takiego
człowieka, aby potrzebni ich dalej fatygowani nie mieli, jakoby [illegible] ięy nietych
zdolnościach i pomienięy Nauce dobrym Bibliotekarzem bydź można. — Powinien Bi-
bliotekarz za tem ważnieysze, że wiadomości jego powinny bydź ze wszystkich znaio-
wetszalne. Ponieważ Nauka Bibliografii logii jest nayobszerniejsza ze wszystkich, [illegible] Matematyka,
mości ludzkich, poreki: grzyki, Logika, Etyka, Filozofia, Hermeneutyka,
Geografia, Chronologia, Historyia, Dyplomatyka nie mogą bydź dla niego obcemi.
Powinien znieć doskonale Historyią Nauk, Mechanizm Sztuk Rzemieślniczych i mec
przynaymniey wiadomość ogólną tychże, Malarstwa, i Rzeźbiarstwa, ob per nięy
culmogły trafnie sądzić o obrazach i malowidłach, które ięy tak często w rękopismach
i xięgach drukowanych znaydują. Powinien umieć rozeznać pisma wszystkich wie-
ków, oraz by był w stanie odczytywania dawnych, zwłaszcza [illegible] [illegible] [illegible]
Aby te znaiomości potrzebnie [illegible] pomocy dawnych ich późniejszych [illegible] [illegible]
ma się doskonalić. — Drugą tak dawnych ich późniejszych [illegible] [illegible]
dań; poznawanie jego stanu i znaiomość xięgarni pięknych, rzadkich i cekawych nie zwanych
tytułów i formata, ale także z wewnętrzney ich wartości; przecież nad ich rozbiorem
i układaniem, opisaniem. Dwie ksiąg xięgarnie wiele pomnożenia a masy wiadomości
swoich, odczytał z uwagą pisma pożądane, aby mógł wiedzieć jakie wynalazki na
czasów jego w ukromnym świecie zrobiono i porównać ię z odkryciami [illegible] [illegible]
ków, rozważa autorów, którzy o treści xięgarni pisali; ich błędy prostuje, a w tem
zwiększonych lekkich dawnych jako i nowych uczynił pożądanie, wyrzeka [illegible]
na siebie cechy, cnińsze, albo które są godne bydź [illegible] [illegible]
niemi powiększoną dobrą xięgarnię z dziecinstwa. — Wolny od przesądów religijnych i politycz-
nych, nie jest mi stanem żadney religii, powstałem żadney sekty, głowa żadney jakiey
zapamiętałym stronnictwa dawnego systemata. Jeżeli smiałem [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

Umieiętności, z którego ta nauka wszystkim na powietrzu gmachu; wszystkie [illegible] uczeń równe miała prawo do [illegible] tego, dla [illegible] wiedziała waga [illegible] równy [illegible] ciekawy znajdzie w obszernej tego erudycji [illegible] [illegible] gath i rejestrach porządek; [illegible] uczeń [illegible] [illegible] uprzejmego i pewnego przewodnika, który [illegible] brat Bawanom tego najdostępniejsze. [illegible] [illegible] [illegible]

§. 13. O Katalogu Systematycznym

Ptasz katalog systematyczny rozumieć należy porządny układ tytułów dzieł w xiążnicy znaydujących się, wedle podziałów teyże, na szeregi, nayodpowiedniejsze do rozmaitych, które wyżey wyrażaią się tak z domowych, i rozmaitemi ich formy, iakoteż i ze stosunku ich do innych dzieł podobną treścią, czyli celem do iednego celu zmierzaiących; tudzież z czasu i miejsca ich wydania. Ponieważ każdy w Bibliotece według systematycznego tylko ułożenia potrzebę nayłatwiey odszukać może, przeto sporządzenie Katalogu Systematycznego iest nayważniejszą potrzebą xiążnicy. Ta zaś robota zasadza się na dwóch naszych przy xiążkach zaletach, 1mo Iakiego trzymać się planu. 2do Iakim sposobem ze tak mierne pożytki sobie należy, aby sporządzony katalog odpowiadał całemu swemu celowi. –

§. 14. O Wyborze Planu

Wybor Planu iest istotnym warunkiem dobrego Katalogu systematycznego. Nie mamy dotąd prawidła stałego systematu bibliograficznego, i może, iż tego wzroku będziemy mieć iakiego mistrza wykteśli nam wrodzonego ego do tego talentu. Jakoteż bowiem to systema zalecić należy, za podstawienie tego przyjąć, co mniey było podmiotem naszych wiadomości na pewną liczbę Klass podzielonych, z których każda uważana była nie iako drzewo z obfitą gałęzi, i liści zdolnością, lecz iako nader trudne iest tego oskrzelu nayprzykrzewitszy potrzebach w następowaniu swoich Klass, i odnieść do każdey należycie tę niemierną liczbę drobnych gałęzi, i liści, które nich należą, aby każde dzieło, każdy szczegułny tytuł miało swoie miesce wyznaczone, wedle Tablicy wzaiemnych się umieiętności, i do siebie stosunków, tak iak na dobrey Karcie topograficznej każdy punkt znayduie miesce matematycznie oznaczone, wedle głównego i ważnego kierunku, i zobopólnych od innych odmiotów oddalenia; to zaś wybor planu zostawiony iest do woli każdego, kto tą pracą ma się zaiąć, wiadomość o układach bibliograficznych służyć mogących za zasadę Katalogu systematycznego, a na końcu dodany do obecnego stanu szczegółowy iakiś podrzędnego planu, który niebędzie wydawany do obecnego stanu szczegółowy iakiś Xiążnicy, mogłby być rozciągniony do nieograniczonego obwodu całey Literatury.

§. 15. O układach służyć mogących za zasadę Katalogu Systematycznego

Ułożenia całkowicie xiążek nam się nie zdało odsiedzieć, iakby potrzeba zachowywali w katalogu xiążek, żyć bowiem pamięć wielkich ich Xiążnic, wiadomo są imiona twórców tych odmiennych ustanowień, w których każdy znayduie się zdrodze niewystępowe. Uwagi i pożyteczny zabawy, iakie dawniey trzymały się stałości w uporządkowaniu xiążek, nie widzieć nie można. Potrzeba xiążek ze względów mieyscowe nas bliskich, ale natężać na cudzoziemskich ustawach nie należy. Pisarze godne przez Iosiana Theffera Kritty pisał rozumny w tym względzie nie zapadł taty wrogów. Lepiey przyiąć było dzieło Radowy wydane 1760 wydanie: Lucii Ioannis Rademacher Jakóba de St. Charles mistrza wyżey ze oskrzelu wzięte dzieła Gabryela Naudego, Jakóba de St. Charles mistrza wyżey Angielskiego i rozległeyszym wystawiły widokiem. Klawdyusz Klemens Jezuita; Professor w Akademicznym dzieł w IV xięgach o ułożeniu i rozprzestrzenieniu xiążnicy, z którego nie wiele nauczyć się można z przyczyny wielu anachronismów i obcych do naszych uwag. W następstwie czasów za pomnożoną liczbą xiążnic, i rozszerzeniem się dzieł rożnego rodzaiu prawdziwszy z większą usilnością nad układem metody wszystkich Katalogów, i bliżnie wydanie pisemne względem systematu Bibliograficznego. – Ze wszystkich wyżey wyliczonych na widok

publicznych w Europie katalogów wielu, najdoskonalszem jest pismo Jana Saliniera w którem autor wykłada potrzebę i użyteczność katalogu. Klemonckiego, gdzie ugo między innemi w Jezuitów w Paryżu. – W niemcz z największym zapałem w tym pomocne pracowali: Koth, Goelenius, Köhler, Specklius, Strobelius, Falke, Temo Eigipont Stadthausen, Ernst Kayser, Schellinger, Eberl, notali nam mniej lub więcej pożyteczne uwagi i sposoby układania ksiąg. Mitthof w Polu historyk poświęcił cały rozdział temu przedmiotowi. Leibnitz ogłosił także myśli swoje. Przed wszystkimi atoli Hermann Piotrowski miał na Conspectus Bibliothecæ Bunavianæ napisał całkowicie i osobno, a potem na końcu każdym tomem Katalogu wspomnionej Książnicy wydany, a szczególniej z dobrego porządku zachwalony. – W Augsburgu 1788 wyszła także dwuczęściowa pod tytułem: Versuch einer vollständigen abhandlung von einrichtung der Bibliotheken, mit besonderer, Rücksicht auf die Anordnung und die Klosterbibliotheken von einem barfüssigen Karmeliter Bruder Augustin Rothes Provinz in 8° małe wprawdzie i nie dość dokładne lecz nader ważne i pomocne temu, który się trudni ułożeniem książnicy i spisaniem jej Katalogowo. – Dzieło pierwszej, co do rzędu książnicy cesarskiej w Wiedniu, daje nam obraz klasyfikacyi nauk i ksiąg. Uważa on całą umiejętności człowieka jako klasę, a w niej klasyfikuje siedm naszych znanych dziś: Teologiją, Jurisprudencyą, Filozofiją, Medycynę, Matematykę, Historyją, Filologiją z których każdy ma swoje podziały pod nazwiskiem rozmaitych gatunków. Dzieli teologiją z Biblijej wiadomości formalne dogmatyczne encyklopedyją, Teologiją Jezuicką z Jurisprudencyją po Koncyliach, Jurisprudencyą z Filozofią to prawo przyrodzone, Filozofią z Matematyką i Medycyną z Historyją Naturalną; Medycynę z Matematyką z anatomiją, Matematykę z Historyją z Chronologiją, Historyję z Filologiją z Romanse, a Filologiją z Teologiją z Mythologiją. – W Anglikach także systematów szczegółowych mających kształcenie książnic w Middleton wydał systema książnicy w Cambridge. Francuz Debure w sztuce ich układania. Katalog książnicy de Coriès zrobiony z Labr. Nauczego potrzebnego mieć każdy Bibliotekarz, a zbiorów Bibliograficznych. Pierwsze w nim miejsce zajmują Biblija i Egzegetyka, Teologia, Filozofia, Historyja, Sztuka wojenna, Prawo, Konsylia z prawem Kanonicznem, Filozofia, Politycka, piękne Rzemiosła. – Autor w swoim Katalogu Kollegium Klemonckiego, przyjmuje klas głównych wspomnionego wyżej Katalogu Kollegium Klemonckiego, przyjmuje klas głównych, których są: Teologia, Filozofia, Historyja i Prawo. Oto są te klasy wyrazy, którymi autory: Teologia, Filozofia, Historyja i Prawo. Oto są te klasy wyrazy, którymi Numery porządku takowego pokiału. // Doctrina qua libris comprehenditur, perficit homines secundum omnes animi vires doctrina. Sunt illa vero quatuor: // ratio superior, ratio inferior, vis sentiendi et vis sociabilem cum aliis inesse nobis // natio superior, ratio inferior, vis sentiendi et vis sociabilem cum aliis in nobis. Ratio // nem vero perficit doctrina divina, inferiorem humana, vim sentiendi doctri // na vero posteriorem perficit doctrina juris. // Baillet ułożył katalog książ nicy Lamoignona. Rubrowa Łacińskiego tego katalogu, tudzież tożsamo nad kto rym robił uwagi w osobnem dziele, i cały ten rozdział, gdzie mówi o klasyfikacji pisarzy o sposobie czytania i korzystowania książnicy, są godne czytania. – Girard dzieli wszystkie znane mu księgi na 6 klas: I Teologia zawiera wszystkie komentatorów dogmatyków, Kaznodziejów, Mistyków, i Liturgów; II Filozofia, III Historyja, IV Filologia, V Jurisprudencya, VI Sztuki piękne, Rzemiosła, Matematyka, Medycyna, Fizyka, Historiografia, Geografia, Chronologia, Heraldyka, Numizmatyka, Archeologia, Poezyja, Retoryka, Sztuka Epistolarna, Listy, Krytyka. – VII Technologia obejmuje Sztuki Obywatelskie, Sztuki Akademickie, gimnastyczne, wojskowe, polowanie, pokaz nie-dawne i sztuki tajemnicze. – Pawser Marchand znany z dzieł swoich bibliograficznych, a mianowicie Dictionnaire historique znany z dzieł swoich bibliograficznego znajdującego się w jednowiele do Katalogu Joachima Faulhiera. Uważa on najprzód 6 Filozofii, a) malarstwo, sculptura, b) architektura. c) [illegible] d) [illegible] e) [illegible] f) [illegible]

pomagają wchodzić owoce w układ systematu Bibliograficznego, to iest porządek naturalny potrzebą wiedzą narodów, języków, zasad; i porządek alfabetyczny, potrzebny tym, którzy w umyśle swoim mieć będą jakiekolwiek dzieiaki, działi na tym rzeczy. Filozofia, Teologia, Historia, z których każda ma sobie właściwy wstęp zawierający stworzenia Bibliographia, i właściwy sobie dodatek zawierający Poligraphia. Filozofia znowu podzielona na dwie części Litterae humaniores i Litterae severiores w zbiór się zawarzyć zwykłe Kunszta i umieiętności. Co się zaś tyczy innych części Marchand myśl jest podziały od innych Bibliographów przyjęte. — Martin całą Litteraturę rozbiera na 6 klas, przeświadczonych: Teologia, Jurisprudencyia, Umieiętności i Sztuki, piękne Kunszta, i Historyę. — 1ma Teologia mieści w sobie pisma Swiąte, Konecylia Oycow Kościoła tak Greckiego iako i Łacińskiego i Teologow. — 2da Jurisprudencyia dzieli się na prawo Kanoniczne i Cywilne. — 3cia Umieiętności i Sztuki obeymuią Filozofią, Medycynę, Matematykę i sztuki tak wyzwolone iak i dlachmiercze. — 4ta Piękne Kunszta zawarte Gramatykę, Rhetorykę, Poetykę, Filologią i Poligrafią. — 5ta Historia którey za wstęp służy, Geografia i Chronologia. Dzieli się na Kościelną i Świecką. Historia Kościelna podzieliła się znowu na Katolicką, Jakkolwiek, Swiętą i Pisma Odszczepieńcze. Historia zaś Swiecka mieści w sobie dzieie Narodowe, dzieie nadzwyczayne, genealogią, heraldykę, starożytności, medaliery, dzieie Nauk i celnieyszych Towarzystw, Bibliographiczne życia Sławnych ludzi i wypisy historyczne. — Ulrony Debure tymczasem się tego systematu w swoiey Bibliographii i w katalogu Katalogow z siebie wyiarzył. Według tego planu ułożone są w obfitey części Xięgarnie Francuzkie z tą tylko różnicą że Historia nie zawsze stanowi ostatnią klasę, między którą a Jurisprudencyią niektóre pisma Kameralne. — Caillot Dictionn. Bibliographique des livres rares, singuliers, curieux, precieux et estimés, nie zasadza swego systematu na naturze, lecz zastanowieniu się nad nim odważnie przekonał się mianowicie, że pospolity porządek nie przewodniczył ustanowieniu tego, ale iakiey wygodzenia religijne dla których Teologia postawiono na dole systematu, iakoby tym samym, iakoby iest wyższą. Chciwość ciekawości, ochota iakiekolwiek wpływowi na sposób myślenia ludzi, była w stanie utrzymywać ich w należytym dla ustawy religii szacunku. — Diderot w Encyklopedyi daie za Ballonem odmienny, opisywanie z dokładnością ludzkie do treści wiadomości, porządek, porządku i wyobrażenia. Za Filozofią kryje się rozum, 2ga Poezyia, które rzeczy wyobraźnia. Historia dzieli się: 1ma na Swiętą i Kościelną. 2da Cywilna która znowu podzieliła się a.) na starożytności. b.) Nadzwyczayności. c.) historią naturalną która zaymuie: d.) dzieie stworzenia natury i akto: historią Nieba, Meteorów, Ziemi, Morza, Powietrza, Minerałów, roślin, zwierząt to (e.) dzieie nadzwyczayne natury i akto: historią dziwów zdarzaiących się na niebie, ziemi, morzu, w Meteorach, minerałach, roślinach i zwierzętach. f.) dzieie wzyków natury w szkołach rzemieślnych i z Kobietach. — Filozofia dzieli się: 1ma Na Metafizykę, ogólną albo Ontologię, która traktuie o ogólności istoty, czynności, trwałości, przymiotach Bóg. 2da Na Metafizykę szczególną albo Pneumatologią, która ma sobie za przedmiot tylko uwagę duszy. 3cia Na Umieiętności zatrudnia która obymuie a.) Logikę. b.) Moralność. — 4ta Na Umieiętności Natury które trzy które, Metafizyczne ciał to iest o Fizyce ogólney, Matematyce i Fizyce szczególney. — Poezyia iest: 1ma albo opowiadaiąca iakto w poematach epicznych, Romansach. 2da albo Dramatyczna iak to w Tragedyi, Komedyi, operze Pasterskiey. — 3cia albo Satyryczna iakto w Allegoryach. Emblematach, Satyrach, Epigramatach, Ballatach. — Za albo Satyryczna iakto wallegoryiach. Emblematach, Satyrach, Epigramatach, Ballatach. — Za albo Satyryczna iakto wallegoryiach. Emblematach, Satyrach, Epigramatach, Ballatach. — Za albo Satyryczna iakto wallegoryiach. Emblematach, Satyrach, Epigramatach, Ballatach.

Laire uważa rzeczy iako przyczyny i cel wszystkich przedmiotów naszych, stąd wynika że one odnoszą się przemiany do zdolności: potrzeb ich go. Otoż głowne jego podziały:

Ustawie i Ustawie w zamęcie i w pomieszaniu bez taxie. Zastanowiwszy więc uwagę naszą
nad tym ważnym i interesującym przedmiotem. Całą znajomość ludzką zwykliśmy mianować
i słusznie mianujemy z wielu oddzielnych znajomości złożoną, która albo rozmaicie działa
rodzaju albo przynajmniej stanowiska z którego myśl organizuje go to ogromna całość rzeczy
nia i poruszeń natury i nas samych każdy oddzielny znajomości. A ponieważ znajomość
ludzka co do swej formy jest albo nauczaniu, albo należące do takiej znajomości podawania
poznania się nasz z umysłowe wypatrywanie się albo przyłączanie, a zatem bezpośrednie idą
gałąź się do pojmowania poznania naszego; albo umysłowe, które podstawienia te powstają
z ogarnienia wielu podstawień uniwersalnych jako znamiona pojmowania, a zatem idą gałąź
się do pojmowania poznania naszego za pośrednictwem tychże znamion. Dawniej znajomość
umysłowa jest znajomością wyobrażoną z obiektów. I Powtóre znajomość ludzka albo
wiedzy należy jest albo czysta (pura) kiedy materyja poznania naszego zależy od warun
ków oznaczonych w pierwiastkowe umysłu usposobienie, a zatem jest wypadkiem poznań
dzisiejszości i myśli; albo empiryczna, kiedy materyja poznania naszego zależy od
wabunków za granicami umysłu oznaczonych, a zatem jest wypadkiem doświadcze
nie umysł dobiera. Skąd ta znajomość czysta zowie się znajomością a priori, znajo
mość zaś empiryczna zowie się znajomością a posteriori. Obadwaj gatunki znajomości
mogą być naukowemi i umysłowemi, według tego jak poznania albo objęcia nadby
tych za czystemi albo empirycznemi. Ten znajomość nadana bywa się za
sadza na składaniu obiektów jest na wystawieniu ich a priori na które przeświadczenie
rozsądku za pośrednictwem imaginacyi zowie się matematyczną, te zaś które się gruntują
na obiektach nieustannie abstrakcyjnych, ale żadnej obrazowi nie potrzebnie zowie się filozoficzną.
Po trzecie Znajomość ludzka co do swego zamiaru jest albo teoretyczna (theoretica) ke-
dy uważamy poznanie lub widzenie, samo w sobie; albo praktyczna (practica)
kiedy działanie albo czyn uważamy jako zamiar naszego poznania. Ale ponieważ
każde poznanie, teoretyczne zowie się poznaniem zastosowanem do praktyki, a każde poznanie prak
tyczne może być uważane teoretycznie; przeto widzi się samo poznanie może nieść obadwa
nazwiska słusznie do względu jakim uważać je będziemy. Po trzecie Znajomość
ludzka co do zasady swego oznaczenia jest albo naturalna (naturalis) kiedy jest wywiązana
z dala, doświadczenia albo prawideł rozumu, albo ustanowiona (positiva) kiedy ją
uważamy jako oznaczoną dowolnie z uwagi innej jakiej rozumnej istoty.
Po piąte Znajomość ludzka co do zewnętrznej swej formy wcielenia się albo zwykliśmy
publicznej, pod którą wydaje się w pismach (subjectis) jest albo prywatna, kiedy umysł
należące do niej oddzielne części tak przyjmuje, jak mu się one następnie okazują
bez względu na potrzebę i zachodzący między niemi związek; albo systematyczna kiedy
umysł przyjmuje je w porządku tym, jaki w nieprzerwanym ogniwie do utworzenia
całości potrzebnym całości. Na ostatnie Znajomość ludzka dzieli się jeszcze na historyczną
i rozumową. Przez pierwszą rozumie należy znajomość za datą, a drugą znajomość za
czyn przyczyn. Za zaś która powstaje ze złożenia czystych pojęć rozumu, to jest mianowi
cie z wyobrażenia, zowie się znajomością złożoną czyli empiryczno-rozumową.
Dzisiejszy uwagach powszechnych okazania się owe główne punkta które stanowią main
klas systematyczny całej naszej znajomości ludzkich, i dzięki którym wzniosła
się mogła bardzo, jeżeli wszelkie jej nabytki mają organizmu tworzyć ca
łość i należycie wszystkiej spotrzegać powstawie.
Teraz przystąpmy się do treści.
Znajomość ludzka nauczać można albo w całości albo w szczegółach i oddzielnych jej
częściach, jakiemi są pojęcia umiejętności albo nadomiar wskazówki różnego rodzaju
rzeczy. Umiejętności te mogą nie w zamierzeniu albo uwadze mowy, albo czy-
tanie i doskonalenie, albo uwagę treści mowy znajomych jako obszerne
bez

swoy pod miot. Stąd wynika podział ich na umiejętności matery, czyli filologiczne, i na
osobie rzeczy czyli realne. — Umiejętności realne mogą się dzielić albo na naturalnych albo do poznania ustanowionych czyli z woli powagi obcej zależących. Stąd znowu wynika podział ich na umiejętności naturalne i umiejętności pozytywne. Umiejętności naturalne bywają albo jedynie tylko na doświadczeniu naturalnym albo jednocześnie na dowodach pojęć rozumowych opartych. Stąd wynika podział umiejętności naturalnych na historyczne i racjonalne czyli rozumowe. — Umiejętności historyczne zdają się albo na rzeczy ludzkie albo na rzeczy boskie albo na przyrodzone albo na nadprzyrodzone albo na rzeczy ludzkie i boskie razem. Umiejętności racjonalne czyli rozumowe zasadzają się na pojęciach albo stanowionych albo naturalnych albo na jednych i drugich razem. Stąd wynika podział umiejętności racjonalnych na matematyczne i filozoficzne. Umiejętności czysto-filozoficzne zowią się albo teoretyczne albo praktyczne albo stosowane. Umiejętności czysto-filozoficzne zowią się empiryczno-filozoficzne albo empiryczno-filozoficzne, a te znowu albo ogólne albo szczególne albo stosowane. Umiejętności empiryczno-filozoficzne albo ogólne albo szczególne albo stosowane do pojęć albo do przedmiotów. Niektóre z tych umiejętności i rozumowań, które znowu podzielają się albo na te, które są potrzebne albo nie potrzebne, albo na te, które są potrzebne osobnego wykładu i nie dają się inaczej nauczyć sposobu używania innych. Wiadomy te są potrzebne i zasady ich elementarne. — Umiejętności racjonalnych na matematyczne i filozoficzne, a obywatelskie albo polityczne zowią się albo teoretyczne albo praktyczne albo stosowane. Umiejętności czysto-filozoficzne zowią się empiryczno-filozoficzne albo empiryczno-filozoficzne, a te znowu albo ogólne albo szczególne albo stosowane do pojęć albo do przedmiotów. Niektóre z tych umiejętności i rozumowań, które znowu podzielają się albo na te, które są potrzebne albo nie potrzebne, albo na te, które są potrzebne osobnego wykładu i nie dają się inaczej nauczyć sposobu używania innych. Wiadomy te są potrzebne i zasady ich elementarne. — Tablica następująca niżej umieszczona obejmuje w ogólności te wszystkie umiejętności, o których tu mowa, a które do tego wieku należą. Przy każdej umiejętności znajdują się odsyłacze do tych paragrafów, w których o niej jest mowa. Przy tych umiejętnościach, które się na pewnych założeniach opierają, znajdują się odsyłacze do tych paragrafów, w których te założenia są wyłożone. Przy tych umiejętnościach, które się na pewnych teologicznych założeniach opierają, znajdują się odsyłacze do tych paragrafów, w których te założenia są wyłożone. Przy tych umiejętnościach, które się na pewn

a) Teorya poznawania wewnętrznego stanu człowieka z zewnętrznych objawów: Fizjognomika.

b) Teorya zgadywania przyszłych działań i losu człowieka ile te zależą od stanu ciała i ducha jego: Mantyka. Antropologiczna.

c) Teorya rozwijania i kształcenia władz wszystkich ciała: Pedagogika.

d) Teorya wystawiania pomiotów potrzebnych pod dyrekcyą [illegible] władz: Technika, przydatna na użytek wszystkich VIII. Piękne Umiejętności.

A) Inne wielkie wstrząśnienia [illegible] spółczesnych: umiejętności polityczne.

B. Teorya się pomiotów służących użytek czyli naturę [illegible] 12. Umiejętności fizyczne.

(11) Ustanowione

1. Umiejętności prawnicze (X)
2. Umiejętności Teologiczne (XI)

III. Albo o kilku rzeczach [illegible] masy XII Działa mieszane)

Podług tego systematycznego obrazu cała massa znajomości ludzkich dzieli się na 12 klas naszych

I. Literatura Powszechna.
II. Umiejętności Filologiczne.
III. Umiejętności Historyczne.
IV. Umiejętności Matematyczne.
V. Umiejętności Filozoficzne w ścisłem znaczeniu
VI. Umiejętności Antropologiczne w ostatniem znaczeniu z wyłączeniem umiejętności lekarskich i prawniczych Umiejętności, które na zasadzie się ostatniego znaczenia oddzielne klasy.
VII. Umiejętności lekarskie.
VIII. Piękne Umiejętności.
IX. Umiejętności Estetyczne.
X. Umiejętności prawnicze
XI. Umiejętności Teologiczne.
XII. Dzieła mieszane.

W dalszym rozbiorze tych klas na części pewny pamiętać należy [illegible] aby trzymać się jednej stanowisk [illegible] sposobu postępowania, którego mamy wzór w przyrodzie, [illegible] ciała organicznego, [illegible] jako całość [illegible] jako całość [illegible] na bliższe swoje części, z których każda [illegible] znowu jako całość [illegible] na bliższe swoje części, z których każda uważana znowu jako całość [illegible] Te niektóre umiejętności jako: Filologia, Historya, Jurisprudencya [illegible] z których niektóre się [illegible] należących [illegible] Historya i Biblijografia [illegible] dzieł zepsutych [illegible] albo [illegible] ich [illegible] albo [illegible] ma swoje [illegible] albo [illegible] Dzieła do każdej rubryki należą się jednostajnie [illegible] albo [illegible] albo [illegible] albo

Karta Tytułowa.

Umiejętności.

1. Sztuka zawierająca Historyja Litt.
2. Sztuka sama, czyli Stadaiczne

Karta nabliższe nabycia.

1. Sztuka przyswalnie (ogólo)
2. Sztuka mieszane (wyższe)
3. Sztuka w szerszym tych gałęzi

§. 17. Litteratura Powszechna.

Zbiór wszystkich umiejętności naigruntowniejszych [illegible] Litteratura [illegible] Encyklopedyja, nazwy [illegible] całego [illegible] umiejętności [illegible] Encyklopedyja [illegible] Litteratura [illegible] Encyklopedyja [illegible] Litteratura [illegible] Encyklopedyja [illegible] Litteratura

Z upadkiem Nauk i dobrego smaku w XIII wieku upadły oraz pisma. Dziwactwo kaziło szlachetną prostotę dawnych Charakterów kurcząc lub przedłużaiąc dowolnie ich postać, albo też przydaiąc do nich niepotrzebne i niesforne rysy. Poczwarna mieszanina niezgrabnych charakterów i sterczących znaków zastępuiących miesce wyrzuconych liter, czyniła pismo równie nieprzyiemnem dla oka, iak trudnem do wyczytania. Wskrzesiciele smaku przy końcu XV wieku nazywali ie Gockiem, scholastycznem, a nawet pismem mnichów. Panowało ono w całey Europie i trwało od XII a bardziey ieszcze od XIII aż do XV i XVI wieku. Od tey epoki wszystkie niemal Europeyskie narody wróciły do Rzymskiego pisma, oprócz Niemców, Finnów i Lettów którzy się dotąd trzymaią Gockiego czyli Scholastycznego. U Francuzów pozostały ieszcze zabytki iego w iednym tylko gatunku pisma zwanego ronde et financière. Używaią go Papieże Rzymscy w bullach swoich, a Duńczykowie, Szwedzi, Anglicy, i Holendrzy wykreślaią niem niekiedy tytuły xiążek. (Dani na [illegible] 40

42

§ V. O Dochodzeniu Wieku Rękopismów

Z umieiętnego dochodzenia wieku rękopismów iak ważne i liczne dla nauk a mianowiciey Filologii, Historyi, Jurysprudencii i Religii wynikaią korzyści dowodzić nie trzeba. Dla tego, mówiąc tu o rękopismach, nie od rzeczy będzie podać pewne prawidła z postrzeżeń uczonych Dyplomatyków wydobyte, których trzymaiąc się w tem poszukiwaniu, przyyść można do trafnego a przynaymniey bliskiego prawdy odkrycia wieku rękopismów.

Rękopisma datowane to iest maiące w podpisie wyrażone nazwisko przepisuiącego i czas ukończenia kopii, nie stawiaią żadney w tym względzie trudności. Uważać tylko należy, czy przydany do rękopismu podpis nie ściąga się raczey do ułożenia samego dzieła lub inney iakiey okoliczności; czy kopista, zamiast coby miał położyć datę ukończenia własn.

ney pracy, nie przepisał po prostu formuły chronologiczney iaka się znaydowała w pierwszym rękopiśmie, którego robił kopiią; i czy podpis iest tey samey ręki, która pisała Manuskrypt.
Nie równie trudnieyszém iest odkrycie wieku rękopismu, gdy ten nie ma żadnego podpisu. W tym przypadku rozwiązanie zadania zależy od dwóch następuiących warunków; ażeby: 1° Mieć pewną miarę, któraby mogła wskazać różnicę czasow, 2° Odkryć prawdziwy wiek rękopismu stosuiąc do teyże miary wydobyte z rękopismu cechy.
Co do pierwszego: Jako zabieraiący się do wymiaru iakiey rzeczy potrzebuie pewney miary, do któreyby ią mógł stosować, tak równie w rozmiarze dyplomatycznym czyli w dochodzeniu wieku rękopismu, musi bydź pewna miara, bez którey nie przedsięwziąść nie można. Jaka ona iest, lub bydź powinna? i iakim sposobem szukać iey należy? obaczmy.
Na to pytanie, gdybyśmy zdaniem i powagą wielu uczonych odpowiadać chcieli, nieby iuż łatwieyszego nie było, iako zebrane i nazwiskiem wieków naznaczone w Mabillonie, Besselu i Baringiusu abecadła i wzory pism, podać za miarę, do którey stosuiąc pilnie pismo iakiego-kolwiek bądź manuskryptu, wiek iego z pewnością iak twierdzą niektórzy odkryćby można. Lecz Gatterer okazał iuż zawodność tego sposobu, i w całey go wystawił śmieszności. Możnaż bowiem wierzyć rozsądnie, ażeby wiek każdy miał szczególne i tak sobie właściwe pismo, iżby ono służyć mogło za pewne prawidło oznaczenia epoki prawdziwey napisów nakamiennych i napieniężnych, tudzież rękopismów i dyplomatów. Dla własnego w tey mierze przekonania każdy może spróbować, wybrawszy sobie iakiekolwiek abecadło wieku w którym żyiemy, czy musi się uda sądzić trafnie z niego o wszystkich wieku naszego pismach. Prawda, że głoski, znamiona interpunkcii, skrócenia, znaki liczebne i inne cechy wieku, a nawet i sam skład pisma rozlicznym podlegały odmianom, że te odmiany w pewnych przypadały czasach, mogących bydź uważanemi i wyrachowanemi przez ludzi bacznych i częstem używaniem wprawionych do poznania i rozróżniania pism wszystkich wieków; lecz możnaż twierdzić

rozsądnie azeby postaci głosek, znamion interpunkcji, skrócen i znaków liczebnych, przywiązane nieiako do stałego biegu słońca, którymi zwykliśmy mierzyć wieki nasze cywilne, nie mogły się odmieniać iakoteż upływaiącego wieku. Wtym razie wypadałoby przypuścić, że zrzeczywaiącym się wiekiem powstawałby nowe coraz pokolenie pismaczytaiące przez moc iakąś nadprzyrodzoną, po wygaśnięciu iednostaiących tych, którzy ich poprzedzili wupłynionym wieku. Jakieżeby nato trzeba kłeski w ludziach, iakiey liczby cudów i nowego coroku ich powołrzenia się.

Cóż tedy w rzeczy tak wątpliwey robić wypada? Kto uważaiąc nayprzód sposób i naturę tych odmian, czego się nayslepiey z dyplomatów nauczyć można, poznaie się stąd, że nie zawsze dyplomata tak iak rękopisma wiek swoy ukrywaią; ale go naywczęściey, przez iakąś formułę chronologiczną wypisaią, i przed oczy stawiaią. Kto miał sposobność przypatrzenia się dyplomatom i innym pismom autographicznym, ten łatwo może postrzedz, że każda postać bądź głoski, bądź skrócenia, bądź liczebnego znaku, i każdy rodzay pisma, tak iak i ludzie maią swoy wiek, i niejako tolasciwe sobie życie, mniey, lub więcey długie. A iako życie ludzi dzielimy na pewne epoki, które zwyczaynie latami rachuiemy, tak i życie rzeczy piśmiennych, dzielimy podobnie na pewne czasu obszary, mniey lub więcey wieków obeymuiące. Powiadaią bowiem głoski i inne wiekuiste cechy każdą w swoim czasie; i żyią, że tak powiem, równie iak i ludzie, wcale różnemi od siebie życiem, gdy iedna wdzięczniejsze, drugie wkwitnie dowyrażoną; inne wstarości lub zgrzybiałości trzeą existencyą swoią. Jak głoska i prawem znamieniem znaczona (c) naszawszy w wieku X przyszła do stanu doyrzałości w wieku XIII i XIV, a w wieku XVI zupełnie z pism ustąpiła. Dłużey nie równie widzieć się daie głoska y iedna albo dwoma kropkami znamienowana; nastawszy bowiem w V wieku, przestała do doyrzałości w XIII i XX wieku, a dopiero w XV zniknęła, lubo się dotąd niekiedy widzieć można. Ponieważ więc każda głoska, każde skrócenie, i wszelki sposób znaczenia interpunkcyi, zgoła wszystkie cechy pism, maią własne

swoie życie mniey lub więcey wieków obeymuiące; oczewistą iest rzeczą, że dyplomatyczny rozmierca nie tylko uważać powinien tę różnicę i odmianę wieku rzeczy pismiennych, ale nadto, w samym wymiarze, a mianowiciey w wyborze miary dyplomatyczney, przednieyszą baczność dawać powinien nato, iakim porządkiem i w iakim czasie odmiany te tak głosek iako i innych cech przypadały.

Azeby zaś każdy poznał, iakich my prawideł trzymamy się w wyborze dyplomatyczney miary, rzecz tę w krótkości wyłożymy. Jako Geometrowie miarę swoią dzielą na stopy i cale, tak równie i miara dyplomatyków mieć może podziały na wieki i ich części, iakoto: początek środek i koniec. A że wszelkie cechy rękopismów trwały przez pewną liczbę wieków, przeto summa ich była służyć może za miarę dla każdey w szczególności cechy, a zbiór ich da nam Chronometryą pisarską, którey niby powszechney miary używać mogą ci, co pracuią nad odkryciem wieku rękopismów. Dyplomatyka uczonych Benedyktynów dostarcza nam obfitych do tego materyałów; i co w tem szacownem dziele znayduie się rozrzuconem po sześciu iego tomach, to my w iedną systematyczną całość zebrawszy, naprzód tu kładziemy dla wiadomości które wieki, i iaka ich liczba służyły poiedynczym cechom, niżey zaś na Tablicach całą Chronometryą wystawimy w takim sposobie, iak iey naydogodniey użyć można, do oznaczenia wieku rękopismów.

Cechy po których wiek rękopismu poznany bydź może, są dwoiakiego gatunku, ogólne i szczególne.

a) Cechy ogólne.

Cechy ogólne dzielą się na zewnętrzne i wewnętrzne.

I Chronometrya cech zewnętrznych.

1. Papier Egipski od czasów Homera aż do środka XI wieku był używanym, mianowiciey zaś we Włoszech. Między rękopismami papierowemi znayduią się iedne, w których odwrotne tylko stronnice karty są zapisane, drugie, w których karty papierowe są przekładane pergaminem.

2. Rękopisma z tablic woskowanych złożone, bywały naypospolicieyszy czworogranne, a czasem podłużne. Zawieraią naywięcey 20 tablic. Pisano na nich testamenta, protokoły i inne tak publiczne iako i prywatne akta, a w późnieyszych wiekach Diaryusze i Rejestra przychodów i rozchodów. Używano ich ieszcze przed Narodzeniem Chrystusa aż do początku XIV wieku.

3. Pergaminu używano ciągle od czasów Ptolemeusza Filadelfa aż do naszego wieku, stąd też cecha ta mało się przydá do poznawania wieku pergaminowych rękopismów.

4. Pergamin biały i cienki od V do XI wieku.

5. Rękopisma skrobane, to iest rękopisma pergaminowe, w których na mieysce dawnego zatartego pisma, wykreślano nowe, trwały od X aż do XV wieku, w którym zakazano publicznie tak szkodliwego zwyczaiu. Ta prawdziwa na xiążki klęska grasowała mianowicie na wschodzie od XI do XIII wieku.

6. Papier bawełniany czyli bławatny trwał w Europie od X do XIV wieku; u narodów wschodnich iest dotąd w używaniu i mieysce papieru zwyczaynego zastępuie.

7. Papier mieszany z bawełny, płótna i innych tego rodzaiu materyi, używany był od XIII do XV wieku.

8. Papier z płótna od początku XIV wieku.

9. Rękopisma datowane widzieć się daią od IX do XV wieku.

10. Nazwiska Poprawieczów z wyrazem contuli albo emendavi przydawane były w rękopismach ieszcze przed V wiekiem, aż do końca VII wieku; opuszczano ie w IX; a znowu do nich wrócono w XI i XII wieku.

11. Sygnatury wyrażano zwyczaynie literami albo liczbami Rzymskiemi; rzadko bardzo kładąc ie, iak dziś bywać zwykło, na pierwszey artuszu stronnicy, ale prawie zawsze na ostatniey, a to od V do VIII wieku. Z początkiem IX rzadziey widzieć się daią. Zaymuią one zawsze dolny brzeg stronnicy, z tą iednak różnicą, że przed wiekiem IX daley od krańca dolnego, od IX zaś wieku

bliżey niego kładzione bywały. Jeżeli iednak w tey mierze iest iaka niepewność: uważać należy postać liter lub liczb sygnatury znaczących, która wiele pomagá do odkryciá wieku rękopismu. Wyraz Quaternio szczegółką lub monogrammatem wyrażony zwyczaynie poprzedza sygnatury od VI wieku.

12. Strażniki zaczęły bydź używane z nastaiącym IX wiekiem; częściey widzieć ie można od XIV wieku. Strażnik kładzie się częstokroć na ostatniey tylko stronnicy arkusza. Wyrazy bądź całkowicie bądź w części kładzione pod ostatnim wierszem stronnicy; nie są strażnikami kiedy się nie powtarzaią na następuiącey stronnicy: warunek istotny na którym się zasadza natura strażnika.

13. Niezgrabność figur dla ozdoby do rękopismów przydawanych, wzrasta postępnie od VIII aż do XIV i XV wieku.

14. Liniie poziome do naznaczenia kierunku wierszów, i liniie pionowe do oznaczenia stronic lub kolumn służące, ieżeli są ciągnione rylcem cechuią wiek V–XIII; ieżeli ołówkiem wiek XI–XIV; ieżeli kolorem czerwonym wiek XIV–XV.

15. Dwie liniie równoległe tak w wyższey iako i w niższey części stroniey, poziomo ciągnione od iednego do drugiego brzegu znaczą wiek XI–XIV.

II Chronometrya Cech Wewnętrznych.

1 Głoska i troiakim sposobem była pisana: i bez kropki i znamienia (ı) było znane od naydawnieyszych czasów i trwało do XVI wieku, lecz z nieiakiem określeniem. W końcu X wieku zaczęto ie znaczyć znamieniem prawem (í), i oboyga bez różniey w rękopismach używano. Na początku XIV wieku przybyło i z kropką, i w wielu rękopismach widzieć ie można, wszystkie troie razem używane. Sposób ten pisaniá trwał do srodka XVI wieku, odtąd i z kropką miesce pierwszych zaięto. Dwa ii znamionowane (íí) są wcześnieysze iak i poiedyncze; a w X wieku używano ich częściey iak i poiedynczego ze znamieniem (í)

2. Głoska u z iednem albo z dwoma znamionami (ú, ü) dowodzi, że rękopism był pisany między końcem X a początkiem XII wieku. Głos-

ka ta w XII i XIII wieku widzieć się daie kółkiem znamionowaną; lecz kiedy nastał i iak długo trwał ten zwyczay z pewnością wiedzieć nie można.

3. Gdy ostatnie wyrazu głoski pomieścić się nie mogły na końcu wiersza, przenoszono ie na drugi wiersz, przydaiąc znak takowego wyrazów rozdziału. Znakiem tym od srodka IX aż do XII wieku była liniyka pozioma (–), w XII zaś i XIII wieku znamie prawie (′).

4. Rękopisma w których wiersze całe bez żadnego między wyrazami odstępu są pisane, należą do V–VIII wieku.

5. Liczba wyrazów oddzielnie pisanych albo żadna, albo nader mała, oznacza wiek V–VII; większa wiek VIII i połowę pierwszą IX wieku, naywiększą połowę drugą IX wieku i wiek X.

6. Kropki i przecinki których my używamy do odznaczenia całkowitych myśli i ich części były opuszczone w rękopismach od V do VIII wieku, a ieżeli się w nich znaydują przydała ie późnieysza ręka.

7. Dwugłoska Æ pisała się czworako ae, æ, ę, e. Skupienie tey dwugłoski (Æ æ) iest nader dawne a podobno poczyna się od V a naydaley od VI wieku. W rękopismach VII wieku widzieć ią można iuż to w postaci oddzielnych głosek (ae) iuż w postaci skupioney (æ), iuż w postaci e samego. W X i XI wieku wyrażano ią przez e z ogonkiem (ę) W XIII–XIV samo e zastępowało statecznie miesce dwugłoski skupioney æ.

8. Zgłoska et w postaci & albo 7 (iako to Denim rrinz zamiast etenim, retinet itd) widzieć się daie w dawnych rękopismach. Sposób takowy wyrażania zgłoski et skończył się z XII wiekiem.

9. Liniyka pozioma lub w postaci s leżącego srodkiem dwoch kropek ciągniona, wyrażaiąca słowo est, cechą iest IX–XIII wieku.

10. Względem rękopismów Łacińskich, to za ogólne prawidło stanowić można że im więcey maią skróceń tem są późnieysze. Liczba skróceń mała znaczy wiek V–IX, większa wiek X–XII; naywiększa wiek XIII i następne.

11. Znaki liczebne Rzymskie wiedzieć się dają same tylko w dawnych rękopismach aż do końca X i XI wieku; w tym przeciągu czasu rzadko kiedy liczby wypisywano słowami.

12. Z początkiem XI wieku znaki liczebne Arabskie zwane cyframi weszły do pisma: najpierwszy one wiedzieć można w dziełach Matematycznych, a później w dziełach wszelkich, kalendarzach i innego rodzaju książkach Autorowie dzieła Nouv. Fr. de Dipl. wiek XIII nazwawszy za epokę znaków liczebnych Arabskich; tenże dlatego ten wprzódy mowie do IX tomu tegoż dzieła poprawionym został.

13. Znak liczebny 4 zwany E ex omni pro F ἄν nie iest Greckim, ale zwyczajnych Rzymskich liczb V i VI utworzony. Znayduie się rownie w dyplomatach iako i rękopismach: znaczy liczbę VII; od środka V do końca VIII wieku; a zaś liczbę V pismach poźniey szych; lubo w Niemczech aż do XIV i XV wieku zastępuie niekiedy liczbę VII.

14. Rękopisma pięknemi pisane Autorowie dzieła Nouv. Fr. de Dipl. kładą pod wiekiem IX i X; lecz z pewnością wiedzieć nie można, kiedy się zaczęty iak tego trwały tego rodzaiu rękopisma.

15. Rękopisma pisane głoskami głowniemi są po większey części dawniejsze VII wieku.

16. Rękopisma głoskami całowemi i półcałowemi należą do V-IX wieku.

17. Pismo całowe, pomięszane z głoskami skupionemi przy końcu wierszów oznacza wiek VI- X.

18. Pisma całowe mięszane z głoskami skupionemi nie tylko przy końcu ale i w środku wierszów cechuie wiek VII-X.

19. Pismo mniejsze, lecz nie to, które my gockiem nowem zowiemy, używane było do rękopismów od wieku V (że o dawniejszych czasach, z których nam w księgach nie pozostało żadnych zabytków, zamilczę) aż do XIII.

20 W rękopismach poprzedzaiących wiek VIII widzieć się daie część pismo mniejsze czyste, część całowe z mniejszem lub ścigłem mięszane

21 Pismo mniejsze, mięszane z całowemi głoskami, tak na początku i końcu iako w środku wierszów wiek VIII i IX.

22. W VIII wieku pismo mniejsze zawsze brało górę, i rzadko kiedy w rękopismach przymowało mięszaninę głosek większych i ścigłych.

Scritteri drugi.-

§ 15. Umiejętności Filologiczne.

Przedmiotem Filologii jest Nauka Mowy: dzieli się zaś prawidła tak teoryjnych jak praktycznych tyczących się znajomości i użycia mowy tak w powszechności jak w szczególności, nosi nazwisko Umiejętności Filologicznych.

Umiejętności te dzielą się na powszechne i szczególne. przez powszechne rozumie należy wszystkie te umiejętności, których przedmiotem jest mowa ludzka w ogólności, to jest te które zawierają takie dzieła i zasady, które się nie tyczą każdego szczególnego języka, ale tylko do wszystkich mowy lub niektórych zastosowane być mogą; lubo one w razie nadobywania się znajomości i porównania szczególnych języków, których ludzie używają do wyrażenia swoich obiegów, i wyjawiania drugim myśli i uczuć swoich. Umiejętności te trudnią się albo badaniem nad mową samą i tem wszystkiem co z nią w bliższym i bezpośrednim zostaje związku, albo rozbieraniem pomienionych wyżej tradycyj i dzieł, których celem jest zachowanie dla potomności myśli i uczuć naszych, których wspomnienie nikomu [illegible]

Umiejętności pierwszego gatunku mają w zamiarze, albo zewnętrzność mowy, to jest podległą może odmianom zależącym tak od praw natury ludzkiej jak i od przypadkowych okoliczności i dowolnych oznaczeń, albo wewnętrzność, to każdy język musi mieć oznaczoną formę i pewną osnowę, które pod ogólne prawidła podciągnąć można. Umiejętności mające w zamiarze zewnętrzność mowy, są: Alfabetyka powszechna mowy i wiadomość powszechna pisma, do których należą: Hieroglifika, pismo obrazowe, pasygrafia, Stenografia kryptografia albo Steganografia Okigrafia Telegrafia.

Umiejętności mające w zamiarze zewnętrzność mowy są: Grammatyka powszechna i Leksykografia powszechna czyli Słownictwo. Pierwsza stawy do oznaczenia formalnej osnowy mowy i trudni się uwagami nad liczbą, naturą i związkiem części mowy, a oraz podaniem prawideł zastosowania ich stosownie do każdego szczególnego języka. Druga zajmuje się materyalną osnowy mowy i podaniem prawideł ich stosowności których zamiarem jest wymazanie grammatycznej logiczności, i takiej wartości najlepiej układane być mogą we wszystkich swoich gatunkach

gatunkach iakiemi są; Etymologia, Poetica, i Synonimia Glossaria, Onomastica, Harmonika czyli Poliglotta i Katholia.

Umieiętności które są tylko z pismiennych wyktadów i dzieł w ich symbolach iężyków wydanych są: Krytyka i Hermeneutyka – pierwsza podaie prawidła poznawania czy pismo autorowi przypisywane stanowić do niego należy i czy dosłownie czytaiąc tego, tak iak w pierwiastkowie autorze i wydaie Autor albo z iakiemi dodatkami i odmianami. Druga tłumaczy iego wyrażenia myśli z Autora za pośrednictwem ustanowych iego wyrażeń – A ponieważ wyrażenie to myśli dwoiakim sposobem zrobione być może, przeto Hermeneutyka czyli Exegetyka dzieli się na sztukę wykładania i sztukę tłomaczenia – Pierwsza podaie prawidła i pomoce do odkrycia prawdziwey myśli Autora, wskazuie sposoby wydawania go i wytłomaczenia, rozbiera dokładne wyrażenia i zwraca iego powszechną iakość za zatrzymaniu pismami wszelkiego rodzaiu; szczegolną zaś iakość ogólne prawidła do iednego tylko pisma, lub do pewnego gatunku pism stosuie – Zaraz uczy oddawać myśli Autora przenosząc z iednego iężyka na drugi wyrazy i sposoby mowienia, aiżby pismo uczynić zrozumiałem dla czytaiących nieznaiących iężyka Autora i zwraca się Metaphrastyka czyli tłomaczenie w ścisłem rozumieniu, iakoż z przekładzie myśl pisma oddaną iak nayściśley i obszernie do wyrażeń i ducha Oryginału, a zaś Parafrastyka czyli opisywaniem iakoż tłomacz nie trzymaiąc się nie bydź pisze wyrażeń autora starać się tylko o oddanie myśli iego –

Dzieli Umieiętności Filologiczne szczególne rozumieć należy wszystkie te których przedmiotem iest znaiomość szczególnych iężyków. Uważaiąc tych umieiętności iest dziełem historycznego badacza mowy, tak iak uważaiąc umieiętności Filologicznych powszechnych iest dziełem filozoficznego badacza mowy. Badanie historyczne iężyków może się rozpaść albo na wszystkie iężyków w powszechności, albo do iednego w szczególności – Stąd wynika podział mowy na Wiadomość iężyków powszechną i wiadomość iężyków szczególną – Wiadomość iężyków powszechną czyli Linguistyka obeymuie wszystkie iężyki iakie tylko exystowały mogły, lub exystuią, nie zaś dla tego, aiżby posiadał ie gruntownie i onych używał w mowieniu potocznym, lub dla tego aby się robione między niemi porównywania poznał ustanowy każdego Charakter i ogólne wyprowadzenie mowienia –

Wiadomość języków szczególna, tak iest rozmaita iak rozmaite są języki, których ludzie używać mogli i dotąd używaią – Dzielić się one mogą 1ro Wedle podziału ziemi na części 2re Na umarłe i żyiące 3^{cie} Wedle swoiego pochodu i bliższych lub dalszych powinowactwa stopni – Języki Narodów w Azyi Afryce i Ameryce mieszkaiących tudzież z Europeyskich starożytnych Grecki i Łaciński szczególniey, są z iedney strony składem ważnych dla umieiętności pomników; lecz z drugiey strony też same pomniki uważane bydź mogą iako iedyne źródło z którego się czerpa znajomość rzeczonych języków; z tego więc poślednego względu, Litteratura ich może bydź podciągniona pod rubrykę umieiętności Filologiynych – a na fundamencie tego dwoistego względu nas interessu, dzielić się na źródła z których się czerpa wiadomość języka czyli pomniki iakiemi są; Uczone płody i Napisy i na pomoc czyli dzieła w prost do Nauki języka służące –

Do dalszego rozkładu tych podziałów posłużą przywiedzione wyżey prawidła, a) których zastosowanie pokaże nayoiedoczniey następuiąca Tablica, gdzie ieden członek każdego podziału począwszy od nayogólnieyszego, to iest Umieiętności Filologiynych w powszechności aż do nayszczególnieyszego, to iest poiedynczego dzieła z Klassyków Greckich tym sposobem iest rozłożony –

Umieiętności Filologiyne.

I W powszechności
- I) Historya i Litteratura
- II) Dzieła rzecz samą wykładaiące.
  - (I) Dzieła powszechne.
    1. Encyklopedyia
    2. Dzieła wstępne
    3. Systemmata, całkowite traktaty do Nauki i wykłady skrócone.
    4. Słowniki.
  - (II) Dzieła mieszane.
    1. Wielu Autorów
       1) Towarzystw uczonych i Akademii
       2) Towarzystw prywatnych.

2. Jednego Autora.

II W szczególności

I) Znajomość mowy powszechna

(I) Umiejętności maiące w przedmiocie mowę samą

1. Co do zewnętrzności

1) Historya powszechna mowy

2) Wiadomość powszechna pisma.

2. Co do wewnętrzności

1) Grammatyka powszechna

2) Lexykografia powszechna.

(II) Umiejętności maiące w przedmiocie dzieła w jakimkolwiek = bądź języku =

1. Krytyka.

2. Hermeneutyka czyli Exegetyka.

1.) Sztuka wykładania

2). Sztuka tłomaczenia.

II) Znajomość języków –

(1) W powszechności Linguistyka.

1. Historya i Litteratura.

2. Dzieła rzecz samą wykładaiące

1.) Dzieła powszechne.

2.) Dzieła mieszane.

(II) W szczególności.

1. Języki Azyatyckie

1) Jednozgłoskowe.

(1) Chiński.

(2) Annamski w Tunkinie Koszynszynie, Kambroi i Sacrei

(3) Tybetański.

(4) Bernański czyli Birmański w Jawie Pegu i Arrakinie

(5) Lijamski.

2.) Wielozgłoskowe.

(1) Ludów Mongolskich

(2) Iranianów w południowey i środkowey Azyi

A. Indyjski

A) Sanskrytski czyli dawny Indyjski

B) Dzisieyszy.

B. Medo – Perski –

B. Medo-perski
C. Mieszkańców Kaukazu
A) Georgiański
B) Armeński
D. Tatarski
A) Turecki
B) Mantszuryjski
(3) Semitów w Azyi zachodniey
A. Języki Arameyskie
A) Wschodnio-Arameyskie
(A) Assyryjski
(B) Babiloński
AA. Chaldeyski
BB. Chaldeysko-Syryjski
CC. Galileyski
DD. Samarytański
B) Zachodnio Armeyski
(A) Syryjski
(B) Palmireński
(C)
B. Języki Kananeńskie
A) Fenicki
B) Hebrayski
C) Rabiniczny
C Arabski
2. Języki Afrykańskie
3. Języki Amerykańskie
4. Języki Europeyskie.
1) Starożytne i nowożytne razem wzięte.
2) Oddzielnie.
(1) Języki Starożytne Grecki i Łaciński.
A. Razem wzięte
A) W powszechności
(A) Dzieła powszechne
(B) Dzieła mieszane
B) W szczególności
(A) Źródła i pisma objaśniaiące
AA. Autorowie

AA. Autorowie czyli zabytki uczonych płodów.
AA) Wydania textu i tłomaczenia
BB) Pisma krytyczne i objaśniające
BB. Napisy.
(B) Pomoce Wiadomości samych języków
AA. Historya i Literatura
BB. Dzieła oraz samą wykładające
AA) Wstępy.
BB) Grammatyki.
CC) Słowniki
DD) Inne dzieła do Nauki służące.

B. Oddzielnie.
A) Języki i Literatura Grecka.
(A) W powszechności
AA. Dzieła powszechne.
BB. Dzieła mieszane.
(B) W szczególności
AA. Źródła i pisma objaśniające.
AA) Autorowie czyli zabytki uczonych płodów.
(AA) W powszechności.
(BB) Szczególne klassy Autorów.
a. Rhymotwórcze.
a) Razem wzięci (ogół)
b) W liczbie kilku (wielości)
c) Pojedynczo (szczegół)
(a) Wydania dzieł
aa Wszystkich (ogół)
aa) Text sam.
(aa) Edycya zupełna (ogół)
aaa Bez wyrażenia miesca druku.
bbb. z wyrażeniem miesca druku.
aaa) Rok wydania niewiadomy.
bbb) Rok wydania wiadomy.
(bb) Edycya naturszona (wielości)
(cc) Wybor niektórych miesc i Rozwałków (szczegół)
bb) Text z przekładem.
cc) Text z wielu przekła-

cc) Text z wielu przekładami
dd.) Text bez przekładu z komentarzem.
ee) Text z przekładem i kommentarzem.
ff) Text z wielu przekładami i komentarzami
gg) przekład sam
hh) Wiele przekładów bez Textu
ii) Przekład z kommentarzem.
kk) Wiele przekładów z komentarzami.
bb Kilku razem (Wielość)
cc pojedynczo (szczegół)
(b) Pisma objaśniaiące
(c) Wstęp.
(d) Historyia i Litteratura.
b. Mythographowie
c. Mowce i Listopisarze.
d. Krasomowce, Grammatycy i Lexykografowie
e. Filozofowie
f. Prawnicy
g. Badacze Natury i Ekonomicy
h. Matematycy
i. Geografowie
k. Dziejopisowie
l. Autorowie w przedmiotach rozmaitych traktuiący.
BB) Napisy.
BB. pomoce Wiadomość samego Języka.
AA) Historya i Litteratura.
BB) Dzieła rzecz samą wykładaiące.
(AA) Wstęp.
(BB) Grammatyki
a. Języka dawnego Greckiego.
a) Dzieła powszechne. (ogół)
b) Dzieła mieszane. (wielość)
c) Szczególne traktaty Grammatyczne.
b. Języka dzisieyszego Greckiego
(cc) Słowniki.

(CC) Słowniki
(DD) Dzieła inne do Nauki Języka służące.
B) Język Łaciń: i Litter: Rzymska czyli dawna Łacińska z podobnemi podziałami.
(2) Języki nowożytne – /NB Zabytki uczonych płodów w językach nowożytnych mieszczą się w oddzielnych klassach.
A. Razem wzięte.
B. Oddzielnie.
A) pochodzące z Łacińskiego
(A) Język Włoski
(B) Hiszpański
(C) Portugalski
(D) Francuzki.
AA) W powszechności
AA) Dzieła powszechne.
BB) Dzieła mieszane.
BB. W szczególności
AA) Historyia i Litteratura.
BB) Dzieła rzecz samą wykładaiące.
(AA) Wstęp.
(BB) Dzieła Grammatyczne.
a. Dzieła powszechne. (ogół)
b. Dzieła mieszane. (wielość)
c. Dzieła w szczególnych podmiotach (szczegół).
(CC) Słowniki
α. Francuzkim tylko językiem
a. Powszechne
b. Szczególne.
a) Idiotica
b) Synonimica
c) Glossaria
d) Anti-barbara
β. Słowniki z innemi Językami połączone.
(DD) Pisma inne do Nauki Języka
a Elementarze –
b. Chrestomatyki czyli Wypisy.

b. Chrestomatyie czyli wypisy
c. Xiążki dla wprawy wpisania
d. Xiążki dla wprawy w tłomaczenie
e. Xiążki dla wprawy w mowienie.

B.) Języki Cettyiskiego szczepu.
C) Języki Germańskiego szczepu.
(A) Germańskie dawne.
(B) Germańskie dzisieysze.
AA. Niemieckie
BB. Holenderskie
CC. Angielskie
DD Języki Skandynawskie
AA) Duńskie
BB) Szwedzkie
D) Języki Słowiańskie
(A) Wschodnio-Słowiańskie
AA. Rossyiskie
BB. Illiryiskie Słowiańskie
AA) Serwiańskie
BB) Kroackie
CC) Wendeńskie
(B) Zachodnio-Słowiańskie
AA. Polskie
BB. Czeskie
CC. Serbskie w Luzacyi
(C) Cettyskiego szczepu
E) Czudyiskiego szczepu.
(A) Fińskie
(B) Laponskie
(C) Estońskie
(D) Inflandskie
F.) Języki mieszanego początku.
(A) Węgierskie
(B) Wołoskie
(C) Altańskie
(D) Żydowsko-Niemieckie - § 19 Umieiętności -

§ 19. Umiejętności Historyczne w obszernieyszym rozumieniu

Przez Umiejętności historyczne w obszernieyszym znaczeniu rozumieć się te, które się nie ograniczaią do szczegolnych wiadomości na temat przeszłych czasów, to iest: do przedmiotów dowiadczenia za pośrednictwem umieiętności i nauk pozwanych; one jakoteż wyżey wystawiaią, ot przez istotnym przedmiotem tey części Nauki się rozumieią wszystkie zwłaszcza obok siebie znayduiące się wraz z historycznemi wiadomościami i odmianami które podległe mogły. Umiejętności te dzielą się na opisuiące i opowiadaiące. Umiejętności historyczne opisuiące zwane są te, które się do szczegolnych przedmiotów cielesnych które zewnątrz obok siebie egzystuią. Umiejętności te można podciągnąć pod ogolny pojęciu Nieba i Ziemi, bo chociaż ziemia sama w sobie rozważana należy do budowy świata, czyli do wielkiego systematu ciał niebieskich składaiących, które się okiem naszym przedstawiaią w tey niezmiernej otaczaiącey nas Niebios przestrzeni, ale rozważana w stosunku z innemi ciałami niebieskiemi, stanowi niebo niezmiernie małą i prawie nie rozpoznawalną część całey budowy świata, przeto można ią stawiać w podziale umiejętności historycznych na przeciw innych ciał niebieskich składaiących, które pod imieniem Nieba obymuiemy, albo bliżey nas interesuiących w charakterze kulistey figury od nas znanej, a zatem w obszernieyszym obeyrzeniu mieszczą tyleż się rozumieć się wiadomości, ot przez Umiejętności historyczne ile opisuiące dzielić można na Kosmograficzne czyli Uranograficzne i Geograficzne.

Uranografia daie się dzielić rozmaicie wedle rozmaitości przedmiotów które opisuie. Można naprzód wielkie systema gwiazd stałych czyli świecących i pozornie niezruchomych, które się pospolicie z oczu nocy dla przestawania, oddzielić od zbioru tych ciał, które wszyscy razem składaią nasze systema słoneczne. We względzie do pierwszych Uranografia zowie się Astrografią albo Astrognozią i ze względzie do drugich opisanie słońca czyli gwiazdy, do którey obwrócenie ziemi i określenie czasu zależy znane pod nazwiskiem Heliografii rozróżnić można od opisania tych ciał które w do swego obwrócenia, ruchu mniey więcey od słońca zależą. Tu należą Komety Planety i dzisiey ziemskie, które to rzecz Uranografii bardzo naturalnie dzieli się na Kometografią Planetografią i Selenografią. Ale że znaiomość rzeczy świata ciał niebieskich i całey budowy świata bytności bardzo nie dostatecznie dla niepewności i mylności naszych postrzeżeń i domysłów gdyby się nie pośpieszyła Matematyka swoim rachunkiem wspomożeniami i innemi pomocami do wsparcia

obserwacyi

obserwacye służącemi, przeto całą Uranografiią, ze wszystkiemi iey częściami wielono do Astronomii iako część Matematyki stosowaney o czem nikt nam wątpić nie może – Ziemię trojakim sposobem można 1mo Historycznie opisuiąc stan znayduiących się na niey przedmiotów 2do Matematycznie obliczaiąc stosunki wielkości za pomocą liczb i miar. 3cio Fizycznie dochodząc naturalnego iey stanu, tak zewnętrznego iako wewnętrznego za pomocą badań i uważnego postrzegania – Dla tego też Geografia może być trojako Historyczna Matematyczna i Fizyczna; Lecz tu należy tylko pierwsza dla różnicy od Matematycznej i Fizycznej, politykiczną nazwana, lubo do gruntownego iey poznania znajomość dwóch drugich, a nayprzod Geografii Matematycznej iestnie iest potrzebna – Geografia polityczna uważaną być może, albo bez względu na czas i zdarzone w nim odmiany, albo ze względem na pewne czasu obroty, w tym posłednim rozumie, dzieli się może na Geografią czasów upłynionych iako iest Geografia starożytna i średniego wieku, na Geografią czasów obecnych czyli nowożytną – Pod iakimkolwiek uważaniu wzięta abymnie albo wszystkie, albo kilka razem części kuli ziemskiey albo iedney tylko części, lub iednego kraiu stawia nam obraz – przedmiotem tey nauki 1mo Opisanie podziałów na ziemi z kuli porobionych, to iest mieysc i obszarów które sobie Narody za siedliska obrały, ze względem na naturalne granice każdego mnieyszego lub większego rozległszego iego powiatu, na rzeczy w nich i liczbę mieszkańców – 2do Opisanie Narodów, co do ich fizycznych i umysłowych zdolności, co do handlu, obyczaiów, i sposobu życia, nakoniec co do cywilney estetyczney i religiyney uprawy – 3cio Opisanie państw to iest wewnętrznego stanu i zewnętrznych stosunków rzeczonych społeczeństw – W pierwszym razie Geografia polityczna zowie się chorografią; w drugim Etnografiią w trzecim zaś Statystyką –

Jako za pośrednictwem umieiętności opisuiących uczymy się poznawać rzeczone przedmioty, które obok siebie egzystuią w przestworze, tak za pośrednictwem umieiętności opowiadaiących uczymy się poznawać odmiany, które przedmioty te podlegać mogły na końcu czasu – A ponieważ opowiadanie rzeczy przeszłych stanowi rodzaiowy charakter Historyi albo Dziejów, przeto Umieiętności opowiadaiące stosowne do prawideł Etymologii i pospolitego tego wyrazu znaczenia można nazwać Umieiętnościami Historycznemi w ogólnem znaczeniu czyli Historyią.

Wasiutyński

Właściwie mowiąc te tylko do Dziejów należą wypadki które bezrzed-
nie lub pośrzednio tyczą się rodzaju ludzkiego, lecz odmiany którym
podlega martwa i bezrozumna natura mogą bydź równie pdmiotem
historycznego opowiadania – Opowiadanie to równie iak i opisanie
o którem iuż wyżey mowiliśmy dzielić się może na historyą Nieba i his-
toryą Ziemi – Pierwsza iest historycznem wystawieniem zdarzeń które
się przytrafić mogły w budowie świata kule ziemską otaczaiącego, ile nam
ie poznać dały dotychczesne postrzeżenia – Druga opowiada odmiany
którym podlegać mogła ziemia ze swemi płodami i bezrozumnemi
mieszkańcami – Lecz mimo tego, że materyia drugiey iest nierównie bo-
gatsza i obfitsza iak materya pierwszey, bo oprocz codziennych iawisk
na Niebie, rzadko kiedy na nim przytrafiaią się zdarzenia, któreby zasłu-
giwały bydź zachowanemi w Xiędze pamięci za pomocą historycznego
wystawienia, przeciwnie zaś na ziemi daleko częściey takowe zdarzaią
się wypadki, a przynaymniey daleko prędzey od ludzi bywaią postrzeżo-
ne; Można iednak tak Historyą Nieba iak i historyą ziemi uważać
iako puste i odłogiem leżące pole ludzkiego poznania – Materyały czyli
Data Historyczne do obudwu tych umieiętności czerpane bydź powinny z roczni-
ków Astronomicznych i dziejów rocznych ludzi, i gdyby głowa iaka Genialna
ułożyła ie w Systematyczną i Symetryczną całość, rodzay ten opowiadania
doprowadziłby do licznych i ważnych nader wypadków –

Nierównie ważnieyszą i rozległeyszą iest historya ludzi, czyli historyczne
wystawienie zdarzeń i odmian, przez które przechodził rodzay ludzki od począ-
tku bytu swego aż do naszych czasów – Dzieli się ona na Historyą pow-
szechną tak nazwaną, iuż dla tego że ogarnia wszelkiego rodzaju wypadki,
które się ludziom przytrafić mogły, bądź one są polityczne lub religiyne,
bądź litterackie lub kunsztowe; iuż dla tego że z pomiędzy tych wypadków
wybiera tylko ważnieysze, które to dla tego zowią się wypadkami powszechno
historycznemi, i na Historyą szczególną która opowiada obszernie i dokład-
nie wybrane z całey massy wydarzeń niektóre ich gatunki, o których his-
torya powszechna ogulną tylko czyni wzmiankę – Obie dwie zaś uważane
ze względem na pewne czasu okresy dzielą się na dawną od stworzenia
świata Wielkiego Ludów przechodu i na Szczególną od tey Epoki aż do wskrze-
szenia Umieiętności, i na nowo od tego pamiętnego zdarzenia aż do naszych

czasów

czasów. W Historyi szczególny uważać można ludzi, zaprzątnionych iako stworzenia obdarzone od Natury wolnością i siłami, które w nich ku własnej użyteczności, ku rozszerzeniu lub rozpełnieniu przyszłey rozwinięcia się i ukształcenia - powtóre iako obywatele, to iest iako członki szczególnych towarzystw których celem iest wspólna prawa i swobod obrona - 3cie We względzie Indywidualnym familii - 4te We względzie Indywidualnym szczególnych osób - Stąd łatwy wynika naturalny podział Historyi szczególnej na historyą rodzaju ludzkiego czyli ogólnie stworzenia. 2ie na Historyą Ludów i Państw. 3cie na Historyą Familii 4te na Historyą szczególnych osób. - Historyą Rodzaju Ludzkiego własnie nowiąc iest historyą stanu naturalnego uprawy człowieka, to iest: historycznym wyłożeniem postępnego rozwinienia się i ukształcania się i udoskonienia wiele rozmaitych zdolności i przymiotów, które do rozmaitych obowiązności należą - Towarzystwa zaś powszechną ludzi całey rodzaiu ludzkiego ogarnia i łączy wszystkie zdarzenia i odmiany, które na powszechney rodzaiu ludzkiego uprawie w rozmaitych obrotach czasu ludzkiego od najdawniejszych aż do naszych czasów, nie wdaiąc się w opowiadania okoliczności tych szczególnych uprawy szczególnych osób, albo szczególnych gałęzi człowieczey - Lub rozmaite okoliczności na które w historyi powszechney rodzaiu ludzkiego dla tego tylko względu wagi godnie, to iest tyle ile one za skutkami i dziełami w uprawie rodzaiu ludzkiego, mogą być uważane osobliwie, albo co do uprawy fizyczney, zdaiey Rzemiosł i Sztuk, albo co do uprawy umysłowey i moralney, zdaiey 1ie Dziey Literatury 2ie Dziey obyczaiów zwyczaiów i mieszkań. 3cie Dziey Religii. 4te Dziey Towarzystwa ludzkiego układu formy rządów i stanu. 5te Dziey Zajmnych Społeczeństw iako to: Frankmasonów, i Illuminantów. Historyą Literatury dzieli się na powszechną i szczególną - Pierwsza ogarnia wszystko co z jakiejkolwiek strony tyczyć się może Umieiętności, druga czyni rzecz 1ie O początku i postępie Umieiętności 2ie O Ludziach, którzy prawie obok umieiętności potrzebili zasługi w uprawie oświecenia - 3cie O rzeczy Księgozbiorach i które należy wiadomości, Instytutach Rzemiosł do nich należących się, tudzież znajomości Xięgarń. 4te O Ustanowieniach rzeczonych. Historyą Religiy na dzieli się podobnie na powszechną i szczególną - Pierwsza obeymuie wszystkie kraie i wszystkie czasy pod względem religiy rzym

Religiy mym. Co iż zaś tyże drugiey ponieważ były tey historyi zasady i mniemania Religiyne sądźili być nie potrzebnemi i płomemu i zaprzeczali Exystencyi Boga, i złego Moralnego Exystencyi wzrok rzeczy i stosownie do tamtego przekonania starali się wyłuszczenia wszelkie Religiyne objęcia i przeświadczenia, i złe wymyśliły interesu i chęci przeświadczenia mieszaiące się pokoynośći serca ludzkiego, przeto w podziale historyi Religiyno-sprzeczney na dwoiey stronie postawić można historyą Bezbóstwa czyli Ateizmu, na drugiey zaś Historyą Religii czyli opowiadania rozmaitych sposobów wyobrażenia sobie Boga oddawania mu czci powinności chrobney i orzeczeń do rozszerzenia tey czci użytych — Lecz Religia może być albo naturalna ludzy religiyne objęcia i przeświadczenie ludzi umieiętney być mogą pewnem wtaiemnicy duchności ich rozumu, albo objawiona ludzi się zgodnemy być może wpływem mocy nad przyrodzoney — A więc historyą Religii, dzielić się może na historyą religii naturalney czyli naturalizmu i na historyą Religii objawioney czyli Nad naturalizmu —

Historya Religii Naturalney opowiada te rzeczy, które się zaczęcią do religiyney tych wyobrażeń i przeświadczeń ludzi ale i w rozumieniu i kształceniu tych wyobrażeń i przeświadczeń zostawieni byli ćwiczeniu wtaiemnego rozumu i rozumnemu objęciu — Lecz że w tym względzie zachodzić musi zawsze wielka rożnica między krótowiecznie nieudzielanego gminu, a ostrowiecznie myślącym; bo zasady i mniemanie pierwszego są zupełnie z mysłowemi dążeniami i nie czystemi, gdy tym czasem zasady i przeświadczenia drugiego zbliżaią się bardziey do czystey Religii rozumu wchodzącey w pierwiastkowe Exystencye praobrazowe uposobienia ludzkiey natury: przeto część ta historyczney Umieiętności dzielić się może w względzie pierwszym na historyą Politeizmu a w względzie drugim na historyą Religii rozumu. Samo moralny nazwać historyą Pogaństwa te części historyą Deizmu i Deizmu. —

Przeciwnie historya Religii objawioney opowiada te rzeczy które się zaczęcią do Religiyney tych wyobrażeń i przeświadczeń ludzi ale i w rozwijaniu i kształceniu tych wyobrażeń i przeświadczeń postępuią pod wpływem przyrodzonym albo mieszanym Bóstwa, na cały ich rozumu. A że Bóstwo objawiło się ludziom rożnemi sposobami, a ich nabożne uczucia sposoby objawienia się Bóstwa rożnie były mogły stosownie do czasu i miejsca; przeto historya Religii objawioney obeymować musi bieżne i rożnie

czyli

rzeczy. A naprzód byli tacy którzy mniemali iż bydź nieuchronnemi objawień Boga za pośrednictwem wewnętrznego światła, to iest Rozsądku wpływem swoim światło bezwzględnie nakazuje rozumu każdego, kto iż uposażony do przyjęcia tego wpływu - Lecz że takowe rozumienie przychodzi na jedno z Religijnym Fanatyzmem, przeto historyczne wystawienie należących tu czynności nazwać można Historyą Fanatyzmu. Inni znowu wewnętrzney Religii objawionej wyznawaiący rzeczy, takie swoie moralno religijne poznania y objawienie nabyć z zewnętrznych czynności czyli jawnych zmysłowego świata bodźców iż od pierwszych osób które Bóg mocą Testamentu upoważnił do nauczenia innych ludzi, co wedle woli Boga czynić a czego nie czynić, czemu wierzyć a czego iż spodziewać maią - A więc ta część historyi ciągnąca się do tego rodzaju objawień możnaby nazwać Historyą prawdziwych objawień - A że iakowa domowa iest z Dziejów i ciągłego doświadczenia znayomość iż kilka religij za postanowień Boskich objawionych a w tych liczbie pierwsze miejsce trzyma Religia Chrześcijańska; przeto część tę historyi podzielić można na Historyą Religii Chrześcijańskiey i historyą innych objawień do których należą Religia Żydowska y Mojżesza, Perska y Zoroastra, Chińska y Konfucyusza i Mahometańska y Mahometa zatrzymane - Że zaś Historyia Religii Chrześcijańskiey nayprzyiemniey interesuie Chrześcijańskiego Theologa więc o niey i iey podziałach obszerniey mowić będziemy lecz nam przyidzie czynić uwagi o Nieuchronnościach Teologicznych -

Powiedzieliśmy wyżey że ta część historyi szczególniey w historyi ludzi uważani iż w politycznych stosunkach to iest iako Obywatele czyli ogólnie szczególnych nad Towarzystwami zowie się Historyą politycznych Ludów i Państw - Wybiera ona z całey massy historycznych wypadków te tylko które iż tyczą Ludów i Państw bądź one za bajeczne bądź pewniejsze a zatem opowiada zdarzone tak w czasie wojny iako i pokoiu, wewnętrzne odmiany Obywatelskich, spotrzeżenia iakiemi się Dzieje Administracyi obyczaie zwyczaie Charakter Narodów a oraz zewnętrzne ich czynności i koleie losu czyli Dzieie zdarzeń - Dzieli się zaś na Starożytną czyli Dzieje Ludów zgasłych bądź ze względem bądź bez względu na ich cudzoziemia i Nowożytną czyli Dzieje Ludów Exystuiących, tak wschodnych iako i maiących stałe siedzibia

czyli te

czy te ludy razem ze wszystkich lub kilku części świata czy też z każdey części oddzielnie uważane będą. A naprzód Ludów Europeyskich bądź w liczbie kilku, bądź osobno wziętych. 2re Ludów Azyatyckich 3. Ludów Afrykańskich 4te Ludów Amerykańskich – Nakoniec historya szczególna uważana pod względem Indywidualnym iest opowiadaniem przypadków i czynów znakomitszych familii i sławniey szych ludzi – Dzieje tych ostatnich zowią się Biografią albo Życiopismem; uważane zaś bydź mogą albo bez względu na czas i szczególne klassy albo ze względem na okressy czasu i pewne ludzi klassy –

Do Umieiętności historycznych należą ieszcze inne umieiętności które uważać można iako proste skazówki do Nauki Dziejów albo jako szczególne wystawienia przedmiotów z historyą zpowinowaconych których znajomość nader iest ważna w Nauce historyi. Dla tego też można ie obiąć pod ogólnym nazwiskiem Umieiętności historyi pomocnych. – Takiemi zaś są Chronologia. Genealogia Heraldyka, Dyplomatyka, Numizmatyka, –

Chronologia nie udaiąc się w wykład początków Matematycznych i Astronomicznych postrzeżeń na których zasadza się obrachowanie czasu w którym zdarzyć się mogły opowiadane przez Historyą wypadki wylicza, i objaśnia rachuby czasu w różnych wiekach i w różnych krajach przyięte, porównywa ie między sobą i uczy wedle naydogodnieyszych rachunków czasowych określać zdarzenia albo fałszywie wskazane albo przez Dziejopisów bez określenia zostawione. Dzieli się zaś na Teoryą i Tablice Chronologii –

Genealogia czyli rzecz o początku pochodzie następstwie i powinowactwie familii znakomitszych w Historii nie wchodząc bynaymniey w opowiadanie ich czynów; gdyż to właściwie do Dziejów należy – Dzielić się równie może na Teoryą i Genealogiyne Regestra –

Z Genealogią połączona iest ściśle Heraldyka w którey rzecz iest o Herbach i ich początku różnicach i odmianach – Dzielić się można podobnie na Teoryą i Zbiory Herbów –

Dyplomatyka uczy poznawać czytać i rozumieć Dyplomata

które

które władza krajowa wydaie bądź w udziale swobod i prerogatyw bądź w celu nadania trwałey rękoymi pewnym zdarzeniom i czynnościom — Dzielić ią podobnie można na Teoryą i Zbiory Dyplom:

Przez Numizmatykę rozumie się znajomość monet i medalów szczególniey dawnych i średnich czasów tak do zamiany rzeczy iako też i do uwiecznienia iakiey pamiątki służących. Lecz Numizmatyka nie tak uważa na Materyalną i Estetyczną ich wartość iako raczey szuka w nich środków objaśnienia historycznych czynów — Rozłożyć ią można na Teoryą i opisy monet i medalów — Stosownie do tych uwag dzieła wykładaiące Umieiętności historyczne następuiącym sposobem ułożone bydź mogą —

Umieiętności Historyczne w obszernieyszym znaczeniu —

I W powszechności
II. W szczególności
1) Historyczna znajomość przedmiotów w przestworze. Umieiętności opisuiące
(I) Opisanie budowy Swiata czyli Nieba Kosmographia v Uranographia (a)
1 Wielkiego Systematu gwiazd stałych Astrographia v Astrognoziia
2 Naszego Systematu słonecznego.
1) Słońca samego Heliographiie
2) Innych ciał Niebieskich których światło od słońca pochodzi.
(1) Komet. — Kometographia
(2.) Planet — Planetographia
(3) Xiężyca naszego. Selenographia
(II) Opisanie Ziemi Geographia
1. Geographia sama przez się
1) Bez względu na okresy czasu
2) Ze względem na okresy czasu
(1) Geographia czasów upłynionych
A. Geographia Starożytna
B Geographia średnich czasów
(2) Geografia nowożytna
A Obeymuiąca wszystkie części kuli Ziemi v kilka razem.
A) W powszechności
B) W szczególności —

(a) Cała ta Rubryka wcielona do Astronomii w Umieiętnościach Matematycznych.

(A) Opisanie Krajów i Okolic Choro-Topographia
(B) Opisanie Ludów Etnographia
(C) Opisanie państw Statystyka.

B. Obeymuiąca poudyńczo części Kuli Ziemskiey

A) Europa

(A) Razem wzięta
a W powszechności
b. W szczególności.
a) Opisanie Krajów i Okolic. Choro-Topographia
b) Opisanie Ludów Etnographia
c) Opisanie państw Statystyka.

(B) Szczególne Kraje Europy.
a. Włochy
a) Razem wzięte
(a) W powszechności
(b) W szczególności
aa. Opisanie Krajów i Okolic. Choro-Topograph:
bb. Opisanie Ludów - Etnographia
cc. Opisanie państw Statystyka.
b) Szczególne części
b. Hiszpania
c. Portugalia
d Francya
e Niemcy
f. Szwaycaria
g. Holandiia
h. Wielka Brytania i Irlandia
i. Dania i Norwegia
k. Szwecya z Finlandyą i Laponią
l. Polska
m. Galicya.
n. Węgry i Ziemia Siedmiogrodzka.
o. Włochy i Dalmacya.
p. Rossya.
r. Turcia.

B) Azya.

(A) Razem wzięta

(A) Razem wzięta albo w liczbie kilku części
(B) Szczególne części
a. Azya południowa.
a) Turcya Azyatycka.
b) Arabia
c) Persiia
d) Indyie wschodnie
e) Chiny
f) Japonia
b. Azyia średnia albo wyższa.
c. Azyia północna
C) Afryka.
(A) Razem wzięta albo w liczbie kilku części
(B) Szczególne części
a. Afryka południowa
b. Afryka średnia czyli środkowa.
c. Afryka północna.
a) Egipt
b) Barbariia.
D) Ameryka.
(A) Razem wzięta albo w liczbie kilku części
(B) Szczególne części
a. Ameryka południowa
b. Środkowe Amer: wyspy ~ Indyie zachodnie
c. Ameryka północna.
E) Australiia czyli Indyie południowe.

2. Mappy i Widoki
1) Do Geographii czasów upłynionych
2) Do Geographii nowożytney
(1) Mappy wystawiające wszystkie ~ kilka części razem kuli Ziemskiey
(2.) Mappy wystawiające wszystkie części kuli Ziemskiey.

A Europa
B Aziia
C Afryka
D Ameryka
E. Australia

} Szczególnych Krajów i Mappy ułożone bydź mogą w tym porządku iak po sobie następuią Kraje –

11) Historyczna

11) Historyczna znajomość odmian na tonie czasu v wydarzeń. Umiejętności opowiadające, Umiejęt. historyczne w ścisłem znaczeniu

(I) Dzieje martwey i bezrozumney Natury

1 Nieba

2 Ziemi

(II) Dzieje Ludzi czyli Historya właściwie mówiąc.

1. W powszechności

2 W szczególności

1) Historya sama

(1) Historya powszechna.

A Bez względu na okresy czasu

B. Ze względem na okresy czasu

A) Historya Starożytna

B) Historya średnich czasów

C) Historya nowożytna.

(2) Historya szczególna.

A. Historya Rodzaju ludzkiego v Człowieczeństwa

A) W powszechności

B) W szczególności

(A) Stan naturalny i dzikości

(B) Stan uprawy Człowieka

a W powszechności

b. W szczególności

a) Uprawy fizyczney v Dzieje Rzemiosł (a)

b) Uprawy Umysłowey i Moralney.

(a) Historya Literatury

aa W powszechności

aa) bez względnie

bb) Ze względem

(aa) Na okresy czasu.

(bb) Na Narody.

bb. W szczególności

aa) Historya Umiejętności

bb) Historya Uczonych.

(aa) Wszystkich v wielu razem

aaa Bez względnie

bbb Ze względem

aaa) Na okresy czasu

bbb) Na Kraje

ccc) Na Instytuta

ddd) Na umiejęt

ddd) Na Umieiętności
eee) Na inne okoliczności
(bb) Poiedynczo.
cc) Historya rzeczy Xiążniczey
(aa) Historya Kunsztów i Rzemiosł należących do rzeczy Xiążniczey –
aaa Sztuka pisania
bbb. Drukarstwo
ccc. Xięgarstwo
(bb) Znajomość Xiążek
aaa historya Xiążnic
~~bbb. O Xięgach Drukowanych~~
bbb. Bibliografia właściwa.
aaa) Wiadomość o Rękopismach
bbb) —— O Xięgach Drukowanych
(aaa) W powszechności
(bbb) W szczególności
aaaa Wedle okresów czasu i Narodów
aaaa) Literatura dawna
bbbb) —— dzisieysza.
(aaaa) Dzieła na dziennikach krytycznych zasadzone.
(bbbb) Dzieje Krytyczne.
bbbb. Wedle szczególnych widoków
dd) Historya uczonych Ustanowień
(aa) Uniwersytety i inne szkoły
(bb) Towarzystwa i Akademie
(b) Historya Obyczajów zwyczajów i mniemań
(c) Historya Religii
aa W powszechności
bb. W szczególności
aa) Historya Bezbóstwa v Ateizmu.
bb) Historya różnych Religii
(aa) Religii naturalney
aaa Histor: Politeizmu v Poganizmu.
bbb. —— Teizmu v Deizmu.
(bb) Religii objawionych.
aaa Przez wewnętrzne światło
Historya Fanatyzmu.
bbb. Pr zesłańców

bbb. Przez Zesłańców Boskich.
aaa) Histor: objawień niechrześciańskich
bbb) Hist: Reli: Chrześ: (patrz w Umieję: Teologiczn).
(d) Hist: Towarzyskiego układu, formy, rządu i Stanów
(e) Historya taiemnych towarzystw -
B. Historya Ludów i państw - Historya polityczna -
A) Starożytna i Nowożytna razem wzięte -
B) Oddzielnie
(A) Dzieje Ludów zgasłych
a. Bez względu na ich siedliska
b. Ze względem na ich siedliska.
a) W Azyi i Afryce - Ludów wschodnich
(a) Razem wzięte lub w liczbie kilku
(b) Oddzielnie
aa Egipcyanie
bb. Assyryiczykowie Babilonez: i Medowie
cc Hebrayczykowie
dd Persowie
ee Macedończykowie
ff. Państwa które powstały na gruzach Królestw Perskiego i Macedońskiego.
gg Indyianie
hh. Assasynowie
ii Fenicianie i Kartagińczykowie
kk. Arabowie
ll. Mongołowie.
b) W Europie
(a) Razem wzięte lub w liczbie kilku.
(b) Oddzielnie
aa Grecy
aa) Całey Grecyi
bb) Szczególnych miast i Kolonii
bb. Rzymianie
aa) Całego państwa
(aa) Bez względu na okresy czasu
(bb) w powszechności

acca Dzieje baiczne

aaa Dzieje Bajeczne.
bbb. Dzieje pewnieysze
aaa) Zrzodła
(aaa) Pomniki
(bbb) Ktory uczone (patrz Teologiia)
bbb) Przez się sama.
cc) W szczegolności
aaa Administracyia Charakter Obyczaje zwyczaje religiia –
bbb. Zdarzenia
dd) Ze względem na okresy czasu.
aaa pod rządem Krolów
bbb. Rzeczy pospolitey
ccc pod Cesarzami.
aaa) pd podziałem Cesarstwa
bbb) po podziale Cesarstwa
(aaa) Cesarstwa zachodniego
(bbb) Cesarstwa wschodniego
bb) Szczegolnych prowincyi Krolów i miast.
cc. Etruskowie
dd. Scytowie Goci i Wandalowie
ee Pettowie
ff. Skandinawowie. –
(B) Dzieje Ludów i państw Exystuiących.
a. Ludy ktore nie maią żadnego stałego siedliska i nie składaią żadnego państwa –
a) Żydzi
b) Cyganie
b. Ludy ktore maią stałe siedliska i składaią państwa
a) Ludy i państwa w każdey z osob na części kuli Ziemskiey –
(a) w Europie
aa Razem wzięte albo w liczbie kilku
bb. Oddzielnie
aa) Włochy.
bb) Hiszpania

bb.) Hiszpania
cc) Portugalia
dd) Francia.
(aa) Wogóle v w większey liczbie części
aaa. bez względu na okresy czasu
bbb. Ze względem na okresy czasu
aaa) Dzieje do czasów Rewolucyi
(aaa) W powszechności
aaaa Wstęp i Liter: Hystorii
bbbb. Dzieje
aaaa) bajeczne
bbbb) pewnieysze
(aaaa) Źrodła
(bbbb) Rzecz sama.
(bbb) W szczególności
aaaa Administracya Religia
Charakter zwyczaje obyczaje.
bbbb. Hystoria wydarzeń iako
to Woyny Traktaty Sojusze
Zaburzenia &c.
bbb) Dzieje Rewolucyi
(aaaa) Aż do ustanowienia Dyrektora
aaaa Epoki rozmaitych zgro
madzeń narodowych –
aaaa) Zgromadzenie
stanów
bbbb) Jakobini i inne towa
rzystwa które iakikol
wiek wpływ mieć mo
gły na Rewolucye.
(bbbb) Hystoryia Dyrektoriatu
cccc) —— Konsulatu
dddd) —— Cesarstwa.
cccc) —— Królewstwa
(bb) Szczególne części Departamenta Miasta &c.

cc Niemcy

cc) Niemcy
ll) Prusy
gg) Szwajcaria
hh) Holandiia
ii) Wielka Brytania i Irlandia
kk) Dania i Norwegia
ll) Szwecyja
mm) Polska
nn) Węgry i Ziemia Sedmiogrodzka
oo) Galicyja
pp) Rossyja
qq. Turcyja -

(b) Azia
(c) Afryka.
(d) Ameryka
(e) Australia.

C. Historya znakomitszych Familii
D Historya starożytnych Ludzi

2. Umiejętności historyi pomocne.

(1) Chronologiia
A Theorya
B Tablice Chronologiczne.

(2) Genealogiia
A Theorya
B Registra Genealogiczne

(3) Heraldika
A Teorya
B Herbarze

(4) Dyplomatyka
A Teorya
B Zbiory Dyplomatyczne.

(5) Numizmatyka
A Teorya.
B Zbiory monet i medalow -

§20. Umieiętnosci Matematyczne.

Umieiętnosci Matematyczne, których przedmiotem iak wiadomo iest wielkość, dzielą się pospolicie na Matematykę czystą i Matem: stosowaną – Matematyka czysta odrywa czyli odstacza wielkość od ciał i uważa ie tyle ile one mogą bydź wystawione a priori w przestworze i czasie bez żadnego względu na to co w nich poznajemy pr czucie.

Wielkosci te są naprzod rozdzielne (quantitates discretæ) wystawić ie sobie możemy iako zbiór wielu części składaiących całość niemaiących między sobą iednak scisłego i ciągłego związku. Części te nazywaią się iednosciami; całość zaś zowie się liczbą. A więc liczba iest wielkością powstaiącą z następnego przydawania do siebie iednosci. Należy przeto do formy czasu; może atoli zapomocą np szeregu punktów bydź wystawioną w przestworze gdzie istotny iey charakter wydaie się oczewiście. Wielkosciami tego gatunku zatrudnia się pierwsza część Matematyki czystey to iest: Arytmetyka która wyłożywszy w ogólności sposoby liczenia uważa naprzod rozmaite odmiany pr które liczba przechodzić może, potem; różną naturę liczb ze względem do tych odmian – a nakoniec rozliczne stosunki między wielkosciami liczebnemi zachodzące, i z tego wszystkiego wyciąga prawidła których trzymać się należy w wynalezieniu z rzeczy danych wielkosci brakuiących do utworzenia doskonałego stosunku.

Wielkosci rozdzielne znaczyć można dwojakim sposobem albo zapomocą liczb to iest znaków które wskazuią widocznie wielkość iednosci w skład wielkosci wchodzących, albo za pomocą głosek, to iest: znaków które zostawuią bez określenia wielkość części, rozdzielną wielkość składaiących. A ponieważ działania Rachunkowe po większey części wykonywać można za pomocą tych dwoistych znaków: przeto Arytmetyka dzielić się może na rachunek liczebny i rachunek głoskowy – Do tego poślednego Rachunku należy Algebra i sztuka Matematycznego rozbioru (analisis) Pierwsza podaiąc sposoby rozwiązywania wszelkiego gatunku zadań p równanie ilości nieznanych ze znanemi iest właściwie nauką Elewacyi, czyli Matematycznych Zrównań – Druga zaś trudni się rozwiązaniem i dalszem wynalezieniem wielkości, które ieżeli się oznaczyć daią wtedy sztuka Matematycznego Rozbioru zowie się Analisis Ilości skończonych.

Jeżeli zaś

Jeżeli zaś są tak małe albo tak wielkie że ich oznaczyć nie podobna to nazywa się Analizis figur nieskończonych. Do tey ostatniey należą 1mo Rachunek Różniczkowania, który wynayduie z porównania wielkości skończonych równań ich rzędu nieskończonych małych. 2do Rachunek całkowania który z porównanie nieskończenie małych rzędu wystawia w wielkości skończone z których tamte powstały 3cio Rachunek wyliczania na który się trudni wielkościami odmiennych wykładników; one różniczkuie i całkuie rzędy -

Wielkości drugiego gatunku któremi się trudni Matematyka są wielkości ciągłe (quantitates continua) to iest zależące na możności nie przerwanego ciągnienia się a które zatym wystawić sobie możemy iako zbiór wielu rzędu stale danych całości w wielkim i ciągłym między sobą związku. Wielkości te napełniaią przestwór i z mocy pozwalaią wiecey nabrzy do formy ciąg, lubo za pomocą pomiaru mogą być wymierzone w całości - Między albowiem nie co innym iest iako tylko wymiarem dla tey wielkości postrzegowanie ile razy iakiey dobrze znaney rzędu za iednostkę służebney przyięty, a tym samym przyswoiony się do liczby. Jeżeli wielkości ciągłe napełnia przestwór we wszystkich trzech wymiarach to nazywaią się Ciałem (mate matycznym) rzeczy te odzywamy od właściwości innych którem napełniony iest przestwór. Powierzchnia ciała zaczyna się gdzie napełnia we dwóch wymiarach to nazywaią się płaszczyzną, a ieżeli nabrnie napełnia go w iednym tylko wymiarze to nazywaią się linią - Wielkościami temi zatrudnia się druga część Matematyki czyli taka która nie dla tego czym rzecz o liniach płaszczyznach i ciałach a opisawszy rozmaite ich gatunki podaie prawidła wyliczania onych i wskazuie sposoby rachowania i oznaczenia zachodzących między niemi stosunków. Stąd bierze swe początek Geometrya na Longo metrya czyli Nauka o liniach. Planometrya czyli Nauka o Płaszczyznach i Solidometrya czyli Nauka o Brylach. Ale iż zasady tych nauk się z linij płaszczyzn i Brył rudzą się tak od siebie, aiżby stosownie do nich wielu można wygodnie Geometrya na trzy umieszczonosci; zakres przyięto czyny się

podział

podział na Geometryą niższą, której przedmiotem są linie proste, owa z których; i Geometryą wyższą dla której zostawiono wszystkie linie krzywe oprócz koła. Podział ten lubo nie gruntuie się na tegorzno objektowey oznaczonej podstawie, nie jest iednak do godnieyszy i ma swoią zasadę w sposobie wykładania rzeczy, nie można albowiem oznaczyć granic linii krzywych bez samej Geometryi, tu potrzeba do tego zasięgać pomocy od Algiebry a mianowicie od Rachunku Trzebiatowego którego rzecz nie wstawienie uwaga stosunku tych linii. Wracaiąc Geometryą niższą zowie się także Geometryą Euklidesa albo Geometryą Elementarną, wyższą zaś Arytmetyka. Arytmetyka i Geometryą stanowiące Matematyki wyższą, które nayprzednieyszy rzędu nie rozumie bydź mogą bez pomocy Matematyki naygruntowniejsze przedmioty i nayrzetelniejsze odkrycia w budowie świata obrachować i wymierzyć może.

Ponieważ Trójkąt iest nayprzednieyszą figurą w Geometryi, bo przy jego pomocy linii i miar oznaczyć można wiele znanych i nieznanych wielkości albo rzeczy Trójkąta, zatem uważać ieżo potrzebną odrębną Umiejętność albo za stanowić część tey Matematyki zwykły; w której zasady Arytmetyki stanowią zastosowanie do Nauki o Trójkącie że przez nie wielkości znanych rzeczy Trójkąta wynaleźć można nieznane za pomocą rachunku, który dalekie przedmioty zdaie wypadłe iako pomiar Geometryczny. Umie z tego iest Trygonometrya która do rachunków swoich używa linii znanych przez nazwiskiem Wsławi Dostatecznych Sinusowych Cosinusowych i Logarytmów które dla tatwiey rzeczy użycia na osobnych Tablicach są obrachowane i opisane. Że zaś w stosowaniu boków i kątów Trójkąta może bardzo wiele zależy na tem czy boki Trójkąta są proste albo krzywe, przeto tym obudwom rodzajom Trójkąta poświęcono oddzielne Teorye z których pierwsza zowie się Trygonometrya płaska i obeymuie wszelkie gatunki Trójkątów złożonych z linii prostych i na równey płaszczyźnie leżących; druga zaś zowie się Trygonometrya kuliście i czyni rzecz o Trójkątach złożonych z linii krzywych na kuliście płaszczyźnie leżących. Ponieważ przemiany dowiadczenia do których stosować się mogą początki czyste Matematyki są bierne i rozmaite przeto te umiejętności które się niemi trudnią są bierne i rozmaite. Można naprzód początki te stosować w ogólności i bezpośrednio do pewnych danych ze dowiadczenia wielkości które odpowiadaią wielkościom w czystey Matematyce uważaią się magicznym. —

Naprzód

Naprzod w danych wielkości rozruchnych ślad wynika z trybu metyka praktyczna ktora ucieli nie zaymuie się zadnym szczegolnym gatunkiem liczb mianowicie rozstrza zowie się Sztuką rachowania po liczby mianowane, to iest w znaczeniu i wartości uwagi empirycznie oznaczone czyli z trybu metyka powszechna; ieżeli zaś wyklada sposoby rachowania w przedmiotach szczegolnych zawiedzeniem ludzkich tedy nosi nazwisko tychże przedmiotów iako to: Arytmetyka gospodarska do liczby należą Domowa polowa i leśna. Arytmetyka kupiecka. Arytmetyka gornicza, Arytmetyka Sprowa, i Kamieralna. Podobnych sobie podobnych przypadkow - Powtore. Do danych wielkości ciągłych ślad wynika Geometrya praktyczna która ucieli się baczy rozmaitym tych wielkości na ziemi nazywa się Miernictwem, do którego należy nie tylko pomiar pól lasów ale i ważenie gruntu, mierzenie głębokości czyli Bythometrya, mierzenie Brył czyli Stereometrya, tudzież rysowanie planów i kart; ieżeli zaś Teorya swoią stosuie do przedmiotów w ziemi uderzytych zowie się Geometrya Gornicza -

Można inaczej wyrzec Matematyczne poznanie stosowane pośrednio do szczegolnych przedmiotów doświadczenia, które z przedmiotami czysty Matematyki nie obarcza żadnego podobieństwa; maią zawsze w sobie co tak swego co się w nich pod postacią wielkości wydaie, a zatem mogą być obrachowane i mierzone albo rozstrząsane pod prawemi czysto Matematycznych pojęciów - Przedmioty te albo są przedmiotami wolnej w działaniu natury to iest nie zależą od sztuki ludzkiej, lubo bywaią po niej rozmaicie modyfikowane iako to: Jaskinia ziemi i Prawa Natury albo się z wypadkami i płodami sztuki ludzkiej, ot chociaż byłoby nie rownie lepiey dla oszczędzenia systematycznej nauki w umiejętnościach matematycznych wyłączyć z nich Dziedziny Teorye wspomnionych przedmiotów do części Matematyczney z całkiem należących, lub te rozszerzaiące granice Matematyki przeszkadzaią do stałego ich oznaczenia, tak iak wyłączamy w porządku Historyi i Filozofii te przedmioty których Teorya tylko znaiomości zasadza się na datach historycznych i pojęciach filozoficznych; Jeżeli zaś za zwyczaiem rozumie się Matematyków wprowadzonym dzielony porządek nauk na umiejętności i nie tak blisko do Matematyki stosowany należące, na Umiejętności Matematyczne Nauczny i Umiejętności Matematyczne sztuki -

Z nieskończoney liczby przedmiotów Natury i Matematyki obrali sobie liczby tylko -

tylko do tych stosowali czysto poczęcia Umiejętności swoiey to iest Światłe i Ciała Niebieskie dla tego tu Umiejętności Matematyczne nazwy
pisią się na Mechanizmie Optyczne i Astronomiczne. Lecz w tey mierze na
dwie rzeczy wzgląd mieć należy. Naprzod te wyrażenia brane być mają w
obszernym rozumieniu iako zawsze wszelkie nierównie przedmioty
niżeli ich teorye w obymnie Mechanike Optyki i Astronomii mieszczą; bo
które że poczęcia czyste Matematyki mogą być i są nie tylko w zastosowane
do innych rzeczy przedmiotów Natury. Matematyczne Teorye Dźwięku ognia
Elektrycznej i Magnetycznej Materyi zasługują tyle mieysce w obrębie
matematyki stosowanej gdyby około tych pracowano z wielkim nieboszczą;
lecz dotąd nie mogą one być uważane iako Umiejętności Matematyczne
ale iako szczególne rzeczy Fizyki.

W szeregu Umiejętności Mechanicznych wszystkie w obszernym
znaczeniu pierwsze mieysce trzyma Dynamika której rzeczą iest wyiaśnienie
nayogólnieysze i nayprzyrodzenie Matematyczne poczęcia ruchu. Jeżeli ogólne
poczęcia Dynamiki stosować będziemy do ciał stałych wynikłą stąd Umiejętność
nazwiemy Mechanizmem w ściśle szczególnym znaczeniu. A że ciała może być twarde
mają to iest moc oporu w równey mierze trzymania z ciężarem a zatem
nadaiące ruchu i rzucone to iest przemagaiące ciężar, a zatem daiące ruch,
można przeto bardzey z nich powziąć odrębną Teoryą i Teoryą równowagi ciał stałych czyli stanu w którym dwie siły wzaiemnie na siebie działaiące zostaią w spoczynku odróżnić od Teoryi ich rzeczywistego ruchu
czyli stanu w którym siła przemaga opór. Tamta zowie się Statyką ta
zaś Mechanizmem w ściśle szczególnym znaczeniu. Jeżeli znowu ogólne poczęcia Dynamiki zastosujemy do ciał płynnych (fluida) wynikłą stąd Umiejętność Hydrauliczne wzięte w obszernym znaczeniu. A że ciała płynne mogą być albo twarde - płynnemi, albo sprężyste płynnemi, za czém
umiejętności hydrauliczne wzięte w ściśle szczególnym znaczeniu których przedmiotem iest nauka własności płynów a mianowicie wody odróżniono od Umiejętności Aerometrycznych czyli powietrznych - mierzących które rzeczy czynią
o powietrzu wiele matematycznych poczęć —

Co się tyczy Umiejętności Hydraulicznych te podzielono na Hydrostatykę i Hydraulikę wzięte w ściśle szczególnym znaczeniu. Tamta iest Matematyczną Teoryą równowagi ciał płynnych tak dźwiękowych na siebie będących nie z jednostajnie
będących rozmaitego

ciężkie różnorodne ialko też i dwiataiących na stałe - Za nas iest Matematyczną teoryą ruchu ciał płynnych a szczególniey wody i powietrza, ponieważ te ostatnie ciała wpływaią na ruch ciał mocno spadaiących, ialko też i na zwolnienie powietrza lub innych ialkiey ciał ciężkich które wodą wypiera do pewney wysokości niezależnie oporu ich ciężaru. Umieiętność ta Hydrostatyczne czyli powietrzo - miotne czynią nam o powietrzu wiele Matematycznych poiąć - powietrze bowiem ialko ciało ma swoią ciężkość i ruchawość a ialko płynne ma także wysokie stopień sprzężystości - Z tych ogólnych własności powietrza pochodzenie się miotanie iego ulegać musi pewnym prawiom i we względzie równowagi i we względzie ruchu. - Hydrostatyka przeto wykłada Matematyczne prawa równowagi powietrza tak co do rozmaitego stopnia iego gęstości ialko i co do gatunkowey ciężkości rozmaitych iego rodzaiów a oraz oznacza stosunek ich do powietrza Atmosferycznego - Anemetrya zaś czyni też samo ab tyllo co do ruchu powietrza dla tego też teprzedy nazwiać można Anedynamika albo Anemechanika -

Drugą klassą Umieiętności Matematycznych Natury zaymuią Umieiętności Optyczne wzięte w obszernym znaczeniu, które ieżbrud nią uważaniem światła ile ono iest widzialną a zatem uważaniem promieni iego i wykładaniem praw ruchu, którym podlegaią - Optyka wzięta sama w sobie czyli Photometrya dzieli się na trzy części wiele troiakiego względu pod którym uważamy światło - A naprzód ile promienie iego idą w liniach prostych nie będąc przeszłe i odmienione po żadne środkuiące ciało - powtóre ile trafiaiąc na ciało przechodzą po nie ale tamą się w swoim kierunku, potrzecie ile padaiąc na ciało nie przechodzą po nie lecz odbiiaią się - Uwaga światła we względzie pierwszym iest treścią optyki wiązkiey w ścisłem znaczeniu, w którey wykłada się ogólnie światło i co idzie od niego widzenie - Uwaga światła we względzie drugim iest przedmiotem Dyoptryki, która wyznacza rozmaite gatunki tamania się promieni światła tak co do tych które z takowego tamania się powstaią ialko i co do przedmiotów po które idą się a oraz rozmaite skutki które sprawuie w zmysłe widzenia i pomnienie palenia się czyli połączenia światła z ciepłem - Uwaga światła we względzie trzecim iest treścią Diaptryki która też samo czyni co do odbiiania się promieni światła od polerowanych i nie przezroczystych powierzchni ialkiemi się światła. Jeżeli optyczne pozwolimy wraz z zasadami Geometryi stosować będziemy do wystawienia ocrom obrotu ciał z takowego

stosowania

stosowania wymienione umiejętności zwaną Perspektywą, która powiem nasze wyrażenia na płaszczyźnie przedmiotu tak by ciało wydało i charakter oney pełną tamu nam z podanego miesca.

Do Umiejętności Astronomicznych stósuiących trzeba dołączyć Umiejętności Matematycznych Natury która poprzednie, astronomią przewyższa w obrocie nayszyrszym tego wyrazu znaczeniu i Astrologią. Astronomia a przeciwnie uważana bydź może albo sama w sobie albo w tym względzie że służy do wymierzenia i oznaczenia czasu. Uważana sama w sobie, mieści w sobie Teoryą ciał Nieba ciekich czyli Astronomią wziętą w ścisłem znaczeniu i Teoryą ziemi czyli Geografią Matematyczną – Astronomia wzięta w ścisłem znaczeniu iest matematyczną Teoryą budowy świata widzialny w ogólności i w samey sobie, a zatem trudni się wyznaczeniem wielkości co do rozległości ruchu i odległości ciał świat stanowiących. Że zaś budowa świata z dwojakiey strony uważaną bydź może, raz iakoby wyglądaiąc patrzącemu oko na nią, powtóre iakoby istniejącie ztożona i urządzona; przeto Astronomia dzieli się na dwie gałęzi i Teoryzuią – Pierwsza iest Teoryą Astronomiczną pozorów i gruntuie się po większey części na Geometrycznych i Optycznych zasadach – Druga zaś iest Teoryą Astronomiczną prawdy i zasadza się po większey części na wyższych początkach Teryg nometrycznych i matematycznego rozboru. A ponieważ bez pomocy Matematyki by śmy zupełnie obcemi w ruchu ciał niebieskich, zamiem hexmographią czyli Uranographią o których obszernie mowiliśmy w Umiejętnościach Historycznych można uważać iako część Astronomii biorącey z potrzeby się wielu innemi pomocami. Astronomia a Teoryzuia trudni się uwagą słońca i Planet i stara się oznaczyć matematycznie ustawy ich i prawa którym podlegaią – Badanie zaś i wyiaśnienie praw Natury do których zależy Mechanizm budowy świata nie należy właściwie do Matematyki ale do Fizyki tuboż w niéh nie przed się nie można bez matematycznych początków – W Astronomii iako się wyżej rzekło tuta ziemska uważa się iako część budowy świata a rzeczywiście Systema tu słonecznego. A że znamy się lepiey i obszerniey planety a uważamy się iako nasze mieszkanie więcey nas interesuie; przeto uwadze się powszechnie oddzielną umiejętność" zwaną Geografią Matematyczną którey przedmiotem iest zastanowienie się nad Figurą i wielkością ziemi, a oraz nad iey położeniem względem innych ciał budowy świata stanowiących. –

Ponieważ do biegu ciał Nieba ciekich należy regularny i ustawiczny porządek zdaie się potrzebny w życiu potrzebnym i w postrzeganiu zdarzeń historycznych, przeto służą początki Astronomiczne do oznaczenia czasu, z którego to stosowania wynikaią Umiejętności Chronologiczne w obszernieyszym znaczeniu które się dzielą na Chronologią wziętą w ścisłem znaczeniu czyli wiadomość i gnomonikę – pierwsza mieszcza czas według pewnych obrzędów za pomocą prostego ze-

rachunku, uważa rozmaite sposoby tak naturalne iako i dowolne dzielenia go na godziny, dni, tygodnie, miesiące i lata - wyrażania i oznacza przyjęte w rachubie czasowey znaki chronologiczne. Charakterem chronologicznym iako to: obiegu słońca i księżyca i to wszystko to wszystko czyniąc do ułożenia Kalendarza czyniąc do oznaczenia przypadaiących w chronologii historycznej rachunków czasowych /ważnych/ chronologicznie / ich porównywanie i przywrócenie ich do pewnych głównych obrotów - Druga zaś stosunek pozwalaiąc astronomiczne do oznaczenia drobniejszych części dnia i nocy godzinami zwanych bez przykrości robienia obserwacyi, które pobawiąc nam czas stosownie do biegu ziemi około słońca i ziemnego iey obrotu około swoiey osi - Między przedmiotami sztuki budowniczey trzy tylko są ważniejsze do których stosowanie ogólne pozwalaiąc: Umieiętności Matematycznych, mieszkania ludzi na stałym gruncie. Żeglugi i przewiezienie wojny. Stosowanie to dało początek Umieiętności matematycznym sztuki które wiele wchodzących przedmiotów sztuki te mogą na Umieiętności Architektoryczne czyli Budowniczey marynarskie i Wojenne - Umieiętności Budowniczey tyczących się mieszkań i wszelkiego rodzaju Budowli których ludzie ku potrzebie i wygodzie rozmaicie zażywaią - Sztuki zaś na Budownictwo lądowe i Budownictwo wodne. czyli Hydrotechnikę - Pierwsze ma w przedmiocie stawianie Domów i nayprzyzwoitsze ich urządzenie i może być albo Mechaniczne albo Estetyczne. Drugie zaś trudni się budowaniem wodnem czyli wszelkiego rodzaju te które nie tylko obchodzenie się mieszkania i posiadłości ludzi od zalewu wody ale i ułatwia się wygodniey za między niemi brzegami statki nie tylko tu sypanie grobli co bicie pobrzeży spuszczeń i mostów, a oraz osuszanie bagien i moczarzysk, rzniecie kanałów, dodawania spadów strumieniom rzek spławnych. Lecz wszystkie te przedmioty tyle tylko należą do matematyki ile w nich nie co do obrachowania i wymierzenia stawiania zaś domów i innych budowli na i przy wodzie należą wcześnie do Budownictwa wodnego o którem tu mowa a wreszcie do Budownictwa cywilnego i Mechaniki.

Umieiętności Marynarskie stoią nieco drugi od dziad umieiętności matematycznych sztuki należą także w części do Architektury ciągnącej się do stosowania i używania budowli których przeznaczeniem nie przymierze po wodzie i służy ludziom za dozorne mieszkania w przewożeniu ich samych lub należących do nich ruchomych ostrożności - Do nich należy sztuka budowania okrętów i innych statków które zarazem się na przy-

stosowaniu

na przystosowaniu prawideł Mechaniki i Hydrostatyki i Żeglugi w któ-
rey ma mieysce stosowanie zasad Astronomii i Geografii -

Umieiętności woienne składaiące trzeci oddział umieiętności matema-
tycznych sztuki mogą bydź naydogodniey rozłożone na 3 klassy. Pierwsza zawie-
ra w sobie podziały ich wedle umieiętnych względów, naprzód co do woyny są-
dowey do którey należą Taktyka wraz z ćwiczeniem woyska Artylerya Inżi-
nieria, Sztuka robienia Pontonów, Sztuka wytykania obozów i liry opatrzenia
woyska. Powtóre co do woyny morskiey iakiemi są Virotechnia w ogólności
Artylerya w szczególności i Sztuka Sygnałów czyli bojowego znakowania -
Druga mieści w sobie podziały ich wedle krajów - Trzecia zaś wystawia mi-
litarną historyą woyny. Stosownie do tych uwag dzieła wykładaiące u-
mieiętności matematyczne następuiącym sposobem ułożone bydź mogą.

Umieiętności Matematyczne.

I W powszechności

II W szczególności

1) Matematyka czysta

(I) Arytmetyka.

A. Rachunek pr liczby.

B Rachunek pr głoski

A) Algebra

B) Sztuka Matematycznego rozbioru - Analisis.

(A) Ilości skończonych.

(B) Ilości nieskończonych.

a. Rachunek rozniciowania

b. Rachunek całkowania

c. Rachunek wykładania

(II) Geometrya.

A. Geometrya niższa v Elementarna.

B. Geometrya wyższa

C. Trygonometrya wraz z Logarytmami

A) Płaska

B) Kulista

C) Logarytmy.

II) Matematyka stosowana.

(I) Stosowanie czysto matematycznych początków do wielkości danych bezsrednie

A Arytmetyka praktyczna -

A) Arytmetyka

(A) Arytmetyka pospolita w powszechności
B) W szczególności
(A) Arytmetyka gospodarska.
a. Domowa
b. Polowa.
c. Leśna.
(B) Arytmetyka kupiecka.
(C) Górnicza
(D) Sądowa i Kameralna.
(E) Rachunek wiaro-podobnych przypadków
B. Geometrya praktyczna.
A) Miernictwo. Geometrya subsolaris
(A) pomiar pól i Lasów
(B) Ważenie Gruntu
(C) Mierzenie Głębokości Bithometrya
(D) Mierzenie Brył. Stereometrya.
(E) Rysowanie Planów i Kart.
B) Geometrya górnicza. Geometria Suberranea.
(11) Stosowanie pośrednie czysto matematycznych początków do szczególnych przedmiotów doświadczenia, ile one uważane być mogą iako wielkości a zatem wymierzone i obrachowane.
A. Umiejętności matematyczne Natury
A) Umie: mechaniczne wzięte w obszernieyszym znaczeniu
(A) W powszechności - Dynamika.
(B) W szczególności
a Umiejętności mechaniczne w ścisłem znaczeniu
a) Statyka
b) Mechanika w ścisleyszem znaczeniu
b. Umiejęt: Hydrauliczne w obszernieyszym znaczeniu
a) Umiejęt: Hydrauliczne wzięte w ścisłem znaczeniu
(a) Hydrostatyka
(b) Hydraulika wzięta w ścisłem znaczeniu
b) Umiejęt: Areometryczne v powietrzo-mierne-

(a) Aerostatyka
(b) Aerometrya albo hipsy Aerodynamika

B) Umiejętności Optyczne wzięte w obszerniejszym znaczeniu
(A) Optyka sama w sobie. Photometrya.
a. Optyka wzięta w ścisłem znaczeniu.
b. Dioptryka.
c. Katoptryka.
(B) Perspektywa

C) Umiejętności Astronomiczne.
(A) Astronomia prawdziwa
a. Sama w sobie.
a) Astronomia wzięta w ścisłem znaczeniu
(a) Kulista (x)
(b) Teoryczna
b) Geographia Matematyczna.
b. Ze względem na mierzenie czasu Umiejętności Chronologiczne w obszerniejszym znaczeniu.
a) Chronologia w ścisłem znaczeniu z właściwa.
b) Gnomonika
(B) Astrologia.

D Umiejętności Matematyczne sztuki.
A) Umiejętności Architektoryczne.
(A) Budownictwo cywilne.
(B) Budownictwo wodne. Hydrotechnika
B) Umiejętności Marynarskie
(A) Sztuka Budowania Okrętów i innych statków
(B) Żeglugi czyli Nautyka.
C) Umiejętności Wojenne
(A) Podziały wedle umiejętnych względów
a. Wojna na lądzie
a) Taktyka wraz z ćwiczeniem wojska.
b) Hipsometrya
c) Inżynierya
d) Sztuka robienia Pontonów

(x) Tu należy Kosmographia i Uranographia o której mowiliśmy w Umiejętnościach historycznych –

e.) Sztuka wytykania obozow i Loży

f) Opatrzenie woyska.

b. Woyna na morzu.

c. Kunszta wspolne tak woynie lądowey iak Morskiey.

a) Nirotechnika w ogolnosci i Artylerya w szczegolnosci –

b) Sztuka Sygnałów v bojowego znakowania

(B) Podziały wedle Krajow

(C) Militarna Historya Woyny.

§ 21 Umieiętnosci Filozoficzne (w ścisłem znaczeniu)

Na następnym Sexternie

(b) Azyja.
(c) Afryka
(d) Ameryka.
(e) Australia.

C. Historyja anakomitych Familij
D. Historyja sławnych ludzi

2.) Umiejętności Historyi pomocne

(1) Chronologija.
A. Teorya.
B. Tablice Chronologiczne

(2) Genealogija.
A. Teorya.
B. Rejestra Genealogiczne

(3) Heraldyka
A. Teorya
B. Herbarze

(4) Dyplomatyka.
A. Teorya.
B. Zbiory Dyplomatów

(5) Numizmatyka.
A. Teorya.
B. Opisy Monet i medalów.

§. 20. Umiejętności Matematyczne.

Umiejętności Matematyczne [illegible] wielkości [illegible] Matematyka czysta i Matematyka stosowana. Matematyka czysta odkrywa [illegible] wielkości od siebie i uważa je [illegible] bez żadnego względu na to co rzeczywiście przedmiotem [illegible] wielkości [illegible] wystawia sobie [illegible] [illegible] [illegible]

równaią się części niepodzielnie małych. 2°/ Rachunek Całkowania. Ten po rozpoznaniu niepodzielnie małych części, wynikaiących, nie wiadomych dotychczas całości, wynalazł. 3°/ Rachunek wyrównań. Ten służy do tłumaczenia niedokładności pomiarów, wynikaiących z nich, i one zniczowań i całkowań wzory. — Wielkości funkcyjne gatunku, którego są tylko matematyczne, są wielkości zależne, a matematyczne wyrażenie ich jest zależność na mocy której nie mogą być ani zmienione ani zniesione. Wielkości te nie potrzebują, przeto, aby ich wyrażenie było ogólne, aby się zatem wyrażały sobie nie mogą, jako wielkości wielkie, ale tylko jako części wielkie, a ich wyrażenie jest tylko wyrażeniem ich zależności

1°) Do danych wielkości rodzielnych, stąd wynika Arytmetyka jako nauka liczb nie zajmuje się żadnym szczególnym gatunkiem Rachunkowości, zowie się nauka rachowania po liczbach zwana, bowiem w znaczeniu i wartości swoiły empirycznie oznaczone, czyli Arytmetyka jest polityczna, zresztą zaś wykłada sposoby rachowania za pomocą różnego rodzaju zatrudnień ludzkich, jednym należą do tych pomocny i takie: Arytmetyka gospodarska do której należą Domowe polowa i leśna, Arytmetyka Kupiecka, Arytmetyka gabinetu, Arytmetyka Kameralna, Rachunek wiarygodnych przypadków. 2°) Do danych nie liczących, stąd wynika Geometrya praktyczna która zdaje się bawi, pomiarem tych wielkości na ziemi zowie się miernictwem, do tego należy nie tylko pomiar pól, lasów ale i warunek gruntów, materia dyskusji nie tylko do miernictwa, nie należą tutaj czyli Stereometrya, tudzież rysowanie plenów. Kant; zresztą zadeklaruje, swoi słownie z pewnością wziętymi abstrakcyjnie zowie się Geometrya czysta, ilości, a zresztą zajmuje się tylko samą ilością, jako ilością, bez względu na jakość rzeczy. Podmioty Geometrii są przestrzeń i jej stosunki

pewnej niepodległości istniejące ciała. — Umiejętności te mogą być
światło-naukowe czyli te, które do powstania swego mają potrzebę matematycznych pomocy; powstały to-
warzyszą ciała, które istnieją i rozciągłość ciała. Ciała te, które mają swoje ciężkości, stopień
przyciągania, które mają swoje ciężkości i rozciągłość, ciała te, które mają swoje ciężkości, stopień
smutku pewnym prawidłom; inne zmysłowi równowagi i inne owoce ruchu. Oleowskiego
prawo wynikają matematycznie prawa równowagi powietrza, które do szczególnych stop-
nia gęstości, jako i co do zaburzonych ciężkości rozmaitych tego rodzaju gazów, ciała
stosunek ich do powietrza atmosferycznego; aerometrycznie zaś czyni to samo ale
tylko co do ruchu powietrza, dla tegoż lepiej się nazwał można Aerodynamiką
czyli aeromechaniką. —

Drugą klasę umiejętności matematycznych natury zowiemy umiejętności optyczne
widzenie wobec mowy zmysłem, które są trudniejsze światła, ale one jest
wielkości, zarazem zwracaniem promieni tego i wykładaniem praw ruchu. Którym
podlegają. Optyka czyli sama sobie czyli Photometrię dzielą się na trzy części we-
dług trzech sposobów, przez które zważamy światło. A naprzód ile promienie tego ciała
ale kierunku prostym nieustępnie i odmienione od ciała swobodnego ciała, jakowe
ile kapiąc na ciało przechodzą, nie, i ubiją się. Uwaga światła we drugie części
padając na ciało nieprzechodzące, ale z wielkim zmierzeniem, co które wykładania. A zatem
barwy jest treść. Optyki wreszcie wszystkim zmierzeniem, co które wykładania. A zatem
oczy światła, zależnego od niego widzenia. Uwaga światła we drugie części
promieni światła
Jednostkom Dioptryki, które wspaniałe oznaczenie się promieni światła
jak co do których które z takowego stanowią się powstania, jako i co do jednostkowe, które
z nich, które spostrzeżenie w czyste widzenia i jeszcze nie pa-
rzecie ich, dopiero oznaczenie światła rzeczywiste. Uwaga światła we względzie tego w przeczy-
leniu, czyli potrzebnie światła rzeczywiste. Uwaga światła we względzie tego w przeczy-
ist katoptryki, która to samo czyni co do odbijania się promieni światła w przeczy-
i nieprzezroczystych powierzchni, które się zwierciadła. — Jeżeli optyczne pomysły
ozwał z zasadami Geometrii obowiązał dyskursy do wystawienia Optyki, które pewnie nam sposób wyrażenia ma
go stawiania wyobrażenia umiejętności zwane Perspektywy, które pewnie nam sposób wyrażenia ma
nap tarczy, jakby ich wydać; pokazał oka patrzącemu nie z pierwszego i nie-
mniejsza. — Do Umiejętności Astronomicznych składają czyli Kleszcz umiej-
ności matematycznych natury, które prostocie Astronomia prawdziwa w obserwacyjnej
znaczeniu; Astrologia. — Astronomia prawdziwa uwidziana bydź może albo sama w
sobie, albo w tym względzie ile skutku to oznaczenia i wymierzenia czasu; Uważanie sama
w sobie może być bowiem Teorya ciał niebieskich czyli Astronomia uważa w siebie zna-
czenie i Teorya ziemi czyli Geografia matematyczna. — Astronomia uważa wdzię-
czenie i Teorya ziemi czyli Geografia matematyczna. — Astronomia uważa wdzię-
tem opuszczeniu jest matematyczna Teorya budowy świata uważanego w ogólności, in-
czasy sobie a zatem kształt jej wyrażeniem świetności, co do porządku, ruchu i od-
ległości ciał świat składających. Że zaś budowa świata z dwojakiej strony uważaną być
może, raz jak ją widzieć patrzącemu na nią okiem powszedniem jako jest rzeczywiście zdarzona
i urządzona; przeto Astronomia dzieli się na Kulistą i Teoryczną. Pierwsza jest
Teorya astronomicznego przyrządu, gruntuje się na wielkiej części na geometrycznych i op-
tycznych zasadach. Druga zaś jest Teorya astronomicznych przyrządów, zasadza się na wyżej
czonej części na wyżej wyrażonych prawidłach trygonometryi i Matematycznego widzenia. A zwie-
nad bez pomocy matematyki, lepiej mówiąc z nią razem obcymi w nauce ciał niebieskich kuli-
zatem kosmografia czyli Uchwycenie ziemi, o którego obszerniej mowi się w Uwadze. Ta Astr.
można uważać jako część Astronomii kulistej i potrzeby ją w tem miejscu za wyjęte
kienie ziemi podziałami. — Astronomia teoryczna budzi się uwagą słońca i planet; i sta-
mi się oddzielnej matematycznie widzeń, prawa którym podlegają. Badanie zaś
i wyjaśnienie bierze natury do których należy mechanizm budowy świata nie należy
matematyki, ale do Fizyki. Lubo w niej nie potrzeba nie można bez mate-
matycznych pomocy. — W Astronomii jak się wyżej rzekło Kula ziemska uważa się
jako część budowy świata a szczególniej systematu słonecznego. Azi znamy ją lepiej
jako inne planety, z uważanie ich, jako naszego miesz kania nie ich nas w interesie; przeto
uważa ich gwiazdy wiązki, umiejętność zawarta Geografia matematyczna. Która
po mianem jest zastanawiać się nad figurą i wielkością ziemi, a oraz nad ich poło-
żeniem względnym innych ciał budowę świata składających. —

Pomiar ziemi do biegu dat miejscowych należy regularny i potrzebny w życiu społecznem i w poszczególnych stosunkach; przeto służące wszystkie astronomiczne do poznawania stałych i dalszego ich spostrzegania wymienione umiejętności chronologiczne w obszerniejszem znaczeniu, które się dzielą na Chronologicznie właściwy w ścisłem znaczeniu czyli właściwą, Gnomonikę. Pierwsza mianuje czas wedle biegu słońca, za pomocą prostej rachunku, używa oraz miarę sposoby tak naturalne jako sztuczne dzielenia go na godziny, dni tygodnie, miesiące i lata, wypatruje i oznacza przyszłe w rachubie czasowej epoki chronologiczne: charakteryzuje chronologicznie; i co do obiegu słońca i życia, i to wszystko stosownie uczyniła do położenia kalendarza, poznała rozmaitości przypadających w chronologii nie tylko przy tych narodach czasowych, gdzie ona chronologicznie; / porównanie i przywiedzenie ich do pewnych głównych oznaczeń. Druga zaś Astronomia pomaga do oznaczenia skutków szczególnych części ciała niebieskich, zwłaszcza słońca i księżyca, pisze zaćmienie tych ciał, które pokazują nam czas miesięcy, tudzież słońca i księżyca, i to wszystko stosownie do biegu ziemi około słońca i księżyca około swojej osi. Nauki te umiejętności matematycznych: które służą ludziom na stałym lądzie i żeglugi, przynależnie wszystkie do pojęcia pomiarów ziemi, a mogą na umiejętności architektoniczne czyli budowniczie, maynarskie i wyrzutnie. — Umiejętności budowniczie tyczą się mieszkań: wyższe biegu rzeczy ludzkie ku potrzebie i wygodzie rozmaicie zarządzają. Dzielą się zaś na Budownictwo cywilne i Budownictwo wojenne czyli Fortyfikacyą. Pierwsze ma za przedmiot stawianie domów i rozmaitych ich ozdabianie i mogą być albo publiczne albo prywatne. Drugie zaś tudzież są budowaniem wszelkiego rodzaju, które nie tylko do mieszkania się mieszkania i posiadłości ludzi od zalewu wody ale i ubarwić się wygodniej się między nimi komunikacyą. A więc należy tu wypanie grobel, kanałów, portów, upustów i murów, a także wszystkie budowle, mogące przynieść pożytek, upustów i pożytek, stosowniejszym i pobliżnie mieć opatrzenie. Lecz wszystkie te przedmioty tyczą tylko należą do Matematyczne, że w nich jest wiele obrachowania i wymierzenia; stawianie zaś domów i innych budowli na ziemi, i pory wszelkie należy w części do Budownictwa cywilnego i Architekturę. — Umiejętności maynarskie stanowiące drugi oddział um. matematycznych sztuki należą bardzo w części do Architektury i zbliżają się do stawiania i używania budowli, służących potrzebie żeglugi. Zaś mieszkanie w pływać po wodzie i stosunki ludzkie za pomocą mieszkanie w pływającym sposobem ułożone bywa. Należy tu zatem wszystko, co się tyczy żeglugi, jako to: sztuka budowania okrętów i innych statków, która zasadza się na przytrzymywaniu prawideł z Mechaniki, Hydrostatyki, i Żeglugą w której mamy nie tylko teoretyczne zasady z Astronomii, Geografii. — Umiejętności wyrzutne służą do tego trzeci oddział um. matematycznych, które mogą być rozmaicie rozłożone na trzy klasy. Pierwsze zawiera w sobie poznania tych środków, które umieją służyć do wyrzucania ciał, a drugie te, przy których należy Taktyka wraz z Ćwiczeniem wojska, Artyllerya, Inżynieryja, Sztuka robienia pontonów, sztuka wytykania obozów i leży, i oppatrzenie wojska. Prawidła te do wszystkich; potrzebne do Kunsztów wojennych tak zwane Defensywne a Artyllerya w Inżynieryja do wszystkich; ich ma Pirotechnika w ogóle, a Artyllerya w szczególności i sztuka fajerwerkowa czyli Ćwiczenie znakowania. Druga część: w sobie pojmuje sztuka wojenna czyli Taktyka. Trzecia zaś wystawia militarna historyja wojny.

Zresztą do tych uwag, które wyłożyłem umiejętności matematyczne, należy pamiętać sposobem ustawne bydź mogą.

112

Umiejętności Matematyczne. (IV)

I W powszechności
II W szczególności

I) Matematyka czysta (I) Arytmetyka
(I) A. Rachunek p liczby
B. Rachunek p głoski
A) Algebra
B) Sztuka matematycznego rozbioru - analysis
(A) Ilości skończonych
(B) Ilości nieskończonych
a. Rachunek różnicowania
b. Rachunek całkowania
c. Rachunek wykładania.

(II) Geometryia.
A. Geometryia niższa czyli elementarna
B. Geometryia wyższa.
C. Trygonometryia wraz z logarytmami
A) Płaska.
B) Kulista
C) Logarytmy

II) Matematyka Stosowana
(I) Stosowanie czysto matematycznych początków do wielkości danych bezśrednie.
A. Arytmetyka praktyczna.
A) Arytmetyka pospolita - w powszechności
B) W szczególności
(A) Arytmetyka gospodarska
a. Domowa.
b. Polowa.
c. Leśna.
(B) Arytmetyka kupiecka.
(C) Arytmetyka górnicza.
(D) Arytmetyka sądowa i kameralna.
(E) Rachunek wiaro-podobnych przypadków
B. Geometryia praktyczna.
A) Miernictwo - Geometria subsolaris
(A) Pomiar pól i lasów
(B) Ważenie gruntu
(C) Mierzenie głębokości - Bitometryia.
(D) Mierzenie brył - Stereometryia.
(E) Rysowanie planów i kart.
B) Geometryia górnicza - Geometria subterranea.

(II) Stosowanie pośrednie czysto-matematycznych początków do szczególnych przedmiotów doświadczenia, ile one uważane być mogą iako wielkości, a zatem wymierzone i obrachowane
A. Umiejętności matematyczne natury.
A) Umiejętn. mechaniczne wzięte w obszerniejszem znaczeniu
(A) W powszechności - Dynamika
(B) W szczególności.
a. Umiejętn. mechaniczne w ścisłem znaczeniu
a.) Statyka.

6)

b) Mechanika w ścisleyszém znaczeniu
6. Umiejętn. hidrauliczne w obszernieyszem znaczeniu
a) Umiejętn. hidrauliczne wzięte w ścisłem znaczeniu
(a) Hidrostatyka.
(b) Hidraulika wzięta w ścisleyszém znaczeniu
b) Umiejętn. aerometryczne czyli powietrzo-mierne.
(a) Aerostatyka.
(b) Aerometryia albo lepiéy Aerodynamika
B) Umiejętn. optyczne wzięte w obszernieyszem znaczeniu
(A) Optyka sama w sobie – Photometryia.
a. Optyka wzięta w ścisłem znaczeniu
b. Dioptryka
c. Katoptryka.
(B) Perspektywa
C) Umiejętności Astronomiczne
(A) Astronomiia prawdziwa.
a. Sama w sobie
a) Astronomiia wzięta w ścisłem znaczeniu
(a) Kulista (tu należy Kosmografiia z Uranografiia o któréy mówiliśmy w Um. historycznych).
(b) Teoryyna.
b) Geografiia matematyczna.
b. Ze względem na mierzenie czasu. Um. chronologiczne w obszernieyszem znaczeniu
a) Chronologiia w ścisłem znaczeniu czyli właściwa.
b) Gnomonika.
(B) Astrologiia.
B. Umiejętności matematyczne sztuki
A) Umiejętn. Architektoniczne.
(A) Budownictwo cywilne
(B) Budownictwo wodne – Hidrotechnia.
B) Umiejętn. Marynarskie
(A) Sztuka budowania okrętów i innych statków
(B) Żegluga czyli Nautyka.
C) Umiejętności woienne
(A) Podziały wedle umiejętnych względów
a. Woyna na lądzie
a) Taktyka wraz z ćwiczeniem woyska.
b) Artylleryia.
c) Inżynieriia.
d) Sztuka robienia pontonów
e) Sztuka wytykania obozów i leży
f) Opatrzenie woyska.
b. Woyna na morzu.
c. Kunszta wspólne tak woynie lądowéy iak i morskiéy
a) Pirotechniia w ogólności a Artylleryia w szczególności
b) Sztuka sygnałów czyli boiowego znakowania
(B) Podziały wedle Kraiów
(C) Militarna Historyia woyny. –

Um. Filozoficzne

§. 21. Umiejętności Filozoficzne (w ścisłem znaczeniu)

Umiejętności racyonalne czyli rozumowe nad to drugimi zachowały ścisłą swoją ogólnem nazwiskiem Matematyki składać muszą odcinia o pomiotach [illegible] dowodzą, mm one wzięte z [illegible] obserwowane bydź mogą do zamierzonego celu. Umiejętności zaś racyonalne które [illegible] biorą na uwagę [illegible] konstrukcyę [illegible] składni należą do siebie obiectów, ale [illegible] zachowuje tylko, ile tylko one [illegible] uwagi, to iest ile pojęcia nasze wystawia w sobie, zgodnie, wątpienia wielu należących do nich [illegible] znaczeniu [illegible] do których [illegible] dochodzenia tekowe z samych objectów tworzone a zatem [illegible] do nich [illegible] sciągaiąc się zawsze [illegible] filozoficznemi. Ale że obwód ich nader [illegible] wielkim, gdyż [illegible] wszystkie tego rodzaiu poznania, w osobny klassi razem ustawić [illegible] dzieli; te [illegible] Filozofią za czasu nadzwyczaynie w umiey rozległem znaczeniu używany bywała.

Do przypuszczonych na empiryczne znaiomość do dziedziny filozofii, [illegible] wydawania nie [illegible] dawy grunt stanie [illegible] prawie niepodobnem. Że nakoniec [illegible] wyraz filozofia za [illegible] znaczenie nie dawał słabości, [illegible] bo za metafizyczne czyli [illegible] poznania [illegible] znaczenie ego nie wahaiąc się [illegible] podniosła, [illegible] że umiejętności [illegible] nie od rzeczy będzie, Um. filozoficzne wzięte w obszernym znaczeniu [illegible] ogólnie za Um. filozoficzne wzięte w ścisłem znaczeniu, [illegible] ostatnie znaczeniu [illegible] zakres z czysto- umyślnych [illegible] obiectów, [illegible] słowie z obiectów [illegible] materyia w umyśle a priori est [illegible]; które z drugiego nie pożrebuią [illegible] nadzwyczaynia do pomocy [illegible].

Umiejętności filozof. czyste w tem znaczeniu dzielą się na filozofią teoryczną i filozofią praktyczną. Filozofia teoryczna [illegible] czyli prawideł rozumu wogólności do [illegible] rozumowania w ogólności. Logika [illegible] nawiązania w umyśle. Zdaie się, [illegible] filozofia [illegible] spekulacyjna [illegible] w szerszem, [illegible] powszechnem [illegible] i czystych [illegible] rozumowań wziąć [illegible] na [illegible] przedmiotów [illegible] i czystych działań [illegible]. Filozofia praktyczna [illegible] uczy [illegible] czyli [illegible] wszystkich [illegible] wszystkich [illegible] do [illegible] ich [illegible] ich [illegible] ich

Znamienna te mowiane bydź mogą albo bez wzgłędu, albo ze wzgłędem na pewne
dla actione podmioty. W pierwszym razie Metafizyka zowie się Ontologią, która
iest poznaniem rozbieranem przymiotnościowych, bytności, które się dowiadują
do podmiotow po ogolnie nieprzypadaczy po zemsty; i dlatego nazywaią się podmy-
ślnemi Transcendentelnemi, albowiem są takie możności bytia, i niwiści, które
przynoszą, albo nie przynoszą sprzeczności. Drugie zaś Kosmologią, dla-
tego iż nie rozbiera tego co iest konieczne i stałe w świecie, ale co iest
Moralne i niestałe, to znaczy ludzkie. W drugim razie zowie się Filozofią, pełna
tamtych realna w obiektowym znaczeniu. Ale że rozgłoszone podmioty
dzielą się na dwoiakie, albowiem są albo takie, które poznawamy
drogą głowych zmysłowego a których pierwszy obeymuie nasze, które poznawamy
drogą zmysłowego dostrzegania, i zowią się podmioty, zaś drugie, które
drogą rozumowego dostrzegania, i zowią się podmioty rozumu. Te
rozumienia składaiąc świat w mysłowy (mundus sensibilis), drugi zaś świat
rozumowy mogą bydź tylko poznawaniem i zowią się rozumu, a ich
rozumienie mogące bydź tylko poznawaniem i zowią się rozumu, a ich
rozumienie składaiące świat nadzmysłowy (mundus intelligibilis), czyli mun-
dus noumenon; przeto rozbiór ta Metafizyki, która zarazem Filozofią spe-
kulacyjno-realną, ale się takowa pierwsza zowie się fizyologią transcenden-
talną, czyli ukrytą Metafizyką Natury, a tłumaczy ogólne i konieczne
rzeczy a priori w ukryte oznaczone znamiona, pod którymi rozmioty
zostawiaią się; ale trzecie się drugiemi zowią się Metafizyką wyższą, która bada-
nia się do podmiotów nie dalekich od zmysłowości, a takowe zowią się
iakiemi się budzą, świat i byt jego wynika godziat ich. Trzecie Psychologią trans-
cendentalną, czyli ukrytą metafizyczną nad działaniami duszy; co widzimy nakoń-
cu z uwagą; postrzeżenia zasługuiąca ogólne wnioski, których użyiemy do odkrycia
w Psychologii lichej, czyli empirycznej, która się nie materyalności, poznaiąc
natury duszy, i na których budowała prawdy tyczące się nieśmiertelności. Te trzy istoty. 2° na Kosmologią
wtedy mianowania, albowiem, nie nieśmiertelności. Te trzy istoty. 2° na Kosmologią
transcendentalną, czyli ukrytą metafizyczną o bezwarunkowości wszech-całości, która
się zowie światem. 3° Na Teologią transcendentalną, czyli ukrytą metafizyczną o
Odwiecznej Istocie z uwagą Rozumem, który rzeczy iest uwaga prawnictwa, pod które-
mi rozpoznawamy sobie to wszelkie rozumu.—
Filozofia praktyczna również iak i teoryczna może bydź albo elementarna albo praktyczna.
A że owoła pierwszej musi wszelkie działanie, ale to wystawiamy bydź uwarunkowa-
na moralnej natury, i dobrej obdarzonej rozumem; przeto filozofia praktyczna za-
rzyma do wyjaśnienia ogólnych obiegów tych rzeczy się dobrej i złem postępu do
wydarzenia 1° nayważniejszego prawa rozumu, to iest praktycznego przykazania, to
iego słowa się godziło działania swoi. 2° czyste zmysłowe postępki, to iest
postawki ich twarzniejszy do zachowania tego prawa. 3° nayważniejszego sobie to iest ostatecz-
nego celu do którego rozumowi musi godziła każdy rozumiany bytność, i ukochanego wy-
magania rozumu i potrzeby obyczaynych w niebezpieczeństwa. Filozofia się na nowe.—
Że wszystkich okoliczności, w których zależy tak dopełnienie prawa obyczaynego jak sam
tylko zamiar dla niego iako tego i osiągnienie wyższego dobra. Wszystkie te ostatnie
dwie nauki filozofii praktycznej, które zowią się elementarne, które zowią się nauki
wyższe, ostatecznych, w natyrze rozumowej postawy oznaczonych po-
rządku obyczaynemi, umieszczenia, które dopiero za nastąpi, zadaw ukoń-
czenie obyczaynowe i boyze szczęśliwe wszelkiemi rzeczami. —
Filozofia praktyczno-porządna trudni się szczególnemi przestawami wydobytemi z ogólnej
powszechności, które wynikaią z natyry

Filozofia moralna zastanawia się [illegible] nad tem co czynić i czego nie czynić aby obowiązane istoty obdarzone rozumem, czyli zdatnem do moralnie dobrego rozumieniem, w przeciwieństwie naturalnem lub działaniem celu. Prawo to wyraża pewne obowiązki które się zowią powinnościami, którym podlega wszelka istota rozumna istota, bo ona będzie zwyciężona przez obowiązkowe, tzw. zakazami i konieczności. Zatem działanie to jako moralne nie może być z kultu zewnętrznego przymusu, ale dostatecznie być musi pewnego rodzaju ego. Skutkiem obowiązki które się nazywają się powinnościami czynienia, nauka ich przeciwnie się po prostu moralnością. Filozofia moralna w ścisłem znaczeniu, czyli nauka filozoficzna obyczajowe, tzw. zakazami i konieczności. Filozofia moralna zastanawia się nad tem co wedle prawa obyczajowego czynić, a czego wystrzegać się ma, i które rozumem obdarzone, czyli co moralnie rozwolnione jest. Prawo to wyrażają sobie pewne należytości które uważać można jako konieczne warunki moralnej zdatności istoty rozumnej, z użyciem nawet siły wywieranej na przeciwnemu który się tego na to zawaleniu. Każda istota rozumna ma obowiązek względnie należytości, zdali druga istota one ma albo się nad wyżej nieznośne [illegible] wyrzeczenia się sobie godności, albo się ich pozbyć nie chce z mocy natury swej niezawisłości, w swobodzie [illegible]

B. Metafizyka.
A) Ontologiia
B) Filozofiia specjalizacyjna – realna w ścisłem znaczeniu
(A) Fizyologiia transcendentalna czyli umieiętność Metafizyczna natury, inaczéj Metafizyka niższa.
(B) Metafizyka wyższa.
a. Psychologiia czyli Nauka Metafizyczna duszy
b. Kosmologiia transcendentalna czyli nauka metafizyczna o świecie
c. Teologiia transcendentalna czyli nauka metafizyczna o Bogu.

II) Filozofiia praktyczna albo moralna w obszerniejszem znaczeniu
(I) Filozofiia praktyczno-elementarna.
(II) Filozofiia praktyczno-wychowna.
A. Filozofiia moralna w ścisłem znaczeniu
A) Filozofiia moralna w ścisłejszem znaczeniu – Etyka czyli Nauka obyczajowa.
B) Prawo Natury
(A) obowiązki względem siebie samego
(B) obowiązki względem bliźnich i zwierząt
B. Teologiia moralna
A) Bytność i istota Boga
B) Nieśmiertelność duszy.

§. 22. Umiejętności Antropologiczne (w obszerniejszem znaczeniu)

Przystępuiąc teraz do poznawania człowieka, jako przedmiotu obserwacyi, widzimy, że ten przedmiot, jako istota rozumna, posiada w sobie dwie strony, dwie natury, z których jedna, jako empiryczno-racjonalna, leży w granicach zmysłowego poznania, druga zaś, jako czysto duchowa, wymyka się zupełnie zmysłowemu poznaniu, i tylko w pewnych razach, przy pewnych warunkach, może być przedmiotem wewnętrznego doświadczenia. Obie te natury człowieka, jakkolwiek pozostają ze sobą w ścisłym związku, tak, że jedna bez drugiej istnieć nie może, przedstawiają jednak tak wielkie różnice, że nie tylko mogą być przedmiotem osobnych umiejętności, ale nawet wymagają osobnego sposobu badania. Ciało człowieka, jako istota materialna, podlega prawom natury, i dlatego może być przedmiotem zupełnie takiego samego poznania, jakiemu podlegają inne istoty materialne, a mianowicie istoty organiczne. Z tego względu nad ciałem człowieka może się zastanawiać i zajmować fizyk, chemik, botanik, zoolog, anatom, fizyolog, lekarz, i każdy z nich, stosownie do swojego celu, może je rozbierać, badać, doświadczać, porównywać z innemi istotami, i wyciągać o niem wnioski. Ale ciało człowieka, jako istota rozumna, jako narzędzie ducha, jako objaw jego działalności, jako wyraz jego myśli i uczuć, może być przedmiotem poznania tylko dla tego, kto sam posiada rozum, kto sam myśli i czuje, kto sam jest człowiekiem. Tylko człowiek może być przedmiotem poznania człowieka, tylko człowiek może być przedmiotem nauki o człowieku. Nauka ta, jako nauka o człowieku, jako istocie rozumnej, nazywa się Antropologią, a ponieważ człowiek, jako istota rozumna, posiada dwie strony, dwie natury, z których jedna leży w granicach zmysłowego poznania, druga zaś wymyka się zupełnie zmysłowemu poznaniu, przeto i Antropologia dzieli się na dwie części, z których jedna, jako Antropologia empiryczna, zajmuje się poznawaniem człowieka, jako istoty zmysłowej, jako istoty materialnej, druga zaś, jako Antropologia racjonalna, zajmuje się poznawaniem człowieka, jako istoty duchowej, jako istoty rozumnej.

Antropologia empiryczna, czyli nauka o człowieku, jako istocie zmysłowej, jako istocie materialnej, dzieli się na dwie części, z których jedna, jako Somatologiia empiryczna, zajmuje się poznawaniem ciała człowieka, jako istoty materialnej, druga zaś, jako Psychologiia empiryczna, zajmuje się poznawaniem duszy człowieka, jako istoty myślącej i czującej.

Somatologiia empiryczna, czyli nauka o ciele człowieka, jako istocie materialnej, zajmuje się poznawaniem ciała człowieka, jako istoty materialnej, jako istoty organicznej, jako istoty rozumnej, jako istoty myślącej i czującej, jako istoty wolnej, jako istoty moralnej, jako istoty społecznej, jako istoty religijnej, jako istoty mającej swoje przeznaczenie, swoje powołanie, swoje zadanie, swoje dzieje, swoje losy, swoje szczęście, swoje nieszczęście, swoje cierpienia, swoje radości, swoje smutki, swoje troski, swoje nadzieje, swoje obawy, swoje pragnienia, swoje dążenia, swoje myśli, swoje uczucia, swoje wyobrażenia, swoje pojęcia, swoje sądy, swoje wnioski, swoje wyniki, swoje rezultaty, swoje wpływy, swoje oddziaływania, swoje stosunki, swoje związki, swoje zależności, swoje obowiązki, swoje prawa, swoje winy, swoje zasługi, swoje nagrody, swoje kary, swoje grzechy, swoje cnoty, swoje występki, swoje zbrodnie, swoje przestępstwa, swoje upadki, swoje podniesienia się, swoje poprawy, swoje nawrócenia się, swoje zbawienie, swoje potępienie, swoje życie doczesne, swoje życie wieczne, swoje życie ziemskie, swoje życie niebieskie, swoje życie piekielne, swoje życie czyśćcowe, swoje życie nadprzyrodzone, swoje życie naturalne, swoje życie duchowe, swoje życie cielesne, swoje życie zmysłowe, swoje życie rozumne, swoje życie moralne, swoje życie społeczne, swoje życie religijne, swoje życie prywatne, swoje życie publiczne, swoje życie rodzinne, swoje życie narodowe, swoje życie ludzkie, jako całość, i jako przedmiot odrębnego badania, i jako przedmiot odrębnego badania, i jako przedmiot odrębnego badania

przewidzieć można tu [illegible] która przyznaje że [illegible] w podmiotach prawnych i zawiązki natury [illegible] prawnicze. Zaś w obrębach [illegible] ciał nie dzielących [illegible] których skład przyrządzenia [illegible] Pedagogika rozróżnia [illegible] zwaną prawidłowe i przeciwne tymczasowe [illegible] Umiejętności te dzielą się na [illegible] [illegible] i zwrócone [illegible] Pierwsze zastanawia się nad [illegible] [illegible] [illegible]

120

Stosownie do tych uwag dzieło wykładające Umiejętności Antropologiyne następującym sposobem ułożone być mogą:

Umiejętności Antropologiyne (w obszerniejszém znaczeniu) (VI)

I W powszechności
II W szczególności
I) Umiejętności Antropologiyne w ścisłém znaczeniu
(I) Uwaga części w skład człowieka wchodzących.
A. Ciała – Somatologia empiryyna
A) Somatologia empiryyna antropologiyna
B) Somatologia empiryyno-lekarska (P. Umiejętn. Lekarskie)
B. Duszy – Psychologia empiryyna
(II) Uwaga człowieka w całości
A. Samego w sobie – Antropologia w ściślejszém znaczeniu
B. Ze względem na teoryie które się zasadzają na znaczności człowieka.
A) Fizyognomika.
B) Mantyka Antropologiyna
C) Pedagogika.
(A) W powszechności
(B) W szczególności
AA. Powszechna czyli bezwzględna
AA) Wychowanie fizyczne
BB) Wychowanie psychiczne
(AA) Umysłowe
(BB) Estetyczne
(CC) Moralne.
BB. Szczególna czyli stosowana
AA) Ze względem na rozmaite kształty wychowania
(AA) Wychowanie domowe
(BB) Wychowanie publiczne: Ustanowienia szkolne
BB) Ze względem na płeć.
CC) Ze względem na wiek.
DD) Ze względem na stany.
EE) Ze względem na profesyią czyli powołanie
(AA) Szkoły rolnicze, leśne, górnicze.
(BB) Szkoły dla obywatelskiey młodzieży, parafialne, przemysłowe, kunsztowe, handlowe, kupieckie.
(CC) Szkoły dla uczonych.
(DD) Szkoły woyskowe
FF) Ze względem na religią.
(AA) Protestanckie i katolickie szkoły.
(BB) Wychowanie młodzieży żydowskiey.
GG) Ze względem na wady naturalne
(AA) Wychowanie głucho-niemych.
(BB) Wychowanie ślepych.
D) Estetyka czyli Teoryia pięknych kunsztów (P. Piękne Kunszta).
II) Umiejętności polityczne
(I) W powszechności.
(II) W szczególności.

(II) W szczególności
A. Polityka ogólna czyli bezwzględna
a) Polityka wiktatu teoretycznego.
b) Polityka sprawowania rządu czyli Ekonomika polityczna w obecnem znaczeniu.
(a) Wewnętrzna
a. W Prusach Wschodnich czyli Ekonomika polit. w ścisłem znaczeniu teoretycznie i nauka Policyi, czyli tak zwane umiejętności Kameralne.
b. W szczególności
a) Środki do osiągnienia celów społecznego życia
(a) Prawodawstwo
(b) Nauka Administracyi (Studyi administracyjne i Skarbu)
(c) Zawiadywanie naczelnego znaczenia Ekonomiczne i Gospodarstwo Krajowe
aa. Wydatki
bb. Wpływy i ich źródła
aa) Podatki
bb) Regalia
cc) Dobra Skarbowe
b) Cele społecznego życia.
(a) Bez względu szczególnego względu
aa. Bezpieczeństwo
aa) Ze strony obywateli
(aa) Policyjne
aaa. Policyja sprawiedliwości
bbb. Bezpieczeństwa
bbb. Policyja Kryminalna
(bb) Wykonywanie Policyi bezpieczeństwa.
bb) Ze strony obcych. Polityka wojny i pokoju
cc) Ze strony współobywateli i Państwa na zasadzie naturalnego stanu wojny wszystkich z wszystkimi
(aa) Przeciw wtrącaniu się ziemi i nadawaniu
(bb) Przeciw przestępstwom
(cc) Przeciw niedostatkowi ogólnemu
(dd) Przeciw zaszkodom publicznym na lądzie jak i na wodzie.
bb. Ulepszenie stanu społeczności
aa) Ludności
(aa) Zapobieganie ubytkowi ludności.
aaa. Za pośrednictwem Sztuki Lekarskiej — Policyja lekarska
bbb. Za zabronieniem występków mieszających ludność, i wyrządzających ludzi
ccc. Przez zapobieżenie dwojaniu
ddd. Przez opiekę nad Wdowami i Sierotami
(bb) Pomnożenie ludności.
bb) Ozdobienie i ulepszenie ludu
(aa) Bez względu na stosunki tym Końcem używane
(bb) Ze względem na stosunki
aaa. Rodzaje
aaa) Duchowni
bbb) Dobra ich i przychody
bbb. Inne środki do wykształcenia i polepszenia ludu, szkoły i inne
(b) Ze względem na stosunki miejsca — Policyja miejska i wiejska
(c) Ze względem na płeć, wiek, stan, religią.
(β) Zewnętrzna.
Stosunek z pod obcemi podatkowanie
B. Polityka
A. Wielkie Państwo razem
a) Państwo szczególniej

(A) Polska.
(B) Inne Europejskie Państwa (prócz Niemiec takich jak i wogóle we wszelkim)
(C) Państwa w innych częściach świata.

§. 23. Umiejętności Lekarskie.

Przez Um. Lekarskie rozumieć należy zbiór zasad służących ogółu do utrzymania i polepszenia ludzkiego zdrowia. Dzielą się one, mówiąc, Umiejętności te tyczą się medycyny, racjonalnych znajomości tyczących się sztuki lekarskiej, należą do nich: Anatomia, Fizjologia, jakież podwiedzieliśmy wyżej na poprzednia. Których przedmiotem jest ciało człowieka, bywa brane za podwaliny wszystkich: naprzód dla ciało to uważane jako rzecz oderwana, jest przedmiotem filozoficznego badania; 2re ile uważane jako całość zdrowotna, jest przedmiotem sztuki mającej na celu utrzymanie i przywrócenie ludzkiego zdrowia, do tego umiejętności znajomości ciała podzielić się mogą na antropologiczne, to jest ogólnie mówiące o ciele ludzkim, i lekarskie, które jest ostatniej rodzaju Um. Lekarskich. A jako z natury rzeczy wynika, że lekarz sprowadzony nader znajomości ludzkiego ciała, którego nie potrzebuje w tym stopniu co lekarz filozoficzny, gdzie mu jest potrzebna jak najdokładniejsza znajomość ciała do utrzymania i polepszenia zdrowia potrzebne, tak też uznanie się samo z siebie za lekarskie rzeczy obejmować wiele mniej szczegółowych umiejętności, które zastąpić może miejsca w szeregu oddzielnych podziałów systematycznie encyklopedycznej Umiejętności. Umiejętności te dwojga bywają uważane albo same w się albo we stosunku do innych umiejętności, mianowicie z nich wynika podział na sztuki lekarskie same w się i sztuki lekarskie w połączeniu z innymi umiejętnościami. — Sztuka lekarska w badaniu swoich trzy głównie zamierzeń ma. 1e Znajomość zdrowego stanu ciała ludzkiego. 2e Znajomość, dalszego stanu tegoż ciała. 3e Naukę stosowania i przestrzegania zdrobia się z tych, czyli nakazowność lekarską. — Co do pierwszego znajomość stanu zdrowego ciała ogólnie albo teoretyczne albo praktyczne. Wzięta w pierwszym względzie to jest teoretyczne, uważa ono ciało człowieka z dwojakiej strony, naprzód jako composition ciało do części jego i co kolwiekolwiek składa, skąd wynika Anatomia; 2re jako composition ciało do części jego i co kolwiekolwiek składa, skąd wynika Anatomia; 2re jako composition ideale co do funkcyi rozkładu wszystkich części jego zamierzonych, skąd wynika Fizjologia lekarska. — Anatomia jest nauką o budowie ciała ludzkiego i wszystkich jego części, ułożeniu, kształcie, położeniu i wzajemnym stosunku, skąd się poznać i oznaczyć, albo za pomocą noża anatomicznego noża i innych zwanych preparatów, albo za pomocą chemicznych. Skąd dzielą ją anatomię na anatomię [illegible] i anatomię chemiczną. Przewodzi ogółu, czyli bezwzględna jeśli ciała człowieka całe, to jest ciała [illegible] i wszystkie jego części, ułożenie, kształt, położenie i wzajemny stosunek

przy zdrowiu i naturalney zręczności. Dalsze środki są: mierność w pokarmach i trunkach, szybkie przechodzenie w stanie powietrzu, przyzwoite używanie ruchu i spoczynku, lekkie odzienie, utrzymywanie naturalney ciała piękności, używanie snu, gwałtownych wzruszeń umysłu, nakoniec umiarkowane używanie płci. Wszelkie dietetyka, ieśli przepisy swoie wykłada bez względu na różnice rodziny ludzkiey zachodzące, powinna się bezwzględnie, ieśli zaś tylko uwzględnia te różnice na ogół, przeto sama sobie, postępowaniu mieszczan i ina szczegulne odstępstwa nakazywać może. Co do drugiego znaczenia słabego stanu budowy ciała obeymuie w sobie: 1) Słabości wrodzone, lub nabywane, które albo w ciele i cechach iego, albo w duszy i zdolnościach iego się okazują. Te dzielą się na: a) Słabości organiczne, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. b) Słabości czynności, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. 2) Słabości nabyte, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. Te dzielą się na: a) Słabości organiczne, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. b) Słabości czynności, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. 3) Słabości mieszane, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. Te dzielą się na: a) Słabości organiczne, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. b) Słabości czynności, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią.

Słabości wrodzone, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. Te dzielą się na: a) Słabości organiczne, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. b) Słabości czynności, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią.

Słabości nabyte, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. Te dzielą się na: a) Słabości organiczne, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. b) Słabości czynności, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią.

Słabości mieszane, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. Te dzielą się na: a) Słabości organiczne, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. b) Słabości czynności, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią.

Słabości kobiet, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. Te dzielą się na: a) Słabości organiczne, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. b) Słabości czynności, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią.

Słabości dziecinne, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. Te dzielą się na: a) Słabości organiczne, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. b) Słabości czynności, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią.

Słabości starcze, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. Te dzielą się na: a) Słabości organiczne, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. b) Słabości czynności, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią.

Słabości kobiet, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. Te dzielą się na: a) Słabości organiczne, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. b) Słabości czynności, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią.

Słabości dziecinne, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. Te dzielą się na: a) Słabości organiczne, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. b) Słabości czynności, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią.

Słabości starcze, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. Te dzielą się na: a) Słabości organiczne, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią. b) Słabości czynności, które albo w całym ciele albo w iego częściach się znayduią.

(a) 1) Zaprowadzenie szpitalów i ustanowienie klinicznych.

Wprowadzenie do tych uwag dieta naleiga do Umiejętności Lekarskich nadzwyczajnym sposobem utrudnione bydź mogą.

Umiejętności Lekarskie (VII)

I W powszechności
II Ob. szczególności
I) Sztuka Lekarska zamawia się
(I) Znajomość zdrowego stanu ciała człowieka.
1. Teoryia
1) W powszechności - Anatomiia i Fizyiologiia razem wzięte
2) W szczególności
(1) Znajomość części ludzkiego ciała - Anatomiia w obszerniejszem znaczeniu.
A. Przez nacięcie Kurwanie - Anatomiia w ścisłem znaczeniu
a) Za pomocą Anatomicznego noża.
(a) Anatomiia ogólna.
a. Ostiologiia czyli nauka o Kościach
b. Miologiia czyli nauka o mięśniach
c. Angiologiia czyli nauka o naczyniach
d. Splanchnologiia czyli nauka o wnętrznościach
e. Neurologiia czyli nauka o nerwach.
f. Adenologiia czyli nauka o gruczołach
g. Syndesmologiia czyli nauka o ścięgnach
h. Hymenologiia czyli nauka o błonach.
(b) Anatomiia porównawcza.
b) Za pomocą Preparatów.
B. Przez rozbiór chemiczny - Anatomiia chemiczna.
(2) Znajomość funkcyi ludzkiego ciała - Fizyiologiia.
A. Fizyiologiia ogólna
B. Fizyiologiia szczegółna.
2. Praktyka - Diagnostyka
1) Przy zabraniu wiadomości
(1) W powszechności
(2) W szczególności
A. Potrawy i napoie
B. Powietrze.
C. Ruch i spoczynek
D. Opienie
E. Utrzymanie naturalnych wydzielin i odchodów
F. Własności (Patol. Terapiia)
G. Obserwatywy.
2) Przy zastosowaniu na
(1) Wiek - Wiek
(2) Płeć
(3) Stan i profesyia
(4) Szczególne okoliczności
(5) Położenie miejsca.
(II) Znajomość chorego stanu ludzkiego ciała
1. Wiadomość wiekuiste ogólne i szczególne Nauki o Chorobach
1) Anatomiczna - Anatomiia Patologiczna.
2) Fizyiologiczna - Fizyiologiia Patologiczna.
2. Znajomość i leczenie Chorób
1) Chorób wewnętrznych - Medycyna właściwa.
(1) W powszechności razem wzięta - Teoryia czyli Patologiia i Praktyka - Therapia
A. Dieta powszechna
B. Dieta mieszana względem ogólnych gatunków Chorób.
a) Dieta z których chorowy iest wyłączenie o Chorobach (A)

(A) Wielu części ludzkiego ciała
a. Zbiory pism bez względu na różnicę chorób
b. Pisma poiedyńcze o wielu razem słabościach
a) Słabości chroniczne
b) Słabości epidemiczne i endemiczne
c) Słabości pewnych klass ludzi
d) Słabości wedle płci i wieku osób, czyli słabości kobiet i dzieci
e) Słabości dla wspólnego początku i powinowactwa razem
f) Słabości dowolnie wystawione razem.
(B) Jedney części ludzkiego ciała.
B) Pisma których osnową iest historyia słabości i postrzeżenia nad niemi czynione
(A) Bez żadnego szczególnego względu
(B) Ze względem na czas, położenie mieysca i t. d.
C. Rozprawy o szczególnych słabościach.
A) Febry
(A) Febry peryiodycznie niezwrotne
a. Typhus
a) Febra Katarowa.
b) Febra reumatyczna.
c) Febra nerwowa.
d) Febra zgniła.
e) Febra żółta.
f) Zaraza morowa.
g) Febra szpitalna.
b. Synocha.
a) Febra gastryczna i żółciowa.
b) Febra zębów.
c) Febra mleczna.
(B) Febry peryiodycznie zwrotne.
B) Zapalenia
(A) Bez względu na szczególne części ciała.
a. Wrzody
b. Gangrena.
c. Rak i Skirrhus
d. Pruchnienie kości.
(B) Zapalenia szczególnych części ciała.
C) Wyrzuty czyli słabości skóry.
(A) Ospa
(B) Inne gatunki wyrzutów.
D) Wypróżnienia zbyteczne i zatrzymanie naturalnych odchodów
(A) Płynienie krwi
(B) Wypróżnienie żołądka i płynienie uryny
(C) Womity.
E) Słabości bolesne
F) Słabości nerwów.
(A) Odięcie władzy w członkach
(B) Spazmy
(C) Słabości umysłu.
G) Słabości pochodzące z zepsucia humorów
(A) Żółtaczka i Chlorosis
(B) Puchlina.
(C) Suchoty
(D) Wole i Angielska choroba (Rachitis).

(E) —

126

(E) Słabości weneryczne
(F) Szkorbut.
(G) Trąd.
(H) Kołtun
(I) Słabości robaków.

(2) Szczególne części Medycyny właściwéy
A. Patologiia czyli Teoryia
A) Ogólna
(A) W powszechności
(B) W szczególności
a. Nosologiia
b. Etiologiia
c. Semiotyka
B) Szczególna czyli porównywaiąca.
B. Terapiia
A) Ogólna
B) Szczególna

2) Słabości zewnętrznych - Chirurgiia.
(1) w powszechności Teoryia i Praktyka łącznie
(2) W szczególności
A. Teoryia
B. Praktyka.

3) Słabości mieszanych
(1) Sztuka babienia
A. W powszechności
B. W szczególności
A) Przypadki i słabości w czasie ciąży i rodzenia.
B) Przypadki i słabości po połogu.
(A) Matek.
(B) Dzieci.
(2) Ratunek w przypadkach pozornéy śmierci

3. Nauka lekarstw
1) Materia medica
(1) Dzieła powszechne
(2) Dzieła mieszane
(3) Rozprawy w szczególnych materyiach
A. Względem pewnych Klass lekarstw ze wszystkich Królestw natury i iżych istot (Magnetyzm, Elektryczność, Galwanizm, powietrze, gazy, woda, trucizny i lekarstwa na nie
B. Lekarstwa proste poiedyńczo ze szczególnych natury Królestw
A) Z Królestwa mineralnego.
B) Z Królestwa roślinnego.
C) Z Królestwa zwierzęcego.

2) Farmakologiia.
(1) nauka Recept czyli przypisywanie lekarstw
(2) Farmaceutyka czyli sporządzenie lekarstw
A. Dzieła powszechne
A) wstęp.
B) Trzy dzieła powszechne
(A) Systemata i krótkie wykłady.
(B) Farmakopeie czyli Dispensatoria.
B. Dzieła mieszane
C. Dzieła w szczególnych podmiotach.
A) Znaiomość towarów aptekarskich

B)

(b) Zatrudnienie przy procesach i leczeniu chorych
(c) Zatrudnienie przy narzędziach.

II) Sztuka Lekarska w powiązaniu z innemi umiejętnościami
(I) W powiązaniu z Geografią: Geografia Lekarska.
(II) W powiązaniu z Polityką: Polityka Lekarska.

1. Osoby należące do wyższych klas społeczeństwa Medycyny.
2. Przedmioty ochrony
1) Ze względem na obecne pokolenie
(1) Chowanie i ochranianie zdrowia.
A) Zdrowe pożywienie i mieszkania.
B) Zapobieganie chorobom mogącym wywrzeć zaraźliwym
(2) Skuteczne przywracanie straconego zdrowia - Szpitale i Instytucye Kliniczne.
A. Wcześniejsze przygotowanie do leczenia.
a) Zakładanie i urządzenie szpitalów i ustanowienia Klinicznych Ubezpieczeń.
b) Wiadomość o szpitalach i ustanowieniach Klinicznych w szczegółach.
B. W szczególnym względzie: Szpitale wojskowe i zakładowe.
2) Ze względem na potomność: Medycyna sądowa.

(III) W powiązaniu z Nauką spółeczeniczą: Medycyna sądowa.
1. Wzgląd na przedmioty
1) Osoby do wyższych klas społeczeństwa należące
2) Papiery i zatrudnienia formalności
2. Szczególne przedmioty
1) Wzgląd na obronę życia i obrazy życia.
(1) Szkodliwe ułożenie rzeczy sztuczne i naturalne (ruchome)
(2) Kalectwa ciała i piętna, śmierć pozorna i gwałtowna.
2) Ze względem na płeć i okresy życia. —

§ 22) Piękne Rzemiosła - Estetyka.

Przez Estetykę rozumieć należy tworzenie, wystawienie piękności Natury, podmiotów. Nad Nauką tego wystawienia się albo obrazy i figury cielesne, albo głosy albo na Końcu i te i kilka razem wzięte. A że pozory pierwszych nazywamy mianem rzeczywistość, drugich zaś na Końcu zjawisk, skąd tedy wypadnie naturalny podział Rzemiosł na plastyczne czyli Rzemiosła przedstawcze. 2° na głosowe czyli Rzemiosła zjawiskowe. 3° na mieszane czyli Rzemiosła przedstawcze i zjawiskowe. Rzemiosła plastyczne mogą wystawiać piękności albo w masach i kształtach Budownictwo, Ogrodnictwo, i Plastyka wzięta w obszerniejszem znaczeniu albo w naśladowaniu i udawaniu rzeczy jako kształcenie estetycznych pomieszczeń Wnętrz na powierzchniach jak to: Rzeźbiarstwo ze swoimi odmianami, Snycerstwem, Malarstwem, Kafelstwem i t. d. Rodzaj Rzemiosła Kamieniem. Rzemiosła głosowe wystawiają piękności albo za pośrednictwem głosów nieorganicznych albo za pośrednictwem głosów mowy albo w połączeniu z pomocą tak pierwszych jak drugich i tak wreszcie podział ich na Muzykę, na Rzemiosła mowne do których należą Krasomówstwo i Poezya, na Rzemiosła z Muzyki i Rzemiosła mownych złożone jakiemi są Deklamacya i Śpiewanie.

Ze wszystkich Rzemiosł Poezya jako ich najpierwiastkowsza, i do przyjęcia rozmaitych Utworów najprzystępniejsza, tak bez na osobliwe działy się gatunki. - A naprzód Poezy ich Rzemiosłu służy, albo do prozy Deklamacyi, albo do śpiewania. Tak w pierwszym jak w drugim wypadku ich Poeta mówi sam, albo co sobie upatrzał przedmiot inszego mówić każe, albo wreszcie sam mówi a drugich każe mówić. Poezya mowna ze względu na swoje przedmioty albo jest Epiczna, albo Liryczna albo Dramatyczna. Epiczna przedstawia przedmioty w ich spokojnem istnieniu i rozwijaniu się, Liryczna wyraża wrażenia i uczucia, jakie przedmioty te w poecie wywołują, Dramatyczna przedstawia przedmioty w ich rozwijaniu się przez działanie. Do pierwszej należą Poematy Dydaktyczne, Epopeje i Sielanki: druga zawiera 1) Poematy opisujące. 2) Poematy opowiadające i kilkimi słowy Elegie, Epopeje jak poważne tak i komiczne, romanse, i Romanse historyczne, 3) Epigramaty. Do trzeciej należy 1) Wykonywanie przykładne autorskich zasadzone.

stanowiące wynalazek pewnych, które wyobrażają sobie zmysłowe i nieustannie trwające; trzeba one będą wtedy [illegible] tej należeć będą do rzeczy zwyczajnych uważanych jako te słowa emocjonalnie dobrego jakoteż i złego znaczenia. 2° Wyglądanie nie podległe wynalazek zmysłowych rzeczy i zjawisk rozdzielnych, [illegible] w stosunku do świata realnego, i które się znajdują w Romansach Powieściach i Opowiadaniach epicznych niezależnych na prawdę historycznej; [illegible] w stosunku do świata realnego, jakie się widzieć dadzą w Basniach, Legendach, Romansach wierszowych, w Powieściach, Opowiadaniach, Epopeach, Tragedyach, Komedyach i Allegoryach. — Wystawienie przez wiersz czyny, [illegible] pewnym Poematów dramatycznych. Te rozpoznawanie do obrazem będą [illegible] co do sposobu, [illegible] celów swoich, przez to też poemata tego rodzaju na [illegible] dzielą się gatunki jakoto: Tragedyę wystawienie [illegible] do wzbudzenia przestrachu i politowania; Komedyą czyli wystawienie wydarzenia czyn prywatnego, śmiesznego pod względem jakiejś śmieszności, i między temi środkami jakoto Komedyą [illegible] i widowiska kreślone, religijne; historyczne. Poemata do pieśniowania służące mogą [illegible] równie albo epickie albo dramatyczne. Do pierwszych należy Ody, Pieśni, Ballady, Romance Kantaty, do drugich zaś Monodramy, Dwudramy, Operetty, Opery. — Z postrzeżenia Kunsztów pięknych i czasu wypisania Kunszta [illegible] pomiędzy [illegible] wynalazek wewnętrzne wrażenia [illegible] do spostrzeżenia dają. Jakie są: 1) Sztuka tańcowania bitwy, [illegible] wacona z Muzyką. 2° Mimika właściwa bitwy, [illegible] z Plastyką. 3° Sztuka teatralnych widowisk z tych dwóch; niektórych wyżej wspomnianych powstających. Stosunek do tych uwag dzieła należy do pięknych Kunsztów pasłużyszy. [illegible] [illegible] inny:

Piękne Kunszta - Estetyka (VIII)

I W powszechności
II W szczególności
I) Kunszta przestrzenne czyli plastyczne
(I) Razem wzięte albo z liczbie kilku
A. W powszechności
B. W szczególności
a) Teoryja
b) Opisy Obrazów
(II) Poszczególne
A. Wystawienie piękności w naturach
a) Budownictwo
(A) Teoryja
(b) Opisanie piękności gmachów
B) Ogrodnictwo
C) Plastyka w obszerniejszym znaczeniu
B. Wystawienie piękności [illegible] naśladowanie i udawanie rzeczy
a) Na powierzchni [illegible]
(A) Rysunek
(B) Malarstwo
(C) Malarstwo
a. Właściwe
b. Mozayka.
b) W [illegible] przestrzeni
(A) Rzeźba
a. Snycerstwo
b. Rzeźba Kamieni i robienie stępów
III) Kunszta czasu czyli głosowe
(I) Wystawienie piękności [illegible] pośrednictwem głosów nienazwanych: Muzyka.
A. W powszechności
B. W szczególności
a) Teoryja.

B)

B) Muzyka Ma czyli sztuki muzyczne
(A) Do śpiewania
a. Do publicznego użycia
a) Muzyka Kościelna
b) Muzyka Teatralna
b. Do prywatnego użycia
(B) Do grania.
(II) Wystawienie piękności za pośrednictwem głosów mownych: Kunszta mowne.
A. Razem wzięte
B. Oddzielnie
A) Wymowa
(A) w powszechności
(B) w szczególności
a. Teorya.
b. Dzieła Krasomowskie
a) Mowy
b) Listy
c) Rozmowy
d) Powieści, Anekdoty i t. d.
B) Poezyia.
(A) w powszechności
(B) w szczególności
a. Teorya.
a) w ogólności
b) Szczególnych rodzaiów Poezyi
b. Dzieła rymotworskie
a) w powszechności
(a) w językach umarłych
aa. Dawne (P. Um. Filologiyne)
bb. Nowe
(b) w językach żyiących
aa. Polskie
aa) Wielu Autorów
bb) Jednego Autora.
bb. Cudzoziemskie
aa) Włoskie etc porządkiem Narodów
b) Szczególne gatunki
(a) Poemata do prostéy deklamacyi służące
aa. Epiczne i nieteatralne
aa) Maiące za thema ogólny podmiot
(aa) Poemata Dydaktyczne czyli uczące. porządkiem Klass Umieiętności
(bb) Bajki
bb) Maiące za thema podmiot indywidualny
(aa) Poemata opisuiące
aaa. Przedmioty natury
bbb. Charaktery osób i satyry osobiste
(bb) Poemata opowiadaiące
aaa. Elegiie
bbb. Epopeie i inne pomnieysze Poemata historyczne
aaa) Poważney osnowy
bbb) Komiczney osnowy
ccc) Romanse, i tym podobne powieści na historyę. prawdzie zasadzone
(aaa) Z dzieiów Orientalnych
(bbb) Z dzieiów Europeyskich
aaaa. Dawnych
bbbb. Późnieyszych.
(cc) Epigrammata.

cc)

cc) Poemata maigące za thema przedmiot wymyślony
(aa) Wystawienie poetyczne wymyślonych przedmiotów które sobie wyobrażać można ale do rzeczy[wi]stości i nie rzeczywistnie trwaiące.
aaa. Z materyalney natury
bbb. Wymyślonych Charakterów
aaa) Moralnie dobrego i poważnego Charakteru
bbb) Wymyślonego Charakteru Satyry
(bb) Wystawienie poetyczne wymyślonych rzeczy i okoliczności
aaa. W stosunku do świata realnego
aaa) Romanse i powieści maigące historyczne za fundament
(aaa) Bez względu na przedmiot i sposób wykładania
aaaa. Wielu Autorów
bbbb. Jednego Autora.
aaaa) Zbiory
bbbb) Szczególne Romanse, Powieści i t. p.
(bbb) Ze względu na materyią
aaaa. Na podmiot
aaaa) Historyczne Kawalerów
bbbb) Robinsonady
cccc) Historyczne zbrodniów, samobojców i t. d. (zajęczne i t. d.)
bbbb. Na podmiot - Romanse filozoficzne, szczególniey moralne, pedag.
(ccc) Na sposób
aaaa. Romanse humorystyczne
bbbb. Romanse komiczne i satyryczne
aaaa) Romanse wtaiemniczone
bbbb) Powieści.
bbb) Poemata epiczne nie maigące historyczney zasady
bbb. W stosunku do świata realnego
aaa) Pasterski
bbb) Epopeie Romansowe
ccc) Powieści o Rycerzach, zaczarowanych i Kuglarzach
ddd) Powieści wschodnie
eee) Allegoryczne.
bb. Dramatyczne - Teatralne
aa) Wprowadzające
bb) Wszczęte
(aa) Tragedyia
(bb) wielkoduszka bohaterskie, religijne i historyczne
(cc) Komedyie w ścisłem znaczeniu
aaa. Zbiory
bbb. Poiedyncze
(dd) Komedyia rozrzewniaiąca
(b) Poemata do śpiewania przeznaczone
aa. Epiczne - niedramatyczne
aa) Ody, pieśni i inne poemata liryczne.
bb) Ballady i Romanse
cc) Kantaty
bb. Dramatyczne - Teatralne
aa) Monodramy i Duodramy
bb) Operetty
cc) Opery
(III) Kunszta z Muzyką i Kunszta mowy ozdobnej
1. Deklamacyia.
2. Śpiewanie
III) Kunszta przestworu i miary - kunszta mimiczne
(I) Sztuka tańcowania bliżey spokrewniona z Muzyką
(II) Mimika sztuka dawna bliżey spokrewniona z Plastyką
(III) Sztuka teatralnych rusztowań
d. Teoryia.
B. Historyia Teatrów

Um. Fizyczne.

§. 25. Umiejętności Fizyczne.

Wyraz Fizyczny z Greckiego języka wziął początek od słowa natura. A ponieważ Um. fizyczne ściśle znaczyć będzie, co umiejętności mające za przedmiot dokładne poznanie natury i sposobu jej działania przez obserwacyą i doświadczenia należy, wystawienie do natury wzięte w ogólnej treści, znaczenia onemuż wyżej tytułowi się umiejętności podciągnąć pod rubrykę Um. fizyczne, ale że one stosownie do składu natury swoje mają oddzielne prawa, które się między sobą, a które do rozumu i woli jego zależą, i z tych tedy fizycznych zbiorów tylko otaczających go przedmiotów w których praw tych dostrzedz nie można zwać będziemy natury w ścisłem znaczeniu a umiejętności uważane tych przedmiotów powinszone pod nazwisko fizycznych wyrzekamy, jako różne od Um. ściśle pologicznych, za główną klassę w sobie mające encyklopedyczny stanowiący. — Wreszcie wobec natury wchodząc w rozmaite względy bowiem mogą na nią jako na przedmioty miarodajne widowiska w których przyrodzenie mogą zaspokojenie swej ciekawości i poszerzenia granic swej umysłowości, albo jako przedmioty pracy, za którą pewne wynagrodzenie otrzymują, albo jako przedmioty, za pomocą których tak przedsiębrane jak wrodzone zamiary swoje dopełnić mogą. Z tych rozmaitych względów na przedmiot natury, dwojaki podział Um. fizycznych na teoryczne i praktyczne. Um. teoryczne te bliżej mają poznanie całej ogólnej budowy przedmiotów składających naturę, znajdują odkrycie ogólnych ich własności i praw, którym podlegają, albo obejmują tylko tych przedmiotów te i takowe zdania należycie, zamieszkałe, które poznać trzeba mogą i zewnętrzne cechy rozróżniające od siebie, albo ich składowe części, według nich te ciała fizykować, albo wreszcie ich działania opisywać. Na tego tedy Um. te dzielą się na fizyologiczne i fizyograficzne. Fizyologiczne ogólne które mianowicie nauki fizyka w obszernem znaczeniu stanowią od zbadać natury własności i praw, które przy ich powstawaniu i przemianach, albo w podróżowaniu, rozkładzie i chemicznej przemianie, tych ciał fizycznych, a

Druga [illegible] Chemia trudni się bardziami ziemi pierwiastkami do których
składać się ciała tak bardzo w naturze iako i sztuce utworzone. Na ko-
ńcu rozkłada je na ostatnie części, tak odrzelone figury i mięsza razem są
powiastrzenia się otrzymują rozkładu, i stamtąd odbiegli prawidłowe rozkła-
dy pierwiastki, tak co do ich liczby i gatunków iako i co do zachodzących mię-
dzy niemi różnic i powinowactwa. Umieiętność ta dzieli się na czyste i stoso-
wane. Jamka ogarnia cały ogół przedmiotów z ich rozkładu wynikaiących prawi-
dła. Czyste są pierwiastków sam ich własności i skutków. Da się obeimuie
całego tylko gatunku przyrody; i chemiczne zasady do innych umieiętności stoso-
wane stosuie. Gdy tak zaś to za pomocą chemicznych zasad tłumaczy zmiany i
skutki ciał naturalnych, zowie się fizyczną; gdy zaś te zasady stosuie do
fizyologii, botaniki, farmacyi, [illegible] technologii, nazywa się fizyo-
logiczną, patologiczną, farmaceutyczną, ekonomiczną i techniczną. Lub
wtedy, kiedy się chemia stosowała, nazywa[illegible] się [illegible] Stempli-
metalami, gdzie badania się w niej [illegible] dowiadom; potrzebom czynione [illegible]
rozwaga i naprawy kiedy [illegible] chemiczne działania [illegible] poznać się [illegible] w skład
metalów [illegible] one za pomocą rozkładu [illegible] [illegible] [illegible]
ny; potrzebie kiedy chemiczne zasady stosuiemy do przerobienia [illegible] [illegible]
kalów na złoto, przez czyli [illegible] chemia trudni się na dwa osobne [illegible] Che-
mia metalurgiczna do której należy probierstwo i Alchemia.

Do obejrzenia ogólnych własności i praw skuiących wszystkim [illegible] należy
skład [illegible] uwaga badacza zwrócić się do opisania chybie [illegible] do [illegible]
tego; do skutków tego [illegible] [illegible] do fizyografii. Lecz w tej [illegible] powinnien on sobie
pewne [illegible] granice, zbyt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

cała ... powiększenia ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]

Stężenie do tych nauk Dzieła do Umiejętności należące następującym
sposobem wkładać będzie: . . . Tablica 1.

(a) Botanika czyli Ziołogiia daie systematyczne opisanie ziołot, które nie inaczej
nie ale po rozwijaniu części powstaią; dla które przyczyniły sobie potrzebna
bistro całe swoią powierzchnią, to iest ciała organiczne, które z tkanin zo-
wrienny. Linneusz dzieli je na 24 klasy wedle płci kwia poznaiesz z liczby i wza-
jemnego ułożenia pęcików pestkowych. Klasy te idą następnym porządkiem:
I. Jednopręcikowe / Monandria /. II. Dwupręcikowe / Diandria /. III. Trzypręcikowe
/ Triandria /. IV. Czworopręcikowe / Tetrandria /. V. Pięciopręcikowe / Pentandria /. VI.
Sześciopręcikowe / Hexandria /. VII. Siedmiopręcikowe / Heptandria /. VIII. Ośmio-
pręcikowe / Octandria /. IX. Dziewięciopręcikowe / Enneandria /. X. Dziesięciopręci-
kowe / Decandria /. XI. Dwunastopręcikowe / Dodecandria /. XII. Dwudziestopręcikowe
/ Icosandria /. XIII. Mnogopręcikowe / Polyandria /. XIV. Dwusilna / Didynamia /.
XV. Czworosilna / Tetradynamia /. XVI. Jedno wiązkowe / Monadelphia /. XVII. Dwuwiąz-
kowe / Diadelphia /. XVIII. Mnogowiązkowe / Polydelphia /. XIX. Gruszkowate /
Syngenesia /. XX. Główka ze słupkiem zrosłe / Gynandryia /. XXI. Jednopodziewne
na lednym pniu / Monoecia /. XXII. Dwupodziewne na dwóch pniach / Dioecia /.
XXIII. Wielkie nnie / Polygamia /. XXIV. Skrytopłciowe / Cryptogamia /. -
Podobnym sposobem w Zoologii opisuie się istoty organiczne, które nie inaczej
całe, powłochnią, całe gębą, przewodem swoim pokarmowym, oddechnie się zwierzęta. Według
natury Linneusza całe zwierzęce królestwo mieści się w 6 następnych klasach:
I. Zwierzęta ssące / mammalia /. II. Ptaki / aves /. III. Płazy / amphibia /. IV. Ryby
/ Pisces /. V. Owady / Insecta /. VI. Robaki / vermes /. Idą też nauka o zwierzętach, opisy
ruiące dzieli się może na 6 osobnych części:
I. Mastozoologiia w której opisuią się zwierzęta ssące wedle następnych rzędów:
1) Naczelne / prinatae /. 2) Drapieżne / bruta /. 3) Drapieżne / ferae /. 4) Pazury / glis-
res /. 5) Bydło / pecora /. 6) Bestyie / bellvae /. 7) wielorybi / cete /.
II. Ornitthologiia czyli Nauka o Ptakach, których 9 rzędów następnych można:
1) Ptaki drapieżne / accipitres /. 2) Ptaki z lekkim dziobem / levirostres /. 3) Dzie-
cioły / Pici /. 4) Ptaki z twardym dziobem / conaces /. 5) Ptaki z pieśniami / passe-
res /. 6) Kury / gallinae /. 7) Ptaki co z kolotne / Struthiones /. 8) Ptaki błotne / grallae /.
9) Ptaki wodne / anseres /. -
III. Amfibiologiia w której opisuią się płazy na dwa rzędy dzielą się mogą. -
1) Płazy otwornorine / Reptilia /. 2) Płazy bezwogie / serpentes /.
IV. Ichtyologiia czyli Nauka o Rybach, których dwa rzędy przypuścić można:
1) Ryby skrzelowe / Pisces cartilaginei /. 2) Ryby otwór / pisces spinosi /.
V. Entomologiia czyli Nauka o owadach, na 7 rzędów dzielić się mogących:
1) Chrząszcze / Coleoptera /. 2) Koniki / Hemiptera /. 3) Motyle / Lepidoptera /. 4) Siat-
kopterki / Neuroptera /. 5) Żyłkoskrzydłe / hymenoptera /. 6) Dwuskrzydłe / Di-
ptera /. 7) Bezskrzydłe / aptera /. -
VI. Psalmintologiia w której opisuią się Robaki wedle 6 następnych rzędów:
1) Wnętrzne / intestina /. 2) Nagie / Mollusca /. 3) Muszle / Testacea /. 4) Słonia-
Piórka / Crustacea /. 5) Korale / corallia /. 6) Zwierzoroślina / Zoophyta /. -
Podobnym sposobem ułożyć się powinny Umiejętności fizyczne, przyłączone
zresztą do drugiej części pierwszego potrzeba Umiejętności fizycznych [illegible]

Umieiętności Fizyczne. (IX)

I W powszechności
II W szczególności.
I) Teorgyno fizyczne.
(I) Fizyologiia ogólna czyli Fizyka w obszernieyszem znaczeniu
1. Fizyka ~~ogólna~~ w ścisłem znaczeniu
1) Fizyka ogólna
2) Fizyka szczególna.
(1) Kosmofizyologiia
A. Uranofizyologiia.
B. Geofizyologiia.
(2) Fizyologiia organiczney natury
2. Chemiia.
1) Czysta.
2) Stosowana
(1) Fizyologiyna i Patologiyna (P. Um. lekarskie)
(2) Farmacyyna (P. Um. lekarskie)
(3) Ekonomiczna i Techniczna.
(4) Do Metalów
A. Metalurgiyna.
B. Alchemiia.
(II) Fizyografiia ogólna.
1. Geografiia fizyczna.
1) Powierzchnia i wewnętrzny skład ziemi
2) Atmosfera i Meteorologiia.
2. Opisanie płodów natury czyli Historyia naturalna.
1) Ciał nieorganicznych — Mineralogiia.
(1) Ziemie i Kamienie
(2) Sole
(3) Minerały zapalne.
(4) Metale
(5) Skamieniałości
2) Ciał organicznych
(1) Botanika czyli Fitologiia.
A. Jednopręcikowe — Monandria.
B. Dwupręcikowe — Diandria.
C. Trójpręcikowe — Triandria.
D. Czworopręcikowe — Tetrandria.
E. Pięciopręcikowe — Pentandria
F. Sześciopręcikowe — Hexandria
G. Siedmiopręcikowe — Heptandria.
H. Ośmiopręcikowe — Octandria.
I. Dziewięciopręcikowe — Ennandria.
K. Dziesięciopręcikowe — Decandria
L. Dwunasto-pręcikowe — Dodecandria.
M. Dwudziestopręcikowe — Icosandria.
N. Mnogopręcikowe — Polyandria.
O. Dwusilne — Dydinania
P. Czworosilne — Tetradynamia.
Q. Jednowiązkowe — Monodelphia.
R. Dwuwiązkowe — Diadelphia.
S. Mnogowiązkowe — Polyadelphia.

S. Storoskrzewiste – Syngenesia.
T. Storoska rozkrzyżkiem rozłożone – Tetradynamia.
U. Rośliny na jednym pniu – Monoecia.
W. Rośliny na osobnych pniach – Dioecia.
X. Wielożenne – Polygamia.
Y. Skrytopłciowe – Cryptogamia.

(2) Zoologia

A. Opisanie zwierząt ssących – Mastozoologia.
a) Naczelne – Primates
b) Szczerbate – Bruta.
c) Drapieżne – Ferae.
d) Płetwy – Glires.
e) Nędzne – Pecora.
f) Bestyje – Bellua.
g) Wielkoryby – Cete.

B. Opisanie Ptaków – Ornithologia.
a) Ptaki drapieżne – Accipitres.
b) Ptaki z lekkim dziobem – Levirostres.
c) Dzięcioły – Pici
d) Ptaki z twardym dziobem – Conores
e) Ptaki śpiewające – Passeres.
f) Kury – Gallina.
g) Ptaki cudzołożne – Grallae
h) Ptaki błotne – Grallae
i) Ptaki wodne – Anseres.

C. Opisanie Płazów – Amfibiologia.
a) Płazy drapieżne – Raptiles.
b) Płazy bezwłose – Serpentes.

D. Opisanie ryb – Ichtyologia.
a) Ryby chrząstkowe – Pisces Cartilagenei
b) Ryby włókniste – Pisces spinosi

E. Opisanie owadów – Entomologia.
a) Chrząszcze – Coleoptera.
b) Koniki – Hemiptera.
c) Motyle – Lepidoptera.
d) Siatkoskrzydłe – Neuroptera.
e) Błonkoskrzydłe – Hymenoptera
f) Dwuskrzydłe – Diptera.
g) Bezskrzydłe – Aptera.

F. Opisanie robaków – Helmintologia.
a) Wnętrzne – Intestina.
b) Nagie – Mollusca
c) Muszle – Testacea
d) Skorupiaste – Crustacea.
e) Korale – Corallia
f) Zwierzoroślo – Zoophyta.

II) Rzeczy ziemne – Fizyczne.

(1) Do utrzymania życia – Ekonomika domowa

1. Dzieci pierwszorzędne
2. Dzieci zmieszane
3. Dzieci z innego rzędu do miotał

1) Potrzeby – Stanki i tym podobne potrzeby
2) Apetyt – Swiatło
3) Zapobieganie nabiedzenia niebezpieczeństwom i wzbudzeniom
4) Sztuki i Rzemiosła.

(II)

(II)

(II) We względzie objektowym. Cmieyszém znaczeniu.

1. Wydobycie płodów natury i z nich wyrzkowanie – Ekonomiia wzięta w obszar.

137

1) Z Królestwa mineralnego – Ekonomiia mineralna.
(1) Górnictwo
A. W powszechności
B. Szczególne metale.
(2) Zupy solne.
(3) Kopalnie torfu i węgla ziemnego
2) Z innych Królestw natury
(1) Razem wziętych – Ekonomiia w ścisłem znaczeniu
A. Bez względu na kraie
B. Ze względem na kraie
(2) Oddzielnie
A. Z Królestwa roślinnego.
A) Uprawa roślin domowych.
(A) Rolnictwo
a. W powszechności
b. Uprawa szczególnych gatunków zboża.
(B) Ogrodnictwo
a. W powszechności
b. W szczególności
a) Warzywa
b) Drzewa owocowe.
(C) Uprawa winnic
(D) Uprawa roślin do fabryk i handlu przydatnych
B) Uprawa roślin dzikich
(A) Gospodarstwo leśne
a. W powszechności
b. W szczególności
a) Pisma w ogólnych materyiach
(a) Botanika leśna.
(b) Pielęgnowanie lasów
(c) Zabespieczenie ich od szkody
(d) Wyrzkowanie z lasów.
b) Pisma względem szczególnych drzew
(B) Uprawa łąk
B. Z Królestwa zwierzęcego – Ekonomiia zwierzęca.
A) Chodowanie zwierząt domowych.
~~a. Wszystkiego bydła.~~
~~a) W powszechności~~
~~b) W szczególności~~
(A) Chodowanie bydła i sposoby leczenia i gosłabości
a. Wszystkiego bydła.
a) W powszechności
b) W szczególności
(a) Chodowanie bydła
(b) Sztuka bydlęcego leczenia.
b. Szczególne gatunki bydła.
(B) Chodowanie drobiu
(C) Chodowanie pszczół
(D) Chodowanie jedwabnie.
B)

B) Wykształcanie ze zwierząt do kich
(a) Pszczelnictwo
(b) Jedwabnictwo
(c) Rybołostwo

2. Przerabianie płodów natury - Technologija czyli znaiomość rzeczy i sposobów
1) Przemysł przerabiaiący płody natury z Królestwa mineralnego
2) Przemysł przerabiaiący płody natury z Królestwa roślinnego.
3) Przemysł przerabiaiący płody natury z Królestwa zwierzęcego.

3. Zamiana płodów Natury - Handel.
1) W ogólności rzeczy
(1) Bez wrogości na szczególne kraie
(2) Z nadgrodem na szczególne kraie
2) W szczególności
(1) Handel towarów
(2) Handel pieniędzy
(3) Własności handlowi pomocne
A. Korespondencja handlowa. - Tenakcyzne i Handel pieniędzy
B. Buchalteryi Księgi kie, znaciemość pieniędzy, wag i miar (P. wyżej Um. Ma

4. Zawiadanie ciałem - Kunszta gimnastyczne
1) Jazda konna
2) Fechtowanie
3) Pływanie
4) Biegania

5. Kunszta rozrywki wyżej gry.

§. 26. Umiejętności prawnicze.

Przedmiotem Um. prawniczych iest uwaga pisanego prawa, które iest tylko szczególnem stosowaniem ogólnych pozytków Prawa Natury do empirycznych i przypadkowych okoliczności w społeczeństwach obywatelskich zachodzących, ile stosowanie te wypadaiący sobie ludzi zaleziącem od woli zbiorowych. - Że iest szczególnych Narodów tyle bydź musi różnych modyfikacyi w stosowaniu tych postanowień. A że dzisieysze prawa pisane powstały z praw dawnych, dobrowolny następnie wnieś uczynione; przeto znaiomość praw ludów starożytnych iak rzeko Cicero: Rzymian Ktorych pozostały nam zabytki, poprzednia wiedzy znaiomości praw dzisieyszych, które żywem słowem można na Prawa Polskie i Prawa innych Krajów. albo Jurysprudencya iest nauka z natury swoiey praktyczna, można ią nazwać należącą do niey Umiejętność wzgłędnie do Prawodawstwa dzielić na ogólne i szczegółowe.

Pierwsze prowadzą do do gruntownego poznania ustaw: Prawa ludzkie stanowych, innych postanowień, ma iako wiele tylko ustaw ogłoszonych, ogólnie wiedzy go iak nabyć i konyiąc wiadomości stosować do wielkich przypadków w których postępowanie zgodne ma mieysce. - Um. teoryczno-praktyczne uważaią można albo ze względem na szczególne stosunki i rozmaite klassy ludzi albo bez względu nate i okoliczności. Uważanie w tym poyedynkim widoku sięgaiąc się albo do interesu prywatnego szczególnych iakiego kraiu obywateli albo do interesu publicznego całych narodowych społeczeństwa; i ogólnych wynika naturalnych praw na prawo cywilne i prawo politykowe wzięcie w obszerniejszym znaczeniu. - Prawo Cywilne w ktorym z swego bytu może albo wtasciwie kraiowe albo obce do zgromadzenia prawa iakie ma, iest to nauka Prawa Saskiego (Speculum Saxonicum) Prawa Magdeburgskiego (Jus municipale Magdeburgicum) Prawa Lubeckiego (Jus municipale Lubecense) Prawa Francuskiego (Jus municipale Gallicum) Prawo Rzymskie i Francuskie. A nakoniec ponieważ przepisy prawa cywilnego tyczą się albo całego narodu, albo stanu Szlacheckiego Mieyskiego i Włościańskiego

to iest

to iest niektorym Krajom, Prowincyiom i miastom; przeto we względzie
pierwszym zowią te nazwą powszechnem, w drugim zaś szczególnem. —
Podzielą Prawa cywilnego wydobywaią na wyższy z podmiotow głównych
których się ta Ukuteczność zaymuie. Takiemi zaś są 1. Osoby, skąd Prawo
osobiste gdzie iest mowa o wolności, obywatelstwie, związkach familijnych,
2. Rzeczy, skąd Prawo rzeczowe, które samo się na trzy części dzieli
i Posiadanie, skąd wynika Prawo Emfiteutyczne i feudalne, o Służebnościach
czyli, o których bydź względem na nabycie tego rzeczy o Dziedzictwie,
związki familijne, zapisy lub inne spadki. 3. Zobowiązania, skąd Prawo
zobowiązania które iest mowa o powstawaniu zobowiązań, o Kontrakty, przestępstwie
lub inne powody i o ich zniszczenia. —

Do Prawa politycznego wziętego w obszerniejszem znaczeniu, prawa wszystkie przepisy
tego tytułu się albo interesu stosunków między sobą Narodami zachodzących albo
interesu Jednego Kraiu do układu wewnętrznego i administracyi dla bezpieczeństwa
i ogólnej potrzeby należą przeto bardzo naturalnie dzielą się na Prawo Narodów
Prawo polityczne wzięte w ścisłem znaczeniu. Pod Prawo Narodów
rozumieć należy zbiór systematycznie przepisów dowolności tych rzeczy, które są stosunku
ków iakie zachodzą między Narodami i ich Nadzielnikami tak w czasie pokoiu
iako i w czasie wojny. Mowią dowolnych, bo chociaż niema takiej mocy
któraby wszystkim Narodom przepisywała Prawa i do pełnienia onych obowiązywała, jednak te istotnemi są, że Narodów zgoda wprowadziła na się
pewnych obowiązków mocą iako najwyższa i powszechna prawo. A ponieważ
powołała to obiawia się albo wydanie w Zachowane Traktaty wzaiemnie i udzielanemi
Narodami ugody albo dowody, albo za niemi kaynoś zasad przyiętych
tych i uznawanych powszechnych; przeto stosowała to tego prawo Narodów dzieli
się znowu na Prawo ugody (pactitium) i Prawo zwyczaiu (consuetudinarium).
Pierwsze idzie za ciągu do utrzymania albo zawiązania związków ugód zowie
się Prawem Traktatów albo Prawem umowy, drugie zaś tych się szczegól-
niey spowiększych obrzędów które się zachowywać zwykły w zobowiązywaniu
czynności tych Narodowości Nadzielnikami. — Podmiotem Prawa Po-
litycznego wziętego w ścisłem znaczeniu iest albo uwaga władzy zgodowego
albo uwaga administracyi dzięki, skąd tedy wynika po-
dział tego na Prawo formy rządu czyli Prawo polityczne wzięte w ścisłem
znaczeniu i Prawo sprawowania rządu czyli Prawo Policyi wzięte w obszernie-
szem znaczeniu. A ponieważ Kraiu kiedy uważany bydź może iako całość
wielu rzeczy składowych; przeto prawo polityczne wzięte w ścisłem znaczeniu, ile
się dzieli na interesów całego Kraiu zowie się powszechnem, ile zaś które się
rzeczy bydź tego rzeczy nazywa się szczegółowem. Tamto iest zbiorem systema-
tycznym przepisów tyczących się stanu i rządu całej narodowej społeczności.
Tak ze względem na osoby rządzące czyli Władzę zwierzchność Ustawy i na
podmioty, Administracyi; tej zaś przepisy tyczące się samego tylko co do oddzielnych
części Kraiu. — Do tych Prawa Policyi należą wszelkie przepisy obszernieszym zna-
czeniu to uważane bydź może albo ze względem na ogólne Kraiu środki albo ze
względem na główne iego cele. Mianowicie te przeważnym względzie dzielą się na Prawo
najważniejszej zwierzchności: Prawodawstwa, Prawo Ukazowań i Prawo Ka-
rzetelne czyli Karzące, do którego należą wydatki i długi, fundusz przycho-
dy i ich źródła iakiemi są Dobra narodowe, Regalia (Klejnoty, Zasoby, Lasy
Żupy, Mennice) Podatki i inne przypadkowe dochody. We względzie
drugim, dwa tylko główne każdego państwa cele to Bezpieczeństwo tak
Obywatelskie skąd wynika Prawo wojny i kolizyi i od wskroś obywatelów skąd

Ogół Prawo Policyi cywilnej i Prawo sprawiedliwości którego źródła są
Prawo Kryminalne. 9° Porządki które zależą częścią na ludności części na
obrządku, częścią na uległych obywatelach części na ulegających mocarstwom i od wieków
tych w Kościół. Ogół wynika Prawo Kościelne tak katolickich jak Protes-
tanckie w którem idzie mowa o Osobach duchownych i o Majątkach Kościoła
należących, jakoto: o Służbie Bożej, o stanie duchownych i t. d. bądź po
ustanowieniu naukowe jakiemi są Uniwersytety, Szkoły i t. d. — Prawo to
a tandzie niektóre jego części może być dla tego samego względu co i Prawo
polityczne w cieniu zmieszaniu albo powszechne albo ogólne. —
Do Um. testujących prawniczych zwracających się względem na prawa stosunki i szcze-
gólne klasy ludzi te muszą być różne wedle różnych stosunków i klas
obywateli. I tak ze względem na miejsce przebywania, spadku Prawo miej-
skie i wiejskie: ze względu na klasy obywateli może być 1° Prawo Sta-
nów wedle pki i wielki. 2° Wedle stanów tak głównych jak i uboczonych jak
wynika Prawo Książąt, szlachty, mieszczan, chłopów, duchowieństwa, stanu rycerskiego,
Księży i Urzędników świeckich. 3° Ze względem na Województwa i 4° Wedle stanu
które mniej pełnem a podzielonem, pełnem a cielesnem. 5° Wedle religii, tych
i dzi Prawo Chrześcian i Prawo Żydów.
Do Um. praktycznych Prawa stanowiących drugi oddział Um. prawniczych,
należą te które części Jurysprudencyi które służą do wykształcenia i wyćwi-
czenia praktyków prawnego prawa tego, te nauki które prawnikowi praktykowi
jakimś sobie postawić w stanie stały swoich zatrudnień. Wiadomości tego rodzaju
zazwyczaj są pod nazwiskiem Jurysprudencyi praktycznej, która cała nauka pra-
wnego prawa jak się wyżej powiedziało jest z istoty swoiey praktyczna. Jurys-
prudencyja praktyczna zwaraca bądź może albo ze względem na praktykowanie
samych zatrudnień, albo ze względem na sprawowanie Władzy wyższych
Kategoryi. Uważana ze pierwszym względzie tyczy się osób albo interesów
prywatnych szeregu ich obywateli; albo potem publicznych całego państwa,
Ma Lecz naturalnie Części się na Praktykę Prawa cywilnego i Prawa
prośby karnego. A ponieważ wszelkie zatrudnienia praktyków w sprawach
cywilnych dziedzinę się albo do rzeczy zgodnie nieporuszonych jakiemi są Kon-
trakty, Testamenta, Działy, Nachunki i t. d. albo do osób jak Kogo
potrzebuje wyżej, przeto stosownie do tego Praktyka Prawa Cywilnego dzieli się
może na Praktykę nieruchomą i praktykę ruchomą. Pierwsza jest zbiorem
prawideł wedle których postępować sobie należy w interesach do gruntu nie-
należących. drugiej zaś przedmiotem jest czynności publiczne, czyli
zgodnym chwo spotne trzeci sprawy które wynikłem z tych z prawa wzbro-
wnego pochodzą. Za ostatnią część Praktyki zgodnej poczytują się Nauka
procesu cywilnego. W niej podają się te prawidła do tych
rych stosować się mają urzędnicy przy wodzeniu postępowania. Za-
Wzory i sposoby spisywania przysłowiego tak własnych jak i pisanych wy-
kładów. Jamte nazywają tabelą kazi Praktyka sądowego prawo-
Lecz proces co do rzeczy gdzie może być w takiem razie albo
powszechny albo szczególny według tego jak w nauce jego wyżej wzięte prawidła
całemu Prawu. I szczególny jakiekolwiek części postępowania, zależ co do
rodzaju swego Bytu się może na cywilny i kryminalny według tego jak
sprawy między szczególnemi obywatelami, ich wszystkiego albo prze-
bywstwa i ich wykonanie gdy o rzeczy spodziego przychodzi. W nauce Pro-
cesu powiat na prośby do procesu należące co do ich należytości i po-
dawania się na czynności w procesie wzięte jakoto: Porządki

Manifesty ustanowienia czyli ogłoszenia, prawa i przywileje wydawanie wyroków Appellacyie czyli Exkrety, strzelki przy tego aktym wyrokom, kosztach procesu, bycie nay sprawiedliwszy. — Cała tytuł praktyki Prawa publicznego do pokazanie prawidła, jak sobie postępować należy w rzeczach sądowych, ob interesu publicznego, dzieli się na Teoryą i Praktykę. Teoryą zaś nazywa się Prawo publiczne, Prawo Narodów, Prawo Cywilne, Prawo Kanoniczne, Prawo Lenne, Prawo Karne, Prawo Sądowe, Prawo Processowe, Prawo Notarialne, Prawo Kryminalne, Prawo Policyi, Prawo Skarbowe, Prawo Wojskowe, Prawo Ekonomiczne, Prawo Handlowe, Prawo Weksli, Prawo Morskie, Prawo Górnicze, Prawo Lekarskie, Prawo Weterynaryi, Prawo Leśne, Prawo Myśliwskie, Prawo Rybackie, Prawo Budowli, Prawo Mostowe, Prawo Drogowe, Prawo Wodne, Prawo Rolnicze, Prawo Pocztowe, Prawo Telegraficzne, Prawo Kolejowe, Prawo Parowe, Prawo Elektryczne, Prawo Gazowe, Prawo Wodociągowe, Prawo Kanalizacyjne, Prawo Budowlane, Prawo Mieszkaniowe

2. Prawa innych Narodów

II Szczególne części Prawa.

I) Umiejętności teoryczne prawa

(I) Bez względu na szczególne stosunki i rozmaite klassy ludzi

1. Prawo Cywilne

1) W powszechności

(1) Polskie

A. Właściwie Polskie

A) Powszechne

B) Szczególne

B. Obce do sądownictwa przyjęte

A) Speculum Saxonicum

B) Prawo Municypalne Magdeburskie

C) Prawo Chełmińskie

D) Prawo Francuskie – Kodex Napoleona.

(2) Innych Kraiów np.

A. Niemieckie

A) Właściwie Niemieckie

B) Obce do sądownictwa przyjęte

(A) Niemiecko-Rzymskie

(B) Niemiecko-Francuskie. Kodex Napoleona

2) Szczególne części Prawa Cywilnego

(1) Prawo osób

A. Wolności (P. niżey Prawo szczególnych klass ludzi)

B. Obywatelstwo.

C. Opieka i Kuratela.

(2) Prawo rzeczy

A. Samo p. się

A) Posiadanie i Właścicielstwo

(A) W powszechności

(B) Właścicielstwo ograniczone i wspólne. Prawo emfiteutyczne i lenne

AA. Prawo Emfiteutyczne

BB. Prawo lenne

AA) W powszechności

(AA) Bez względu na kraie

(BB) Ze względem na kraie

AAA. Powszechne

BBB. Szczególne.

BB) Szczególne podmioty

(AA) Materyał ogólne prawa lennego

(BB) Szczególne gałęzi prawa lennego.

B) Służebności

C) Prawo rękoymi

B. Nabycie prawa rzeczy

A) Przez związki familiyne

B) Przez spuścizny

(A) Odziedziczenie samo p. się

AA. Odziedziczenie beztestamentowe

BB. Odziedziczenie p. ostatnią wolą i ugody

AA) Testamentowe zapisy

(AA) Testamenta w ogólności

(BB) Odkazy i zapisy testamentowe wierzytelne

BB) Ugody

(B) Nabycie i utrata dziedzictwa.

(3) Prawo zobowiązania.

A. Powstanie zobowiązań

A) Przez Kontrakty

(A)

(A) W powszechności
(B) Szczególne gałęzie Uprawiania
B) Brak przestępstwa
C) Brak innej przeszkody
D. Zniesienie zobowiązań
2. Prawo Polityczne wzięte w obszerniejszem znaczeniu
1) Między wiele Narodów: Prawo Narodów
(1) W powszechności
(2) W szczególności
A. Prawo wojny
A) Utrzymanie ugód: Prawo Poselstwa.
B) Zerwanie ugody, wojna, neutralność.
B. Prawo zwycięzcy: Obyczaj
2) Szczególnych Narodów: Prawo polityczne wzięte w ścisłem znaczeniu czyli Prawo Policyi względnego i prawo względnego.
(1) Prawo Policyi względnego: Prawo polityczne wzięte w ścisłem znaczeniu
A. Polskie
a) Powszechne
(A) Bez żadnego szczególnego względu
Aa. W powszechności
Bb. W szczególności
Aa) Cywilne i wojskowe rządzenie
Bb) Przemioty administracyi
(B) Ze względem na szczególne stosunki i okoliczności
B) Szczególne: Terytoryjalne
(A) Bez względu na szczególne części państwa.
(B) Ze względem na szczególne części państwa.
B. Prawo Narodów
(2) Prawo sprawowania rządu: Prawo Policyi wzięte w obszerniejszem znaczeniu.
A. W powszechności
B. W szczególności
a) Ze względem na ogólne środki Państwa
(A) Prawo Zwierzchności najwyższej i Majestatowa
(B) Prawo Ustawodawcze
(C) Prawo Kameralne czyli skarbowe
Aa. W powszechności
Bb. W szczególności
Aa) Urzędnicy i drugi
Bb) Przychody i ich źródła.
(Aa) Dobra (P. Ums. Encyklop. Oddział drugi - Polityka)
(Bb) Regalia
a. Prawo Kopalni
b. Prawo Lasów i polowania.
c. Prawo spławu rzek
d. Prawo poczt.
e. Prawo mennicze.
(CC) Podatki
(Aa) W powszechności
(Bb) Szczególne gałęzie podatków
(DD) Dochody przypadkowe.
b) Ze względem na główne cele społecznego związku: Prawo Policyi wzięte w ścisłem znaczeniu czyli Policeya bezpieczeństwa i pomyślności
(A) W powszechności
Aa. Bez względu na szczególne kraje
Bb. Ze względem na szczególne kraje.

(B)

(B) W szczególności
AA. Bezpieczeństwo
AA) Od obcych: Prawo woyny czyli militarne
BB) Od współobywatelów
(AA) Prawo policyi właściwe
(BB) Prawo sprawiedliwości
a. W powszechności
a) Bez względu na kraie
b) Ze względem na szczególne kraie
(a) Polskie
aa. Powszechne
aa) W powszechności
bb) Szczególne sądy i instancyie
bb. Szczególne
(b) Tuych Narodów
b. Prawo Kryminalne
a) W powszechności
(a) Bez względu na kraie
(b) Ze względem na kraie
aa. Polskie
aa) Powszechne
bb) Szczególne
bb. Tuych Narodów
b) W szczególności
(a) Ogólne zasady względem przestępstwi kar
(b) Szczególne przestępstwa.
BB. Pomyślność
AA) Ludność
(AA) Zapobieganie ubytkowi ludności za pośrednictwem sztuki leczenia (P. Um. lekarskie)
(BB) Zaludnianie kraiu p. sprowadzenie ludzi z obcych kraiów i zapobieganie wychodowi ludzi z kraiu.
BB) Zamożność Obywateli (P. niżey szczególne klassy ludzi)
(C) Oświecenie i ulepszenie ludzi
(AA) Przez Kościół: Prawo kościelne
a. W powszechności
a) Bez względu na kraie
(a) Prawo kościelne Katolików
(b) Prawo kościelne Protestantów
b) Ze względem na kraie
(a) Polskie
(b) Tuych kraiów
b. Szczególne przedmioty Prawa kościelnego
a) Materyie ogólne
b) Materyie szczególne
(a) Z Prawa Katolików
aa. Osoby
aa) Duchowieństwo w ogólności
bb) W szczególności: Papież, Biskupi i t. d.
bb. Przedmioty
aa) Służba boża
bb) Dobra duchowne
cc) Sądownictwo i kary.
(b) Z Prawa Protestantów
(BB) Przez ustanowienia naukowe: Uniwersytety, szkoły i t. d.
(II) Ze względem na szczególne stosunki i rozmaite klassy ludzi

1.

15.

1. Ze względem na mieysce przebywania: Prawa Miast i wsi.
   1) W powszechności
   2) Prawa szczególne
2. Ze względem na szczególne Klassy ludzi
   1) Ze względem na wiek i płeć
      (1) Prawo Kobiet
      (2) Prawo Małoletnich (P. wyżey Władza ojcowska i opieka)
   2) Ze względem na stany
      (1) Stany główne
         A. Prawo Xiążąt i Szlachty
         B. Prawo Mieszczan
         C. Prawo Chłopów.
      (2) Stany poboczne
         A. Prawo woyskowych
         B. Prawo publicznych urzędników i Duchowieństwa (P. wyżey Prawo Urzędowań i Prawo Kościelne)
         C. Prawo Kupców i prawo handlu
            A) W powszechności
            B) W szczególności
               (A) Materyie ogólne bez względu na przedmioty handlu
                AA. Prawo wexlarskie
                BB. Prawo morskie i żeglugi
               (B) Prawo szczególnych przedmiotów handlu
         D. Prawo Rzemieślników
            A) W powszechności
            B) Prawa szczególnych rzemiosł
   3) Ze względem na Gospodarstwo
   4) Ze względem na stosunki między Panem a Poddanemi, Panem a Czeladzią.
      (1) Między Panem a Poddanemi (P. wyżey Prawo Chłopów)
      (2) Między Panem a Czeladzią
   5) Ze względem na Religiią
      (1) Prawa wyznawców Chrystianizmu (P. wyżey Prawo Kościelne)
      (2) Prawo Żydów.

II) Umieiętności praktyczne Prawa: Jurisprudencyia praktyczna.
(I) Ze względem na odbywanie samych zatrudnień
1. W powszechności
2. W szczególności
   1) Praktyka prawa Cywilnego
      (1) W powszechności
      (2) W szczególności
         A. Praktyka niesądowa
         B. Praktyka sądowa
            A) Sądownictwo polubowne
            B) Sądownictwo sporne: Process
               (A) W powszechności
                AA. Teoryia
                AA) W powszechności
                (AA) Bez względu na Kraie
                (BB) Ze względem na Kraie
                a. Process Polski
                a) Właściwie Polski
                (a) Zwyczayny w ogólności a mianowicie cywilny
                (b) Szczególny.
                b) Francuzkoż polski
                b. Process innych Kraiów

BB)

BB) Szczególne przedmioty procesu.
(AA) Spory o proces należące do religijności i powinności
(BB) Czynności w procesie
a. Manifesty i pozwy
b. Uprawiedliwienia.
c. Dowody
d. Wonszenie sprawy i wyrokowanie
e. Środki przeciw zapadłym wyrokom
f. Wydatki na proces.
BB. Zbiory wyroków, zdań i spraw
AA) Polskie
(AA) Władz sądowych
(BB) Zakładów Oświaty wyższej i akademickich
(CC) Szczególnych Przedmiotów
BB) Innych Krajów
(B) Szczególne rodzaje procesu.
AA. Bez względu na szczególne klasy ludzi
AA) Proces cywilny
(AA) Rodzaje spraw (P. wpisy Teorya)
(BB) Szczególne gatunki cywilnego procesu.
a. W pierwszej instancji nieodmiennych i mieszanych
b. W pierwszej instancji odmiennych.
BB) Proces kryminalny
(AA) Rodzaje spraw
a. W powszechności
α) bez względu na klasy
β) ze względem na klasy
(a) Polski
(b) Innych Krajów
b. Szczególne materye procesu
(BB) Szczególne gatunki procesu.
BB. Ze względem na szczególne klasy ludzi
2) Praktyka prawa politycznego
(1) Teorya.
(2) Zbiory aktów.
(II) Ze względem na upadłe Kowanie aktów: Archiwistwo.

§. 27. Umiejętności teologiczne.

Teologia wzięta w obszernym tego wyrazu znaczeniu jest zbiorem prawd i nauk różnych znajomości potrzebnych do znajomości o Bogu, stosunkach jakie pomiędzy nim a istotami rozumnemi zachodzą, powinności wiary i życia, do wypełniania i na nich oparłych nadziei i oczekiwań człowieka. Stosownie do tej definicyi, wszelka religia jest przedmiotem tej Umiejętności. Najpospolitszy jednak przedmiot Teologii rozumie się umiejętna znajomość religii objawionych, a szczególniej religii naturalnej z którą do Um. filozoficznych należy - lub wszystko co tylko się żywy do religii stosunek ma. Religia objawiona dzieli się na Um. teoretyczne do praktycznych. Zamiast zawiłego podziału Teologii, to jest wszystko co obszerniej lub pospolicie należy do poznania religii objawionych, i interesuje Teologa jako pewnego typu wzorowego. Teologia zaś ściągając się do wykładu i zastosowania religijnego obrony Teologów mianowanych jako publicznych nauczycieli religii i Ministrów ołtarza, i interesuje Teologa jako urzędnika państwa. — Pomiędzy tak rozległym zamiarem teorya w nauce Teologii jest poznanie prawd religii objawionych tyczących się wiary i uczynków z przekonania

w gruncie rzeczy pierwsza bytko Teologia Systematyczna wykładająca te prawdy powinna być i która jest całą teorię tej umiejętności Leo Kilby gruntowna znajomość początku, zamiaru i zastosowania zasad którymi się zajmuje Teologia systematyczna głównie się obeszło bez poprzedniego poznania źródeł czyli ksiąg świętych i odmian Ustawy w nauce Słowie wolnego porządku religia, należy więc do dziedziny Um. teoretycznych Teologii przynależy i te znajomości, które wiele innych mówiąc z tych rzeczy gałęziami filologiczny i historyczny Literatury Tak więc teoria Teologii nie będzie tylko oddzielne rzeczy i znajomości z tych Teologia Krytyczno- egzegetyczna i nauki Literatura Biblijna. 2° Teologia systematyczna 3° Historia religii i kościoła czyli Teologia Historyczna. Księgi święte są jedynym skarbem w którym cały swoim czystość zachowane dla tej przepisy Religii Chrześcijańskiej. Nauka tych ksiąg jest nader ważna i potrzebna dla Teologa, z nich bowiem cała znajomość religii swojej czerpać może. Lecz wiele znajomości ta ma być gruntowna, tedy Teolog z nią należy nauka tych ksiąg które żyjąc pod zaprowadzeniem Chrystusa mieszkali przeszłą za pierwotny skład objawienia, przyjęli za urzędowe moralno-religijne pisma; czyli księgi te w ich stanie Oryginale zawiązki z zabytkami religii naszej, pomagają się wiele do zrozumienia i trafnego onych użycia. A więc zasady tak Historyczne jak i praktyczne tyczące się nauki o umiejętności pism Starego Biblii składają osnowę Teologii Krytyczno- egzegetycznej czyli Literatury biblijnej. Należą tu też wszystkim uwagi filologiczne nad zbiorami religii objawionej, tak Żydowskiej jak i Chrześcijańskiej które z pomocą historyi i Krytyki wszystkich pozytku pozwalają wreszcie, rozstrzygnienia zebrania składają tak wewnętrznego jak i zewnętrznego tych pism, służą bardzo dobrze do oczyszczenia i objaśnienia onych. Znajomość tego rodzaju znajome są pod nazwiskiem Wstęp do Biblia. Dalsze tych badań zastosowanie do zdania o prawdziwej onych treści, ksiąg świętych jest dziełem Krytyki która pozwala wskazywania, by Krytyki ani onych ksiąg swej tych, gruntownym, ani wypowiadanie z nich prawdziwy i przepisów Życia Krytyki może. Do tego wszystkiego służy dostarcza pomocy Krytyka, nie to przeświadcze o Pismach i wydania ksiąg świętych, nie to o karności ich prawdziwej wartości, kładąc oraz przyszłości granice pomysłom Uczonych sobie poprzedzi znowu w poprawie i spostrzeganiu tekstu. Jako więc ogólne zasady Krytyki o której piszę Um. Biblijnych mówiło, tu tylko się wykładnia obejrzeć mieć i mogłyby ksiąg do natury ich świętych. — Podobnie Hermeneutyka Biblijna wskazuje nie tylko sposobu, ale ogólnym, zastosowaniem ogólnych prawideł reguły wykładania i objaśniania ksiąg świętych. — Należy więc zawsze szczególna baczność na naturę onych należnego języka Biblii, sposób myślenia i pisania Autorów, zamiary ich pism, czytelników, wiek, okoliczności mniejsze i inne okoliczności zarządzenia, które mogły podać sposób pozytywne jako i pewne prawidła objaśnienia ksiąg świętych, czyto w wykładach ogólniejszych i które mieć Komentarze, Scholia, Homilie, Katechezy i t.d. czyto w wykładach szczegółowych bądź mówiąc bądź czytanych. W tej należy praktyki ksiąg świętych. — Wreszcie do tego wyjścia Teologii Historyczno- Egzegetycznej ciągnąc się tak do całej Biblii tudzież starego i nowego testamentu; jak też do szczególnych ich części i ich ksiąg w nowym Testamencie Księgi Kanoniczne to jest historyczne poetyckie i prorockie, tudzież księgi nieznane (apocryfa) i w nowym zaś z Kanonicznych, Listy Apostolskie i Apokalipsis oraz apocryfa. — O co Teologii systematyczny, Zasady religii objawionej których zwyczajnem będzie się ta część Um. teoretyczno-teologicznych, mogą być wykładane albo w ścisłym między sobą związku, bądź też zadanego szczególnego bezpośrednio, bądź że względem na przeciwników Religii, ksiąg wynika Apologia albo ich w swoich rzeczach z których pierwsza ciągnąc się do tego w co wierzy należy wiele

nauki objawienia, drugą zaś tyczne się przepisów do których wyznawca Religii objawionej powinien się stosować. Tąd wynika różnica nauki wiary i nauki obyczajowej. Treść pierwszego punktu nauki systematycznym porządkiem prawdy w piśmie świętem zawarte Krzyż jako boskie objawienia i zapewnienia tej nauki wystawia również w porządku systematycznym znajduje się w Piśmie moralne przepisy jako rozkazy Boga. — Cały pomnik Religii objawionej mogą napisów być wykładane i objaśniane nadzieje żadnego względu na wszelkie a burne ale jego tym przypadku nauka wiary jest tylko dyskutowana i narzuca się po prostu Dogmatyka czyli Teologia (Theologia positiva). Można zresztą wykładać z względem, czyli na bydne mniemania przeciwników, lub zbliżenie poprzednich mniemań, ażeby w pierwszym razie pozbić i zbijanie fałszywych za jak podnieś przeświadczenie sposoby do zwalczenia tych przeciwników, lub przeciwnie tożsamych się w opinii; wtenczas nauka objawiona zowie się Teologia moralna czyli Etyka chrześciańska, albo ze względem 1mo na powinności które duchowni należy przy wypełnianiu powinności; 2do na stosunki do których nazywamy się prawego i bogobojnego postępowania. Mowa więc w części 2ej Etyki chrześciańskiej jako osobne dzieło Kazuistyka która podaje prawidła do rozwiązania wątpliwości względem wypełnienia lub nie wypełnienia pewnych powinności i Asceticka w której znajdzie się środki bogobojnego postępowania i które są wszelkie zajęcia nabożne, które nazwane bywają względu na materyą, przeznaczenie służą do czytania albo do śpiewania; nazwane zaś ze względem na materyą służebną bywać mogą albo do modlitwy, albo do nabożnych pieśni. Teologowie ci nazwanie zależne ze względem na przeznaczenie do wykonania albo na pewien stan, albo na pewne czasy i szczególne jakie okoliczności. —

Co do trzeciego: historyja religii i Kościoła chrześciańskiego czyli Teologia historyczna dzieli się na powszechną i szczególną. Pierwsza obejmuje wszystkie wiek upłynione od początku świata chrześciańskiego, wszystkie zmiany i wszystkie odmiany którym podlegał myśl. Druga znowu może być rozważana albo bezwzględnie, albo ze względem na które z zawierających się wyżej, dzieli pewnych czasów Kościoła, i opowiadanie szczegółnych wypadków pod pewnemi względami rozważanych jako to: a) Założenie i Rozszerzenie nauki Chrystusa przez Apostołów, b) Dzieje prześladowania Dzieci chrześciańskich i innych świętych mężów, c) Dzieje wyroków Kościoła i nauczycieli Kościoła, tudzież ich nauki (Patristica). 4to Dzieje zbawienia, prawa kościoła. 5te Dzieje urządzeń i zwyczajów kościoła, tudzież jego skutki. 6to Dzieje religijnych partyj w Kościele chrześciańskim, a) od odszczepieniem kościoła na greckie i rzymski, b) Kościół grecki, c) Kościół rzymski, tak ze względem na całą Hierarchią w ogólności jako to ze względem na historyja Papieżów, Duchowieństwa, Zakonów i Konfraternii w szczególności. d) odszczepieniem od Kościoła rzymskiego tak od Reformacyi jako to i po wprowadzaniu Reformacyi Lutrzei, partyj czyli sekt które w tej ostatniej powstały jako to Lutrów, Kalwinów, Arcybiskupów i innych. —

Ten Theologiae Kluyrno-Theologiae które można by nazwać Teologią pasterską zdatna w obrzędzie, zarządzeniu, mają za zadanie albo nabożne pracą religijnych, albo umiejętne wykonanie wszystkich innych funkcyj do powołania pasterzy

pasterza powyższych, które to zdatność, wiadomości daje Teologia pasterska wzięta w ścisłem znaczeniu. — Poza tymi mianowicie prawdami religijnymi, te uważane być mogą albo bez żadnego względu, tylko tyle, ile są rzeczą Boga, pozostającego ludzi, albo ze względem na sposób, jakim się dzieje, to jest albo w kształcie ciągłej i ścisłej rozprawy albo w kształcie rozmowy czyli pytania i odpowiedzi. Tamto zowie się Homiletyka, to zaś Katechetyka. Ta ostatnia pokazuje jaka być powinna budowna Kazania aby z umiejętne prawd religijnych wystawienie opatrzować przekonanie słuchającego i rozbudzić w sercu jego duchu prawdziwej pobożności. Dzieli się zaś na Teoryją i Kazania. (podział Kazań do oraz na tablicy Um. teologicznych). Ta zowuje użyjąc w rozmowy nauczyciela z uczniami, to jest za pomocą pytań i odpowiedzi te ostatnie z nadzwyczajnych religijnych pewnikiów i rozumie [illegible] na teoryją i Katechizacyją.

Teologia pasterska wzięta w ścisłem znaczeniu ma podobnie swoje części, które są i Teologia pasterska wzięta w ścisłem znaczeniu. Przez to tłumaczy się rozumie się umiejętność służąca do urządzenia zewnętrznej czci Boga, ile ta należy do urzędu pasterza. Długa zaś ich pasterzowi służą prawa, jakie ona powinności i jak ich ma dopełnić, dalej nie ubliżać prawom swego powołania, a przy nieprzekroczonej gorliwości które mu dach religii i stosunki, jak ze zwierzchnością kościoła jako też i z powierzoną pieczy jego trzodą postępować. Słowem do tych wszystkich należyte Um. teologiczne.

Umiejętności teologiczne (XI)

I W powszechności
I) Historyja i Litteratura
II) Dzieła rzeczy same, przedmiotu
(I) Dzieła powszechne
(II) Dzieła mieszane
1. Ojcowie Kościoła i inni Autorowie aż do Reformacyi (Patrystyka) (religijnych
1) w powszechności
2) w szczególności Ojcowie kościoła i inni Autorowie poszczególnie porządkiem Um.
2. Autorowie późniejsi
1) kościoła Greckiego
2) Kościoła Katolickiego
3) kościoła Protestanckiego a)

a) Te same podziały zachować należy we wszystkich dziełach Um. teologicznych.

II Szczególne części
I) Umiejętności teologiczne - Teologiczne
(I) Teologia dogmatyczna - exegetyczna czyli Litteratura biblijna
1. Dzieła tego się cały Biblii, tudzież całego starego i nowego Testamentu
1) W powszechności
2) W szczególności
(1) wstęp
A. Kanon i Autentyczność
B. Historyja tekstu
C. Dawne przekłady (mentu
(2) Krytyka i wydania oryginalnego tekstu tak starego jak i nowego Testa-
(3) Hermeneutyka, przekłady i objaśnienia
A. Hermeneutyka
B. Przekłady i objaśnienia
a) Przekłady i objaśnienia razem
b) objaśnienia same w się
(a) W powszechności
(b) W szczególności (umiejętności
aa. Wykłady czyli objaśnienia mowy
bb. Wykłady czyli objaśnienia różne z rozmaitych pomocnych

150

2. Dzieła tyczące się szczególnych części Biblii
1) Szczególne części starego testamentu
(1) Xięgi Kanoniczne
A. Xięgi historyczne
A) Xięgi Moyżesza
(A) Genesis
(B) Exodus
(C) Leviticus
(D) Numeri
(E) Deuteronomium
B) Jozue
C) Xięgi Sędziów
D) Xięgi Samuela
E) Xięgi Królów
F) Kroniki
B. Xięgi Poetyckie
A) Job
B) Psalmy
C) Pisma Salomona
C. Prorokowie
A) Starsi
(A) ~~Izaiiasz~~ – Jezaiiasz
(B) Jeremiiasz
(C) Ezechiel
(D) Daniel
B) Mnieysi
(A) Hozeasz
(B) Joel
(C) Amos
(D) Obadia
(E) Jonasz
(F) Michalasz
(G) Nahum
(H) Habakuk
(I) Zefania
(K) Haggai H
(L) Zachariasz
(M) Malachiiasz
(2) Apocrypha i Pseudepigr: Xięgi podeyrzane i podrzucone
A. Judith
B. Mądrość Salomona
C. Tobiiasz
D. Jezus Sirach
E. Baruch
F. Xięgi Machabeuszów
G. Testament XII proroków
2) Szczególne części nowego Testamentu
(1) Kanoniczne
A. Xięgi historyczne
A) Ewangelie
(A) Mateusza

(b) Marka
(c) Łukasza
(d) Jana
B) Dzieie Apostolskie
B. Listy Apostolskie
A) Listy Pawła
B) Listy innych Ks. zwane Katolickie
C. Apokalipsa.
(2) Apocryphya.

(II) Teologija systematyczna
1. Nauka wyrosła z religii w ogólnym rozwoju
1) Treść religii Chrześciańskiej
(1) Objawienia czyli Pismo Święte
(2) Podanie czyli Tradycyja
(3) Rozumne życie jego (w stosunku wyrosłych z religii) (do religii)
2) Umiejętność sama
(1) Bez względu na przeciwników Religii
A. Historyja i Litteratura
B. Dzieła rzeczy samej wykładające
(2) Ze względem na przeciwników religii: Apologija
A. Historyja i Litteratura
B. Dzieła rzeczy samej wykładające
a) W powszechności
(A) Apologija w ogólności (powszechnej) albo szczególności (szczególnej) przeciw Deistom i Ateuszom
AA. W powszechności
BB. Zaprzeczenie Deistów i Ateuszów pojedyńcze, a oraz pisma wydane
(B) Apologija Chrystyjaństwa przeciw Żydom, Mahometanom i innym wyznawcom religii niechrześciańskiej.
b) Szczególne gałęzi dowodzące za religią (całej obyczajowej)
2. Nauka wyrosła z religii ze względem na cały podział na nauki, wiary i nauki
1) W powszechności: Nauka wiary i obyczajów Tajemnic
2) W szczególności
(1) Nauka wiary
A. Bez żadnego szczególnego względu: Dogmatyka
a) W powszechności
(A) Kościoła greckiego
(B) Kościoła katolickiego
AA. Źródła
BB. Dogmatyka sama
AA) Historyja i Litteratura
BB) Dzieła rzeczy samej wykładające
(C) Kościołów Protestanckich
AA. Lutherskiego i Reformowanego
BB. Ewangelickich Konfraternity i innych Partyj
b) Szczególne Dogmata
(A) Teologija właściwa czyli Nauka o Bogu
AA. Bytności, istota i przymioty Boga
BB. Dzieła Boga
(B) Antropologija teologiczna czyli nauka o człowieku
AA. Władza godności, człowieka z grzechu
BB. Środki powrócenia godności człowieka (Dziejstwo odkupienia.)
AA) Odkupienie
BB) Środki przez które człowiek przychodzi do zbawienia w dobrodziejstwie (Act.)

(Aa) Wewnętrzne: Wiara, Łaska, P. Ruch i Usprawiedliwienie
(Bb) Zewnętrzne: Kościół i Sakramenta
CC) Stan wprzyszłości

B. Ze względem
A) Na bliższe zmiany przeinaczenia i pogorszenie różnych się w opinionach religijnych: Polemika i Apologia
B) Na wyznania wiary: Symbolika

(2) Nauka obyczajowa czyli nauka cnót
A. sama w sobie
A) W powszechności
B) Szczególne obyczajowe przepisy
(A) Obowiązki religii
(B) Obowiązki względem samego siebie
(C) Obowiązki względem bliźnich

B. Ze względem
A) Na szczególne cnoty w przypadkach wątpliwych: Kazuistyka
B) Na pobudzenie cnót chrześciańskich: Ascetyka czyli
(A) Bez względu na materyją i przedmiot (Zabiegi do nabożeństwa)
AA. Do słuchania: Rozmyślania i Modlitwy
BB. Do śpiewania: Kanecyonaty
(B) Ze względem na materyją i przedmiot
AA. Ze względem na materyją
aA) W stosunku do natury
bB) W stosunku do Biblii
cC) W stosunku do nauki wiary i nauki obyczajowej.
(AA) Rozmyślania
(BB) Perykopy
DD) W stosunku do publiczney czci Boga i zwyczajów Kościoła
BB. Ze względem na przedmiot
aA) Ze względem na rozmaite klassy ludzi
(AA) Ze względem na wiek i płeć
(BB) Ze względem na powołanie i stan
(CC) Ze względem na okoliczności i stan rzeczy
bB) Ze względem na czas i szczególne okoliczności
(AA) Modlitwy poranne i wieczorne
(BB) Modlitwy niedzielne, świąteczne i postne
(CC) Modlitwy z powodu szczególnych wydarzeń i pewnych obrzędów chrześcian

(III) Teologia historyczna czyli historyja religii i Kościoła
1. Historyja Kościoła powszechna
2. Historyja Kościoła szczególna.
1) Bez względu na szczególne kraje
(1) Historyja pewnych okresów
(2) Historyja pewnych wydarzeń, ludzi i ustanowień Kościelnych
A. Historyja zbliżającego się narodzenia Chrystusa i rozszerzenia się Mis-
B. Historyja prześladowań, życia Męczenników i innych świętych. Żywe
C. Historyja życia Kościoła i nauczycieli Chrześciańskich, ludzi
ich nauki (A wojny Papieskie. Historyja dogmatów i kościelnych partyj
D. Dzieje zwodów i praw kościelnych.
E. Dzieje urządzenia i zwyczajów Kościoła, ludzi służących tego.
F. Dzieje religijnych partyj
A) Przed rozdwojeniem Kościoła na greckie i Rzymskie

(4)

B) Kościół grecki
C) Kościół rzymski
(A) W powszechności: Dzieie Hierarchii Papieskiej
(B) W szczególności
A.A. Dzieie Papieżów i wyższego duchowieństwa
B.B. Dzieie Zakonów i Bractw
D) Odszczepieńcy od Kościoła rzymskiego.
(A) Przed reformacyją
(B) Reformacyja sama i partyje które w niey powstały
A.A. Reformacyja w połowie ubiegłey, a w szczególności Kościoł Lutheriański i partyje które w nim powstały
B.B. Kościoł Kalwiński i Partyje które w nim powstały
C.C. Kościoł Arminiański i Partyje które w nim powstały
(C) W Historyi Kościelney Angielskiey (Cień)
DD. Inne partyje tak w protestanckim iak i katolickim Kościele
2) Historyja Kościelna szczególnych państw i Narodów, tudzież Geografija
i Statystyka Kościelna
(1) W powszechności
(a) W szczególności
A. Kraie Europy
A) Polska
(A) W powszechności
(B) Szczególne jey części
B) Inne kraie Europy.
B. Kraie innych części Świata (czerwin
II) Uwag. praktyczne - teologiczne: Teologija pasterska wzięta na obszerniejszem zna-
(I) W powszechności
(II) W szczególności
a. Nauczanie
1. Nauczania prawd religijnych wogólności, młodzieży, i młodzieży
1) W powszechności
2) W szczególności
(1) Pisma tyczące się Biblii (z niey wyjmiętych).
A. Przygotowanie do czytania i użycia Biblii tudzież do rozumienia
B. Dzieła treść samą wykładaiące
A) Wstęp do Biblii
B) Przekłady i wyjmki wraz z objaśnieniami
(2) Pisma tyczące się układu nauki religijnéy (inne
A. Przysposobienie czyli wstęp bez względu na szczególne partyje reli-
B. Dzieła do nauki rozmaitych partyj religijnych, a oraz pisma
do cel użycia pomocne
A) Kościoła greckiego
B) Kościoła rzymsko-katolickiego
(A) Dzieła do nauki same w się
Act. Powszechne tyczące się nauki wiary i obyczaiów
A.A) Katechizmy powagą zwierzchności zatwierdzone
B.B) Inne dzieła wzięte
B.B. Szczególne tyczące się nauki wiary i obyczaiów
(B) Dzieła pomocne
Act. (Dla nauczycieli) Katechizacyja
B.B. (Dla uczących się) Dzieiy pisarzów z Biblii
C) Kościoła protestanckiego
(3) Pisma tyczące się historyi Kościelney

2.

2. Nauczanie ze względem na sposób wykładania: Homiletyka i Katechetyka
1) W powszechności
2) W szczególności
(1) W kształcie ciągłey i ściśle związaney mowy: Homiletyka
A. Historyia i Literatura
B. Dzieła rzecz samę wykładaiące
A) Teoryia
B) Kazania
(A) Bez względu na materyią, przeznaczenie i okoliczności
AA. Pierwsze rysy i wyimki
BB. Kazania wypracowane
(B) Ze względem na materyią, przeznaczenie i okoliczności
AA. Ze względem na materyią
AA) Kazania w mieszanych materyiach
(AA) Nad textem biblii
(BB) Tyczące się Katechizmu, pieśni duchownych i przysłów
BB) Kazania w szczególnych materyiach
(AA) Kazania fizyko-teologiczne
(BB) Kazania psychologiczno-teologiczne
(CC) Kazania dogmatyczne
(DD) Kazania moralne
BB. Ze względem na przeznaczenie i okoliczności
AA) Ze względem na przeznaczenie dla rozmaitych klass ludzi
(AA) Ze względem na płeć i wiek
(BB) Ze względem na stan i powołanie
(CC) Ze względem na stan umysłu
BB) Ze względem na okoliczności
(AA) Zbiory mieszaney osnowy
a. Pierwsze rysy i materyiały
b. Kazania wypracowane
(BB) Zbiory szczególney osnowy
a. W przypadkach powszechnie interesuiących
b. W przypadkach które szczególny iaki kray interesuią
a) Z okazii publicznych wydarzeń
(a) W osobie panuiącego
(b) Pod innym względem
aa. Z okazyi seymu, synodu, wizyty
bb. Z okazyi niebespieczeństwa kraiu, obchodu zwycięstw i pokoiu
cc. Przy zaprowadzeniu politycznych i religiynych ustanowień
b) Z okazyi partykularnych wydarzeń
(a) Przy odmianie i wprowadzeniu pasterza, tudzież przemianach w parafii i kościele.
(b) Przy odbywaniu duchownych w kościele czynności i akoto: pokuty, chrztu, bierzmowania, spowiedzi, komunii, ślubu.
(c) Kazania żałobne na śmierć i pamiątki, po kim
(d) Z okoliczności przyiaznych i nieszczęśliwych
(2) W kształcie rozmowy [illegible] i odpowiedzi: Katechetyka
A. Historyia i Literatura
B. Dzieła rzecz samę wykładaiące

A) Teoryia.

A) Teorya
B) Katechizacyje (P. wyżey nauczanie w ogólności ludu i młodzieży)

6. Odprawianie obrzędków innych funkcyy do powołania Kapłana przynależących:
Teologia pasterska wzięta w ścisłem znaczeniu

1. Liturgika
1) Historyja: Litteratura
2) Dzieła rzecz samey wyłuszczaiąca
(1) rytus
(2) Liturgija
A. W powszechności
A) Bez względu na religijne partkye
B) Ze względem na religijne partkye
B. Szczególne liturgiczne obrzędy

2. Powinności i należytości pasterza w stosunkach iego stosunkach: Teologia pasterska wzięta w ścisłym znaczeniu
1) Stosunki polityczne z państwem
(1) w powszechności
(2) w szczególności
A. w tych miejscach prawa Kościelnego (P. prawo Kościelne)
B. w tych miejscach Policyi Kościelney
2) Stosunki prywatne
(1) w powszechności
(2) Stosunki z Parafijanami, szczególnemi Klassami powierzonemi sobie trzody i szczególnemi osobami. —

§. 28. Dzieła mieszane.

Gdyby wszystkie umiejętności i nauki [illegible] mogły być wyprowadzone nieprzerwanie na jedney tablicy, wprowadzenie nie [illegible] dzieł mieszanych [illegible] w systemacie [illegible] umiejętności, byłoby niepotrzebnem: [illegible] dzieła, [illegible] [illegible] [illegible]

Dzieła mieszane (XII)

I Dzieła dla uczonych: Akroamatyczne
1) Wielu Autorów
(I) Zbiory wydane p. Towarzystwa
1. Dzieła uprzywilejowanych uczonych towarzystw i Akademii
2. Dzieła wydane p. porozumienie się paru lub kilku uczonych:
Dzienniki i tym podobne pisma
1) Ogólnej osobliwości bez względu na pewne Umiejętności
2) Czysto uczone, osobliwie: ze względem na pewne Umiejętności
(II) Zbiory i wypisy dzieł wielu Autorów z jednego względu wydane
II) Jednego Autora
(I) W językach umarłych
(II) W językach żyjących
II Dzieła dla ludu
I) Bez żadnego szczególnego zamiaru
(I) Porządkiem systematycznym i alfabetycznym
(II) Porządkiem dowolnym
II) Ze względem
(I) dla płci i wieku
1. Dla Kobiet
2. Dla młodzi (P. w Um. Antropologicznych Pedagogiky)
(II) dla stany szczególne
1. Dla szlachty, mieszczan wolnościom
2. Dla innych stanów
(III) dla zgromadzenia szczególne
(IV) dla towarzystwa mieszane dla zabawy.

układy zdowe i pokazuie iak każdy z nich daley modyfikować się może dla utworzenia trwałey i dobrze w swych częściach związaney całości. Druga ieżeli się tycze wewnętrznych kraiu interessów zowie się wewnętrzną, ieżeli zaś zastanawia się nad stosunkami iego z innemi kraiami zowie się zewnętrzną —"—"—

Wzięta w pierwszym względzie i uważania co do ogólnych środków których społeczność użyć może, dla osiągnienia celów towarzyskiego życia, podaie przepisy stanowienia, ogłaszania i utrzymywania w przyzwoitey mocy praw, do których każdy obywatel stosować musi postępowanie swoie, tłumaczy poznaczenie i zamiar urzędowań w społeczności, przepisuie prawidła iak publiczne dochody mają ~~w społeczności~~ bydź pobierane obraczane, powiększane bez ucisku klass niższych stąd wynika podział ieyma 1. na prawodawstwo 2. na naukę urzędowania. 3 na Politykę skarbową. Uważana co do celów towarzyskiego związku czyli kraiowey społeczności, może bydź wzięta bez względnie, albo ze względem na okoliczności mieysca pobytu, skąd policya mieyska i wieyska na wiek płci stan, religią; wzięta bez względnie podaie sposoby i tłumaczy zasady których trzymać się należy w widokach zmierzaiących 1/ do obmyślania i obwarowania publicznego bespieczeństwa, tak ze strony w spół obywateli skąd Polityka sprawiedliwości, którey częścią iest nauka o przestępstwach i karach czyli Polityka kryminalna i Policya właściwa, iako też ze strony obcych skąd polityka woyny i pokoiu, tudzież od nieszczęść z naturalnego porządku rzeczy wynikaiących i akiemi są trzęsienie ziemi, nawałnice, pożar, brak wody, zaraźliwe choroby. 2/ do ulepszenia

stanu

164 stanu społeczeństwa kraiowego, czy to przez pomnożenie ludności i iey utrzymanie bądź za pośrednictwem sztuki lekarskiey skąd policya lekarska, bądź z pomocą innych środków zapobiegaiących występkom, wychodowi ludzi z kraiu, i drożyznie lub obmyślaiących ratunek dla cierpiącey ludzkości; czy to przez rozszerzenie światła między ludem bądź za pośrednictwem kościoła i duchownych, bądź z pomocą innych środków do oświecenia służących; czyli nakoniec przez pomnożenie dostatków kraiowych bądź za pośrednictwem ustaw przeciw nadużyciom, które są przyczyną utraty maiątków bądź z pomocą środków przedsięwziętych dla ułatwienia rzemiosł i zamiany produktów takiemi są ustawy względem monet, miar, wag i urządzenia dróg, poczt, spławów, tudzież dla podniesienia przemysłu przez opiekę nad handlem i naszczególnemi klassami wyrobników skąd wynika Policya handlu policya ekonomiczna i policya technologiczna.

Stosownie do tych uwag dzieła wykładaiące umiejętności antropologiczne następuiącym sposobem ułożone bydź mogą.

Umiejętności antropologiczne (w obszerniejszem znaczeniu).

I w powszechności

II w szczególności

I) umiejętności antropologiczne w ścisłem znaczeniu

(I) uwaga części składu człowieka wchodzących.

A. Ciała — samatologia emperyczna

A A) Samatologia emperyczno antropologiczna

B) Samatologia emperyczno lekar. (p. u. lekar)

B. Duszy — Psychologia emperyczna

(II)

(II) Uwaga człowieków całości
A. Samego w sobie – antropologia, w ścisłey szem znaczeniu —
B. Ze względem na naturę który się zasadzaią na znaiomościach człowieka —
A/. fizyognomika
B/ mantyka antropoligiyna
C/ Podagogika
(A) w powszechności
(B) w szczególności
AA Powszechna czyli bez względna
AA/ Wychowanie fizyczne
BB/ wychowanie psychiczne
(AA) umysłowe
(BB) Estetyczne
(CC) moralne
BB Szczególna czyli stosowana
AA/ Ze względem na rozmaite kształty wychowania
(AA) Wychowanie domowe
(BB) wychowanie publiczne ustanowienie szkolne
BB/ Ze względem na płeć
CC/ Ze względem na wiek
DD/ Ze względem na stany
EE/ Ze względem na Profesyę czyli powoła:
a Szkoły rolnicze, leśne gornicze,
b. Szkoły dla obywatelskiey młodzieży parafialne, przemysłowe, kunsztowe handlowe czyli kupieckie —

c. szkoły

166

c. Szkoły dla uczonych
d. Szkoły woyskowe
FF) Ze względem na religią
a. Katolickie i Protestanskie szkoły.
b. Wychowanie młodzieży żydowskiey
GG) Ze względem na wady naturalne
a. Wychowanie głucho niemych.
b. Wychowanie slepych
D) Estetyka czyli teorya pięknych kunsztów (p. P. Kunsz)
II) Umiejętności polityczne
(I) w powszechności
(II) w Szczególności
A Polityka ogólna czyli bez względna
(A) Polityka układu rządowego
(B) Polityka sprawowania rządów czyli Ekonomiia polityczna w obszerniey szem znaczeniu
a. Wewnętrzna
a) w liczbie kilku części: Ekonomiia polityczna w ścisłem znaczeniu łącznie z nauką policyi czyli tak zwane umiejętności kameralne
b) w Szczególności
(a) Środki ociągnienia celów społecznego życia
aa. Prawodawstwo
bb. Nauka urzędowań
cc. Zawiadowanie narodowym maiątkiem Ekonomiia i Gospodarstwo kraiowe, tudzież administracya skarbu—
aa) Wydatki
bb) Przychody i ich zrodła
(aa) Dobra
(bb) Regalia
(cc) Podatki

(6)

(b) Cele społecznego związku
aa bez żadnego szczególnego związku
aa) Bespieczeństwo
(aa) Zestrony obywateli
aaa Polityka sprawiedliwości
aaa) w Powszechności
bbb) Polityka Kryminalna
bbb Właściwa policya bespieczeństwa —
(bb) Zestrony obcych — Polityka woyny i pokoiu
(cc) Zestrony wypadków z przyrodzonego porządku rzeczy wynikaiących. —
aaa Przeciw trzęsienia ziemi i nawałnicom
bbb Przeciw pożarom
ccc Przeciw niedostatkowi wody
ddd Przeciw zarazom tak na ludzi iako i na bydło. —
bb) Ulepszenie stanu społeczności. —
(aa) Ludności
aaa Zapobieganie ubytkowi iey
aaa) Zapośrednictwem sztuki lekarskiey. Policya lekarska
bbb) Przez zapobieżenie występkom niszczącym ludność i wychodzeniu ludzi z kraiu
ccc) Przez zapobieżenie drożyźnie
ddd) Przez opiekę nad wdowami i sierotami
bbb Pomnożenie ludności

(bb)

168

(bb) O świecenie i ulepszenie ludu
aaa Bez względu na środki tym końcem używane
bbb. Ze względem na środki
aaa) Kościół
1. Duchowni
2. Dobra ich i przychody
bbb) Inne środki do ukształcenia i polepszenia ludu. szkoły, i inne umiejętne kunsztowe i moralne środki
bb. Ze względem na mieysce. Policya mieyska i wieyska
cc. Ze względem na płeć, wiek, stan, religią
b. Zewnętrzna
B. Polityka stosowana (z podobnemi podziałami)
A) Państw szczególnych
A) Wielu państw razem
(A) Polska
(B) Inne europeyskie państwa. (podobnym porządkiem iak i dla po sobie w umiejętnościach historycznych).
(C) Państwa w innych częściach świata. —

§ XXIII

Umiejętności lekarskie.

Przez umiejętności lekarskie rozumieć należy zbiór zasad ściągaiących się do utrzymania i polepszenia lepszego zdrowia. Właściwie mówiąc umiejętności te będąc częścią empiryczno-racyonalnych znaiomości tyczących się człowieka, należą do umiejętności antropologicznych. Jakoż powiedzieliśmy wyżey że poznanie których przedmiotem iest ciało człowieka mogą bydź brane w podwoynym względzie: naprzód ile ciało to uważane iako część człowieka iest przedmiotem filozoficznego

bada

badania, powtóre ile uważane iako całość od osobniaka iest przedmiotem sztuki maiące w zamiarze utrzymanie i przywrócenia ludzkiego zdrowia. Dlatego też umiejętną znaiomość ciała podzieliliśmy na antropologiyną i lekarską, z którey to ostatnie wynikaią umiejętności lekarskie. —

A iako z natury rzeczy wynika że lekarz oprócz rozległey nader znaiomości ludzkiego ciała którey niepotrzebuie w tym stopniu badać filozoficzny, powinien posiadać ieszcze liczne wiadomości praktyczne, do utrzymania i polepszenia zdrowia potrzebuie, tak też rozumie się samo z siebie że samotologia lekarska, musi obeymować wiele bardzo szczególnych umiejętności które zasługuią mieć mieysce w rzędzie głównych podziałów systematu encyklopedyynego —

Umiejętności te mogą bydź uważane albo same przez się albo w stosunku z innemi umiejętnościami, stąd wynika podział ich na sztukę lekarską samą przez się i sztukę lekarską w połączeniu z innemi umiejętnościami — —

Sztuka lekarska w badaniach swoich, trzy główne zamierza sobie cele. 1 znaiomość zdrowego stanu ciała ludzkiego. 2 znaiomość słabego stanu tegoż ciała. 3. naukę środków do poratowania zdrowia służących, czyli wiadomości lekarstw. —

Co do pierwszego, znaiomość stanu zdrowego ciała, może bydź albo teoryyna albo praktyczna. —

Wzięta w pierwszym względzie to iest teoryynie, uważa ona ciało człowieka z dwoiakiey strony, nayprzód iako compositum reale co do części iego i całkowitego składu, skąd wynika anatomia powtóre iako compositum ideale co do funkcyi dla każdey szczególności części iego zamierzonych skąd wypływa filozofia lekarska —

Anatomia iest więc nauką obudowie ciała ludzkiego i wszystkich iego

170

iego części, których liczbę, wielkość, kształt, położenie i wzaiemny stosunek stara się poznać i oznaczyć albo przez rozczłonkowanie za pomocą anatomicznego noża i tak zwanych preparatów albo przez rozbiór chemiczny. Stąd tedy wynika podział iey na anatomią mechaniczną i anatomią chemiczną i zowie się ogólną czyli bezwzględno ieżeli uważano ciało człowieka samo w sobie, a zaś porównywaiącą ieżeli badania swoie rozciąga i do innych ciał wierzących i one z ciałem człowieka porównywa.—

Wreście ponieważ ciało człowieka składa się z tak wielu i rozmaitych części, że ogólny podział iego na tutów i ostateczne części niemoże bydź dogodnym do odpisania dokładnego naturalney iego budowy przeto anatomicy trzymaiąc się w klassyfikacyi części iego zasad bliższego lub dalszego między niemi podobieństwa, przyieli inne podziały od materyi, składu, postaci, położenia i przeznaczenia tych ze części zależące, i wedle tych podziałów naukę anatomii na ozmey części podzielili 1. Osteologią czyli naukę o kościach 2 miologią czyli naukę o mu szkołach, 3. angiologią czyli naukę o naczyniach 4. splanchnologią czyli naukę o wnętrznościach 5 neurologią czyli naukę o nerwach. 6 adenologią czyli naukę o gruczołach. 7 sendemnologią czyli naukę o ściągaczach 8. Himenologią czyli naukę o błonach.—

Lekarz poznawszy iuż przez anatomią budowę ludzkiego ciała i iego części uczy się w Fizyologii i akie iest przeznaczenie tych części to iest iakie są funkcye które odbywać muszą bądź w szczególności, bądź w szystkie razem wiedną połączone całość. w umiejętności tey równie iak i w anatomii porównywanie

ciała

ciała ludzkiego z ciałami innych istot tak zwierzęcych iako też roślinnych prowadzi do rozwiązania wielu ważnych zagadnień. Dlatego też filozofią podobnie iak i anatomią podzielić można na bezwzględną czyli porównywaiącą.

Znaiomość zdrowego stanu ludzkiego ciała uważana we względzie drugim to iest praktycznie zowie się Diedetyką. podaie ona przepisy czyli środki utrzymania ciała przy zdrowiu i naturalney czerstwości. takiemi środkami są, nierówność w pokarmach i trunkach, częste przybywanie w czystem powietrzu, przyzwoite używanie ruchu i spoczynku, lekkie odzienie, utrzymowania naturalney ciała piękności przez ochędóstwo, wystrzeganie się gwałtownych wzruszeń umysłu, nakoniec wcześnie przetrwały m użyciu. Wreszcie Diedetyka ieżeli przepisy swoie wykłada bez względu na różnicę pomiędzy ludźmi zachodzące zowie się bezwzględną, ieżeli zaś tłumaczy ie ze względem nawiek, płci, stan, osób, położenie mieysca i inne szczególne okoliczności nazywa się względną. —

Co do drugiego: znaiomość słabego stanu ludzkiego stanu ciała obeymuie w sobie. 1 Wiadomość odmian tak w ciele i częściach iego przez stałość sprawionych, iako też i w funkcyach przez nieodbywanych, która może bydź albo anatomiczna kiedy przychodzimy do poznania tych odmian przez rozczłonkowanie ludzkiego ciała, albo fizyologiczna kiedy staramy się zbadać ie przez rozumowanie oparte na doświadczeniach. 2. Wiadomość samych słabości, które na trzy główne klassy podzielone bydź mogą 1. słabości wewnętrzne, to iest te które pochodzą z załamowania funkcyi organiczno-zwierzęcych i w których pomagamy naturze przez zażywanie lekarstw wewnętrznych skąd wynika medycyna właściwa. 2. słabości zewnętrzne to iest te które pochodzą z zatrzymania funkcyi organiczno-mahanicznych

i w których

172

i w których staramy się pomódz naturze przez użycie lekarstw zewnętrznych i częstokroć gwałtownych operacyy, skąd wypływa chirurgia. 3. słabości mieszane to iest te które przechodzą z przerwania funkcyy tak organiczno-zwierzęcych iako też i organiczno-mechanicznych a które leczymy przez użycie lekarstw wewnętrznych i zewnętrznych, iakiemi są słabości kobiet ciężarnych, rodzących i karmiących tudzież przypadki pozornej śmierci. —

w każdym rodzaiu wyliczonych słabości umiejętne użycie lekarstw czyli praktykę poprzedzać musi dokładne poznanie choroby czyli teorya ta przedmiotem iest Patalogii tamta zaś Terapii, umiejętność wcale od siebie różnych z których każda według sposobu iakim zaprząta się około poznania i leczenia słabości dzieli się na ogólną i szczególną. —

Patalogia iest więc nauką o słabościach ciała ludzkiego ułożone że pod troiakim względem uważane bydź mogą naprzód iako proste fenomena, powtóre iako skutki odmian, zewnętrznie lub w samym że ciele sprawionych, potrzecie iako rzeczy znaczone przez pewne charakterystyczne cechy obwierzaiące się uwadze lekarza, przeto Patalogia ile się trudni oporządkowaniem i opisaniem pierwszych zowie się nosologią ile zaś wchodzi w rozpoznanie i wytłoczenie dwóch drugich nazywa się Etiologią i Semiotyką. — —

Co do trzeciego: lekarstwa których lekarze ku ratowaniu ludzkiego zdrowia używaią są dwoiakiego gatunku iedni surowi i proste iakie natura złożona swiego wydaie, drugie preperowane to iest te które sztuka składa i tworzy, stąd też część ta umiejętności lekarskich ile się trudni wyliczeniem i opisaniem pierwszych nazywa się materya medica ile zaś uczy robić i składać, drugie zowie się farmanalogią dokto reyna leżą nauka recept czyli znaiomość przepisów robienia lekarstw

lekarstw i Farmaceutyka czyli sztuka preparowania tych ze lekarstw.

Nakoniec sztuka lekarska uważana w związku i innemi umiejętnościami dzieli się na tyle części ile iest szczególnych umiejętności do których ona zasady swoie stosuie takiemi zaś są 1 Geografia lekarska, przez którą lekarz rozszerza granice wiadomości swoich uważaiąc iaki wpływ na stan zdrowia i słabości ludzkiego ciała mieć może klima i położenie mieysca. 2 Policya lekarska która uży iakich środków używać powinien rząd kraiowy dla zabespieczenia i ratowania zdrowia obywateli iuż to przepisuiąc pewne prawidła dla osób do wydziału lekarskiego należących iuż to wskazuiąc sposoby ze względem na obecne i przyszłe pokolenie zabespieczenia zdrowia przez używanie zdrowych pokarmów i zdrowe mieszkania tudzież zapobieganie zaraźliwym chorobom i ratowaniu go w przypadku słabości przez zaprowadzenie spitalów i ustanowień klinicznych. 3 medycyna sądowa w którey sędzia znayduie skazówki do rozwiązania przypadków wymagaiących zastosowania wiadomości lekarskich. Część ta sztuki lekarskiey uważana bez względnie przepisuie prawidła i stosunki dla osób do tego rodzaiu sądownictwa należących i uważana zaś co do szczególnych przedmiotów któremi się zaymuie wchodzi w rozpoznanie tak słabości ukrytych i zmyślanych i ako też i niebespiecznych kalectw przypadkowych i zabóystw.

Stosownie do tych uwag dzieła należące do umiejętności lekarskiey następuiącym sposobem ułożone bydź mogą.

umiejętności lekarskie.

I w powszechności

II w szczególności

I) Sztuka lekarska sama przez się

1. Teorya

1) w powszechności anatomia i fizyologia razem wzięte.

174

2) w Szczególności

(1) Znaiomość części ludzkiego ciała – anatomia w obszernieyszym znaczeniu

A. Przez rozkładowanie – anatomia w ścisłem znaczeniu

A) Zapomocą anatomicznego noża

(A) Anatomia ogólna

a. Ostrologia czyli nauka o kościach

b. miologia ... o muszkołach

c. angialogia – naczyniach

d. Splanchnologia – wewnętrzne

e. Neurologia – Nerwach

f. anderzologia – Gruzołach

g. Syndesmologia – Ścięgaczach

h. Stymenologia – błonach

(B) Anatomia porównywająca

B) Zapomocą preparatów.

B. przez rozbiór chemiczny – anatomia chemiczna

(2) Znaiomość funkcyi ludzkiego ciała – fiziologia

A. fiziologia ogólna

B. fiziologia szczególna

2. Praktyka – Dietetyka

1) Bez żadnego względu

(1) w powszechności

(2) w Szczególności

A. Potrawy i napoie

B. Powietrze

C. Ruch i spoczynek

D. Dzienie

E. utrzymanie naturalney piękności przez ochędóstwo

F. Namiętności (patrz Terapiią)

G. Prezerwatywy.

2) Ze względem na
(1) Wiek
(2) płeć
(3) Stan i profesyą
(4) Szczególne okoliczności
(5) Położenie mieysca
(II) Znaiomość słabego stanu ludzkiego zdrowia
1. Wiadomość odmian wiele i szczęściach iego przez słabość sprawionych.
1) anatomiia – anatomiia patologiyna
2) Fiziologiyna – fizyologiia patologiyna
2. Znaiomość ile czenie słabości
1) Słabości wewnętrznych – medeceny właściwa
(1) w powszechności razem wzięta – Teorya czyli patalogiia i Praktyka czyli Terapio
A. Dzieła powszechne
B. Dzieła mieszane względem wielu gatunków słabości.
A) wielu części ludzkiego ciała
a Zbiory pism bez względu na różnice chorob.
b Pisma poiedyńcze o wielu razem słabościach
a) Słabości chroniczne
b) Epidemiczne i endemiczne
c) Pewnych klass ludzi
d) wedle płci i wieku czyli słabości kobiet i dzieci
e) słabości dla wspólnego epoczątku i powinowactwa razem
f) Słabości dowolne wystawione razem
(B) Jedney części ludzkiego ciała
B) pisma których omowa iest Historya słabości

176

słabości i postrzeżenia nad niemi czynione
(A) Bez żadnego szczególnego względu
(B) Ze względem na czas położenie i mieysce
c Rozprawy o szczególnych słabościach
A) Febry
(A) Febry periodicznie niezwrotne
a. Typhus.
a) Febra katarowa
b) reumatyczna
c) nerwowa
d) zgniła
e) żółta
f) Zaraza morowa
g) Febra szpitalna
b. Synocha
c. Febry niezwrotne pochodzące od przeczyn mieyscowych.
a) Febra gastryczna i żółciowa
b) febra zębów
c) febra mleczna
(B) Febry peryodycznie zwrotne.
B) Zapalenia
(A) Bez względu na szczególne części ciała
a. Wrzody
b. Gangrena
c. Rak i skirrhus
d. Pruchnienie kości.
(B) Zapalenia szczególnych części ciała
C) Wyrzuty czyli słabości skóry
(A) Ospa
(B) Ymegatunki wyrzutów
D) Wypróżnienie zbyteczne i zatrzymanie naturalnych odchodów
(A) Płynienie krwi
(B) Wypróżnienie żołądka i płynienie wrzyny.
(C)

(C) Wemity
E) Słabości bolesne
F) Słabości nerwowe
(A) Odięcie władzy wezłowiekach
(B) Spazmy
(C) Słabości umysłu.
G) Słabości pochodzące z zepsucia humorów
(A) Żółtaczka i Chlorosis
(B) Puchlina
(C) Suchoty
(D) Wolei angielska choroba (Rachitis)
(E) Słabości weneryczne
(F) Skorbut
(G) Trąd
(H) Kołtun
(J) Słabości robaków
(2) Szczególne części medycyny właściwey
A. Patalogiia czyli Teorya
A) Ogólna
(A) w powszechności
(B) w szczególności
a Nozologia
b Etiologia
c Samiotyka
B) Szczególna czyli porównywaiąca
B. Terapia
A) Ogólna
B) Szczególna
2) Słabości wewnętrznych - Chirurgia
(1) w powszechności teorya i praktyka łącznie
(2) w szczególności
A. Teorya
B Praktyka
3) Słabości mieszanych
(1) Sztuka babienia - (położnica)
A w powszechności
B w szczególności

178

A) przypadki i słabości w czasie ciąży i rodzenia
B) przypadki i słabości po połogu.
(A) Znatek
(B) Dzieci
(2) Ratunek w przypadkach pozornej śmierci
3. Nauka lekarstw
1) materia medica
(1) Dzieła powszechne
(2) Dzieła mieszane
(3) Rozprawy w szczególnych materyach
(A Względem pewnych klass lekarstw z wszystkich królewstw natury i innych istot (magnetyzm Elektryczność Galwanizm Powietrze gazy woda) —
Trucizne i lekarstwa na nie
(B. Lekarstwa proste pojedynczo ze szczególnych natury królewstw.
A) z królewstwa mineralnego
B) z — — — roślinnego
C) z — — zwierzęcego
2) Farmakologia
(1) nauka recept, czyli przepisywanie lekarstw
(2) farmaceutyka czyli sporządzenie lekarstw
A. Dzieła powszechne —
A) Wstęp
B) Inne dzieła powszechne
(A) Systemata i krótkie wykłady
(B) farmakopeie czyli Dispensatoria
B. Dzieła mieszane
C. Dzieła w szczególnych przedmiotach
A) znaiom

ten znaydzie się nie łatwo w osnowie przedmowy, wydawcy, lub drukarza. nie trudno zaś przy końcu dzieła podać wyrażony za wyrazami formułą finis, jakiś &c, lub inną podobną - w pierwszym przypadku nayspieszniey będzie szukać pomocy w katalogach drukarskich Panzera i innych tego rodzaju dziełach Bibliograficznych, a w ten czas dopiero pozwoli sobie zaś poprzednim rozważaniem do czytania, nadać tytuł dziełu, gdy opisania tego nie ma gotowego ze strony wyżey wspomnionych Bibliografów znaleźć nie można. W drugim znowu należy starać się wydobyć tytuł dzieła z osnowy przedmowy lub innego jakiego formułą o nie brać za tytuł wyrazów - Exoratus Lectori salutem, albo habes jam benevole Lector, od których powyrzucać się dzieła.

Programmata akademickie i inne w pewnych okolicznościach mianowane rozprawy noszą często tytuł, który nie tak rzecz sama, jako raczey okoliczność, do której pisane były w szkole. Tytuły te jakokolwiek nie istotne, za rzeczy wiele mieć należy; mianowicie dla pomocy w robieniu systematycznego katalogu, wyrazić na końcu w nawiasie prawdziwy tytuł, jaki im służyć może -

Często w dziełach tytuł bywa dwoma trzema lub więcey zdaniami wyrażony w tym razie wyraz porządkowy główny wydobywa się z tytułu tego zdania w którym najwięcey się charakterystycznie, wyrazy zaś porządkowe porządkują tytuł tytułów odstają od wspomnionego wyrazu. Jeżeli znowu dzieło nosi dwa oddzielne tytuły, co zdarza się zwykle w tych które składają się z oraz częściami większego dzieła, to w tedy wyrazy porządkowe wydobywają się tak z dzieła większego jako i szczególnego, zawsze jednak od ostatniego do pierwszego odstępując. Podobnie porządkuje się sobie należy z dziełami które pod odmiennym tytułem kontynuowane były. (Patrz wzory pod liter: III – XII.)

Wyrazy porządkowe tytułu są: 1. Nazwisko i imię Autora, 2. nazwisko i imię Wydawcy, kommentatora, zbiorcza, i każdego kto tylko w edycyi jakiego dzieła coś ze swojego do tekstu przydał; w dziełach zaś bezimiennych, 3ci. Przedmiot gotowy tytułu np w dziele Der Französische Mord das heilige Römische Reich verderbende grausame Greuel und Abgott Ludwig der viertzehende König von Frankreich &. wyraz Ludwig nie porządkowym. 4. Wyraz oznaczający formę pod jaką wydane zostało dzieło jako to: Commentarius, commentatio, Rozprawa, Traktat, Abhandlung, Versuch, Discours, Dissertation, Essai, pour mot, tym podobne; jak w dziele De apoplexia praesertim nervea Commen-

tarius

Commentarius wyraz Commentarius iest porządkowym. S. Rzymskie przytoczyło zajmuie i słowa od których zaczyna się tytuł; i tak też w Dziełach o Statucie Polski, sowie iest co możliwych gewesen Ausführung und Ausarbeiten verhast zu machen, co też to się dzieie z brzydkim nazwą, zoyez dore Francois. wyrwy o. nie, co, soyez są porządkowemi.

Leur prawidła pod nn. 1.2.3. podległą różnym modyfikacyom, na których może mieć wpływ odrębny sposób postępowania. I tak w dr.

1E Nazwisko Autora może być:

a). albo wyrażone w tytule; w tym razie nie ma żadney trudności. Choćby nawet nazwisko autora było przybrane, lub anagrammatycznie przekształcone, zawsze jednak uważa się należy za wyraz porządkowy. Gdyby zaś do tego i Nazwisko jego prawdziwe było nieznane, w tym przypadku zrobi wypada dwie osobne kopije tytułu, z których w iednej miałaby się wyraz porządkowy nazwisko przybrane, lub przekształcone, z wyrażeniem obok w nawiasie nazwiska prawdziwego a oraz wzmiankę tytuł nie nieznanem się potrzebne w kopii, druga zaś nazwisko prawdziwe z odesłaniem do nazwiska przybranego (patrz wzory XIII – XVI.)

b) albo skrócone np Ich zamiast Scherer w tym razie nazwisko skrócone służy za wyraz porządkowy, a tuż przy niem dopisuje się w nawiasie litery opuszczone (patrz wzor pod liczbą XVII)

c) albo wyrażone p litery początkowe. w tym przypadku uważa się jako bezimienne, chyba żeby nieznane było z pewnością znaczenie tych liter początkowych, to wtedy postępuje się jak lit. a (patrz wzory pod lit. XVIII – XX).

d) albo opuszczone w tytule, lecz umieszczone w przedmowie, Przywileju, Approbacie Censora lub w jakiey innej części samego dzieła, albo nareszcie wiadome z innych okoliczności. We wszystkich tych razach dzieło uważa się jako bezimienne, postępuje się tak pod lit. a (patrz wzory pod lit: X. XXI. XXII).

e). Zdarza się często że w tytule, lub w samem dziele wyrażone są nazwiska kilku Autorów. W tym razie jeżeli dzieło iest zbiorem rozpraw osób rożnych. Wydawca uważany być powinien jako autor, albo jeżeli go nie masz dzieło uchodzi za bezimienne, lub kiedy dzieło nie ma żadnego tytułu, kiedy daje mu się imię z ogólny rzeczy wyciągnięty, i z tego wydobywa się wyraz porządkowy – zawsze jednak nazwiska różnych Autorów z ich rozprawami wypisuią się na oddzielnych artykułach wyrażaiąc porządkowy całego zbioru wyraz do którego się odsyłaią, a oraz tytuł tegoż zbioru, edycyę iego, tom lub część, i stronnicę na którey się poczyna, i w której się kończy – Jeżeli zaś dzieło nad którem kilku pracowało nie składa się z oddzielnych traktatów, ale jest jedno, to nazwisko pierwszego Autora lub wydawcy uważać się powinno jako wyraz porządkowy, i do niego odsyłaią się nazwiska innych współpracowników (Patrz wzory pod lit: XXIII – XXIII)

f) nie kiedy nazwiska Autorów stanowią się z dwóch trzech albo i więcey wyrazów

wyrazów, nie bywaią zmowne bywaią mięszane z przydomkami, iako to np. Ludwik nieciis Bolislaus, Schmidt Philiuleck, Heller von Hellerspurg. Quatremere d'Jonval, Torquato Tasso, Anquetil Du Perron, Salignac de la Mothe Fenelon, Amicius Manlius Torquinatus, Severinus Boetius, Ammianus Marcellinus, Marcus Aurelius Antoninus, Gajus Sollius Sidonius Appollinaris, Martianus Mineus Felix Capella, Rutilius Taurus Aemilianus Palladius, &c. W tych rodzaiach wątpliwych łatwo znaydzie się człowiek z literaturą obeznany widzę ktoby Autor pod iakim nazwiskiem znayomy iest w uczonym świecie. Lecz nigdzie zrotaswzaz po mniey sze nie zawsze bywaią powszechne dozorcy uczonych ludzi, przy wielkich nawet Bibliotekach nie mogą same wszystkiego zrobić, co należy do porządku powierzonego mu zbioru, spuszcza się mimo woli na przytomność przynaymniey co do kopiowania tytułów na podrzędnych którzy nie zawsze literatami bywaią. Dla tych więc ostatnich stanowi się to prawidło, że, ilekroć nazwisko Autora nie złożone, lub z przydomkiem pomięszane, a z pewnością wydrzeć nie może które mu służy w dziwie, tedy bezpieczne uważa się zawsze za wyraz główny porządkowy a inne do niego odnosi się powinny —

(x) g) Należy nie trafia że zamiast nazwiska Autora także się często imię bądź na chrzcie, bądź przy wstąpieniu na jakąś godność, lub przyięciu zakonnych ślubów nadane, iak to bywa względem Xięzgt Papieżów Biskupów Zakonników &c. w tym razie imię to uważa się za wyraz główny porządkowy, prawdziwe zaś nazwisko ieżeli iest wiadome powinno się do niego odnosić.

2do To się powiedziało o nazwiskach Autorów uważanych jako wyrazy porządkowe, to samo rozumieć należy o nazwiskach wydawców, kommentatorów Tłomaczów &c. przydaie tylko należy że one zawsze się odnoszą do wyrazów porządkowych głównych tytułu samego dzieła (patrz wyżej pod liczbą XLIII. XLIV. XLV.).

(x) h) Gdy imiona jak i przydomki, iako też wzdy i godności, które się przydawaią zwyczaiem bądź dla rozróżnienia Autorów iuż nabrane nazwiska no nazwyska, bądź dla obiaśnienia historyi życia autora, piszą się maią pod nazwiskami mniey więcey charakterem albo odmiennym atramentem —

3tio Prawidła tyczące się Brevio wnitia głównego uważanego iako wyrazu porządkowy zastawaią się na iednostaynie się przemysłu tego; nie bowiem nie przeszkadza więcey mądremu i trzeźwemu wyrozumieniu zgodnego tytułu w katalogu iak potrzeba szukaiącego w dwóch albo trzech miyscach, iako się zwyczaynie rodzi z rozmaitego sposobu pisania iednego tytułu —

K tey pory

Z tych powszechnych zasady wynikają znowu nastę pujące przepisy.

a) Wszystkie wyrazy porządkowe, bądź one są imionami własnemi osób, bądź rzeczowników pospolitemi bytności są mają za przypadku pierwszego (czy liczby pojedynczej czy mnogiej, jak wymaga tytuł) chociażby w tytule samym innego było przypadku. Zarzucić może kto, że idąc zatem prawidłem mianowicie są wyrazy te porządkowe powtarzają się w tytule na swojem miejscu i we właściwej sobie formie, co do zasady nie czyni wątpliwości tytułu. Ale powtórzenie samo pozostawia się kto za niedogodność z tego prawidła wynikającą. Lecz czy ta drobnostka nie nagrodzi się dostrzeżeniu, jaka stąd wypływa dla czytelnika celu ułatwienia zadanej, jakiem nie prędzej znalezienie żądanej rzeczy? Autor bowiem nie wiedzi, że tego celu dostatecznie można nie rozumie tabelaryczny, w którym tytuły tych, mające jeden wyraz porządkowy, znajdują się tuż przy sobie, jak gdyby ich przychodziło szukać w kilku oddzielnych miejscach. Na tym fundamencie powinie może kto, należałoby każdy wyraz porządkowy stać w liczbie pojedynczej w rodzaju męskim. Na to odpowiedzieć można, że ich stanowi takowa nie zupełnie nie potrzebna; ponieważ kto szuka tytułu rzeczy pod wyrazem porządkowym, ten nie dostatecznie czytuje wyraz nie w liczbie pojedynczej albo mnogiej, w rodzaju męskim albo żeńskim, czy nie nie Nauka lub Nauki, Numer albo Numera, Vie albo Vies, czy Polak Polka albo Polacy itd., a więc ani liczba ani rodzaj wyrazu porządkowego nie czynią najmniejszej przeszkody w wyszukaniu tak jak inne porządkowe, które za nie nie tak łatwo przypomnieć można.

b). Różny sposób pisania wyrazów porządkowych, jakie się znajdują w tytułach przytoczonych, należy przywieść do jednej formy a w przypadku gdyby nawet autorowie klasyczni, nie zważali się względem ich spółczesnych odstąpić wyjątkowo do formy więcej używanej. Tym sposobem wyrazy Majus, Mayus, Maii, Mayo, Mieci, Mejus, Meyus, Meyst. można przywieść do wyrazu Majus podobnie wyraz Zeytung, Zeyttung, Zytung, Zyttung, do wyrazu Zeitung, Boëcius do Boethius. Thurnusius do Tornusius itd.

c) Jeżeli nazwisko ~~ojca~~ jakie lub rzeczownik, skąd ingdzie wiadome, służące za wyraz porządkowy, w tytule dzieła nie wywrócone, anagrammatycznie przeobrażone lub jakiem kolwiek sposobem odmienione, w tym razie należy je wrócić do prawidłowej jego postaci i do niej odesłać odmienioną jego formę, jako to ~~nie~~ wyraz Jonas do Denis Luder do Luther, Jesuita do Jesuiten itd.

d) Nazwiska własne osobowe mające służyć za wyrazy porządkowe bywają się do Nomenów

czyste Niemieckie na obcy języki, w tym przypadku dla zachowania jednostajności należy się wyrazy obcy także wyrazy porządkowe jednym tylko językiem, a do tego tym w którym się najczęściej practykują; mnie zaś na obcy języki przekładzy do tak wybranych odeszła; tym sposobem stanowi np Wendelstein widzieć się zawsze daje wtaminskim przekładzie pod nazwiskiem Wenceslaus - To prawidło sięga się orzegolnicy do nazwisk, które nie tak tłomaczone, jako raczej przelewane bywają w grammatycznej lub pisownej formie innego języka jako to: np Quintus Curtius, po francuzku Quinte - Curce - włosku Quinto Curtio, po niemiecku Quintus Curtius - Stoppas, po francuzku Stoppas - Stoppis do Bytomy rzeczy niepotrzebne, a nawet śmieszną, rozciągać to prawidło do Mieszczaństwa jako że nie się imionami ostatecznie jako to: np pod rubrykę wyrazu Padroa podaggas wyrazy Les Viaggi Voyage, Reise Travels. &c.

6) Jeżeli tytuł dzieła nie w języku np hebrajskim, greckim lub innym dalekim którego litery się wcale różnią od łacińskich, w ten czas nie tłomaczy na inny język wyrazu porządkowego, należy wyjść go literami łacińskimi jak to dla prostotaynosci, jak dla porządku katalogu alfabetycznego: bez wątpienia tytułu gdzie oryginalne zachowane być powinny - To atoli powiedzieć nie można mieszczą w katalogu glottycznym, gdzie tak wyraz porządkowy jako i sam tytuł wyjść mają się literami oryginalnemi -

7) Wyrazy porządkowe, jeżeli się złożone, rozbijają się jako prosty, nie należy zatem od mienia ich naturalnego porządku - Tak pisze się Reichs - Hofrath - Lexicum, nie zaś Lexicum f: Reichs - Hofraths: / podobnie La fontaine, La Rochefoucault, Mallet - Provost, Van - mons, d'Alembert, Du Barry nie zaś Lafontaine f: la: / Rochefoucault f: la: / Provost f: Mallet: /, Mons f: van: / Alembert f: d: / Barry Pon: / &c. Wyjątkowy te wyrazy złożone z przyimków de von które dodają się jako znaki szlachectwa jako to: zamiast de Florian, von Haller, piszą Florian f: de: / Haller f: von: / 2° Jeżeli wyraz porządkowy złożony się z kilku innych zapożyczonych się języków np und, oder, a lub owa część tego wchodzi w skład pozostałych się części; w tym razie jeżeli część pierwsza nie rzeczownik, to tenże rzeczownik, a jeżeli zaś część pierwsza nie przymiotnik, to zaraz po nim idący rzeczownik tłomaczenie z części łacińskiej złożony będzie wyraz porządkowy, główny, i nie zaś część rzeczownik z łacińskiego wyrazem tłomaczone odesłać się do niego przedstawia. Za przykład służyć mogą wyrazy Natur - und Völker - Recht f: Philosophische - oder Natur - Moral, wyjątkowym Natur - Recht, nie wyrazem porządkowym głównym i do niego odesłać się wyraz Völker - Recht, w drugim Natur - Moral nie wyrazem porządkowym głównym i do niego odesłać się wyraz Philosophische - Moral -

J. Jacki Sekr.

g) Jeżeli Dzieło jakie dwom różnym Autorom przypisywane, pod danem w zostało pod nazwiskiem jednego lub drugiego, można mieścić same dzieło pod dowolnym takowych z tych nazwisk, byłoby tylko wyraźnie pod jednym znaczonem, iż a przy drugim o niego był dany dowcip - Takim jest np. Dzieło De Imitatione Christi, które jedni Tomaszowi a Kempis, drudzy Gerzenianowi przypisują -

h) Rozprawy z tłumaczeń stawiają nie bierzy trudności w wyborze porządkowego wyrazu głównego; nie można bowiem widzieć z pewnością, czy ono przedmiotu jego lub broniącego, czy też obudwoch razem za Nietem, Niektórzy wątpliwości te rozwiązują stanowisko takie na bardzo podobny przypadek za prawidło, brać jednostkę nie za Autora jednego lub drugiego - Lecz zdarza się nieraz czytać w jednym tytule Autor ad Defendens i znowu w drugim Autor ad Procside gdy nigdzie tak Broniący sobie, Broniący może być podobnego rodzaju pism autorem, widocznie prawo, że wiele razy wyżej wzięte, jest niepewny i mylący, lepiej więc będzie trzymać się tego pomiędzy: że dobroć Autor nie wyrażony w tytule, nazwisko jego na bydź brane za porządkowy wyraz, wprzypadku zaś gdyby ani Broniący ani Broniący nie nie mówił w tytule Autorem Rozprawy, tedy nazwisko ostatniego uważane bydź ma za wyraz główny porządkowy; bo zwykle się nazwisko pisarza autor nadto umieścić się obok tamtego w nawiasie (Patrz wzór pod liczbą XLVI - XLVII) -

Co do tytułów -

Zatrzymując ważniejsze dzieła kopii jest wiadomość, dokładność - dla tych, którzy za pisownym rzutem oka na karcie kopiści tytułu, widzieć można bydź, czy dzieło które ona wyjaśnia znajduje się w bliskim egzemplarzach, lub też bydź może czy tych różnych i to tak wtenczas jakbyśmy na samą zgodę patrzeli: dokładność kopii, która z samej kopii pomoc można bydź nabyć ogromny, zwłaszcza dzieła, co nazwiskiem przy porządzeniu Katalogu Systematycznego nie odbicie jest potrzebne - Zachowamy wiadomość, jeżeli przenosząc na kopiści tytuł zgodzi zatrzymamy jego język, pisownię, a nawet litery. Nie należy więc pozwalać, aby tłumaczyć go na inny język, lub w dotychczasowych chociaż też i zwrotnych wyrażać słowach - Pisownica również bez odmiany zostać powinna, gdyby nawet i błędną była, ponieważ po to samo dane się czytelnikom poznać wiele dzieła, lub inna jakaś wiadomość dzieła - Błędy nawet przeciw prawidłom języka, czyli jak mówią Solecismy, bądź one w dziełach, bądź z samego Autora popełnione zostały, zachować należy i przestać na odstraszeniu przez dodanie wyrazu (sic), że nie powstały winą przepisującego, ale już były w tytule zrazu - Natomiast litery z akcentami pisany lub dowolnowany jest tytuł, zachować należy w kopii, to jest zamiast np. hebrajskich greckich koptyjskich, nie używać łacińskich, lub innych, a kiedy konieczna tego wypowiedzenie potrzeba

potrzeba ostrzedz na końcu, zrownie zachowac należy względow czynic, ktorych tytuł albo jest wmiszany na blasze, albo drukowany osobliwemi literami, lub za pomocą nieruchomych tablic -

Co się tyczy dokładności, na tem zależy szczegolniey na tem, aby tytuł dzieła był słowo w słowo przepisany, albo przynaymniey aby żaden wyraz, ktory służyć może do wskazania natury osnowy dzieła opuszczonym nie został. Wiadomo bowiem, iż nieraz tytuły tak obszerne, że je skrócić można bez naruszenia jasności, a często przypadkiem mieszczą opuszczonych wyrazow w skopiowaniu znaczące przepadnienie ... Na przykład może służyć tytuł naszej pracy: Opus Postillionum de admirabili fallacia et astutia vulpeculae Reinikes libros quatuor inauditi et plane Reinikes libros quatuor inauditi et plane novos more nunc primum ex idiomate (germanico ad elegantiam et mundicitiam Ciceronis) latinitate donatos, adjectis, insuper elegantissimis iconibus, quibus omnium apologorum animalium quae ope arte ad vivum adumbrantibus illustratos, omnium pueris juvenis ad disserendum lectuque jucundissimos compluribus - Cum brevissimis in easdem commentariis, omnium quae tam dulcorum argumentis, nec non rerum et verborum memorabilium Indice copioso (w Opisie całem nieco Autor Hasbmanno Schoppero, Nonoponnee Rosco, ad Regium Maximilianum Lecandrum Romanorum Regem, et Caesar. semper Augustum gratia et privilegio ad decennium - Francofurti ad moenum. Anno m. D. LXVII, (Tłomaczenie tego obszernego na Tablicy pod liczb - XXVIII).

Do należytego poznania dzieła, a zatem do dokładności kopiowania tytułu należy tablica - 1) Krotkiej i przystosowanej wskazowki tego co się w księgach znaczyć zwykło: to jest tłomaczeniu, Kommentarzów, Przedmowy itd. ktore towarzyszą tekstowi, i nadawnot tekstu, ktory przy tłomaczeniu lub Kommentarzu bywa emendowany, tudzież obrazow na miedzi lub drzewie rzniętych, Tablic hasł geograficznych itd. 2) Wyrażeniu poprzednich rzeczy i ich umieszczeniu przestrzeni - 3) Wskazaniu ręki tomow, i rozmaitości tak tych na jakie Autor podzielił dzieło jako też i tych, ktore powstać mogły ze sposobu sprawienia księgi, a oraz wyliczenie alfabetów lub obrazow ich rodzaju lub ręki, mianowicie w Rubrykach nadpisu i kolumnach - 4) Wyrażenie miejsca druku, drukarza, roku wydania, a w Rękopismach i przetworzonych drukarskich dnia w ktorym dzieło ukończone zostało - (Lecz pomieszczenie tego zakłada, nie bardzo trudności, przeto do ustanowienia ich nasze pomoce postrzeżenia -

a) Nazwisko miejsca i osob w kopiach tytułow przemienione nie powinny być

1 Do tej tablicy należy [illegible]

podlegaś, ale inne wyrazy pozyskane naymniey uwy dowienie co do rzeczy
formy, to iest wyspiwane bydź maią, ale też w zdaniu znayduią - Wiele bowiem
zależy na tem, aby wiedzieć, czy dzieło w miyscu wskazanym ma osobę wydaną
na rzeczywiste drukowanie, czy o iey losowi nyedanemu, czy też tylko o
losowie otrzymanem było - można iednak, dla tatwości w zrobieniu Katalogu
topograficznego, osobę po lewey stronie miysca drukowi umieścić w
nawiasie tło nazwanie iego tym czytelniey i tatwiey ułożyć się w Katalogi -
To się zaś tycze nazwiska drukarza, to pewnie było tak niedawne, iżby
ie za pierwszym rzutem oka tatwo rozeznać można było - (Patrz wzory
powyżej) -

b) Gdzie ani miyscu drukowi, ani drukarz, ani data roku nie znayduią
się w tytule, to na mah że ich nie masz w tytule się ta niepka, aby w dal-
szym ciągu roboty za spostrzeżeniem na kapitą tytułu poznać można było,
iż one nie winą przypisanego opuszczone zostały (Patrz wzor pod liter
XVIII. XIX.).

c) W przypadku gdyby która z tych okoliczności z innych okazanych
za wiadoma, tedy należy się umieścić w nawiasie, po prawey stronie kiążki
ostrzegaiąc o niepewności iey w samem dziele (Patrz wzor pod lit XVIII)

d) Nazwiska miysc i osob nieprawdziwie nazwanych się za prawdziwe - Osoba
po prawey stronie tytułu się w nawiasie nazwiska prawdziwe, ieżeli są
wiadome, ieżeli zaś nie są wiadome dać się ostrzeżenie że nazwisko nie
prawdziwe iest zmyślone - Co samo zachować należy względem kiążki rok nie
prawdziwy, ieżeli się błąd drukarski, lub z innego powodu odmienionym zostało -
(Patrz wzory pod liter: XIII. XIV. L).

e) W rękopismach miyscu drukowi, drukarza i datę roku zastępuią miyscu
przepisania, nazwisko przepisuiącego, i rok ukończenia bez dodat-
kowi liter MS. dla ostrzeżenia że dzieło nie iest drukowane ale pisane -

f) Imiona i przydomki drukarzów i nayatteniey ich na druku używane
bydź mogą sposobem skrócony, lub przynaymniey po głosce pozostawione
dla rozróżnienia osob nosących iedno nazwisko -

g) Jeżeli dzieło jakie z kilkunastu lub tomów złożone w różnych miyscach,
latach i po różnych drukarzach wydawanem było, tedy przy kiążce ieżeli i bez
tomu które tatowym odmiennościom podlegaią, wyrazić należy w
kopii, gdzie, po czym, i kiedy drukowane były, aby mogąc w razie kiążka
ta lub dzieło iego dzieła, nie wpaść w wątpliwość, czy ieżeli ta lub dzieło nie
należą to edycyi innej i wcale różnej od tey iaka nam pierwszy kiążkę wydała
(Obacz wzor pod liter: XVIII) -

h) Data roku

b) Data roku w kopiii wyrażona być powinna liczbami arabskiemi, pomiędzy kopiiy, jak w wielkiii inne litery w obu wypadkach – To jednak prawidło stosowane być nie może do pierwszych początków sztuki drukarskiey, gdzie data roku stawiana lub liczbami Rzymskiemi nie liczby tylko nie wyraźnie na stronie tytułowey bardzo rzadko bywa do tego oznaczenia używaną (Patrz wzor pod liczbą X XIX.)

Co do przedmiotu o którym dzieło traktuje –

Aby nazwaniu tytułowi i ułożeniu do którey klassy uczonych należy dzieło, nie dosyć nam samey ogólney wiadomości o nauce, o którey traktuje, potrzeba umieć dokładnie wyrozumieć, że tak powiem, ducha nauki i najodpowiedniejsze gatunki, w które dzielimy zabawy, bo zwięzłe i ale po między wyrazami wyrachowanie i bardzo nazwaniu przyzwoite miejsce – i dla tego ono pozwolenie nadaje pracy, nie zaś po nim idzie – Potrzeba więc przy opisywaniu kopiii tytułów przyczyn bardzo ścisłej i ona poznać dokładnie nie opuszczając się na same tytuły – że bowiem zwodzą niekiedy, a obyczaj w nich wprowadzi wydawców do popełnienia grubych i zmiennych omyłek. Ścisłe więc mieć powinien każdy bibliograf nauczkę dla Bibliotekarza, ale powinien być baczny w użyciu zdobywania zdrowia – przytoczymy tu nie które dla poparcia te uwagi prawdy pierwszemu przykładowi powinszeń niemożna, ale dołożyć nam nie chcemy –

Widzimy katalogi położone w rzędzie rzeczy należących do liturgiki dzieło de missis dominicis, w którym nie mowa, nie o mszach niedzielnych, jak mniemał autor katalogu, ale o Mszach niektórych Królowie francuzkich pierwszego i drugiego rzędu powołali na prawnuczki dla ewentualnego sprawiedliwości, i odbierania zaszłości przeciw nadużyciom ustaw ogólnych w których nazywano Missi Dominici – W drugim znowu umieszczono traité de Meslanism po między dziełami Patalogii, bierze za stałość ciała studia matematyczne – Amelot (Amilhon) (Mem: del' Institut nat. Litter. et Beaux-Arts 3.11. p. 487.) twierdzi, jako uważych nauczony, że w jednym rękopismie znajduje obok Agricoli między dziełami nie Liturgii dzieło pod tytułem Auricipadinae, de cui mniemanie mimy

199

Rekomenduję P. Adolfa Steckiego
na lekcye Kursu I:

Algebry.

Historyi Powszechnéy
i Języka Rossyyskiego.

d. 15 Kwietnia 824.

Kollegialny Radzca Prefekt Lyc. Woł.

A Jachowski

podpis Antoniego

Jarkowskiego

(Krakowianin)

Skanowanie i opracowanie graficzne na CD-ROM :

ul. Ostatnia 17
60-102 Poznań
www.digital-center.pl
biuro@digital-center.pl
tel./fax (0-61) 665 82 72
tel./fax (0-61) 665 82 82